

Scrisori

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul

**2016 – ANUL COMEMORATIV AL SFÂNTULUI IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL
ȘI AL TIPOGRAFILOR BISERICEȘTI
(1716-2016)**

Sfântul Antim Ivireanul

Scrisori

Ediție îngrijită de Arhimandrit Mihail STANCIU și
Academician Doctor Gabriel ȘTREMPEL

Redactori:

Andrei HLANDAN

Alexandru ROTARIU

Layout și copertă:

Daniela Gabriela PASCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ANTIM IVIREANUL, mitropolit al Țării Românești
Scrisori / Sfântul Antim Ivireanu. - ed. a 2-a, rev. - București:
Basilica, 2016
ISBN 978-606-29-0133-2
821.135.1-6

© Editura *BASILICA* – 2016

ISBN 978-606-29-0133-2

www.editurapatriarhiei.ro

editura@patriarhia.ro

Tipărit la TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

tipografia@patriarhia.ro

„Sfinte Părinte Ierarhe Antim, cu vrednicie ai fost rânduit păstor și învățător turmei tale și cu înțelepciune dumnezeiască ai revărsat râurile sfintelor tale cuvinte. Viața ai pus-o pentru păstoriții tăi și cununa muceniei ai dobândit de la Hristos Dumnezeu, pe Care roagă-L, Sfinte Sfințite Mucenice Antim, să dăruiască pace și mare milă celor ce săvârșesc sfântă pomenirea ta”.

(Troparul Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul)

CUVÂNT ÎNAINTE

Sfântul Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești (1708-1716), cel care a rodit bogat „ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor” (*Psalmul* 1, 3), reprezintă unul dintre stâlpii Bisericii Ortodoxe în perioada medievală. Lucrarea sa pastorală, filantropică și cultural-misionară a strălucit în întreg Răsăritul creștin, nu doar în Țara Românească, fapt mărturisit și de contemporanii străini care, văzându-i sfințenia vieții, erudiția și jertfelnicia, l-au cunoscut și l-au apreciat ca pe un „om al lui Dumnezeu”.

Personalitatea impunătoare a smeritului și eruditului Ierarh Martir Antim Ivireanul ne cheamă pe toți să ne apropiem cu evlavie și prețuire de urmele pașilor lui prin această viață, rămase mai ales în cuvintele lui rostite sau scrise. *Didahiile*, *Scrierile* și *Scrisorile* marelui mitropolit ne oferă nu numai învățătura bisericească necesară mântuirii și zidirii sufletești, ci și portretul lui moral și intelectual. Idealurile și lucrările sale, înrădăcinate deplin atât în reperatele evanghelice, cât și în aspirațiile neamului românesc, îl arată pe Sfântul Antim Ivireanul ca fiind un creștin-ortodox treaz și lucrător, cu o vie conștiință eclesială și națională.

Erudiția teologică și dorința lui de afirmare a Ortodoxiei românești în armonie cu Sfânta Tradiție a Bisericii Universale se pot observa cu ușurință și din cuprinsul *Scrisorilor* Sfântului Ierarh-Martir. Dar pe lângă acestea, găsim în corespondența Sfântului Antim și unele detalii necunoscute până acum, referitoare la viața, activitatea și relațiile lui cu unii înalți ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori din Răsăritul creștin. De asemenea, ușurința, plasticitatea și claritatea exprimării lui în limbile română și greacă ne dezvăluie atât ordinea și fermitatea gândirii sale, cât și sensibilitatea sufletului său.

Prezentul volum de *Scrisori* vine să întregească *Operele* Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul, iar explicațiile din notele de subsol oferite de îngrijitorii acestei ediții feresc cititorii de interpretări eronate și tendențioase, care ar putea umbri persoana și lucrarea marelui mitropolit.

Adresăm mulțumiri Academiei Române pentru cooperarea arătată în vederea realizării acestui nou volum și felicităm pe Domnul Academician Gabriel Ștrempel și pe Părintele Arhimandrit Mihail Stanciu pentru osteneala depusă.

Binecuvântăm cu aleasă bucurie tipărirea acestei noi ediții a *Scrisorilor* Sfântului Antim (în completarea *Didahiilor* și a *Scrierilor*) și ne exprimăm speranța că, deși timpul trece, cercetările istorice ne vor aduce noi lumini în biografia marelui cărturar Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

PREFAȚĂ

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716).

Viața și activitatea sa pastoral-misionară

Dascăl neîntrecut al pocăinței și al filantropiei, Ierarh înțelept și bun liturghisitor, om de carte și de arte, Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul (aprox. 1640/1650-1716), Mitropolitul Țării Românești (1708-1716), reprezintă una dintre cele mai slăvite personalități românești, a cărei viață mistică și publică ne-a fost doar parțial descoperită, de sub vălul smereniei Sfântului, de pronia lui Dumnezeu¹.

¹ Cercetările întreprinse de noi în ultimii ani au adus la lumină, treptat, detalii din biografia neștiută a Sfântului Antim și nu putem considera încheiate încă investigațiile printre scrierile medievale românești, georgiene, grecești și turcești. Prezentăm, în continuare, ipotezele noastre și ale altor cercetători de dinaintea noastră, asumându-ne și riscul de a greși în cazurile unde intuițiile și deducțiile noastre nu sunt confirmate documentar. De aceea și această expunere biografică poate fi îmbunătățită continuu și sperăm că vor urma după noi alți căutători care vor prelungi cercetările pe fronturile deschise de noi și vor aduce, în viitor, mai multe lămuriri.

Cuvintele Ierarhului cărturar Antim împodobesc de mai bine de trei veacuri nu numai gândirea credincioșilor creștin-ortodocși și slujirea liturgică în Biserica noastră națională, ci și limba română – cel mai cuprinzător tezaur al sufletului românesc. Această limbă a neamului, pe care mitropolitul Teodosie (predecesorul lui Antim) o considera „proastă și săracă”, a introdus-o Sfântul Antim (care nu era român de sânge) în slujbele liturgice, căutând să facă accesibile oamenilor tainele cunoașterii și slujirii lui Dumnezeu, taine care până la el erau rostite preponderent în limbile slavonă și greacă. Înțeleptul Mitropolit a reușit valorificarea supremă a cuvintelor românești, prin articularea lor în construcții literare pline de expresivitate teologică și sensibilitate poetică. Cercetătorii care au studiat îndeaproape calitățile limbii utilizate de „genialul Antim al Ungrovlahiei”² au ajuns la concluzia comună potrivit căreia Sfântul Antim poate fi numit, pe drept cuvânt, *ctitor al limbii liturgice românești și fondator al limbii române literare*, alături de alți mari cărturari români.

Dar strălucirea Sf. Antim Ivireanul nu se oprește în interiorul granițelor Țării Românești. Cu ajutorul financiar al Sf. Constantin Brâncoveanu, Voievodul Țării Românești, tipărirea de cărți în limbile popoarelor ortodoxe cucerite de turci (greci, slavi – bulgari și sârbi – arabi, georgieni) a fost principala sa lucrare de întărire a Bisericii celei prigonite în spațiul din estul Europei și din Asia Mică. Pentru aceasta îl putem numi, ca și pe dascălii Bisericii din veacul de aur (al IV-lea) al teologiei creștine, „stâlp al Ortodoxiei”.

*

Despre *originea sa georgiană* vorbește însuși Sfântul Antim, când se semnează pe cărțile tipărite sau coordonate de el: „smeritul între ieromonahi Antim Ivireanul” sau „Antim ieromonahul, georgian de neam” sau „Antim ieromonahul, tipograful din Iveria”, „Antim

² † GHENADIE CRAIOVEANU, *Condica Sântă a Mitropoliei Ungrovlahiei publicată dupre original*, Tipo-litografia Cărților Bisericești, București, 1886, p. 104, n. 166.

Ivireanul, episcopul Râmnicului”, „Mitropolit al Ungrovlahiei, Antim Ivireanul”³, precum și în pisania bisericii Mănăstirii „Tuturor Sfinților”, ctitorită de el (Ἀνθίμου Οὐγγρο βλάχων, τοῦ ἐξἸ βήρων). Însuși blazonul lui conține reprezentarea unui melc cu coarnele spre cer, încadrat de patru litere (A.I.M.U.), care sunt inițialele titlaturii sale – „Antim Ivireanul Mitropolitul Ungrovlahiei”. De asemenea, originea lui georgiană este afirmată și de către ucenicii săi în arta tiparului: Mihail Iștvanovici, Gheorghe Radovici și Dionisie Floru, iar cărturarii greci (prezenți nu doar la curtea lui Vodă Brâncoveanu, ci și ostenitori la tipografia mitropoliei și la Academia Domnească din București), Mitrofan Grigoraș din Dodona, Gheorghe Hrisogon din Trapezunt și Marcu Porfropoulos din Cipru, precum și secretarul domnesc, italianul Anton Maria Del Chiaro, au lăsat posterității cuvinte elogioase la adresa înțeleptului și talentatului mitropolit Antim din Iveria.

Neatestată documentar, *data nașterii* sale nu o cunoaștem precis. Estimările cercetătorilor, pe baza singurei mărturii a Sfântului Antim, ne oferă anii 1640-1650 ca perioadă aproximativă a nașterii sale⁴.

O veche tradiție orală locală afirmă că locul nașterii și al copilăriei sale este localitatea Ude (situată în regiunea Meskheti, din sudul provinciei Samtskhe, aproape de granița cu Turcia), pe atunci mare și dezvoltată, având o biserică veche din secolul al XII-lea și o școală. Numele lui de familie ar fi Khurtsidze, familia sa fiind veche și aristocratică, lucru care i-a și permis să aibă acces la o educație

³ Cf. Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Antim Ivireanul tipograf”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956, pp. 701-749.

⁴ În cele două scrisori de apărare ale sale către Constantin Brâncoveanu, din 13 ianuarie și 3 februarie 1712, Mitropolitul Antim îi cere milă Domnitorului pentru „bătrânețile mele și neputințele ce am”, deci putem înțelege că, în 1712, Antim era înaintat în vârstă și sub povara bolilor și a neputințelor. Dacă presupunem că avea cam (60-) 70 ani, vârsta medie a bătrâneții, atunci putem conchide că s-a născut pe la anii 1640 (-1650). Anul 1650 (acceptat până acum ca an de naștere al Sfântului Antim) nu este confirmat de niciun document istoric, ci reprezintă doar o ipoteză formulată prima oară de Teodor Cerbuleț (în 1939) și propagată apoi de majoritatea cercetătorilor.

intelectuală, artistică și tehnică. Din acest orașel, Ude, care devenise un fel de centru regional, bande de hoți locali furau adesea tineri și tinere și-i vindeau apoi turcilor, care veneau în târgul de sclavi de pe valea râului Vardzia să aleagă și să cumpere sclavi pentru diverși boieri otomani⁵. Numele lui de botez era Andrei⁶, iar numele părinților săi după trup⁷ sunt Ioan și Maria. De la ei, Andrei – Antim a primit atât viața, cât și buna educație creștină, pentru care le-a rămas recunoscător mereu⁸.

Anton Maria Del Chiaro afirmă că Mitropolitul Antim a fost „sclav în tinerețe”⁹, iar ucenicul său, Mihail Iștvanovici, arată că tânărul Andrei a fost răpit din sânul familiei de către unii compatrioți de-ai lui, care l-au vândut turcilor¹⁰ și așa a fost el scos din țara sa natală:

„Precum oarecând, din purtarea grijii dumnezeiești, prea frumosul Iosif, prin vinderea fraților lui ismailitenilor, înstreinat au fost de părinți și de țara lui în pământul Eghiptului (iubitoriile de Dumnezeu părinte), ca acolo să fie păzit spre hrana vremii celor șapte ani ai foameții, întru folosirea a multe noroad, iar mai vârtos pentru norodul cel credincios, adică pentru tatăl lui Israil. Așa acea purtare de grijă dumnezeiască, și pre iubirea ta de Dumnezeu, ca pre un mărgăritariu scump, legat cu aur, întru vindere oarecând fiind prețuit, și din țara ta scos, și în partea

⁵ Conform discuțiilor noastre din mai 2008 și iunie 2015 cu mitropolitul georgian Theodor de Akhaltzikhe.

⁶ Anton Maria DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, Ed. Viața Românească, Iași, 1929, p. 152.

⁷ După cum găsim în pomelnicul său personal, pe care l-a scris în *Așezământul Mănăstirii Tuturor Sfinților*.

⁸ Facem și remarcă aceasta: întrucât îi trece pe pomelnic la Sfânta Liturghie, atunci înseamnă că părinții lui erau botezați creștin-ortodox, deși locuiau într-o țară aflată sub presiunea și chiar persecuția musulmană.

⁹ A.M. DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, p. 67.

¹⁰ Vezi și Gabriel ȘTREMPEL, *Antim Ivireanul*, Ed. Academiei Române, București, 1997, p. 161.

locurilor noastre adus și nemerit, ai strălucit ca o rază luminoasă. O, minune, și dumnezeiasca purtare de grijă și descoperire, cum de multe ori cu cei robiți și legați s-au arătat slobozirea și descoperirea mântuirii a mulți!”¹¹.

Del Chiaro spunea că Antim

„era dăruit cu însușiri atât de rare, încât știa să facă în chip minunat orice meșteșug, mai ales sculptură, desene și broderii”¹², „pe care, având în vedere influențele orientale georgiene în broderii și ornamentații, se poate să le fi învățat chiar încă înaintea de a cădea rob”¹³, adică din copilărie și tinerețe.

Datorită acestor talente artistice, precum și înțelepciunii și viței sale nobile, tânărul Andrei a fost vândut ca „un mărgăritariu scump, legat cu aur” și nu în anonimatul unui lot de sclavi¹⁴.

Că a fost luat rob de turci (nu de perși) ne-o dovedește și

„aversiunea pe care a avut-o, de-a lungul întregii sale vieți, față de Poarta Otomană și (asta) explică în parte afinitatea lui față de poporul român, care era asuprit de aceeași tiranie”¹⁵.

Nu știm exact cât timp a stat el rob printre turci, însă tot analogia cu Iosif („de multe ori cu cei robiți și legați s-au arătat slobozirea

¹¹ *Evhologhion adecă Molitvelnic*, vol. I și II, Râmnic, 1706, aflat la Biblioteca Academiei Române, Fondul de Carte românească veche, 150A, ff. 2v-3.

¹² A.M. DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, p. 153.

¹³ Gianina PICIORUȘ, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisiului*, Ed. Teologie pentru azi, București, 2010, p. 18.

¹⁴ Această idee este frumos dezvoltată în G. PICIORUȘ, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisiului*, pp. 17-18.

¹⁵ Mihail-Gabriel POPESCU, *Mitropolitul Ungrovlahiei, Antim Ivireanul, cărmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei* (teză de doctorat), București, 1969, p. 11.

și descoperirea mântuirii a mulți”) ne face să înțelegem că tânărul Andrei nu a stat puțină vreme, ci câțiva ani buni (10-15).

Deși nu se știe precis când și unde s-au întâlnit, probabil pe la anii 1680-1685 (pe când avea 30-40 ani), Andrei Ivireanul a fost eliberat din robie prin răscumpărare (plata unor bani) de către patriarhul Dositheï Notara al Ierusalimului, care l-a luat ucenic apropiat și l-a tuns în monahism cu numele Antim (gr. Ἀνθίμος înseamnă „înflorit”). Faptul că a devenit călugăr aghiotafit (cu metania la Sfântul Mormânt) este confirmat de patriarhul Hrisant Notara, nepotul lui Dositheï, într-o scrisoare¹⁶ din decembrie 1709, destinată sftenicului Ianache Văcărescu. Fără să dea alte detalii de timp și spațiu, patriarhul Hrisant Notara scrie:

„cel de față, kyr Antim, care fiind [răs]cumpărat cu banii¹⁷ Sfântului Mormânt și primindu-și libertatea de la răposatul [Dositheï], scriind noi scrisoarea sa de iertare”¹⁸.

Tot în scrisoarea către Ianache Văcărescu, patriarhul Hrisant mai scrie, referitor la Antim: „a plecat de la metania lui”, „a dezertat de la Sfântul Mormânt”, „apostat de la metania lui”, „prietenul aghiotafit”¹⁹. Această repetiție arată limpede faptul că Andrei – Sf. Antim

¹⁶ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, Ed. Basilica, București, 2014, pp. 41-63.

¹⁷ Banii Sfântului Mormânt proveneau în cea mai mare parte tot de la domnitorii români, care făcuseră nenumărate danii, deci iată că Dumnezeu, în purtarea Lui de grijă nepătrunsă de mintea omului, a rânduit ca Sfântul Antim să aducă roadele cele mai multe pentru poporul român, dovedindu-și prin aceasta recunoștința și râvna pentru cei care l-au ajutat și susținut.

¹⁸ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 49-50. Născut la 1663, Hrisant Notara nu putea fi un copil când a redactat scrisoarea de iertare, deci acest lucru, presupunem noi, s-a petrecut în vara lui 1685, când patriarhul Dositheï Notara a fost la Ierusalim cu ocazia renovării Mănăstirii „Sfântul Sava” și a mănăstirilor georgiene din Țara Sfântă. Acest eveniment era o ocazie de întrunire la Ierusalim a multor georgieni din împrejurimi, moment în care s-ar fi întâlnit patriarhul Dositheï cu Andrei Ivireanul, pe atunci încă rob la o familie de dregători turci, unde a deprins și limba arabă.

¹⁹ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 54, 56, 60, 63.

Ivireanul – a primit tunderea în monahism și metania de călugăr la Sfântul Mormânt din Ierusalim²⁰, fiind hirotonit ieromonah de patriarhul Dosithei Notara²¹.

Pregătirea istorică, literară, teologică și științifică²² a mitropolitului Antim, precum și limba greacă folosită de el, ne conduc la ideea că el a avut parte de o pregătire intelectuală sistematică, și pe aceasta a putut-o dobândi fie în mediul cultural al Patriarhiei din Constantinopol²³ (unde și patriarhul Dosithei a înființat, în anul 1680, „vestita bibliotecă a Metocului Sfântului Mormânt”²⁴), fie într-o mănăstire grecească (din Imperiul Otoman sau din Țările Române).

Deci, în toată această perioadă de ședere în Imperiul Otoman, fie ca rob, fie ca om liber, Andrei – Antim și-a dezvoltat, precum Iosif în anii robiei lui, multe dintre darurile (cunoaștere teologică și științifică, limbi străine: turca, araba, greaca) și deprinderile sale artistice. Deși nu a fost ușor pentru sufletul lui să suporte umilințe, suferințe, invidii și orgolii, dorul de părinți, de țară și de Biserică, totuși, prin

²⁰ Această ipoteză este credibilă și datorită faptului că, la finalul vieții, mitropolitul Antim a fost condamnat de un Sinod al Patriarhiei Ecumenice la exil pe viață la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina” de pe Muntele Sinai, mănăstire care aparținea juridic de Sfântul Mormânt.

²¹ Spunem asta deoarece în urma „dezertării de la Sfântul Mormânt” și a integrării lui Antim în Biserica românească, în ascultarea deplină de mitropolitul Teodosie (credem că în vara anului 1694, când a fost numit egumen la Mănăstirea Snagov), patriarhul Dosithei (care se considera un „hipermitropolit” și dorea grecizarea Bisericii românești) ar fi vrut, „după canoane ale sfintelor sinoade și după dreptul bisericesc” să-l caterisească – SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 54-55.

²² Așa cum reiese din frumoasele expuneri ale *Chipurilor Vechiului și Noului Testament*, unde Antim prezintă nu numai persoane și evenimente biblice, ci și personalități și învățături din lumea profană.

²³ Deși majoritatea cercetătorilor susțin, fără temeieri documentare, că Sfântul Antim a stat vreme îndelungată la patriarhia din Constantinopol, noi avansăm ipoteza că a stat doar câteva luni (cel mai probabil între toamna lui 1685 și primăvara lui 1686), misiunea lui prioritară fiind de a deprinde și promova tiparul, iar aceasta o putea face doar în Țările Române, unde existau tipografii.

²⁴ Dumitru STĂNILĂ, *Viața și activitatea patriarhului Dosithei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești* (teză de doctorat), Ed. „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1929, p. 22.

aceste grele experiențe, Dumnezeu l-a întărit în smerenie și răbdare, pregătindu-l pentru misiunea de a fi păstor al credincioșilor și propovăduitor al mântuirii aduse de Domnul nostru Iisus Hristos.

Monahul Antim a venit mai întâi la Mănăstirea Cetățuia, de lângă Iași (probabil împreună cu patriarhul Dosithei, în primăvara lui 1686)²⁵, unde a început să învețe limba română și slavonă sub îndrumarea starețului Macarie ieromonahul, căruia i-a și succedat la egumenie și căruia Antim îi poartă o veșnică recunoștință²⁶. Însuși Hrisant Notara menționează că ieromonahul Antim „a fost egumen la Cetățuia, la Iași”²⁷. Faptul că a fost mai întâi în Moldova ni-l confirmă și prezența, în primele cărți românești tipărite de Antim (*Evangeliarul* greco-român din 1693 și *Psaltirea* din 1694), a câtorva fonetisme moldovenești („Dumnezău”, „Dumnezăire”, „dumnezăesc”, „dumnezăești”, „sînguri”, „puțină”)²⁸ la care el avea să renunțe mai târziu.

Noi avansăm și ipoteza că, în vara lui 1686, Antim l-a întâlnit pe mitropolitul Dosoftei al Moldovei, de la care a preluat și râvna pentru tipărirea de cărți în limba poporului, spre folosul cât mai multor credincioși.

La îndemnul patriarhului Dosithei Notara al Ierusalimului, Sfântul Antim (deja ieromonah) a venit apoi în Țara Românească (după vara lui 1689), pentru a lucra la împlinirea planului patriarhului Dosithei, de a apăra Ortodoxia prin tipărirea cărților de cult și

²⁵ Cf. Arhim. Irineu DELIDIMOU, „Introducere”, la *Ιστορία περί τών εν Ιεροσολύμοις πατριαρχευσάντων διηρημένη εν δώδεκα βιβλία* (*Άλλως καλούμενη δωδεκάβιβλος Δοσιθέου*), ΒιβλίαΑ' & Β', Ed. Βασ. Ρηγόπουλου, Tesalonic, 1982, p. XVIII.

²⁶ Fiind trecut pe pomelnicul Mănăstirii „Tuturor Sfinților”, alături de părinții lui, Ioan și Maria, și de mitropolitul Teodosie al Țării Românești.

²⁷ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, p. 53. La 18 iulie 1689 este atestat, într-un contract de schimb, printre martori, „egumenul de Cetățuia, Antim” – Ioan CAPROȘU, *Documente referitoare la istoria orașului Iași*, vol. II: *Acte interne (1661-1690)*, Ed. Dosoftei, Iași, 2000, p. 580.

²⁸ Cf. G. PICIORUȘ, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisiului*, p. 18.

de cultură creștină, inițiativă susținută material mai ales de Domnitorul Constantin Brâncoveanu. Hrisant Notara menționează, în scrisoarea către sfetnicul Ianache Văcărescu:

„Și, văzându-l iscusit, iarăși prin voința răposatului stăpân [Dosithei] am vorbit cu kyr Mitrofan, episcopul Buzăului, să îl învețe tipografia, târguindu-se să îi plătim și două sute de groși (și astfel, datorită nouă, a venit acolo [la București] și a devenit cunoscut și a ajuns cel ce este acum)”²⁹.

Sfântul Antim a devenit ucenic-tipograf al episcopului Mitrofan (fost episcop al Hușilor și viitor episcop de Buzău, cel care a tipărit *Biblia de la București*, în 1688), desăvârșindu-și meșteșugul tiparului, deprins, la nivel elementar, la Iași. În Prefața *Eortologhionului*, tipărit la Snagov, în 1701, Sf. Antim Ivireanul scria cu smerenie despre vocația sa principală:

„Deci eu, fiindcă nu am și altă putere spre ajutorul aproapelui decât ocupațiunea tipografiei, n-am lipsit și nu voi lipsi vreodată ca să folosesc, după putința mea, pe frații în Hristos ai mei, tipărind deosebite cărți de suflet folositoare și mântuitoare”³⁰.

Nu știm precis când, dar aici, la București, ieromonahul Antim l-a întâlnit prima oară pe Constantin Vodă Brâncoveanu și între ei s-a înfiripat o relație de adâncă prețuire reciprocă, după cum menționează Mihail Iștvanovici în „Prefața” *Evhologhionului* din 1706:

„Aici, în țara noastră, nu ca acel eghiptenesc Faraon, ci cel blând aseamene lui David, Prealuminatul zic și înălțatul nostru Stăpân

²⁹ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, p. 52.

³⁰ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 151-152.

și Domn Ioann Constandin B. B. Voevod aflându-te, și văzându-te pre iubirea ta de Dumnezeu, și cercetându-ți ascuțita minte, te-au aflat vreadnic și iscusit”³¹.

Faptul că Sfântul Antim îl socotește mereu pe domnitorul Constantin Brâncoveanu binefăcătorul său³², iar pe mitropolitul Teodosie îl pomește ca părinte ocrotitor ne dovedește că amândoi au avut încredere în el, l-au iubit încă de la început, de aceea l-au și susținut, nu doar la tipărirea cărților, ci și la avansarea pe cele mai înalte trepte și răspunderi eclesiale (stareț, episcop și mitropolit). De asemenea, și patriarhul Dosithei l-a valorificat pe Sfântul Antim la maximum, tipărind în grecește cărți teologice foarte importante. Bucureștiul devenise atunci

„centrul Ortodoxiei, de unde cărțile puteau pleca atât spre Grecia, cât și spre sudul sau estul slav sau spre răsăritul ortodox grec, arab și georgian”³³.

Pentru viața sa duhovnicească sporită oglindită și în activitatea sa tipografică și culturală, Antim ieromonahul a fost mai întâi numit stareț al Mănăstirii Snagov, în vara anului 1694, apoi a fost ales episcop al Râmnicului, la 16 martie 1705, iar la 22 februarie 1708, episcopul Antim a fost înscăunat mitropolit al Ungrovlahiei (conform dispoziției testamentare a predecesorului și ocrotitorului său, mitropolitul Teodosie Veștemeanul), de față fiind și patriarhii Alexandriei și Ierusalimului.

Dar Sfântul Antim s-a dovedit nu doar un bun tipograf, cleric și predicator, ci și un înțelept chivernisitor al bunurilor bisericești, în

³¹ Lucrul acesta este evidențiat prima oară de Doru BĂDĂRĂ, *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, Ed. Istros, Brăila, 1998, p. 113. Vezi și G. PICIORUȘ, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisiului*, pp. 25-27.

³² „Al meu de bine făcător și milostiv stăpân”, în: „Prefața” *Psaltirii* din 1694.

³³ G. PICIORUȘ, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisiului*, p. 39.

perioadele sale de stareț al Mănăstirii Snagov (1694-1701), episcop la Râmnicu Vâlcea (1705-1708) și mitropolit al Țării Românești (1708-1716). Despre lucrarea sfințitoare și creatoare a Mitropolitului Antim al Țării Românești, ca săvârșitor și iconom al Tainelor dumnezeiești și al podoabelor Bisericii, dau mărturie atât creștinii înșiși (care L-au primit pe Mântuitorul Hristos din mâinile lui) – bisericile vii, cât și icoanele, sculpturile în lemn și în piatră, bisericile și mănăstirile construite sau restaurate de el în eparhiile Râmnicului și Bucureștilor.

Traducerile cărților bisericești de cult și de cultură din limba greacă și tipărirea lor în limba română reprezintă, de asemenea, o altă lucrare prin care Sf. Antim Ivireanul a îmbogățit viața Bisericii Ortodoxe Române, noi folosind astăzi, în mare parte, aceleași formule și expresii liturgice precum le-a lăsat el. Deși aveam și alte traduceri în limba română ale *Liturghierului*, de exemplu cea a mitropolitului Dosoftei al Moldovei (care era român), din 1679, în liturgica românească s-au păstrat formulările liturgice și literare ale Sfântului Antim. Rugăciunile „Împărate ceresc”, „Tatăl nostru”, „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul” (pentru cei adormiți) și „Crezul”, ca și alte rânduiele din *Liturghier* și din *Molitfelnic*, păstrează și astăzi formulările Sfântului Mitropolit Antim.

Prezentăm, în continuare, lista tipăriturilor³⁴ rămase de la Sf. Antim Ivireanul (îngrijite sau coordonate de el):

A lui Vasilie Macedoneanul, împăratul grecilor, Capitole îndemnătoare șesezeci și șase către fiul său, Leon Înțeleptul – grecește, București, 1691;

Slujbele cuvioasei noastre maici Parascheva cea Nouă și a cuviosului nostru părinte Grigorie Decapolitul – grecește, București, 1692;

Evangheliar – grecește și românește, București, 1693;

Psaltire – românește, București, 1694;

³⁴ G. ȘTREMPPEL, *Antim Ivireanul*, pp. 389-391.

- Psaltire* – slavonește, București, 1694;
Orânduiala slujbei Sfinților Constantin și Elena – românește, Snagov, 1696;
Evangheliar – românește, Snagov, 1697;
Anthologhion – grecește, Snagov, 1697;
 Ioan Cariofil, *Manual despre câteva nedumeriri* – grecește, Snagov, 1697;
Discurs panegiric despre împăratul Constantin – grecește, Snagov, 1697;
Gramatică slavonească – slavonește, Snagov, 1697;
Acatistul Maicii Domnului – românește, Snagov, 1698;
Carte sau lumină – românește, Snagov, 1699;
Mărturisirea credinței ortodoxe și expunere pentru cele trei virtuți: credință, nădejde și dragoste – grecește, Snagov, 1699;
Învățăături creștinești – românește, Snagov, 1700;
Floarea darurilor – românește, Snagov, 1700;
Psaltire – grecește, Snagov, 1700;
Eortologhion – grecește, Snagov, 1701;
 Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la marele Constantin* – grecește, București, 1701;
 Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Sfântul Ștefan, primul martir al creștinătății* – grecește, București, 1701;
 Ioan Comnen, *Proschinitarul Sfântului Munte Athos* – grecește, Snagov, 1701;
Liturghier – grecește și arăbește, Snagov, 1701;
Slujba Cuvioasei Matrona Hiopolita – grecește, București, 1702;
 Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Sfântul Ștefan, primul martir al creștinătății* – ed. a II-a, grecește, București, 1702;
 Hrisant Notara, *Despre preoție* – grecește, București, 1702;
Ceaslov – grecește și arăbește, București, 1702;
Ceaslov – românește și slavonește, București, 1703;
Noul Testament – românește, București, 1703;

Sevastos Chiminitis, *Învățătură dogmatică a bisericii răsăritene* – grecește, București, 1703;

Slujba sfințirii bisericii – grecește, București, 1703;

Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Adormirea Maicii Domnului* – grecește, București, 1703;

Radu Brâncoveanu, *Cuvântare la patima cea mântuitoare* – grecește, București, 1704;

Plutarch, *Paralele grecești și romane* (traduse în greaca modernă de Constantin Brâncoveanu-fiul) – grecește, București, 1704;

Slujba Sfântului Visarion – grecește, București, 1705;

Anthologhion – românește, Râmnic, 1705;

Tomul Bucuriei – grecește, Râmnic, 1705;

Antim Ivireanul, *Învățătură pe scurt pentru taina pocăinții* – românește, Râmnic, 1705;

Slujba Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, cu Paraclisul cel de obște – românește și slavonește, Râmnic, 1706;

Octoih – slavonește și românește, Râmnic, 1706;

Evhologhion (Molitvelnic și Liturghier) – românește, Râmnic, 1706;

Gheorghe Maiota, *Cuvânt la patima cea mântuitoare a Domnului* – grecește, Râmnic, 1706;

Radu Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Sfântul Nicolae* – grecește, Râmnic, 1706;

Gheorghe Maiota, *Cuvânt la patima cea mântuitoare a Domnului* – românește, Râmnic, 1706;

Carte ce cuprinde tot serviciul bisericesc – grecește, Târgoviște, 1709;

Antim Ivireanul, *Învățătură bisericească pentru preoți* – românește, Târgoviște, 1710;

Slujba Sfintei Ecaterina și Proschinitarul Muntelui Sinai – grecește, Târgoviște, 1710;

Panoplia Dogmatică – grecește, Târgoviște, 1710;

Psaltire – românește, Târgoviște, 1710;

- Octoih* – românește, Târgoviște, 1712;
Carte de rugăciuni – românește, Târgoviște, 1712;
Liturghier – românește, Târgoviște, 1713;
Catavasier – slavonește, grecește, românește, Târgoviște, 1713;
Molitvelnic – românește, Târgoviște, 1713;
Pilde filosofești – românește, Târgoviște, 1713;
Sentințe ale unor vechi filosofi – grecește, Târgoviște, 1713;
Hrisov pentru abrogarea văcăritului – românește, Târgoviște, 1714;
Antim Ivireanul, Capete de poruncă – românește, Târgoviște, 1714;
Ceaslov – românește și slavonește, Târgoviște, 1714;
Catavasier – românește, Târgoviște, 1714;
Ceaslov – românește, Târgoviște, 1715;
 Hrisant Notara, *Despre oficiile, clericii și dregătoriile Sfintei Biserici*
 – grecește, Târgoviște, 1715;
 Antim Ivireanul, *Sfătuiri creștine-politice către Ștefan Cantacuzino*
 – românește, București, 1715;
 Dosithei Notara, *Istoria patriarhilor Ierusalimului* – grecește,
 București, 1715;
 Alexandru Mavrocordat Exaporitul, *Istoria iudaică* – grecește,
 București, 1716.

Așadar, în cei aproape 25 de ani, cât a trudit ca tipograf pe meleagurile românești, talentatul mitropolit Antim a lucrat și supravegheat tipărirea a 64 de cărți, 39 dintre ele fiind apărute cu osteneala sa. Aceste cărți au fost tipărite, astfel: la București – 21 (în perioadele 1691-1694, 1701-1705, 1715-1716), la Mănăstirea Snagov – 15 (1694-1701), la Râmnic – 9 (1705-1707), la Târgoviște – 18 (1709-1715), la Mănăstirea Antim – una (1716). Cărțile au fost imprimate în mai multe limbi, astfel: 30 în limba greacă, 24 în limba română, 2 în slavonă, 8 în câte două limbi, dintre care 4 slavo-române, 2 greco-arabe și una greco-română, iar o carte în trei limbi, greco-slavo-română. Din titlurile celor 64 de cărți, reiese că 17 dintre ele s-au tipărit în forma dată de Sfântul Antim pentru prima oară, iar alte 8

s-au retipărit chiar în vremea sa. Mitropolitul Antim însuși a scris 4 cărți originale, 10 au prefețe sau dedicații compuse de el, pentru 5 cărți a scris versuri, altor 6 cărți le-a adăugat un cuvânt final, iar 8 cărți sunt tălmăcite de el din limba greacă. De asemenea, reamintim că 6 cărți au fost tipărite cu cheltuiala sa, 5 cu binecuvântarea sa și 10 cărți s-au dat în dar cititorilor³⁵.

Sf. Antim Ivireanul este cunoscut în Biserica Ortodoxă Română drept predicatorul exemplar, care a izbutit să transmită învățăturile de credință creștină într-un stil unic, îmbinând sensibilitatea duhovnicească și experiența mistică a adevărilor creștine cu erudiția, iscusința interpretării și persuasiunea demonstrației oratorice. Învățăturile *Sfintei Scripturi*, cântările liturgice, pildele înțelepților profani, exemplele din viața omului și a naturii înconjurătoare, toate se împletesc în predicile sale într-o sinteză minunată a Duhului și a Adevărului, spre folosul credincioșilor creștini pe care Sfântul Antim căuta să-i întărească și să-i împodobască duhovnicește, spre dobândirea mântuirii și a frumuseților cerești. *Didahiile* sale (28 de predici și cuvinte catehetice), rostite în perioada slujirii lui ca mitropolit, ni se descoperă ca o operă complexă, în care sunt prezentate și armonizate învățături dogmatice, liturgice, morale, îndemnuri și rugăciuni personale, într-o excepțională exprimare românească, plină de originalitate și o uimitoare împletire de sensibilitate poetică și viziune teologică.

De asemenea, *Scrierile Sfântului Antim* ne dezvăluie bogata lui cultură teologică și laică, sintetizată în adevărate capodopere dedicate catehizării și îndrumării preoților în misiunea lor de păstori: *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, *Învățătură bisericească*, *Capete de poruncă la toată ceata bisericească*. A alcătuit și o carte de *Sfătuiri creștine-politice*, în versuri, către voievodul Ștefan Cantacuzino. Alte texte rămase de la Sfântul Antim sunt *scrisori*, *prefețe*, *postfețe* și *dedicații* (adesea în versuri) la

³⁵ Cf. Pr. N. ȘERBĂNESCU, „Antim Ivireanul tipograf”, p. 750.

cărțile tipărite de el, care au, de asemenea, o importanță deosebită, uneori autorul strecurând în ele adevărate comori teologice și literare. Se observă, astfel, pe lângă imensa prețuire pentru domnitorul Constantin Brâncoveanu, atât cultura vastă a ieromonahului, episcopului și mitropolitului Antim Ivireanul, cât și ușurința cu care se exprima el în limbile română, greacă, slavonă, georgiană și arabă.

La 5 februarie 1713, de ziua prăznuirii Sfintei Agata, în urma unei descoperiri dumnezeiești (după cum el însuși mărturisește³⁶), Mitropolitul Antim Ivireanul a început să clădească Mănăstirea „Tuturor Sfinților”, pe locul unde era o veche biserică de lemn, cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae”, în care se păstra Sfântul Mir. Sfântul Antim a pus toată averea sa pentru ridicarea din temelie a acestui sfânt lăcaș,

„întru slava și mulțumita însuși celui întru Troiță Dumnezeu și întru cinstea și lauda Tuturor Sfinților dimpreună, încât să fie și să se numească mănăstire a Tuturor Sfinților, cărora am și închinat-o și pe numele lor am zidit-o, ca să se prăznuiască întru ea cu mărire și să se cinstească neconținut cu laude și cu cântări, ca niște prieteni ai lui Dumnezeu și ajutători și sprijinitori tuturor pravoslavnicilor creștini”³⁷. Mănăstirea a fost construită în „mahalaua popii lui Ivașco”, nu departe de dealul Mitropoliei, la aproape două sute de metri spre apus³⁸.

În afară de averea sa personală, Mitropolitul Antim a mai dobândit, fie în dar, fie prin cumpărare, diverse obiecte, terenuri sau imobile, nu numai de la creștinii din București, ci și din alte orașe. Sfințirea bisericii a avut loc în anul 1715. Ierarhul și ctitorul mănăstirii a întocmit cu mâna lui planurile de execuție ale mănăstirii, două dintre ele rămânând

³⁶ *Așăzământul Mănăstirii Tuturor Sfinților*, cap. 13, în vol. SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, Ed. Basilica, București, 2016, pp. 153-154.

³⁷ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, pp. 144-145.

³⁸ Ion NANU, „Un monument istoric de artă religioasă: Ctitoria Mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1961, p. 227.

până în zilele noastre, și anume: planul original al bisericii, pe hârtie, atașat testamentului său relativ la mănăstire și un alt plan, realizat pe pergament (în 1713) în cuprinsul așezământului mănăstirii.

Bucuros că a reușit să dea capitalei Țării Românești una dintre cele mai frumoase podoabe de arhitectură, sculptură, pictură și odoare bisericesti, Mitropolitul Antim a întocmit un regulament, prin care lasă dispoziții cum să fie organizate și administrate clădirile, averile și lucrările mănăstirii. *Așezământul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinților*, început la 24 aprilie 1713, odată cu începerea construcției mănăstirii, a fost completat la 15 martie 1716³⁹ și, în final, a fost recapitulat și confirmat prin *Hrisovul arhieresc* din 20 iulie 1715, când toate lucrările „cu ajutorul Dătătorului de bine, Dumnezeu, s-au lucrat și la săvârșire bună au venit”⁴⁰.

Tradiția menționează că toate sculpturile din piatră (ale iconostasului, ale picioarelor coloanelor și ale ancadramentelor de la ușă și ferestre) cu motive vegetale, ca și pictura din biserică mare și din paraclis, au fost executate după schițele mitropolitului-ctitor, care a și pictat câteva icoane (în stil bizantin) pe fresca zidurilor, alături de Preda Zugravul⁴¹. De asemenea, Sf. Antim Ivireanul, ajutat de ucenici, a sculptat ușa de lemn a bisericii și a pictat cele două icoane mari⁴² de lângă iconostas: *Icoana Tuturor Sfinților*, în partea dreaptă și *Icoana celor patru Sfinți* (Alexie, Nicolae, Antim și Agata, ocrotitori ai mitropolitului Antim), în partea stângă.

Tot în cadrul mănăstirii bucureștene, Sfântul Antim a întemeiat prima bibliotecă publică de împrumut din Țara Românească și a rânduit ca, din veniturile obștei, să fie ajutați mai mulți săraci,

³⁹ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, pp. 141, 170.

⁴⁰ *Hrisovul arhieresc*, în vol. SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, pp. 183-189.

⁴¹ Cel care a pictat și Mănăstirea Horezu, în vremea când Antim era episcop de Râmnic – Vezi Victor BRĂTULESCU, „Mitropolitul Antim, ctitor de lăcașuri sfinte”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956, p. 823.

⁴² Cf. I. NANU, „Un monument istoric de artă religioasă: Ctitoria Mitropolitului Antim Ivireanul”, pp. 274, 313-314.

îmbinând astfel Liturghia cu filantropia, spiritualitatea cu practica și cultura cu misiunea.

Trăitor și mărturisitor al Ortodoxiei, Sf. Antim Ivireanul a întreținut relații apropiate cu întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe Surori, din Răsăritul creștin aflat sub stăpânirea turcească (Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Constantinopol), ajutând la promovarea învățaturii creștin-ortodoxe în acele țări. Astfel, în 1701-1702, la București, Sfântul Antim a tipărit primele cărți în limba arabă (*Liturghierul și Ceaslovul* în variantă bilingvă greco-arabă) pentru creștinii din Siria, unde a trimis și prima tipografie cu caractere arabe (la Alep, în 1704). Iar în anul 1708, mitropolitul ivirean a trimis o tiparniță în Georgia, țara sa natală, unde, la Tbilisi, ucenicul său, Mihail Iștvanovici, a scos la lumină primele 10 cărți liturgice și catehetice (1709-1711)⁴³. De asemenea, în 1714, mitropolitul Antim i-a trimis patriarhului Hrisant Notara litere turnate în plumb, necesare tipografiei grecești a patriarhiei Ierusalimului. Sfântul Antim a imprimat nu numai cărți necesare în Țările Române⁴⁴ și în Răsăritul creștin, ci și antimise, pregătind matricele pentru tipărirea lor în lemn sau în bronz și dăruindu-le ierarhilor din Georgia natală și patriarhiei de Ierusalim⁴⁵.

O altă mare realizare a Sfântului Antim în domeniul tipografiei a fost, precum el însuși învăța, formarea de ucenici destoinici, dintre care amintim: ipodiaconul Mihail Iștvanovici, Gheorghe Radovici, ieromonahul Dionisie Floru, preotul Stoica Iacovici (români), ieromonahul Mitrofan Grigoras, preotul Ioan Avramios (greci).

Înflăcărat patriot și luptător împotriva asupririi turcești și a complicității fanarioților la împilarea poporului român, în urma

⁴³ + FIRMILIAN, „Solemnitățile comemorării a 250 de ani de la moartea martirică a mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 9-10/1966, p. 958.

⁴⁴ După ultimele cercetări, Sf. Antim Ivireanul ar mai fi trimis, clandestin, o tipografie românească dascălului Ivan din Făgăraș după anii 1710 – + Laurențiu STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 336-338.

⁴⁵ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 30-32.

unei revoluții eșuate, la 10 septembrie 1716, mitropolitul Antim a fost acuzat de trădare, arestat și torturat la ordinul lui Nicolae Mavrocordat (primul domnitor fanariot). Refuzând să-și dea demisia, deși era forțat, eruditul și bătrânul ierarh Antim Ivireanul a fost caterisit în grabă și pe nedrept de sinod (al Patriarhiei Ecumenice), pe motiv de răzvrătire față de turci⁴⁶ și magie, și condamnat la exil pe viață la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina” de pe muntele Sinai. Pe drum, însă, în ultimele zile ale lunii septembrie 1716, ostașii turci l-au omorât (cel mai probabil, din ordinul vizirului care locuia la Adrianopol)⁴⁷, la capătul multor umilințe, aruncându-i trupul în apele râului Tungia (un afluent al Mariței)⁴⁸, la ieșirea din Adrianopol spre Constantinopol. Astfel și-a încheiat martiric viața cel ce s-a pus zi de zi în slujba lui Hristos⁴⁹.

⁴⁶ Uneori, grecii fanarioți, boieri sau ierarhi, deveneau avocații Porții otomane, când aveau de protejat privilegiile și interesele lor vanitose, invocând diverse argumente biblice după bunul lor plac. Dacă toată stăpânirea este de la Dumnezeu, atunci grecii (ca neam întreg, laici și clerici) de ce s-au răscolat împotriva turcilor în 1821, devenind și eroi pentru această răzvrătire? De ce patriarhii și ierarhii greci n-au suportat și ei în continuare „puternica împărăție” turcească, pe baza argumentelor aduse la condamnarea Sfântului Antim?

⁴⁷ Om crud și răzbunător, Nicolae Mavrocordat l-a dat pe Sfântul Antim pe mâna turcilor, iar aceștia l-au omorât pe teritoriul lor (zona Bulgariei fiind pašalâc) și ca pedeapsă pentru apostazia lui de la islam (robit de tânăr, a fost forțat să treacă la islam, de aceea la eliberare a avut nevoie de scrisoarea de iertare, care confirma revenirea lui la Ortodoxie), nu doar ca pedeapsă pentru răzvrătire. Oricum, Mavrocordat se temea că uceniciei și credincioșii, știindu-l un om sfânt, i-ar fi creat un cult de cinstire la mormânt. Din acest motiv, a poruncit să i se piardă urma, scoțându-l din țară.

⁴⁸ A.M. DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, p. 142. Și cronicarul Radu Popescu și cărturarul Mitrofan Grigoras (contemporanii Sfântului Antim) susțin acest lucru. Această ipoteză o afirmă și majoritatea cercetătorilor: episcopul Melchisedec Ștefănescu, Constantin Erbiceanu, Nicolae Iorga, Dan Horia Mazilu, Gabriel Ștrempele ș.a. Există și alte ipoteze referitoare la asasinarea Sfântului Antim la Snagov sau la Dunăre, dar acestea nu sunt întemeiate pe documente din vremea sa.

⁴⁹ Prezentarea pe scurt a vieții și lucrării mântuitoare a Sf. Antim Ivireanul a fost realizată pornind de la articolul Pr. Mircea PĂCURARIU, „Un nou sfânt al Bisericii noastre, Mitropolitul Antim Ivireanul”, în vol. *Antologie aghiografică românească*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1994, pp. 211-214 și de la schița biografică realizată de Gabriel Ștrempele, în vol. SF. ANTIM IVIREANUL, *Didahii*, Ed. Basilica, București, 2016, pp. 81-89.

Abia după 250 de ani, la 8 martie 1966, Patriarhia Ecumenică a anulat nedreapta sentință de caterisire dată asupra marelui Ierarh Antim Ivireanul⁵⁰.

În ședințele de lucru din 20-21 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, „chemând în ajutor pe Milostivul Dumnezeu, proclamă solemn și așează în rândul Sfinților, prin trecerea în calendarul Bisericii noastre”⁵¹, pe cel mai mare ierarh și predicator al Țării Românești, pe Ierarhul Martir Antim Ivireanul, rânduindu-i ziua de prăznuire la 27 septembrie. Și trebuie subliniat faptul că această canonizare „schimbă complet datele personalității sale, sacralizându-i și opera, pornită din autenticitatea unei gândiri religioase”⁵².

Deși nu ne-au rămas sfintele sale moaște drept confirmare palpabilă, sfințenia vieții Sfântului Antim este vizibilă în jertfelnicia vieții lui de fiecare zi, în sfaturile și experiențele lui duhovnicești, precum și în atitudinea sa de „melc” răbdător și neagresiv, dar lucrător neîncetat pentru propășirea Bisericii și a credincioșilor ortodocși. De 300 de ani încoace, Sfântul Antim lucrează și mijlocește în cer, alături de ceilalți Sfinți Ierarhi, pentru luminarea oamenilor în credință și în viața duhovnicească, mulți creștini bucurându-se de ajutorul și ocrotirea lui.

Alături de cărțile tipărite sau scrise de Sfântul Antim, în București se mai găsesc doar câteva obiecte liturgice de la el, dintre care amintim: un *potir* de argint aurit, realizat în 1694 (pe când era egumen la Snagov), o *cățuie* de argint (tot din perioada stăreției la Snagov), un *antimis* imprimat de el (în 1708, pe când era mitropolit al Ungrovlahiei) și un *epitaf* brodat cu fir de aur și argint (din 1714,

⁵⁰ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 159-160.

⁵¹ *Act sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinți români*, 20 iunie, 1992.

⁵² Paul ARETZU, „Antim Ivireanul sau arta credinței”, în: *Lumina lumii*, 19-20/2011, p. 19.

aferosit probabil Mănăstirii „Tuturor Sfinților”, de dimensiuni 1,20 m/0,80 m). La Catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea se poate vedea *cârja* lui de mitropolit al Ungrovlahiei, iar la biblioteca Mănăstirii Neamț există un *Liturghier* românesc, tipărit cu binecuvântarea Sfântului Antim în 1713 (dăruit de Sf. Cuvios Pahomie de Gledin Mănăstirii Pocrov, în 1716), pe care este scris:

„Această preasfântă și dumnezeiască Liturghie rumânească este a mea, Pahomie – me-a dăruit-o sfinția sa Antim Mitropolitul din Țara Rumânească și eu o dau la Sihăstria la Pocrov ca să fie acolo în veci”⁵³.

Însă mai mult decât aceste moșteniri materiale, urmele luminoase lăsate în Biserica Ortodoxă Universală și în cultura românească de eruditul și smeritul Ierarh Martir fac vie recunoștința în sufletele tuturor credincioșilor care beneficiază de lucrările lui. Sf. Antim Ivireanul a împlinit cuvântul Mântuitorului Hristos, care spune: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (*Matei 5, 16*). De aceea, și apropierea noastră de Sfântul Antim nu are temeii într-o curiozitate științifică, ci în evlavia euharistică față de Dumnezeu, Cel ce lucrează neîncetat în lume prin Sfinții Săi.

*

Personalitate de prim rang a Bisericii Ortodoxe Românești, Sf. Antim Ivireanul a călăuzit credincioșii prin cuvântul rostit, scris, zugrăvit sau tipărit și prin slujirea sa jertfelnică, fiind un adevărat model de păstor și învățător. Ierarh și cărturar, om duhovnicesc și practic deopotrivă, Sfântul Antim L-a slujit neîncetat pe Dumnezeu,

⁵³ Pr. N. FEIER, *Cuviosul Ierarh Pahomie de la Gledin*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2007, pp. 101-102.

căutând luminarea semenilor prin învățătura creștin-ortodoxă, sensibilizarea lor față de netrecătoarele frumuseți ale iubirii de Dumnezeu și de semenii.

Din această perspectivă, slujirea și mărturisirea lui Dumnezeu prin cuvânt a reprezentat pentru Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul măsura conștiinței sale față de Dumnezeu, față de Biserica lui Hristos de pretutindeni și față de neamul românesc. Pomenindu-L mereu pe Hristos în viața lui de zi cu zi, a ajuns el însuși să fie pomenit de Mântuitorul Hristos înaintea lui Dumnezeu-Tatăl, a Sfinților și a Îngerilor din ceruri. De aceea, putem afirma că viața duhovnicească și lucrarea pastoral-misionară a Sfântului Antim, integrate în viața doxologică și sfințitoare a Bisericii, fac să strălucească veșnic chipul lui în Împărăția lui Dumnezeu și în inimile noastre, iar pe noi ne îndeamnă ca, într-un glas, să-i cântăm: „Bucură-te, Sfinte Ierarhe Antim, Mucenice al lui Hristos!”

Arhimandrit Mihail Stanciu
Sfânta Mănăstire Antim, București

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezentul volum cuprinde totalitatea *Scrisorilor* (cunoscute până în acest moment¹) atribuite Sf. Antim Ivireanul în calitate de autor sau adresate lui sau care fac importante referiri la el².

Studiul introductiv din deschiderea volumului, prezent și în ediția omagială a *Didahiilor*, dar completat cu câteva amănunte, prezintă cititorilor, în mod clar și concis, biografia actualizată și activitatea acestui mare Ierarh cărturar și misionar, care din prea plinul inimii sale a luminat inimile credincioșilor creștini ortodocși din întreg Răsăritul creștin, Sfântul Antim confirmând prin întreaga sa viață înțelesul numelui său, Ἀνθιμος – „floare cu străluciri de aur a toată arta cea bună”³. Aceste raze luminoase purcese din persoana

¹ Cercetările întreprinse de noi nu se vor opri acum, însă considerăm că principalele izvoare de documentare au fost consultate. Rămân totuși două piste unde s-ar mai putea găsi câte ceva: Colecția de manuscrise încă neinventariate a Bibliotecii Naționale a Greciei, din Atena, și Arhivele Otomane din Biblioteca Națională a Turciei, din Istanbul.

² Am completat ediția din 2014 a *Scrisorilor* Sfântului Antim cu alte documente, între care unul necunoscut și netipărit vreodată – copia unei scrisori adresate ieromonahului Antim, egumenul Mănăstirii Snagov, datată 3 octombrie 1700.

³ În *Scrisoarea din 3 octombrie 1700*, adresată ieromonahului Antim Ivireanul, publicată în prezentul volum pentru prima oară.

impunătoare a Ierarhului Martir ivireano-român strălucesc și prin rândurile scrisorilor adunate și tipărite de noi în prezentul volum.

Nu ne-au rămas nici una dintre scrisorile lui personale⁴ sau familiale⁵, însă ne-au rămas câteva dintre cele instituționale. Este firesc să afirmăm că, pe de o parte, în calitate de episcop și mitropolit, Sfântul Antim a trimis, desigur, mesaje pastorale preoților și credincioșilor din eparhia lui, pe care și-i asumase ca părinte duhovnicesc, străduindu-se să le ofere folos sufletesc și prin scris. Pe de altă parte, legăturile lui cu românii din Moldova și Transilvania erau bine încheiate, atât din postura de mitropolit, cât și de mai înainte, ca episcop și chiar ieromonah, datorită implicării lui în misiunea Bisericii prin tipărirea și expedierea cărților de cult și de învățătură în toate provinciile românești.

Majoritatea acestor scrisori sunt scrise în limba greacă, dar lipsa din arhivele naționale, din bibliotecile publice mari contemporane și din articolele noi de specialitate a corespondenței Sfântului Antim în limbile română și slavonă nu înseamnă în mod obligatoriu și inexistența ei.

S-au păstrat astfel, acoperite de uitare și nepăsare vreme îndelungată, în Arhiva Muzeului „Prima Școală Românească” din interiorul curții Bisericii „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului, șase scrisori olografe în limba română, trimise de Sfântul Mitropolit Antim al Ungrovlahiei preoților, clericilor și episcopilor din Șchei. Aceste manuscrise catalogate ca *Documentele 41/1709, 39/1709, 43/1710*,

⁴ Cele două scrisori de apărare trimise Voievodului Constantin Brâncoveanu ni-l dezvăluie pe Mitropolitul Antim ca un om pe cât de muncitor, pe atât de sensibil, întristat peste măsură de calomniile invidioșilor care-l impresurau și care-i surpau relația rodnică de prietenie și recunoștință cu domnitorul și binefăcătorul lui.

⁵ Faptul că Sfântul Antim nu vorbește despre părinții săi și că nu sunt scrisori către ei sau către alte rude din Georgia (inclusiv de când a devenit mitropolit) arată că ei au murit. Presupunem că Sfântul Antim l-a însărcinat pe Mihail Iștvanovici să-i caute rudele în Georgia (sau să întrebe despre ele), dar nu știm răspunsul acestuia când s-a întors de acolo (în anii 1712-1713).

50/1713, 51/1713, 55/1716, din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, au mai fost tipărite parțial de PS Gherasim Timuș, în anul 1888, și integral de dr. Sterie Stinghe⁶, în anul 1901, precum și de ÎPS dr. Laurențiu Streza și Preot prof. Vasile Oltean⁷, în anul 2014. Le tipărim și noi în prezentul volum.

Cele șase scrisori în limba română, trimise de Sf. Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești, către „preoții, gocimanii⁸, jurații și alți clerici” din Șcheii Brașovului, sunt de mare însemnătate

„căci prin ele ne explicăm mai ușor, cum o parte din transilvăneni nu s-au dat înduplecați nici la amenințările, nici la ademămirile celor ce voiau să-i unească cu Biserica Romei, ca să-și părăsească legea strămoșească. Erau puși la grea încercare, căci toate celelalte naționalități erau privilegiate, numai românii în țara lor erau considerați ca iloți, confesiunea lor nu era recunoscută de stat. Ei vedeau cu durere cum catolicii, reformații, unitarii ș.a. își exercitau drepturile, iar românii au fost nevoiți să se puie sub scutul romano-catolicilor ca să-și salveze naționalitatea. Totuși mai de laudă sunt brașovenii cu satele de prin prejur. Ei sunt mai bucueroși să moară decât să lase ceva din legea în care s-au pomenit și de care nu se pot despărți odată cu capul. Plăteau cu mulțămire dăjdiile ce li se impunea de către vlădica calvinesc (superintendent), numai să fie lăsați în pace. Toate suferințele lor le împărțesc Mitropolitului din București, adevăratul lor păstor sufletec, care li trimetea mângâiere și întărire prin diferite epistole, precum și cărți edificatoare pentru ca să poată rezista ademămirilor confrăților. Eruditul Mitropolit Antim avea grijă ca acestor

⁶ Sterie STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, pp. 41-52.

⁷ + LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 381-384, 388-389, 393.

⁸ Epitropi, administratori ai bunurilor unei biserici.

martiri să nu le lipsească nimic, hirotonindu-le preoți și diaconi și trimetându-le cele necesare pentru cult, precum: Sfântul Mir, cărți liturgice și de cele apologetice, fără să le pretindă nimic”⁹.

Arhiereul Ghenadie Enăceanu prezintă apoi, în *Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei*¹⁰,

„un catalog de niște enciclice, care sunt foarte rare de la 1714, și pre care noi le datorăm bunei voințe a părintelui Arhimandrit Teofilact, fostul stariț al mănăstirii Căldărușenilor: 1) *Capete de învățătură creștinească* (14 la număr) și 2) *Capete de poruncă* (12 la număr)”.

Este vorba de, cele două cărți de folos pastoral, tipărite de mitropolitul Antim la Târgoviște, în 1710 și 1714, ca „să să dea în dar preoților”¹¹ spre lămurire și întărire în credință și în slujire. De asemenea, putem presupune că și unele predici au circulat în manuscris încă din vremea lui, din moment ce s-au găsit copiate disparat prin unele codice¹².

Totodată, putem presupune că mitropolitul Antim avea legături, chiar dacă nu sunt consemnate documentar, și cu monahii din marile centre monahale răsăritene¹³, cărora le-a tipărit *Proschinitarul Sfântului Munte al Athonului*, în 1701, și *Proschinitarul Sfântului Munte Sinai*, în 1710. Dar cele mai multe mărturii despre el, unele mai bune, altele mai rele, le avem din corespondența în limba greacă,

⁹ + GHERASIM TIMUȘ, „Acte relative la istoria Bisericii Române”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 12/1887-1888, p. 1036.

¹⁰ Ediția din 1886, pp. 115-116, n. 182.

¹¹ În vol. SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, Ed. Basilica, București, 2016 p. 173.

¹² Ca de exemplu *Manuscrisele 525 și 1244* de la Biblioteca Academiei Române, care conțin câte o predică a Sfântului Antim.

¹³ Aceștia veneau și pe la domnitorul Constantin Brâncoveanu, să ceară ajutor material și financiar.

schimbată de Antim cu patriarhii ortodocși răsăriteni și păstrată, în cea mai mare parte, în Colecția Bibliotecii Academiei Române.

Cele mai multe sunt scrisorile trimise de Sfântul Antim sau adresate lui sau care fac referire la el (între anii 1708-1716), care au fost adunate de Manuil Ghedeon și publicate bilingv (greacă/română) în volumul XIV din Colecția lui Eudoxiu de Hurmuzaki – *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, în 1936, de Nicolae Iorga, astfel: Partea I: pp. 401-403, 434, 439-440, 488, 629-634, 660-662, 668-670; Partea a II-a: pp. 793-797, 818-822; Partea a III-a: pp. 79-82, 100, 105-107, 112-113, 115-117, 122. Pe acestea le retipărim și noi în prezentul volum, operând câteva mici modificări.

Precum se poate observa, am păstrat în mare parte denumirea scrisorilor, așa cum există în *Colecția Hurmuzaki*, precum și traducerile (din 1915, 1917 și 1936), ale profesorului Nicolae Iorga în limba română, datorită izului arhaic. Doar pe alocuri am reformulat exprimarea, spre a înlesni înțelegerea și a elimina ambiguitatea unor termeni învechiți.

Câteva dintre aceste scrisori din *Colecția Hurmuzaki* au fost traduse și publicate (pentru prima oară) doar în limba română de Constantin Erbiceanu, în revista *Biserica Ortodoxă Română* (6/1891), după *Manuscrisul 605* al Bibliotecii Academiei Române, sub titlul *Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite*.

De asemenea, câteva dintre scrisorile prezente în *Colecția Hurmuzaki* se găsesc și în volumul al III-lea de *Documente patriarhale* (care arată legăturile dintre Patriarhia Ecumenică și Bisericile Ortodoxe din Rusia, Vlahia și Moldova, Serbia, Ohrida și Pecs în perioada 1564-1863), tipărite sub îngrijirea arhimandritului Kallinikos Delikanis la tipografia patriarhală din Constantinopol, în anul 1905. Pentru o lămurire bine întemeiată, am confruntat și verificat atât variantele grecești ale textului, cât și traducerile lor în limba română, completând micile lipsuri și îndreptând exprimarea acolo unde trebuia.

Cercetând în luna decembrie 2013 colecția de manuscrise din Arhiva de scrisori a Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol (Γραμματοφυλακείο του Μετοχίου Παναγίου Τάφου), mare ne-a fost bucuria să descoperim două manuscrise vechi importante. Primul document în ordine cronologică este *Scrisoarea din 22 octombrie 1707 a episcopului Antim al Râmnicului către patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara*, aflat în *Dosarul M.I.T. nr. 240, documentul nr. 41*. Acest dosar numit *Corespondența Turciei* (Ἀλληλογραφία Τουρκίας) conține scrisori schimbate de diferite persoane din cuprinsul Imperiului Otoman și țărilor adiacente lui cu patriarhii Ierusalimului între anii 1587-1730. Este singura scrisoare cunoscută de noi, trimisă și semnată de Sfântul Antim în perioada când era episcop la Râmnicu Vâlcea (1705-1708).

Al doilea manuscris extrem de important se găsește în *Dosarul M.I.T. nr. 239, documentul nr. 55* și reprezintă *Scrisoarea trimisă din Constantinopol în decembrie 1709 de către Hrisant al Ierusalimului către tânărul domn Iannaki [Ianache Văcărescu], paharnicul Țării Românești*. Dosarul conține „vechi scrisori ale diferiților patriarhi ai Ierusalimului de la vestitul Nectarie până la vestitul Chiril” către diverși destinatari clerici și laici. Scrisoarea¹⁴ aceasta aduce lămuriri substanțiale referitoare la viața Sfântului Antim de dinaintea venirii lui în București. În paginile acestei scrisori, din care putem vedea limpede atitudinea disprețuitoare și defăimătoare a patriarhului Hrisant față de mitropolitul Antim al Ungrovlahiei, găsim detalii importante (neștiute până acum) din viața Sfântului Antim. Astfel descoperim că patriarhul Dosithei Notara al Ierusalimului l-a răscumpărat din robia turcească pe Andrei Ivireanul, l-a tuns monah la Sfântul Mormânt și l-a avut ucenic apropiat. L-a trimis apoi la Iași, la Mănăstirea Cetățuia (închinată Sfântului Mormânt), unde a devenit și egumen. Mai târziu l-a

¹⁴ Publicată prima oară în grecește de Pinelopi STATHI, în vol. *Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului – precursor al iluminismului neoelen*, Atena, 1999, pp. 297-305.

adus în Țara Românească ca să intre ucenic-tipograf la Mitrofan, fostul episcop al Hușilor. Ajuns conducător al lor, Sfântul Antim a lucrat la tipografiile din București, Snagov, Râmnicu Vâlcea și Târgoviște (precum știm deja din sursele documentare românești consacrate). Am tradus, așadar, și am dat tiparului (cu adnotări explicative) pentru prima oară în limba română aceste două scrisori în ediția din 2014 a *Scrisorilor*, încercând și să demontăm calomniile lui Hrisant Notara împotriva mitropolitului Antim.

Anul acesta, am descoperit cu bucurie, într-un codice de manuscrise grecești la Biblioteca Națională a Franței din Paris, o copie a unei scrisori adresate ieromonahului tipograf Antim, egumenul Mănăstirii Snagov, scrisoare pe care o tipărim acum pentru prima oară în grecește și românește.

Am introdus în prezentul volum și cele două scrisori de apărare adresate în ianuarie-februarie 1712 de Sf. Antim Ivireanul către binecredinciosul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu, scrisori care au fost tipărite în multe ediții ale *Didahiilor*, deoarece apar împreună cu ele în cel mai vechi și mai cuprinzător manuscris al lor (*Manuscrisul 3460* din Colecția Bibliotecii Academiei Române).

Nu am inserat în acest volum actele și documentele administrative (aflate la Arhivele Naționale ale României în mare parte) legate de donații, testamente sau vânzări-cumpărări la care Sfântul Antim a participat pe când era egumen la Mănăstirile Cetățuia și Snagov, episcop la Râmnicu Vâlcea sau mitropolit al Țării Românești. Aceste mărturii ale implicării și ale bunei chiverniseli gospodărești de care a dat dovadă Sfântul Antim vin să conteste acuzele și calomniile lui Hrisant al Ierusalimului, ale lui Mitrofan al Nyssei și ale altor invidioși și intriganți (clerici și mireni, greci și români deopotrivă) care nu-l suportau pe smeritul și rodnicul Antim și care căutau mereu să-l denigreze în fața boierilor și chiar a domnitorului Constantin Brâncoveanu, de a cărui mărinimie profitau din plin. De altfel, planul dezbinării lor a reușit la începutul anului 1712, când apare dureroasa

ruptură între binecredinciosul Voievod și Mitropolitul cărturar, rămasă nevindecată până la sfârșitul vieții lor.

Mai amintim de o scrisoare din 6 decembrie 1713 prin care patriarhul ecumenic Chiril al IV-lea (1711-1713) recomandă un negustor grec mitropolitului Antim al Ungrovlahiei și episcopului de Cerven¹⁵, dar negăsind-o în nicio arhivă, nu am tipărit-o în lucrarea de față.

Așadar, cumulând toate datele cunoscute până acum, dăm tiparului, în prezentul volum, următoarele scrisori¹⁶, pe care le prezentăm în ordine cronologică:

1. 1700, 3 octombrie – *Scrisoarea către ieromonahul Antim, egumenul mănăstirii Snagov*¹⁷;

2. 1705, 17 martie – *Mărturisirea de credință a noului ales episcop al Râmnicului, Antim*¹⁸;

3. 1707, 22 octombrie – *Scrisoarea episcopului Antim al Râmnicului către patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara*¹⁹;

4. 1708, februarie la început – *Gramata de îngăduință patriarhală pentru numirea și strămutarea la mitropolia Ungrovlahiei a lui Antim, episcopul de Râmnic* (Ἐκδοσις περὶ μεταθέσεως τοῦ Οὐγγροβλαχίας)²⁰, semnată de patriarhul ecumenic Ciprian și sinodul constantinopolitan;

¹⁵ Document menționat în E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, p. 488, după originalul aflat în Arhiva Companiei grecești din Sibiu, amintit (dar netipărit) de Nicolae IORGA, *Studii și documente*, vol. XII, București, 1906, p. 18, n. XXIV.

¹⁶ Despre corespondența Sfântului Antim sau cea cu privire la el nu s-a ocupat nimeni în mod special, în revistele teologice existând foarte puține articole referitoare la unele scrisori ale lui.

¹⁷ *Supplément grec 1248*, fila 127, din Colecția Bibliotecii Naționale din Paris.

¹⁸ *Manuscrisul 4972*, fila 28 v, din Colecția Bibliotecii Academiei Române.

¹⁹ Manuscrisul acesta, necunoscut și netradus până acum în românește, se află în *Dosarul M.I.T. nr. 240, documentul nr. 41*, din Arhiva de scrisori a Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol.

²⁰ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, pp. 401-403, după copiile lui Manuil Ghedeon.

5. 1708, 10 februarie – *Scrisoarea patriarhului Ciprian al Constantinopolului către Hrisant Notara al Ierusalimului în care-l anunță de numirea lui Antim pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei*²¹;

6. 1708, 20 martie – *Două scrisori pecetluite ale comisului Gheorghe Kastriotul, semnate și de „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Antim” în calitate de martor*²²;

7. 1709, 3 august – *Prima scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul adresată șcheienilor*²³;

8. 1709, 2 decembrie – *A doua scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul către slujitorii bisericii din Șchei*²⁴;

9. 1709, decembrie – *Scrisoarea lui Hrisant al Ierusalimului către domnul Iannaki (Văcărescu), paharnic al Țării Românești*²⁵;

10. 1710, 1 iunie – *Scrisoarea preotului Ioan Avramios către patriarhul Hrisant Notara despre ocrotirea ce i-a arătat-o mitropolitul muntean și despre sarcina, de la Domn, de a predica în biserica domnească*²⁶;

11. 1710, 20 octombrie – *A treia scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanu adresată preoților din Șchei*²⁷;

²¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, pp. 629-630.

²² E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, pp. 406-409.

²³ Sterie STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I, pp. 41-43. Aceste scrisori arată că, în contextul trecerii la uniaticism a multor parohii din Ardeal, Sfântul Antim proteja prin activitatea sa misionară dreapta credință și limba română în sudul Transilvaniei, hirotonind preoți și diaconi și dăruindu-le Sfânt Mir și cărți bisericești liturgice și dogmatice.

²⁴ S. STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I, pp. 43-45.

²⁵ Manuscrisul, necunoscut și netradus până acum în românește, se găsește în Arhiva de scrisori a Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol, în *Dosarul M.II.T. nr. 239*, catalogat ca *documentul 55*.

²⁶ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 67-68.

²⁷ S. STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I, pp. 47-49.

12. 1710, 26 decembrie – *Scrisoarea mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către patriarhul ecumenic Athanasie al V-lea (1709-1711), despre drepturile patriarhului de Ierusalim în teritoriul canonic al Bisericii românești*²⁸;

13. 1711, 13 ianuarie – *Prima scrisoare de apărare a lui Antim adresată domnitorului Constantin Brâncoveanu*²⁹;

14. 1711, 3 februarie – *A doua scrisoare de apărare a lui Antim adresată domnitorului Constantin Brâncoveanu*³⁰;

15. 1712, 20 septembrie – *Scrisoarea lui Antim al Ungrovlahiei către patriarhul Hrisant Notara despre reluarea corespondenței*³¹;

16. 1712, 15 noiembrie – *Scrisoarea lui Antim către patriarhul Hrisant al Ierusalimului despre vechiul conflict dintre ei și despre tipografia ce se face la Constantinopol*³²;

17. 1713, 21 ianuarie – *Scrisoarea lui Antim către Hrisant Notara despre noua lui tipografie și despre viitoarea trimitere a lui Mihail Iștvanovici la Constantinopol*³³;

18. 1713, 15 februarie – *A patra scrisoare a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către clericii din Șcheii Brașovului*³⁴;

²⁸ Doar amintită în E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, p. 404, după ms. 418 al Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol, fol. 373-374, și publicată integral în E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 79-82. Este una dintre cele mai aprinse apărări ale independenței mitropoliei Țării Românești față de lăcomia și vanitatea lui Hrisant Notara care voia să transforme bisericile și mănăstirile închinat Sfântului Mormânt în feudă proprie.

²⁹ SF. ANTIM ÎVIREANUL, *Scrisori*, Ed. Basilica, București, 2014, p. 213.

³⁰ SF. ANTIM ÎVIREANUL, *Scrisori*, p. 217.

³¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, p. 100. Nu ni se mai arată sursa originală a documentelor din partea a III-a Colecției Hurmuzaki.

³² E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 105-106.

³³ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 106-107.

³⁴ † GHERASIM TIMUȘ, „Acte relative la istoria Bisericii Române”, p. 1034; S. STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șcheii Brașovului*, vol. I, pp. 49-50.

19. 1713, 6 aprilie – *Scrisoarea lui Antim către patriarhul Hrisant Notara despre noua tipografie din Constantinopol și despre Mihail Iștvanovici care plecase din Georgia, prin Rusia în Olanda*³⁵;

20. 1713, 17 mai – *A cincea scrisoare a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către clericii din Șcheii Brașovului*³⁶;

21. 1713, 18 noiembrie – *A șasea scrisoare a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către clericii din Șchei*³⁷;

22. 1714, 24 iulie – *Scrisoarea mitropolitului muntean Antim către patriarhul Hrisant al Ierusalimului despre pierderi ale tipografiei sale și despre niște clopote*³⁸;

23. 1714, 9 august – *Scrisoarea lui Antim al Ungrovlahiei către Hrisant al Ierusalimului despre oprirea tipăririi cărții lui Mitrofan Grigoras, despre preotul Ioan Avramios și mulțumirile pentru un dar de metal necesar turnării de litere*³⁹;

24. 1714, 20 septembrie – *Gramata patriarhală a lui Cosma al III-lea (1714-1716) al Constantinopolului către Antim al Ungrovlahiei în care recunoaște și întărește Așezământul mănăstirii Tuturor Sfinților din București*⁴⁰;

25. 1715, martie – *Gramata patriarhală a lui Hrisant Notara al Ierusalimului către Antim al Ungrovlahiei în care recunoaște și întărește și el Așezământul mănăstirii Tuturor Sfinților zidită de Antim*⁴¹;

³⁵ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 112-113.

³⁶ † GHERASIM TIMUȘ, „Acte relative la istoria Bisericii Române”, p. 1033; S. STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I, pp. 50-51.

³⁷ S. STINGHE, *Documente referitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I, p. 52.

³⁸ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 115-116.

³⁹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 116-117.

⁴⁰ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, pp. 629-634.

⁴¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, pp. 660-662, după BAR, copiile d-lui M. Ghedeon și după Ms. 605 din Arhiva Metocului Sfântului Mormânt.

26. 1715, 25 martie – *Scrisoarea patriarhului ecumenic Cosma al II-lea către Hrisant Notara unde-i spune despre averea răposatului mitropolit Dionisie de Târnovo oprită de mitropolitul Antim al Ungrovlahiei*⁴²;

27. 1716, 24 martie – *Scrisoarea mitropolitului Antim către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre calomniile care-l împresoară, despre reluarea corespondenței și viitoarea venire a lui Hrisant la București*⁴³;

28. 1716, august – *Actul Sinodului Constantinopolitan de caterisire a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei*⁴⁴;

29. 1716, 12 septembrie – *Scrisoarea lui Dimitrie Iulianó, capucehaie a Țării Românești, către patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului despre caterisirea mitropolitului Antim al Ungrovlahiei*⁴⁵;

30. 1716, 20 septembrie – *Scrisoarea lui Spandoni, mare retor al bisericii celei mari (la patriarhia Constantinopolului) către Hrisant Notara al Ierusalimului despre caterisirea mitropolitului Antim*⁴⁶;

31. 1716, septembrie – *Nota din Condica Sfântă referitoare la caterisirea lui Antim și la instalarea noului mitropolit al Ungrovlahiei, Mitrofan*⁴⁷;

32. 1716, 29 septembrie – *Scrisoarea lui Mitrofan către patriarhul Hrisant Notara despre alegerea lui pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei și nevoia lui de sprijin*⁴⁸;

⁴² E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 1, pp. 668-670, după BAR și copiile d-lui M. Ghedeon.

⁴³ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, p. 122.

⁴⁴ Tipărit în Arhim. Ghenadie ENĂCEANU, „Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 11/1884, pp. 822-825, precum și în † GENADIE CRAIOVEANU, *Condica Sântă a Mitropoliei Ungrovlahiei publicată după original*, Tipo-litografia cărților Bisericești, București, 1886, pp. 111-114.

⁴⁵ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 2, pp. 793-795, după BAR și copiile d-lui M. Ghedeon.

⁴⁶ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 2, pp. 795-797, după BAR și copiile d-lui M. Ghedeon.

⁴⁷ † GENADIE CRAIOVEANU, *Condica Sântă a Mitropoliei Ungrovlahiei publicată după original*, p. 117.

⁴⁸ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 3, pp. 124-125.

33. 1717, 11 octombrie – *Gramata patriarhală semnată de Ieremia al III-lea, Hrisant Notara și sinodul patriarhal al Constantinopolului (1716-1726) către Mitrofan al Ungrovlahiei (1716-1720) de anulare a autocefaliei mănăstirii Tuturor Sfinților zidite de Antim*⁴⁹;

34. 1966, 10 martie – *Scrisoarea patriarhului ecumenic Athenagoras către patriarhul României, Iustinian, de confirmare a anulării caterisirii mitropolitului Antim Ivireanul*;

35. 1966, 11 martie – *Scrisoarea de mulțumire a patriarhului României, Iustinian, către patriarhul ecumenic Athenagoras*;

36. 1992, 21 iunie – *Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea Sfântului Antim Ivireanul și a altor Sfinți Români*.

După cum se observă, Sfântul Antim i-a scris de multe ori patriarhului Hrisant Notara. Faptul că nu ne-au rămas în arhive scrisori ale lui Hrisant către Sfântul Antim nu înseamnă că ele nu au existat deoarece Hrisant l-ar fi tratat cu neîncredere și aroganță pe Sfântul Antim, ba dimpotrivă, chiar găsim mărturii că și Hrisant i-a scris Sfântului Antim. Nu putem ști precis atitudinea lui Hrisant, dar evenimentele petrecute mai târziu (1708-1709) ne descoperă și o altă față a lui Hrisant Notara: cea a unui om lacom și profitor de pe urma muncii și jertfei altora (inclusiv a Sfântului Antim).

Din punctul de vedere al tehnoredactării, am operat unele mici modificări referitoare la împărțirea în paragrafe a textelor. De cele mai multe ori, scrisorile în limba greacă sunt redactate înlănțuit, fără paragrafe, însă noi, ținând seama de ideile prezente în text, am împărțit textul fiecărei scrisori în paragrafe pentru a putea ușura lectura și comparația traducerii românești cu originalul grecesc.

⁴⁹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 2, pp. 818-822, după Émile LEGRAND, *Recueil de documents populaires grecs*, t. 7, J. MAISONNEUVE (ed.), Paris, 1903, pp. 211-215, doc. nr. 119.

De asemenea, ținem să subliniem faptul că textul scrisorilor ne prezintă, dincolo de protocolul expresiilor, nu numai starea sufletească, cultura și demnitatea autorilor, ci și parfumul unei epoci mult roditoare în cultura română.

Ne manifestăm speranța că această a doua ediție (adăugită și corectată) a *Scrisorilor* Sf. Antim Ivireanul vine în întâmpinarea multor cititori din lumea academică și bisericească, dornici să descopere tainele persoanei și enigmele vieții Marelui Ierarh Martir și să-și cultive evlavia către acest însemnat luminător al Ortodoxiei universale și al culturii românești.

Arhimandrit Mihail Stanciu
Profesor Academician Dr. Gabriel Ștrempel

14 septembrie 2016

SCRISORI

Scrisoarea¹ către ieromonahul tipograf Antim, egumenul mănăstirii Snagov – 1700, 3 octombrie

Τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν ἱερολογίοις ἀνδράσι καὶ πνευματικοῖς
αἰδεσιμωτάτῳ τε καὶ κατὰ πάντα μοι ἐν χριστῷ ποθεινοτάτῳ
κυρίῳ κυρίῳ ἀνθίμῳ, τὸν ἐν χριστῷ ἀσπασμόν.

Το τίμιόν της γράμμα αὐθημερόν ἐνεχειρίσθη μοι παρά τοῦ
μακαριωτάτου πατρός ἡμῶν καὶ πατριάρχου πρώην ἀντιοχείας κυρίου
κυρίου ἀθανασίου, παρόντος μου καὶ αὐτοῦ.

ὄδε συμβᾶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ τέως μὲν οὐδὲν
ἀπεκρίθην, διὰ τὴν ἐπισυμβάσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ αὐθεντικοῦ
ἐπιτάγματος περὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν γλωσσῶν ἀκολουθίας, ἀραβικοῦ
τε φημί καὶ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. τανῦν δὲ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ
ὑψηλοτάτου κατὰ τον σκοπόν τοῦ μακαριωτάτου, προσεκλήθημεν ὑπὸ
τοῦ πανιερωτάτου ἐπιτάγματος τοῦ ἐκλαμπροτάτου περὶ τῆς αὐτῆς

¹ Originalul nu s-a păstrat, dar există o copie nesemnă într-un codice de manuscrise grecești la Biblioteca Națională din Paris, *Supplément grec 1248*, fila 127. Considerăm autentic acest document, întrucât informațiile prezente în el și în celelalte documente din codicele grecesc sunt confirmate de alte mărturii istorice sigure.

Singurul care doar face mențiunea acestei scrisori, profesorul Athanasios Karathanasis susține că autorul ei ar putea fi patriarhul Dosithei sau Hrisant Notara – *Οἱ Ἕλληνες λόγοι στη Βλαχία (1670-1714)*, Ed. Kiriakidi, Thessalonica, 2000, pp. 245-246. Noi considerăm că Hrisant Notara este autorul prezentei scrisori, el întreținând, de-a lungul vremii, cu Sfântul Antim, o bogată corespondență, din care nu s-au păstrat decât câteva epistole.

Scrisoarea face parte dintr-un schimb mai amplu de scrisori între autorul ei și ieromonahul Antim Ivireanul de la Snagov, în contextul căutării, recomandării și trimiterii la București (de către Dosithei) a unui tipograf care să știe limbile greacă și arabă, pentru a tipări cărți de cult pentru creștinii sirieni, așa cum a hotărât binecredinciosul Voievod Constantin Brâncoveanu la rugămintea fostului patriarh al Antiohiei, Athanasie al III-lea Dabbas.

ὑποθέσεως, νῦν οὖν καιροῦ λαβόμενοι, καὶ τῷ αὐθεντικῷ προστάγματι καθυπεύκοντες. ἰδοὺ πέμπομέν σοι ἄνθρωπον εἰς ἐπιδιόρθωσιν τοῦ βιβλίου ὃν δοκιμάσαντες, μᾶλλον ἡμᾶς τῆς ἐκλογῆς ἅμα καὶ εὐπειθίας καὶ τῆς ἄλλης εὐγνωμοσύνης ἢ σεαυτὸν εὐδαιμονίσης μετὰ τὴν πείραν· κλέος γάρ οὐ μικρὸν καὶ καύχημα τῶν τυπογράφων ἐστὶ ἢ τῶν τυπουμένων ὀρθότης. εἴθε δὲ καὶ τυπουμένου τοῦ ἡμετέρου βιβλίου τοιοῦτου ἐπιτύχοιμεν ἐπιστάτου, καύχημα γὰρ [υπογραμμισμένο ἢ διαγραμμμένο στο ἔγγραφο] καὶ τοῦτο οὐχ ἦττον ἢ μὴ καὶ μᾶλλον ὄσω καὶ δυσχερέστερον τῆς ἐκείνου ἐπιδιορθώσεως τὸ κατόρθωμα τῆς ὑμετέρας ἔσεται καλοκαγαθίας, καθάπερ γὰρ αἱ τῶν ζωγράφων εἰκόνες, ἄγγελοι διαμένουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς τῆς ἐκείνων εὐτεχνίας ἢ ἀτεχνίας, οὕτω καὶ τὰ τυπούμενα βιβλία διαπρύσιοι κήρυκες εἰς τὸ διηνεκὲς ἔσονται τῆς τῶν τυπογράφων περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπειρίας ἢ ἀπειρίας· ἐπιμελείας ἢ ἀνεπιμελείας· ἐπιστήμης ἢ ἀνεπιστημοσύνης.

ἔρρωσο εὐτεχνίας ἀπάσης χρυσαυγέστατον ἄνθος κύριε ἄνθιμε. καλῶς δὲ ποιήσεις ἀντεπιστέλλων καὶ δῆλα τὰ παρόντα ποιῶν οὐ μετρίαν θυμηδίαν ἐμποιῶν τοῖς τὰ ἐκτιμῶσι καὶ ἀγαπῶσι: -

ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψ (1700) : -

ὀκτωβρίου Τρίτη.

Τὸν μακαριώτατον καὶ ἀγιώτατον [πατριάρχην: ἔχει διαγραφεί] δεσπότην ὡς ἐξαίρετον [ἐπίσκο;] πον ἐξαιρέτως καὶ προσκυνῶ. καὶ τὴν ἱεράν αὐτοῦ ἀσπάζομαι δεξιάν, ἐξ αὐτῆς τὸν ἁγιασμόν ἀρνούμενος. ἢ παντέφορος τοῦ θεοῦ πρόνοια συνεργήσαιτο καὶ εἰς τέλος ἀγάγοιτο πάντα τὰ ἐν χριστῷ αὐτοῦ συντιθέμενα[;]. γένοιτο γένοιτο :

τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ αἰδεσιμωτάτῳ καὶ κατὰ πάντα μοι ἐν χριστῷ ἔρασιμωτάτῳ ἀγίῳ καθηγουμένῳ κυρίῳ κυρίῳ[;] ἀνθίμῳ τῷ τυπογράφῳ αἰσίως.

Preaevlaviosului între bărbații sfințiți învățați și duhovnici, prearespectabilului și întru tot doritul meu întru Hristos kyr Antim, sărutarea cea întru Hristos.

Cinstita voastră scrisoare² mi-a fost înmănată în aceeași zi de către Preafericitul părintele nostru și fost patriarh al Antiohiei kyr Athanasie, fiind de față eu și acesta.

Iar întâmplarea din acea zi, și înainte nu am răspuns nimic din cauza întâmplății îndoielei cu privire la porunca domnească despre slujbele în ambele limbi, vreau să spun cu caractere arabe și grecești. Iar acum, după hotărârea preainălțatului³, potrivit scopului Preafericitului⁴, am fost invitați de preasfințita poruncă a preastrălucitului despre același subiect, deci făcându-ne acum timp și supunându-ne poruncii domnești. Iată îți trimitem un om spre corectarea cărții⁵, pe care încercându-l, mai mult pe noi pentru alegere și ascultare și cealaltă recunoștință ne vei fericii decât pe tine însuși. Pentru că

² Iată, deci, că ieromonahul Antim a trimis mai întâi o scrisoare (despre care nu știm nimic, ea nepăstrându-se în nici o arhivă) la Constantinopol în care solicita un colaborator care să știe bine și limba arabă.

³ Domnitorul Constantin Brâncoveanu.

⁴ În prefața *Liturghierului greco-arab*, din 1701, adresându-se preoților arabi, patriarhul Athanasie vorbește despre inițiativa tipăririi de cărți în limba poporului arab (sirian) susținută financiar de Constantin Vodă Brâncoveanu și realizată practic de ieromonahul Antim și ucenicii săi: „Înălțimea sa de Dumnezeu păzită și cu evlavie față de Dumnezeu, acceptând cu bunăvoință cererea noastră cea după Dumnezeu, i-a poruncit îndemnativului tipograf aflat pe lângă Înălțimea sa, precucuviosului între ieromonahi kyr Antim Ivireanul, acordându-i din belșug acestuia și cele spre cheltuială, ca să sape cu grijă litere arabe și, confecționând o nouă scriere de aramă arabă, să tipărească slujba Sfintei Liturghii în ambele limbi, greacă și arabă. Și cu împreună lucrarea lui Dumnezeu, și cu îndemnul și cheltuiala Înălțimii sale, și cu neobosita noastră grijă și corectură, fiind dusă la capăt și tipărită, după cum se vede, a poruncit Strălucirea sa să se și împartă gratuit tuturor preoților ortodocși din Arabia pentru mântuirea lui sufletească” – Vezi Émile LEGRAND, *Bibliographie hellénique: Description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIIe siècle*, vol. I, Librairie Garnier Frères, Paris, 1918, p. 8. Deci, tipografia trimisă în 1704, la Alep, de ieromonahul Antim Ivireanul, avea literele de aramă și nu de plumb (cum era uzul de până atunci).

⁵ Este vorba de ieromonahul Ignatie Fitianul, corectorul celor două cărți greco-arabe tipărite de Sfântul Antim în anii 1701 și 1702 la Snagov – *Liturghierul și Ceaslovul*.

corectitudinea celor tipărite este o glorie nu mică și o laudă a tipografilor. Fie ca și la cartea noastră noastră de acest fel să obținem un supraveghetor, pentru că [subliniat sau șters în document] și aceasta nu mai puțin sau dacă nu și mai mult cu cât va fi și mai dificilă reușita nobleței tale, pentru că după cum imaginile pictorilor rămân vestitori în permanență ai bunului meșteșug sau răului meșteșug al aceluia, astfel și cărțile tipărite vor fi în permanență vestitori înflăcărați ai experienței sau lipsei de experiență, a grijii sau a lipsei de grijă, a științei sau a neștiinței tipografilor cu privire la acestea.

Fii sănătos, *floare cu străluciri de aur a toată arta cea bună*⁶, kyr Antime! Și să faci bine să răspunzi⁷ la scrisoare și făcând cunoscute cele de față celor care le apreciază și le iubesc.

În anul mântuirii 1700,
octombrie 3.

Pe Preafericitul și Preasfințitul [Patriarh, a fost șters] stăpân ca [pe cineva] deosebit, mă și înclin lui în mod deosebit. Și sărut dreapta lui cea sfântă, obținând de la aceasta sfințirea. Purtarea de grijă, cea care le supraveghează pe toate, a lui Dumnezeu să lucreze împreună și să ducă la sfârșit toate cele așezate laolaltă întru Hristos. Să se facă, să se facă!

Preacuviosului și prearespectabilului și întru tot iubitului meu sfânt egumen kyr Antim tipograful, cu bine.

⁶ Concisă și cuprinzătoare, această expresie de laudă a darurilor și ostnelilor Sfântului Antim este și o tâlcuire excepțională a numelui său (Ἀνθίμος – înflorit).

⁷ Nici scrisoarea aceasta a doua, de răspuns, a Sfântului Antim nu s-a păstrat în nicio arhivă.

Mărturisirea de credință a noului ales episcop al Râmnicului, Antim Ivireanul¹ – 1705, 17 martie

Antim, cu mila lui Dumnezeu rânduit la Sfânta Episcopie a Râmnicului, cu gura mea făgăduiesc:

Crez întru unul Dumnezeu, Părintele atotțiitoriu, Făcătoriu ceriului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele. Și întru unul Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, de la Părintele născut mai nainte de toți veacii. Lumină den Lumină, Dumnezeu adevărat de la Dumnezeu adevărat, născut iară nu făcut; Cela ce iaste de o ființă cu Părintele, prin Carele toate sânt făcute. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-au pogorât din ceriuri și S-au întrupat de a Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-au omenit. Și S-au răstignit pentru noi supt Pilat den Pont, și au pătitit, și S-au îngropat. Și au înviat a treia zi după Scripturi. Și S-au suit în ceriuri și șade de-a dreapta Părintelui. Și iară va veni cu slavă să judece pre cei vii și pre cei morți, a Căruia împărăție nu are sfârșit. Și în Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătoriu, Carele de la Părintele porceade, Cela ce împreună cu Părintele și cu Fiul iaste închinat și slăvit Carele au grăit prin proroci. Întru una sfântă, săbornicească și apostolească Biserică, mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor, aștept înviarea morților și viața veacului ce va să fie, Amin.

După aceasta sufer și priimesc și ceale 7 Sfinte Săboară care se-au adunat și se-au făcut pentru întărirea tocmealelor creștinești. Mărturisesc cu sufletul, cu inima să sufer și să păzesc câte canoane

¹ *Manuscrisul 4972, fila 28 v, din Colecția Bibliotecii Academiei Române.*

și câte tocmeale au întărit acei sfinți părinți ce se-au aflat atunce la aceale șapte Săboară și toate sfintele tocmeale și învățături, câte după bogate vremi s-au îndreptat de sfinții părinți. Iară de câte se-au lepădat ei, leapădu-mă și eu și toate câte au priimit ei priimesc și eu. Și iară încă mai mărturisesc să păzesc și pacea Bisericii și întru toată vremea vieții mele să nu gândesc asupra ei niscare lucrure împotriva nici într-un chip, ci cu totul să urmez și să mă plec învățăturilor celor bune ale Preasfințitului meu Stăpân și biruitoriu a toată Țara Ungrovlahiei Mitropolit chir Teodosie. Și mă făgăduiesc cu mintea, cu dragostea dumnezeiască și cu frica lui Dumnezeu, pre sfintele canoane și învățături să pasc cuvântătoarea turmă carea mi să dă pre mâna mea. Și cu câtu-m va fi putearea să mă păzesc curat de toate răutățile nedrepte și hicleane. După aceastea încă mai mărturisesc și de câte tocmeale ce are scaunul acesta al Ungrovlahiei să le păzesc neschimbat întru toată eparhia mea.

Antim, cu mila lui Dumnezeu rânduit la Sfânta Episcopie a Râmnicului, cu mâna mea supt aceasta am iscălit.

Scrisoarea¹ episcopului de Râmnic, Antim², căt̃re patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara – 1707, 22 octombrie

+ Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως ἱεροσολήμ, καὶ πάσης Παλαιστίνης, τῷ ἡμετέρῳ σεβασμιωτάτῳ πατρὶ, κυρίῳ, κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τὴν μετ' εὐλαβείας καὶ ὑποκλίσεως σὺν ῥώμῃ προσκύνησιν.

+ οἶδεν ὁ Θεὸς ἀνάρχως (οὐ γὰρ ἔσχεν ἀρχὴν τοῦ εἰδέναι) οὗς ἠτοίμασεν ἰθύνειν τοὺς κατ' ἐξοχὴν οἴακας τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο καὶ ποιμένα τὴν σὴν κατέστησε μακαριότητα τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων, ἅτε δυναμένην, ἃ οὐκ ἠδύναντο τό γε νῦν ἤδη, ὅσοι τῆς ἀξίας ταύτης ἐφιεμένως εἶχον.

¹ Manuscrisul acesta, pentru prima oară tradus și tipărit în românește în ediția din 2014 a *Scrisorilor*, se află în *Dosarul M.I.T. nr. 240, documentul nr. 41*, din Arhiva de scrisori a Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol.

Scrisoarea, datată la 22 octombrie 1707, s-a păstrat vreme de peste 300 ani în bună stare, neavând lipsuri sau deteriorări. Este scrisă față-verso pe o coală de hârtie puțin mai lungă decât un format A4 (29,7 cm/21 cm), având dimensiunile: 30,85 cm lungime și 20,8 cm lățime. Hârtia este o coală de tipar, putându-se observa textura fibrei: dungi orizontale paralele distanțate la 1 mm și dungi de control verticale paralele situate la 2,7 cm una de alta. Cerneala este neagră, iar scrisul clar, uniform, ușor înclinat spre dreapta, echilibrat (fără vârfuri, coborâri sau ornamente excesive), ne arată că scrisoarea este oficială și sobră.

² Cercetând cu atenție caracteristicile specifice ale literelor manuscrisului (mărimi, ascuțimi, rotunjimi, îmbinări), am putut distinge clar că sunt două tipuri de scris: primul (al conținutului textului) ușor apăsat, cu litere mai ample, nelegate între ele (25 rânduri pe față și alte 8 rânduri pe verso), și cel de-al doilea mai delicat, mai subțire, cu literele legate între ele și mai înclinate ca în primul tip de scriere [al formulei de încheiere (2 rânduri) și al semnăturii (puțin stilizate, pe alt rând) „Ρίμνικου Ἀνθίμου” (Al Râmnicului Antim)] din finalul documentului. Deducem că, deși a fost redactată integral de Sf. Antim Ivireanul, scrisoarea nu a fost scrisă de el pe hârtie, ci doar semnată la final.

Λοιπὸν συμφώνως τοῖς φυσικοῖς καὶ ἐπικτήτοις προτερήμασιν ἢ σὴ ἔχουσα μακαριότης τὰς φροντίδας, κατὰ τὸ ρητὸν τοῦ παύλου, λέγοντος, ἐν κόποις περισσοτέρως, καὶ τὰ ἐξῆς, μὴ οἰέσθω, δεόμεθα, ὑστέρημά τι γεγενῆσθαι αὐτῇ, μὴ ἐπιστάλαση ἡμῖν, τῷ καιρῷ ἀκολούθως. περὶ δὲ ὧν γράφω ἡμῖν, ἃ μὲν παρόντες κοινολογήσομεν, ἤδη σιωπητέον, ἃ δὲ ἀναγκαῖα ἀμφοτέροις, σημειωτέον. ὅθεν γράφομεν, ὅτι τὸ ἰβηρικὸν ἀντιμήνσιον, μόλις ἀπαρτίζεται εἰς μηνῶν τεττάρων ἔτι καιροῦ, ἐπίμοχθον γάρ. τὰ δὲ πιττάκια, ἰδόντες, μεταγλωττίσαντες βλαχιστί, καὶ σλοβανιστί παραδόντες τῷ παρ' ἡμῖν διδασκάλῳ τῆς αὐτῆς διαλέκτου μεταγλωττίσας, εὐθύς τυπώσομεν. ὅμως οὐκ ἐσημείωσεν ἡμῖν ἢ σὴ μακαριότης, τυπωθέντα ἀποστει-λαὶ αὐτῇ ἔτι μολδοτριβούση, ἢ προσμεῖναι τὴν ὡς ἡμᾶς ἠδεῖα ἄφιξιν.

Τὸ δὲ τοῦ ἁγίου τάφου ἀντιμήνσιον, ἐκβαλλόντες τὸ τοῦ μητροπολίτου τῆς οὐγκροβλαχίας ὄνομα ἀπὸ τοῦ ξυλίνου τύπου, καὶ προστιθέντες τὸ τῆς σῆς μακαριότητος σὺν ὀλίγῃ τῇ δαπάνῃ, οὕτω τυπώσομεν. ὁ γὰρ χαλκοῦς τύπος, πρὸς τόδ['] ἀνέτοιμον εἶναι, δεῖται καὶ δαπάνης οὐ σμικρᾶς, καὶ καιροῦ οὐκ ὀλίγου. τὸ δὲ σύντομον, καὶ κατὰ πάντα τῷ πρωτοτύπῳ ἀφομοιοῦν, πρὸς δέ, καὶ ὀλιγοδάπανον, οὗ οἶδ' ὅτι ἀρέσκει καὶ τῇ σῇ μακαριότητι, ἧς αἱ μακάριαι, καὶ θεοπειθεῖς εὐχαὶ εἶησαν ἡμῖν ἀρρώγη: -

αψζ. ὀκτωμβρίου κβ'

ὁ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος πρόθυμος
καὶ κατὰ πάντα[;] καὶ εἰς τοὺς ὀρισμούς
ῥιμνίκου ἄνθιμος.

† Preafericitului, preaînțeleptului și de Dumnezeu rânduitului patriarh al sfântului oraș Ierusalim și a toată Palestina, părintelui nostru prearespectabil, kyr Hrisant, închinăciunea cea cu evlavie și plecăciune adâncă³.

† Dumnezeu cel fără de început (pentru că nu I Se cunoaște începutul) îi știe pe cei pe care i-a pregătit să țină drepte cărnele cele prin excelență ale Bisericii Sale, de aceea a și așezat-o pe Preafericirea ta ca păstor al preasfințitului tron al Ierusalimului, ca să poată [să facă] cele pe care nu le-au putut [face] până acum cei care au deținut această demnitate⁴.

Prin urmare, potrivit calităților celor naturale și celor dobândite având Preafericirea ta grijile, după spusa lui Pavel, care zice „în osteleni mai multe” și următoarele, să nu socotească [Preafericirea ta] de va avea vreo nevoie, să nu ne-o scrie în vremea ce urmează. Iar despre cele ce vă scriu, pe cele care vi le vom comunica [când veți fi] de față, acum trebuie trecute sub tăcere, iar cele care [ne sunt] necesare amândurora, trebuie consemnate. Prin urmare scriem că *antimisul ivirean* [= georgian] de-abia se realizează, în vreme de încă patru luni, pentru că este anevoios⁵.

³ Expresia literală „plecăciune cu vigoare” sugerează sentimentele de prețuire sinceră ale episcopului Antim Ivireanul pentru patriarhul Hrisant, lucru ușor vizibil și din entuziasmul care se degajă din întregul text al scrisorii.

⁴ Observăm prețuirea și respectul pe care Sfântul Antim, episcop al Râmnicului, i le arată patriarhului nou ales și întronizat la Ierusalim (februarie 1707), Hrisant Notara. Evident, scrisoarea aceasta confirmă relația bună, mult mai veche dintre dâșii și, totodată, dorința Sfântului Antim de a-l susține cu toată râvna pe Hrisant (ca și pe răposatul său unchi, Dosithei Notara) în promovarea Ortodoxiei, prin imprimarea de cărți și de antimise (precum vedem în această scrisoare), necesare în țările și în comunitățile creștine aflate sub stăpânirea turcească. Totodată, Antim îl recunoaște pe Hrisant ca păstor destoinic al Bisericii din Ierusalim, înțelept și râvnitor „să țină drepte cărnele cele prin excelență ale Bisericii” prin activitatea sa liturgică, apologetică și misionară.

⁵ Sfântul Antim lucra la imprimarea unui antimis georgian pentru creștinii din țara sa natală. Lucrul era anevoios, de vreme ce însuși Antim spune, la vremea redactării scrisorii, în 22 octombrie 1707, că mai avea nevoie de încă patru luni pentru realizarea lui. Evident, realizarea matriței literelor și a textelor georgiene era lucrul cel mai greu, întrucât matrița icoanei Punerii Domnului în Mormânt era aceeași ca la antimisul românesc.

Iar *pitacele*⁶, văzându-le, traducându-le în românește și [pentru] slavonește dându-le dascălului de la noi pentru această limbă să le traducă, le vom tipări îndată. Însă nu ne-a menționat Preafericirea ta [dacă] fiind [acestea] tipărite să i le trimit [Preafericirii tale] cât se află încă în Moldova, sau să aștept plăcuta sosire [a sa] până la noi.

Iar antimisul Sfântului Mormânt, scoțând numele mitropolitului Ungrovlahiei de pe tiparul de lemn, și adăugându-l pe cel al Preafericirii tale cu puțină cheltuială, astfel îl vom tipări⁷. Pentru că

Deducem astfel că prin luna martie 1708, această matriță ar fi fost încheiată. Putem avansa acum și ipoteza că mitropolitul Antim Ivireanul a trimis la Tbilisi (capitala Georgiei) aceste antimise georgiene imprimate la Râmnic, precum și matrița lor, împreună cu tipografia cu caractere georgiene, prin ucenicul său cel mai bun, Mihail Iștvanovici, în perioada 1708-1709. Este important să observăm că Sfântul Antim nu și-a uitat niciodată originile, ci s-a ostenit și pentru rezolvarea problemelor și ușurarea greutăților prin care trecea Biserica georgiană, aflată sub presiunea prozelitismului catolic și a islamului stăpânitorilor.

⁶ Ele par a fi niște cărți teologico-pastorale (omilii, cateheze), scrise de patriarhul Hrisant Notara; aceste scrieri par a fi cu oarecare subtilități teologice și filologice, întrucât Sfântul Antim, chiar dacă știa și el limba slavonă, apelează totuși la „dascălul de la noi” pentru o traducere mai precisă. Aceste scrieri ale patriarhului Hrisant, promise de Antim a fi tipărite în limbile română și slavonă în perioada de după 22 octombrie 1707, nu le regăsim însă în lista tipăriturilor lui cunoscute (nici de la Râmnic, nici mai apoi de la București). Însă putem avansa ipoteza că toate exemplarele i-au fost înmănat personal lui Hrisant și că apoi s-au pierdut în curgerea timpului sau că Sfântul Antim nu s-a semnat (din smerenie) ca tipograf pe aceste documente tipărite.

⁷ Sf. Ierarh Antim pregătea cu migală și cu multă cheltuială și o matriță de aramă pentru imprimarea de antimise aghiotafile. Este prima specificare a unui asemenea tipar în Țările Române. Totuși, deoarece munca la asemenea matriță era grea, Sfântul Antim îi promite patriarhului Hrisant imprimarea rapidă a unor antimise cu o matriță de lemn (mult apreciată de Hrisant), folosită la imprimarea antimiselor mitropoliei Ungrovlahiei, cu modificări minime – înlocuirea doar a numelui mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei cu numele și titulatura patriarhului Hrisant al Ierusalimului. Deducem de aici două lucruri: 1. Cunoscut și apreciat și ca un mare meșter xilograf, Sf. Antim Ivireanul a lucrat la realizarea matriței de lemn și la imprimarea antimiselor românești probabil încă de pe vremea când era ieromonah-tipograf la București (1690-1694, 1701-1705) sau egumen la Mănăstirea Snagov (1694-1701), dar sigur făcea asta după instalarea sa ca episcop la Râmnicu Vâlcea (în 1705); 2. Textul troparului Punerii Domnului în Mormânt de pe antimisul românesc era imprimat în limba greacă, de vreme ce nu trebuia modificat pentru antimisul Patriarhiei de Ierusalim decât numele ierarhului.

pentru acesta nu tiparul de aramă, este gata, [și] necesită și o cheltuială nu mică, și vreme nu puțină. Iar acesta este [gata] în scurt [timp] și asemănător întru totul modelului, și în plus și puțin costisitor, care știu că place și Preafericirii tale, ale cărei fericite și ascultate de Dumnezeu rugăciuni să ne fie nouă sprijin.

1707, octombrie 22
Al Preafericirii voastre râvnitor
și întru toate (și) la porunci
al Râmnicului Antim⁸.

⁸ Este singura semnătură cunoscută a episcopului Antim al Râmnicului, pusă pe un document oficial (Vezi *Anexa foto*).

Scrisoare¹ de îngăduire patriarhală pentru strămutarea² la mitropolia Ungrovlahiei a lui Antim, episcop de Râmnic – 1708, începutul lunii februarie

Ἐπειδὴ ἔλεει καὶ χάριτι τοῦ παντεπόπτου καὶ προνοητοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ τοὺς οἴακας τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας διέπειν ἐκκληρώθημεν, ὀφειλόμενόν ἐστιν ἡμῖν φροντίζειν ἐμμελῶς τῆς ἱερᾶς τῶν ἀπανταχοῦ ἀγίων Ἐκκλησιῶν εὐταξίας καὶ καταστάσεως· τοῖς τὲ γὰρ ἄλλοις ἀπλῶς κατάλληλον καὶ ἀρμοδίαν ἐνεῖναι τάξιν χρήσιμον τὲ καὶ ἐπαινούμενον, διαφέροντος δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτη καθωραΐζεσθαι ἐπάναγκες τυγχάνει, οἷα δὴ θεάρεστον ἅμα τοῦτο καὶ σωτηριωδέστατον, ἦν οὐκ ἄλλως ἐνὶ σώζεσθαι ὅτι μὴ καθισταμένου ἐν ταῖς ἐκασταχοῦ Ἐκκλησίαις προσώπων τῶν ἱκανῶν καὶ ἀξίων ἐμπεπιστεύθαι λογικῆς ποιίμνης οἰκονομίαν κατὰ Θεὸν καὶ διοίκησιν.

¹ *Canonicitatea Actului sinodal al recunoașterii alegerii lui Antim ca mitropolit al Ungrovlahiei* nu a fost pusă la îndoială niciodată de patriarhii de Constantinopol ulteriori. Doar Hrisant al Ierusalimului o contestă mai târziu (deși a fost părtaș la întocmirea ei), exagerând și trecând peste tradiția veche a Bisericii.

² Ἐκδοσις περὶ μεταθέσεως εἰς τὸν θρόνον Οὐγγροβλαχίας τοῦ Ριμνίκου Ἀνθίμου, in coll. E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, I, *Librăria Socec*, București, 1915, pp. 401-403.

Documentul a fost tipărit și de Καλλίνικος ΔΕΛΙΚΑΝΗΣ, in vol. *Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων Τόμος τρίτος ἦτοι Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορόντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ρωσσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου 1564-1863 οἷς προστίθεται Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν*, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ *Τυπογραφείου*, Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1905, pp. 383-384, *documentul 180*. Documentul se găsește și in *Ms. Κυπρίου*, pp. 102-103.

Κοιμηθέντος οὖν ἐν Κυρίῳ ἄρτι τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας κὺρ Θεωδοσίου καὶ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεταστάντος, καὶ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως ταύτης δίχα προστασίας ἀρχιερατικῆς καταλειφθείσης, ἀναγκαῖον ἦν ἀνυπερθέτως καὶ διὰ τάχους ἀποκατασταθῆναι ἐν αὐτῇ ἕτερον ἀρχιερέα καὶ ποιμένα εἰς διεξαγωγήν σωτηριώδη τοῦ κατ' ἐκείνην λογικοῦ χριστωνύμου πληρώματος, ὡς οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες διακελεύουσι, μηδεμίαν δηλαδὴ παροικίαν καὶ ἐπαρχίαν διαμένειν ἐπὶ μακρὸν ἐν στερήσει πνευματικῆς καὶ ποιμαντικῆς περιθάλψεως. Ἀμέλει προεκτελεσ-θειςῶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ πανσέπτω ναῶ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ψήφων κανονικῶν, ἡμετέρα πατριαρχικῆ προτροπῆ καὶ ἀδεία, ὑπὸ τῆς περὶ ἡμᾶς τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων συνόδου, ἐξελέγη καὶ προεκρίθη τῶν ἄλλων ἀρμοδιώτερος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ρυμνίκου, κὺρ Ἄνθιμος, τοῦ ἀναδέξασθαι τὴν ἀρχιερατικὴν καὶ ποιμαντικὴν προστασίαν τῆς αὐτῆς Μητροπόλεως, ἄτε τίμιος καὶ θεοσεβῆς ὢν ἀνὴρ, καὶ ἀρεταῖς ἀνηκούσαις τῇ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ κεκοσμημένος, δι' ἄσπερ, καὶ κοινῇ ἐκλογῇ τοῦ τὲ ἐκλαμπροτάτου, ὑψηλοτάτου, φιλεσησεβούς, μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀξιαγάστου Αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος, κυρίου, κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Βασαράβα Βοεβόδα, πάσης Οὐγγροβλαχίας, τοῦ κατὰ πνεῦμα υἱοῦ ἀγαπητοῦ, καὶ συμπαρουσιαζόντων τῇ αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητι καὶ τῶν μακαριωτάτων καὶ ἀγιωτάτων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, κὺρ Γερασίμου, καὶ Ἱεροσολύμων, κὺρ Χρυσάνθου, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τοῦ κατὰ τόπον εὐαγοῦς κλήρου, ἱερατικοῦ τὲ καὶ ἀρχοντικοῦ, καὶ τοῦ λοιποῦ παντὸς χριστωνύμου πληρώματος τῆς θεοφρουρήτου ταύτης τζάρας, προσεκλήθη ὁ αὐτὸς οὗτος ὑποψήφιος κὺρ Ἄνθιμος, κατὰ τὴν τοπικὴν συνήθειαν, ἣ νενόμισται, εἰς τὴν ποιμαντικὴν ἐπιστάσιαν τῆς αὐτῆς ταύτης Μητροπόλεως.

Τούτου χάριν ἡ Μετριότης ἡμῶν, γνώμη κοινὴ τῆς περὶ αὐτὴν ἱεράς τῶν ἀρχιερέων συνόδου καὶ ὑπέρτιμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν, διὰ τοῦ παρόντος

ἐκδόσεως γράμματος δίδωσιν ἄδειαν τοῖς ἐνδημοῦσι, τόγε νῦν ἔχον, τῇ ἐκλαμπρότατῃ Αὐθεντεῖα Οὐγγροβλαχίας ἱεροτάτοις ἀρχιερέυσι καὶ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, τοῖς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, ἐπὶ τῷ ἐκτελέσαι τὴν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς Ρυμνίκου μετάρθωσιν τοῦ διαληφθέντος θεοφιλεστάτου ὑποψηφίου κῦρ Ἀνθίμου εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἀπελύθη καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα πατριαρχικὴ συνοδικὴ ἔκδοσις.

ἄψῃ ἀρχὴ Φεβρουαρίου

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Κυπριανός

Deoarece cu mila și harul lui Dumnezeu, Cel ce vede și cunoaște de mai-nainte toate, am fost sortiți să urmăm în conducerea Sfintei lui Dumnezeu Biserici, avem datoria de a ne gândi neconținut la buna orânduire și așezare a Sfințelor Biserici de pretutindeni, căci despre altele e folositor și vrednic de laudă să fie o rânduială potrivită între ele, dar și firește, Biserica se împodobește cu aceasta, fiind și un lucru plăcut lui Dumnezeu și foarte mântuitor, care nu e cu puțință să se păstreze altfel decât așezându-se în Bisericile din fiecare loc fețe destoinice și vrednice de a li se încredința grija unei turme sufletești după Dumnezeu și cârmuirea ei.

Deci, adormind întru Domnul dăunăzi Preasfințitul mitropolit al Ungrovlahiei, kyr Teodosie, și mutându-se la veșnicele lăcașuri, și această preasfântă mitropolie fiind lăsată fără îngrijire arhierescă, era de nevoie ca fără de zăbavă și în pripă să se așeze în ea alt arhieru și păstor pentru conducerea mântuitoare a turmei duhovnicești creștine ce se află în ea, precum poruncesc canoanele sfinte și dumnezeiești, ca adecă nici o parohie și eparhie să nu rămâie mult timp în lipsă de mângâiere duhovnicească și păstorească. Săvârșindu-se deci în prea venerata biserică patriarhicească a noastră, a Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, voturile canonice cu a noastră patriarhicească îndemnare și învoire de către Sinodul confrăților arhieriei din jurul nostru, s-a ales și s-a deosebit din alții ca mai potrivit prea iubitorul de Dumnezeu episcop de Râmnic, kyr Antim, ca să primească prezidarea arhierescă și păstorească a acestei mitropolii, ca unul ce e un bărbat de cinste și evlavios și împodobit cu virtuțile ce se potrivesc cu vrednicia arhierescă³, pentru care s-a declarat și cu alegerea obștească a prealuminatului, prea înălțatului, iubitorului de evlavie, mărețului și vrednicului de admirație domn și stăpân,

³ Această concisă caracterizare a persoanei Sf. Antim Ivireanul este mult mai grăitoare decât bârfele nefondate și calomniile de mai târziu ale lui Hrisant Notara. Dacă asupra lui planau acuze de imoralitate, nu se grăbeau sinodalii Patriarhiei Ecumenice să-l confirme ca nou mitropolit al Țării Românești.

domnul Io Constantin Basarab Voievod a toată Ungrovlahia, cel după suflet fiu iubit, și stând lângă Luminăția sa și preafericității și preasfințiții patriarhi, al Ierusalimului, kyr Hrisant, și cei întru Duhul Sfânt iubiți frați ai noștri coliturghisitori, și a clerului cucernic al locului aceleia, preoți și boieri, și a celeilalte turme creștine întegi a de Dumnezeu păzitei țării aceleia, acest ales kyr Antim însuși, după obiceiul locului, cum s-a socotit, la stăpânirea păstorească a mitropoliei aceleia.

Drept aceia, Smerenia noastră, cu părerea de obște a Sinodului Sfânt de arhieriei preacinstiți din jurul său, a celor întru Duhul Sfânt iubiți frați ai noștri și coliturghisitori, dă voie prin cea de față scrisoare de îngăduire, celor acum aflători acolo, în prea luminata domnie a Ungrovlahiei, peasfințiți arhieriei și de Dumnezeu mult iubitori episcopi, celor întru Duhul Sfânt iubiți frați și coliturghisitori, să săvârșească⁴ strămutarea de la episcopia Râmnicului a celui de Dumnezeu prea iubitor ales mitropolit, kyr Antim, la scaunul preasfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, după rânduiala bisericească. Pentru care spre dovadă s-a dat și cea de față a noastră îngăduire patriarhicească sinodală.

1708, începutul lui februarie.

† Al Constantinopolului,
Ciprian

...

[și ceilalți arhieriei]

⁴ Această delegare a săvârșirii slujbei de hirotonie era o practică uzuală în acele vremuri.

Scrisoarea¹ patriarhului Ciprian al
Constantinopolului către patriarhul Hrisant
Notara al Ierusalimului, în care-l anunță
de numirea lui Antim pe tronul mitropoliei
Ungrovlahiei – 1708, 10 februarie

† Κυπριανός,
ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης,
καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης,

Μακαριότατε, ἀγιώτατε καὶ σοφώτατε Πατριάρχα τῆς ἀγίας
πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κύριε κύρ
Χρῦσανθε, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ ποθεινότατε ἀδελφὲ καὶ
συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, τὴν Σὴν προσφιλεστάτην
Μακαριότητα ἀδελφικῶς χαιρετοῦμεν καὶ ἀσπαζόμεθα, δεόμενοι τοῦ
παντοδυνάμου Θεοῦ νὰ τὴν διαφυλάττῃ ἀνωτέραν πάσης ἐπηρείας, καὶ
νὰ μᾶς δώσῃ καλὴν ἀντάμωσιν.

Τὸ φιλικὸν καὶ ἀδελφικὸν αὐτῆς γράμμα ἐλάβομεν, ἐχάρημεν
τὴν ἀγαθὴν τῆς ὑγίειαν. Τὰ γραφόμενα ἔγνωμεν. Ἐλυπήθημεν διὰ
τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου Μητροπολίτου Οὐγκροβλαχίας κύρ
Θεοδοσίου, καὶ ὁ Θεὸς νὰ τὸν κατατάξῃ μετὰ τῶν ἀγίων ἱεραρχῶν,
τῇ δὲ Σῇ Μακαριότητι δώῃ χρόνους πολλοὺς καὶ εὐτυχεῖς. Ὁ
ἐκλαμπρότατος καὶ θεοσεβέστατος Αὐθέντης μᾶς ἔγραφε πλατύτερον
τὰ τῆς ὑποθέσεως, περὶ τοῦ θανάτου ἐκείνου τοῦ μακαρίτου καὶ περὶ
τῆς προβλήσεως τοῦ νέου Οὐγκροβλαχίας.

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, N. IORGA (ed.), vol. XIV, 1, *Librăriile Socec*, București, 1915, pp. 629-630, nota la *documentul DCIX*.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἐδῶ, κατὰ τὴν τάξιν καὶ συνήθειαν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ἐποιήσαμεν τὰ ἀναγκαῖα, ἐδώκαμεν ἄδειαν τοῖς συναδελφοῖς ἁγίοις ἀρχιερεῦσι, καὶ ἐποίησαν τὰς κανονικὰς ψήφους ἔνδον τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐγράψαμεν καὶ τὰ γράμματα τῆς μεταθέσεώς του, καὶ τὰ ἐστείλαμεν τῷ ἐκλαμπροτάτῳ Αὐθέντῃ· καὶ ἔστω ὡς τόσον εἰς εἶδησιν αὐτῆς συντόμως, ἐπειδὴ τὴν περιμένομεν νὰ ὀρίσῃ ἐδῶ, καθὼς μᾶς σημειώνει εἰς τὸ τίμιόν της. Καὶ νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν ὑγιειῶς, νὰ συννευ-φρανθῶμεν ψυχῇ τε καὶ σώματι.

Ἰαση' Φεβρουαρίου ι'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως,
ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

† Ciprian,
cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Constantinoplei, Romei
celei Noi, și Patriarh ecumenic,

Preafericite, preasfințite și preaînțelepte Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, întru Duhul Sfânt iubite și preadorite frate și coliturghisitor al Smereniei noastre, heretisim frățeste pe Fericirea ta prea iubită și o sărutăm, rugându-ne Atotputernicului Dumnezeu să te ție mai presus de toată uneltirea și să ne dea bună întâlnire.

Prieteneasca și frățeasca-ți scrisoare am primit-o, ne-am bucurat de buna-ți sănătate. Cele scrise le-am înțeles. Ne-am scârbit² pentru moartea răposatului mitropolit al Ungrovlahiei, kyr Teodosie, și Dumnezeu să-l așeze împreună cu Sfinții Ierarhi, iar Fericirii tale să-ți dea ani mulți și fericiți. Prea luminatul și prea evlaviosul domn ne-a scris mai pe larg despre aceste întâmplări, despre moartea aceluia fericit și despre alegerea noului mitropolit al Ungrovlahiei.

Deci, și noi, aici, după rânduiala și datina Bisericii celei Mari a lui Hristos³, care e în seama noastră, am făcut cele de nevoie, am dat îngăduire confrăților noștri, sfinților arhieriei, și au făcut rosturile canonice înlăuntrul Bisericii patriarhicești, iar după aceia am scris și gramatele⁴ strămutării sale și le-am trimis prea luminatului domn; și să fie deci ca atare în știința ta pre scurt, căci te așteptăm să poștești aici, precum ne spui în cinstita-ți scrisoare. Și să dea Dumnezeu să te apucăm⁵ cu sănătate și să ne bucurăm împreună, cu sufletul și cu trupul.

1708, februarie 10.

† Al Constantinopolului, fratele întru Hristos.

² Ne-am întristat.

³ În înțelesul: Biserica Sobornicească a lui Hristos.

⁴ Înseamnă că au fost emise mai multe acte sinodale (sau copii) din care s-a păstrat conținutul uneia în Colecția E. Hurmuzaki.

⁵ Cu sensul: să te întâlnim, să te vedem.

Două scrisori cu sigiliu¹ ale comisului Gheorghe Kastriotul, semnate și de „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Antim” în calitate de martor² – 1708, 20 martie

Γράμμα σιγιλιῶδες πατριαρχι-κὸν καὶ συνοδικὸν περὶ τῆς ἐν
Καστορίας σχολῆς
1708 Μαρτίου 20

Τὰ χρηστὰ καὶ θεοφιλῆ τῶν ἔργων, ὅτι μὲν τῆς ἄνωθεν
χρηζει συμμαχίας καὶ θείας πολυωρίας πᾶσι που δηλον
καθίσταται, τοῖς τῆς θείας προνοίας δηλαδὴ εὐσεβῶς ἀντεχομένοις,
κάκειθεν τὰ ἡμέτερα ἀραρότως τε καὶ εὐθυβόλως οἰκονομούμενα
ὀρθῶ λογισμῶ πεπιστευκότι· χωρὶς γὰρ ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν τι,
τὸ κυριακὸν φησι λόγιον· ἦκιστα δὲ καὶ τὴν ἀμωσγέπως συνδρομὴν
παρ’ ἀνθρώπων καὶ ξυμμαχίαν ἀπανάινονται· ἀλλὰ διαφερόντως

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 1, Librăriile Socec, București, 1915, pp. 406-409, *documentele CCC-CXXXV și CCCCXXXVI*. De asemenea, scrisorile se găsesc și în Émile LEGRAND, *Recueil de documents populaires grecs*, t. 7, J. MAISONNEUVE (ed.), Paris, 1903, pp. 74-80, *documentele 27 și 28*. Am grupat aceste două scrisori deoarece tema lor este aceeași, iar în finalul fiecăreia se găsește semnătura în grecește a Sfântului Antim (precum este și în finalul *Hrisovului arhieresc* din 20 iulie 1715 referitor la Mănăstirea „Tuturor Sfinților”) – „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Antim”.

² Mitropolitul Antim Ivireanul nu a fost un simplu martor la ridicarea și înzestrarea acestei școli din Kastoria, ci a participat activ, dăruind cărți de cult și de cultură creștină tipărite în limba greacă, cărți de pe care aveau să învețe tinerii elevi și slujitorii bisericești de pe meleagurile grecești. Mai mult decât atât, inițiativa lui Gheorghe Kastriotul avea să o urmeze și Sfântul Antim, când a întemeiat în București (între anii 1713-1715) Mănăstirea „Tuturor Sfinților” cu școală, bibliotecă și tipografie proprie.

ταύτην ἐπιζητοῦσιν εἰς σύστασιν ἑαυτῶν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν· καὶ τοῦτο οὐ τηνάλλως τὸ θεῖον οὕτωςί πως διενεργεῖσθαι ἠϋδόκησεν, ἀλλὰ λογισμῶ κρείττονι καὶ τῆς θεαρχικῆς κηδεμονίας ἐπαξίῳ, ὅπως δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι, θεία ἐπιπνοία κινούμενοι, καὶ τῶν καλῶν καὶ ψυχοσώστων ἔρασταί τε καὶ συμπράκτορες φαινόμενοι, τῆς καταλλήλου μισθοληψίας ἐπίβολοι γίνωνται. Ἄμελει τοι καυτὸς πολλάκις παρεσκευκλῶν καὶ κατὰ νοῦν ἀναλαμβάνων τὰς πρὸς ἐμὲ τοῦ Θεοῦ πολλάς τε καὶ μεγάλας φιλοτιμίας καὶ δωρεάς, δι' ἄφατον αὐτοῦ ἔλεος, καὶ ὀφείλων εὐμετάδοτος τοῖς χρήζουσιν εἶναι, καὶ κοινωνικὸς ἐκ τῶν ὧν ἠλεήθη ἀγαθῶν, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῶν τῷ Θεῷ προσφέρειν, (ἅτε οἰκονόμων, ἀλλ' οὐ κυρίων τῶν θεόθεν ἡμῖν δωρηθέντων τυγχανόντων) ὥήθη δεῖν ἱερὰν σχολὴν συστήσασθαι τῶν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς θείων μαθημάτων ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι Καστορία, ἐπὶ τῷ διδάσκεσθαι καὶ μανθάνειν ἀμισθὶ τοὺς τῶν εὐσεβῶν παῖδας τὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἀνήκοντα παιδεύματα, ὅπως μὴ παντάπασι ἀπειροὶ διατελῶσιν ὄντες, ἦν καὶ πρὸ χρόνων συνέστησα θεία συνάρσει. Ἴνα δὲ τὸ θεοφιλὲς τουτὶ ἔργον μόνιμον εἶη καὶ μετὰ τὴν ἐμὴν ἀποβίωσιν αἰεὶ διαμένον, ἐθέμην ἐν τῇ τζέκα τῆς ὑψηλοτάτης ἀριστοκρατείας τῶν Ἑνετῶν εἰς δύο ποσότητος δουκάτα δέκα χιλιάδας καὶ ἑπτακόσια ἐνενήκοντα δύο καὶ γροσέτα δέκα, πρὸς τρία τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον· καὶ ἕτερα αὖθις δουκάτα δύο χιλιάδας καὶ τριακόσια τριάκοντα δύο, πρὸς δύο τὰ ἑκατὸν κατ' ἔτος· ὧν ἀπάντων ὁ τόκος γίνεται ἀνὰ καθ' ἕκαστον ἔτος δουκάτα τριακόσια ἑβδομήκοντα καὶ ἥμισυ· ὅπερ διάφορον τίνι τρόπῳ χρῆ διεξάγεσθαι καὶ διανέμεσθαι τοῖς τε διδασκάλοις, καὶ τοῖς διδασκομένοις μαθηταῖς τῆς διαληφθείσης ἱερᾶς σχολῆς, διωρίσαμεν ἐν τῇ ἐκεῖσε γεγρονία μοι ἐγγράφῳ διατάξει καὶ διαιτήσει. Περὶ οὗ διαφόρου δηλαδὴ καθίστημι ἐπιτρόπους καὶ ἰδίους οἰκοκυρίου τοὺς τιμιωτάτους καὶ περιφανεστάτους ἄρχοντας καὶ ἐπιτρόπους τῆς ὀρθοδόξου ἀδελφότητος τοῦ ἐν Ἑνεταῖς μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου, ἐπὶ τῷ παραλαμβάνειν αὐτὸ εἰς χεῖρας αὐτῶν παρὰ τῆς τζέκας, ἐν τῇ ῥητῇ προθεσμία, ἥτοι ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ

Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ἐνεστῶτος ,αψη' ἔτους, καὶ διαπέμπειν αὐτὸ ἀσφαλῶς δι' οἰκείων γραμμάτων ἐν τῇ Καστορίᾳ, εἰς χεῖρας τοῦ κατὰ καιρὸν πανιερωτάτου μητροπολίτου τῆς παροικίας ταύτης, καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκεῖσε ἱερᾶς σχολῆς, καὶ τῶν διδασκάλων, ἢ παραδίδοντες ἐκεῖνο τὸ διάφορον εἰς χεῖρας τῶν ἐν Ἐνεταίαις ἀφικνουμένων πραγματευτῶν τυχόν, ἢ ἄλλων ἀξιολόγων προσώπων διὰ γραμμάτων μὲν τοῖ γε τοῦ τε ἀρχιερέως καὶ διδασκάλων καὶ ἐπιτρόπων τῆς αὐτῆς σχολῆς· διακρατοῦντες πρῶτον οἱ ῥηθέντες ἐπίτροποι τοῦ ἐν Ἐνεταίαις μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐκ τοῦ διαληφθέντος διαφόρου ὑπὲρ τοῦ κόπου αὐτῶν καὶ τῶν ἐξόδων τῆς τζέκας δουκάτα εἴκοσι καὶ ἡμισυ.

Ἐκλιπαρῶ οὖν τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ὀρθοδόξου ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπως ἐνστερνισάμενοι τὴν ὑπ' ἐμοῦ γεγонуῖαν ἐπιτροπὴν, ἔχωσι τὴν σπουδὴν καὶ φροντίδα τοῦ λαμβάνειν ἐτησίως ἐκ τῆς τζέκας τὰ τριακόσια ἐβδομήκοντα καὶ ἡμισυ δουκάτα τὸ διάφορον, ταὶ [καὶ] ἀποστέλλειν αὐτὸ ἐν τῇ Καστορίᾳ, καθ' ὃν δὴ τινα τρόπον ἄνωθεν εἴρηται μοι, διακρατοῦντες ἐξ αὐτοῦ τὰ (δι' ἃς εἶπον αἰτίας) δουκάτα εἴκοσι καὶ ἡμισυ. Πρὸς τούτοις εἴποτε ἀμελήσειεν οἱ ἐν Καττορίᾳ ἐπίτροποι καὶ διδάσκαλοι τὴν τῆς σχολῆς ἐπίδοσιν, τότε οἱ ἐπίτροποι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὡς κοινωνοὶ τοῦ θείου ἔργου, ἐπιπληττέωσαν αὐτοὺς διὰ γραμμάτων, ἵνα μὴ τις διακοπὴ συμβῇ ἐν τῷ μέσῳ· οὐχ ὁ τυχὼν γὰρ καὶ αὐτοῖς θεόθεν ὁ μισθὸς ἀποκείσεται ἀμφιπονουμένοις περὶ τοῦ τοιοῦτου θεαρέστου ἔργου· οἶδαμεν γὰρ καὶ Παῦλον φυτεύσαντα τὴν πνευματικὴν καὶ οὐράνιον φυτείαν, ἀπολλῶν (sic) δὲ ἀρδεύσαντα ταῖς τοῦ πνεύματος ἀρδεΐας· ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεὸς ἐκατέροις τὸν ἐπιβάλλοντα ἀποτίσει μισθόν. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν, καὶ διηνεκῇ ἀσφάλειαν, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν μου ἐπίτροπικὸν γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τοῖς εὐγενεστάτοις καὶ περιφανεστάτοις ἄρχουσι καὶ ἐπιτρόποις τῆς ὀρθοδόξου ἀδελφότητος τοῦ ἐν Ἐνεταίαις μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου.

Ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ,αψη' ,

Μαρτίῳ κ'.

Μέγας κόμισος Γεώργιος ὁ Καστριώτης ἰδία χειρὶ γράφω καὶ ἐπιβεβαιῶ, τῇ τε γνησίᾳ σφραγίδι ὑπεσήμανον.

† ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος ἐπιβεβαιοῖ.

† ὁ πρῶην Ἀδριανουπόλεως Κλήμης μάρτυς.

† ὁ Ἱεραπόλεως Μάξιμος Μαῤῃς μάρτυς.

† ὁ Νύσσης Μητροφάνης μάρτυς.

† ὁ Πογωνιανῆς Εὐθύμιος μάρτυς.

Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς στόλνικος μάρτυς.

Στέφανος Καντακουζηνὸς μέγας ποστέλνικος μάρτυς.

† ὁ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας Μάρκος ὁ Κύπριος Πορφυρόπουλος μάρτυς.

*

Γράμμα σιγιλλιῶδες περὶ τῆς ἐν Καστορίᾳ σχολῆς.

1708 Μαρτίου 20

Τὰ καλὰ οὐχὶ μόνον συνιστᾶν χρῆ, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅσης ἐπιμελείας ταῦτα περιέπειν καὶ περιθάλλειν καὶ τῆς ἐς αἰεὶ αὐτῶν μονιμότητος καὶ ἀσφαλείας τὸν ἐνόντα τρόπον φροντίζειν. Ὅθεν καὶ τὴν ἱερὰν ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν, τὴν ὁποῖαν πρὸ χρόνων τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ συνέστησα εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα Καστορίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης τοῦ Μοζεβίκου, ταύτην βουλόμενος στερεῶσαι ἐν μονιμότητι διηνεκεῖ ἐκ τῶν ὧν μοι ἠλέησεν ὁ πλουσιόδωρος Θεὸς, ἐναπέθηκα εἰς τὴν τζέκαν τῆς ὑψηλοτάτης ἀριστοκρατίας τῶν Ἐνετῶν, εἰς τὸ κοινὸν δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Μάρκου θησαυροφυλάκιον, εἰς δύο ποσότητες, δουκάτα δέκα χιλιάδας καὶ ἑπτακόσια ἐνενηκοντα δύο καὶ γροσέτα δέκα πρὸς τρία τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον, καὶ ἑτέραν ποσότητα πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν τζέκαν δουκάτα δύο χιλιάδας καὶ τριακόσια τριάκοντα δύο πρὸς δύο τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον· συμποσομένων πάντων ἀπαρτίζονται εἰς τὴν τζέκαν τοῦ Ἁγίου

Μάρκου δουκάτα χιλιάδες δεκατρείς καὶ ἑκατὸν εἴκοσι τέσσαρα καὶ γροσέτα δέκα· τῶν ὁποίων ὁ τόκος γίνεται ἀνὰ ἕκαστον ἔτος δουκάτα τριακόσια ἐβδομήκοντα καὶ μισὸν ἀπὸ τὸ ὅποῖον διάφορον, ἐδιώρισα μὲ τὴν ἐπιτροπικὴν μου διάταξιν τῇ ὀρθοδόξῳ ἀδελφότητι τοῦ ἐν Ἐνετίαις Μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Γεωργίου ἀνὰ ἕκαστον ἔτος δουκάτα εἴκοσι καὶ μισὸν τοῖς ἐπιτρόποις, ἵνα ἔχῃσι τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστασίαν τοῦ λαμβάνειν ἀπὸ τῆς τζέκας ἅπαν τὸ προειρημένον διάφορον, ἦτοι τὰ τριακόσια ἐβδομήκοντα ἡμισυ δουκάτα, καὶ διακρατεῖν αὐτοὺς, διὰ τὸν κόπον καὶ τὰ ἔξοδα τῆς τζέκας, τὰ εἴκοσι καὶ μισὸν δουκάτα· τὰ δὲ ἐναπολειφθέντα τριακόσια πεντήκοντα δουκάτα, τὸ διάφορον, ἀφιερῶ τῇ προειρημένῃ ἱερᾷ ἐκκλησιαστικῇ σχολῇ, τῇ ἐν Καστορίᾳ, ἅπερ ἔχειν χρῆν τούτοις ἐπιτρόπους πέμπειν αὐτὰ μετὰ καλῆς προμηθείας εἰς χεῖρας τοῦ τε κατὰ καιρὸν ἀρχιερέως Καστορίας καὶ τῶν διδασκάλων καὶ ἐπιτρόπων τῆς αὐτῆς ἱερᾶς σχολῆς δι' ἐπιδεικτικῶν γραμμάτων, καὶ μετὰ πάσης ἀσφαλείας πρὸς τὸ παρέχεσθαι ἀενάως τοῖς καλῶς παρ' ἐμοῦ διαταχθεῖσι προσώποις. Ἐξ ὧν ἔστω μισθὸς τῷ πρώτῳ διδασκάλῳ ἀνὰ ἕκαστον ἔτος δουκάτα ὀγδοήκοντα, τῷ δὲ δευτέρῳ διδασκάλῳ δουκάτα τεσσαράκοντα· εἰς τε δύο παιδιά ἀπὸ τούτοις πλησιεστέρους μοι συγγενεῖς ὁποῦ νὰ σπουδάζουν εἰς τὴν αὐτὴν σχολὴν ἑκάστῳ ἀνὰ δουκάτα εἴκοσι· προσέτι καὶ εἰς ἄλλα δέκα ὀρφανὰ πτωχὰ παιδιά, ὁποῦ νὰ σπουδάζουν πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν σχολὴν, ἑκάστῳ ἀνὰ δουκάτα δεκαπέντε. Τὰ ὁποῖα αὐτὰ παιδιά, ἔξω ἀπὸ τὰ δύο τῆς συγγενείας μου, τὰ πέντε νὰ εἶναι μέσα ἀπὸ τὸ Κάστρον, τὰ δὲ ἄλλα πέντε ἀπὸ τὰ χωρία τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, δι' ὑποσχέσεως τοιαύτης ἵνα χρηματώσιν ἱερεῖς καὶ ἱεροδιάκονοι πρὸς σύστασιν καὶ ἐπίδοσιν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· ὅσα δὲ τούτων φανῶσιν ἀπρόκοπτα εἰς τὴν μάθησιν τῶν ἱερῶν γραμμάτων, τὰ τοιαῦτα, κοινῇ γνώμῃ τοῦ τε κατὰ καιρὸν ἀρχιερέως Καστορίας καὶ τῶν τυχόντων διδασκάλων καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἱερᾶς σχολῆς, ἐκβληθήτωσαν τῆς διορισθείσης ζωτροφίας, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἕτερα εὐμαθῆ ἀντικαθίστωσαν· πρὸς τούτοις νὰ λαμβάνῃ καὶ ὁ κατὰ καιρὸν πανιερώτατος μητροπολίτης Καστορίας διὰ τὸ δικαιόλογημα τῆς ἐνορίας τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀνὰ ἕκαστον ἔτος δουκάτα δέκα,

ἵνα μένη ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ ἐνορία ἀσύδοτος διὰ βοήθειάν τινα καὶ περίθαλψιν τῶν κατὰ καιρὸν διδασκάλων· προσέτι διορίζω καὶ τοῖς δυσὶ κατὰ καιρὰν ἐπιτρόποις τῆς αὐτῆς ἀγίας μητροπόλεως Καστορίας δίδοσθαι κατ' ἔτος ἑκατέρω αὐτῶν ἀνὰ δουκᾶτα δέκα, ὅπως ἔχωσι τὴν ἐπίσκεψιν καὶ φροντίδα τῆς ἱερᾶς σχολῆς εἰς κάθε αὐτῆς περίστασιν καὶ χρεῖαν, τόσον διὰ τὴν φροντίδα τῶν ἀπ' Ἐνετίας ἐρχομένων χρημάτων, ὅσον καὶ εἰς τὰ περιστατικὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀλλεπαλλήλων συμβεβηκότων· τὰ δὲ περιττεύοντα δουκᾶτα δέκα νὰ φυλάττωνται διὰ χρεῖαν καὶ ἀνακαινισμόν τῶν τοιχείων καὶ οἰκῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς φημί ἱερᾶς σχολῆς. Ἔστω δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς λήψεως τοῦ τόκου τῆς προειρημένης ποσότητος ἀπὸ τὴν πρώτην τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ παρόντος ,αψη' ἔτους. Ἡ δὲ πληρωμὴ πάντων ἔστω ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τοῦ ἐρχομένου ,αψθ' ἔτους· ἐπειδὴ καὶ ἕως τότε ἔχω πάντας πληρωμένους ἐκ χειρὸς μου. Πρὸς τοῦτοις διατιθεμαὶ ἐν ὄσῳ εὐρίσκονται ἐκ τῆς συγγενείας μου ἄξιοι νὰ γίνωνται διδάσκαλοι τῆς αὐτῆς σχολῆς, μηδεὶς ἄλλος ἐχέτω ἄδειαν τοῦ σφετερίζειν καὶ δράττεσθαι τὴν ἐπιστάσιαν ταύτην. Ἔτι οἱ τε κατὰ καιρὸν διδάσκαλοι ὀφείλουσι καὶ ἐνχονται, ἔξω ἀπὸ τὰ δώδεκα προειρημένα παιδιά ὅπου εἶναι διωρισμένα εἰς τὴν ζωτροφίαν, ὅσα ἄλλα καὶ ἂν ἔλθωσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων νὰ σπουδάζωσι καὶ αὐτὰ ἀμισθὶ καὶ ἀσυδότης ἄνευ τινὸς προφάσεως.

Πρὸς τούτοις διορίζω καὶ τὰ μαθήματα κατὰ ὄνομα: Α', Ὁκτάηχον ὀλόκληρον· Β', Ψαλτήριον· Γ', Ωρολόγιον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεσονυκτικοῦ καὶ μετὰ ὅλα τὰ διὰ μέσου μέχρι καὶ τοῦ μικροῦ ἀποδείπνου· Δ', εἰς τὸ ἱερὸν Εὐχολόγιον τὰς τρεῖς Λειτουργίας· τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Γάμου, τοῦ εὐχελαίου, τὴν ἀκολουθίαν μικροῦ τε καὶ μεγάλου ἀγιασμοῦ, τὴν ἀκολουθίαν τῶν τεθνεώτων ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν· Ε', τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου τῆς γραμματικῆς μετὰ τρεῖς ποιητὰς, Χρυσολωρᾶν, Κάτωννα καὶ Φωκυλίδην· καὶ ἐν λογογραφικὸν σὺν τῇ ἀναγκαίᾳ τεχνολογίᾳ.

Πρὸς τούτοις, ἐρχομένων των χρημάτων ἀπὸ τῆς τζέκας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὁποίας μονέδας καὶ ἂν εἴη, νὰ γίνεταὶ ἡ διανομὴ

τούτων ἔμπροσθεν τοῦ κατὰ καιρὸν ἀρχιερέως, καὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ διδασκάλων, καὶ τῶν δώδεκα ἐμίσθων μαθητῶν, ἵνα μὴ συμβαίῃ σφετερισμὸς τις καὶ δολιότης ἐν τῷ μέσῳ.

Αὕτη καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ διάταξις, τὴν ὁποίαν καὶ βούλομαι νὰ εἶναι ἀδιάσειστος καὶ ἀμετάτρεπτος, ἀμετακίνητος καὶ ἀπαρεγγχείρητος εἰς αἰῶνα τὸν σύμπαντα. Ὅποιος δὲ, κακία ἢ πλεονεξία νικώμενος, τολμήσει διασαλεῦσαι καὶ ἀνατρέψαι ταύτην μου τὴν διάταξιν ἢ τὴν σχολήν, ἢ ὅλως μεταβαλεῖν τι τῶν ἐγγεγραμμένων, ὅποιος ἂν εἴῃ ὁ τοιοῦτος, ἱερωμένος ἢ λαϊκός, συγγενής ἢ ξένος, ἐχέτω τὸν Παντεπόπτην Θεὸν πολέμιον, καὶ πάσας τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις ἀντιταττομένας αὐτῷ, καὶ ταῖς πατρικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ἔστω ὑπόδικος.

Ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ,αψη´, Μαρτίου κ´.

Μέγας κόμισος Γεώργιος ὁ Καστριώτης ἰδία χειρὶ γράφω καὶ ἐπιβεβαιῶ, τῇ τε γνησίᾳ σφραγίδι ὑπεσήμενον.

+ ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος ἐπιβεβαιοῖ.

+ ὁ πρῶν Ἀδριανουπόλεως Κλήμης μάρτυς.

+ ὁ Ἱεραπόλεως Μάξιμος Μαρᾶς μάρτυς.

+ ὁ Νύσσης Μητροφάνης μάρτυς.

+ ὁ Πογωνιανῆς Εὐθύμιος μάρτυς.

Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς στόλνικος μάρτυς.

Στέφανος Καντακουζηνὸς μέγας ποστέλνικος μάρτυς.

+ Ὁ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας διδάσκαλος Μάρκος ὁ Κύπριος Πορφυρόπουλος μάρτυς.

Scrisoare cu sigiliu patriarhală și sinodală cu privire la școala
din Kastoria
1708 martie 20

Că lucrurile cele utile și iubite de Dumnezeu au nevoie de ajutorul cel de sus și de atenție divină este cumva vădit tuturor, adică celor care stau aproape cu evlavie de purtarea de grijă divină și prin urmare celor care prin cugetare dreaptă au crezut cele ale noastre rânduite în chip puternic și drept. Pentru că „fără Mine nu puteți face nimic”, spune cuvântul Domnului. Și [aceștia] nu resping contribuția și ajutorul într-un fel sau altul de la oameni. Ci în mod deosebit o caută pe aceasta spre edificarea lor și siguranță continuă. Și aceasta, Dumnezeirea nu fără scop a vrut să se facă așa în acest fel, ci dintr-o rațiune superioară și demnă de grija divină, adică ca oamenii, mișcați de inspirație divină și arătându-se iubitori și împreună înfăptuitori ai celor bune și de suflet mântuitoare, să devină primitori ai răsplății celei adecvate. Desigur, și eu însumi, învățând și aducând în minte multele și marile binefaceri și daruri ale lui Dumnezeu către mine, prin nespusa Lui milă, și fiind dator să fiu cu ușurință transmițător către cei care au nevoie, și să împart din bunurile cu care am fost miluit, și cele ale lui Dumnezeu prin acestea să le ofer lui Dumnezeu (deoarece suntem iconomi și nu stăpâni ai celor dăruite nouă de la Dumnezeu), am considerat că trebuie să întemeiez o școală sfântă, pentru învățăturile divine din spațiul nostru, în patria mea Kastoria, pentru a le fi predat și a învăța fără de plată copiii celor evlavioși învățăturile cele care aparțin creștinilor, pentru ca să nu stea cu totul lipsiți de experiență, pe care [școală] am și întemeiat-o cu ani în urmă cu ajutor divin. Iar ca această lucrare iubită de Dumnezeu să fie permanentă și să rămână pururi și după moartea mea, am depus la zecca preainălțatei republici aristocratice a venețienilor în două sume zece mii șapte sute nouăzeci și doi de ducați și zece groseta, cu [dobândă de] trei la sută pe an. Și încă și o altă [sumă

de] două mii trei sute treizeci și doi de ducați, cu [dobândă de] doi la sută pe an. Dobânda totală a acestora este în fiecare an trei sute șaptezeci de ducați și jumătate. Cu privire la această sumă rezultată, în ce fel trebuie să se urmeze și să se împartă dascălilor și elevilor cărora li se predă din amintita școală sfântă, am stabilit în dispoziția și rânduiala mea scrisă făcută acolo. Adică despre această sumă rezultată îi așez epitropi și stăpâni proprii pe preacinstiții și preastrăluțiții nobili și epitropi ai frăției ortodoxe din Veneția a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, pentru a o prelua pe aceasta în mâinile lor de la zecca, la data menționată, adică de la întâi a lunii iulie a anului de față 1708, și să o trimită pe aceasta în siguranță prin scrisori proprii în Kastoria, în mâinile celui după vremuri preasfințit mitropolit al acestei eparhii, și ale epitropilor școlii sfinte de acolo, și ale dascălilor, sau predând acea sumă rezultată în mâinile negustorilor care s-ar întâmpla să vină în Veneția, sau ale altor persoane de seamă dar prin scrisori ale arhierelui și dascălilor și epitropilor aceleiași școli, păstrând mai întâi numiții epitropi ai [frăției] din Veneția a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe în fiecare an din amintita sumă rezultată pentru efortul lor și cheltuielile de la zecca douăzeci și jumătate de ducați.

Îi implor deci pe epitropii frăției ortodoxe a Sfântului Gheorghe, ca, asumându-și epitropia făcută de mine, să aibă zelul și grija de a lua anual de la zecca cei trei sute șaptezeci și jumătate de ducați, suma rezultată, și să o trimită pe aceasta în Kastoria în modul în care am spus mai sus, păstrând din aceasta cei douăzeci și jumătate de ducați (din cauzele pe care le-am spus mai sus). Pe lângă acestea, dacă vreodată epitropii și dascălii cei din Kastoria ar neglija progresul școlii, atunci epitropii Sfântului Gheorghe, ca părtași ai lucrării sfinte, să îi mustre pe aceștia prin scrisori, ca să nu aibă loc vreo întrerupere la mijloc. Pentru că și pentru aceștia va fi păstrată de la Dumnezeu o răsplată nu oarecare, trudind pentru o astfel de lucrare plăcută lui Dumnezeu. Pentru că l-am văzut și pe Pavel sădind recolta cea spirituală și cerească, stropindu-i pe mulți cu stropirile spiritului. Însă

Dumnezeu Cel Care sporește va răsplăti fiecăruia cu răsplata care se impune. Deci și spre arătarea celor cu privire la acestea și siguranță continuă, s-a făcut și prezenta mea scrisoare de epitropie, și a fost dată preanobililor și preastrăluciților nobili și epitropi ai frăției ortodoxe din Venetia a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe.

În anul de la Hristos 1708,
martie 20.

Marele comis Gheorghios Kastriotis scriu cu propria mână și adevereșc, marcând cu sigiliul cel autentic.

† smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Antim adeverește.

† fostul [mitropolit] al Adrianopolului Clement martor.

† al Ierapolei Maxim Maras martor.

† al Nyssei Mitrofan martor.

† al Pogonianeii Eftimie martor.

Constantin Cantacuzino stolnic martor.

Ștefan Cantacuzino mare postelnic martor.

† dascălul de filosofie al școlii domnești din București Marcos Porfyropoulos Cipriotul martor.

*

Scrisoare cu sigiliu cu privire la școala din Kastoria
1708 martie 20

Cele bune trebuie nu numai să fie constituite, dar și cu toată grija acestea să fie aranjate și îngrijite și să se poarte de grijă în modul în care se poate de stabilitatea și siguranța lor de-a pururea. Deci și sfânta școală bisericească, pe care cu ani în urmă cu ajutorul lui Dumnezeu am întemeiat-o în patria mea Kastoria, în biserica Preasfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioare Maria, supranumită a lui Mozeviko, voind să o

întăresc pe aceasta în stabilitate permanentă, din cele cu care m-a miluit Dumnezeu Cel Care face daruri bogate, am depus la zecca preainălțatei republici aristocratice a venețienilor, adică la trezoreria de obște a Sfântului Marcu, în două sume, zece mii șapte sute nouăzeci și doi de ducați și zece groseta, cu [dobândă de] trei la sută pe an, și o altă sumă tot la aceeași zecca de două mii trei sute treizeci și doi de ducați, cu [dobândă de] doi la sută pe an. Însumându-i pe toți, se constituie la zecca Sfântului Marcu treisprezece mii o sută douăzeci și patru de ducați și zece groseta. Dobânda acestora este în fiecare an trei sute șaptezeci de ducați și jumătate. Din care sumă rezultată, am stabilit prin dispoziția mea epitropală pentru frăția ortodoxă din Veneția a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, în fiecare an douăzeci de ducați și jumătate epitropilor, pentru a avea grija și atenția de a lua de la zecca toată suma rezultată de mai sus, adică cei trei sute șaptezeci de ducați și jumătate, și să păstreze ei, pentru efortul și cheltuielile de la zecca, cei douăzeci de ducați și jumătate. Iar cei trei sute cincizeci de ducați rămași, suma rezultată, o dedic înainte menționatei sfinte școli bisericești, cea din Kastoria, pe care epitropii să aibă datoria de a-i trimite cu bună prevedere în mâinile celui după vremuri arhieru al Kastoriei și ale dascălilor și epitropilor aceleiași sfinte școli prin scrisori de indicare, și cu toată siguranța spre a fi oferii tot timpul persoanelor bine stabilite de către mine. Din care să fie salariul primului dascăl în fiecare an câte optzeci de ducați, iar al celui de-al doilea dascăl patruzeci de ducați. Și la doi copii din rudele mele cele mai apropiate care să studieze la aceeași școală [să se dea] fiecăruia câte douăzeci de ducați. În plus și la alți zece copii orfani săraci care să studieze tot în aceeași școală [să se dea] fiecăruia câte cincisprezece ducați. Care acești copii, în afară de cei doi din rudenia mea, cinci să fie dinăuntru din Kastron, iar ceilalți cinci din satele aceleiași eparhii, cu o astfel de promisiune să fie preoți și ierodiaconi spre statornicirea și mersul înainte al Bisericilor lui Dumnezeu. Iar câți dintre aceștia se vor arăta lipsiți de progres la învățătura de carte

sfântă, unii ca aceștia, prin opinia comună a celui după vremuri arhieru al Kastoriei și a dascălilor care se vor afla [atunci] și a epitropilor sfintei școli, să fie scoși de la bursa stabilită și să îi înlocuiască alții care învață bine. Pe lângă acestea, să ia și cel de după vremuri preasfințit mitropolit al Kastoriei pentru justificarea enoriei acestei biserici în fiecare an câte zece ducați, ca să rămână biserica și enoria scutită de dări pentru un ajutor și îngrijire a dascălilor de după vremuri. În plus stabilesc ca și celor doi după vremuri epitropi ai acestei sfinte mitropolii a Kastoriei să li se dea anual fiecăruia dintre aceștia câte zece ducați, ca să aibă inspectarea și grija școlii sfinte în fiecare împrejurare și nevoie a acesteia, atât pentru grija banilor veniți de la Veneția, cât și în împrejurările întâmplărilor celor care se succed după vremuri. Iar cei zece ducați rămași spun să fie păstrați pentru nevoia și renovarea zidurilor și caselor și a bisericii aceleiași școli sfinte. Și să fie începutul preluării dobânzii sumei menționate înainte de la întâi ale lunii iulie a anului de față 1708. Iar plata tuturor să fie de la începutul lunii ianuarie a anului viitor 1709. Pentru că și până atunci le-am plătit tuturor cu mâna mea. Pe lângă acestea dispun [ca] atât timp cât se află din rudenia mea [oameni] vrednici să devină dascăli ai aceleiași școli, nimeni altul să nu aibă permisiunea să își însușească și să exercite această funcție. Încă și dascălii cei de după vremuri sunt datori și sunt ținuți ca în afară de cei doisprezece copii menționați înainte care sunt rânduți la bursă, pe câți alții ar veni pentru învățare de carte sfântă să îi învețe și pe aceștia fără plată și fără dare fără vreun pretext.

Pe lângă acestea stabilesc și lecțiile după nume: I. Octoihul întreg, II. Psaltirea, III. Ceaslovul de la începutul Miezonopticii și cu toate cele din mijloc pânăși la Vecernia cea mică, IV. La Sfântul Evhologhion cele trei Liturghii, Taina Botezului, a Cununiei, a Maslului, slujba sfințirii celei mici și celei mari, slujba preoților și laicilor morți, V. cele opt părți ale cuvântului ale gramaticii cu trei poeți, Hrysoloras, Caton și Fokylidis, și un [text] logografic, cu tehnica necesară.

Pe lângă acestea, venind banii de la zecca Sfântului Marcu, în orice monedă ar fi, să se facă împărțirea acestora în fața arhierelui cel de după vremuri, și a epitropilor, și a dascălilor, și a celor doisprezece elevi plătiți, ca să nu se întâmple vreo însușire și viclenie la mijloc.

Aceasta și de acest fel este rânduiala mea, care și vreau să fie nezdruccinată și neschimbată, nemodificată și neatinsă în veacul vecilor. Iar cine, învins de răutate sau lăcomie, îndrăznește să miște sau să răstoarne această rânduială a mea, sau școala, sau să schimbe cu totul ceva din cele scrise, oricine ar fi unul ca acesta, preot sau laic, rudă sau străin, să Îl aibă potrivnic pe Dumnezeu Atotvăzătorul, și toate puterile îngerești împotrivoare lui, și blestemele părintești și să fie condamnat la anatema cea veșnică.

În anul de la Hristos 1708, martie 20.

Marele comis Gheorghios Kastriotis scriu cu propria mână și adevereșc, marcând cu sigiliul cel autentic.

† smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Antim adeverește.

† fostul [mitropolit] al Adrianopolului Clement martor.

† al Ierapolei Maxim Maras martor.

† al Nyssei Mitrofan martor.

† al Pogonianeii Eftimie martor.

Constantin Cantacuzino stolnic martor.

Ștefan Cantacuzino mare postelnic martor.

† Dascălul școlii domnești din București și de filosofie Marcos Porfyropoulos Cipriotul martor.

**Prima scrisoare¹ a mitropolitului
Antim Ivireanul adresată gocimanilor
și juraților din Șchei, ca să se prezinte la el
pentru a primi binecuvântări și învățături –
1709, 3 august**

Anthim,
cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată
Țara Rumânească și exarh Plaiurilor.

Dumneavoastră năstavnicii, gocimanilor și juraților de la sfânta biserică Șchiailor Brașovului, de la Domnul Chr. sănătate și toate ceale de mântuirea sufletească vă pohtim, iar de la smerenia noastră molitvă și blagoslovenie vă trimitem, lângă aceasta, socotind cât de greu și mare păcat iaste neascultarea (prin care în lume din (în)ceput osânda și nevoia au descălecat pre neamul omenescu și până astăzi îl stăpânește) și aducându-ne aminte că mai cursul a unui an întreg să apropie de când așa pe dumneavoastră, precum și pre preoții ai bisericii de acii, ca pre niște mădulari vă știiam de trupul nostru lipite, cu scrisoarea smereniei noastre v-am fost cercetat, îndemnând pre unul măcar din popii de acii, ca să vie să s(ă) arate înaintea noastră, pentru luarea blagosloveniei și primirea învăț(tu)rrii în ceale sufletești, duple datoriia ce se află aici legaț la

¹ Documentul 41/1709 din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, publicat de Sterie STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, pp. 41-43 și de † LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 381-382.

scaunul exarhiei și mitropoliei noastre a Ungrovlahiei, încă de la anul 1701, din zilele răposatului fratelui nostru împreună sfințitor kyr Theodosie [...] mitropolit și exarh al Ungrovlahiei, care până acum de atâta vreme, nu numai că pre nimeni dintr-acei preoț de acii, aici vedem arătându-se, ce nici măcar răspunsul lor, să vai de neascultare, că s-au înstreinat de la ocolul oilor noastre, nu ne învrednicim a lua, de care nu puțin ne mișcăm a gândi de dănșii și a prepune cu deadinsul pentru rumperea lor de cătră chivernisirea păstoriei noastre. Pentru aceasta dar(ă) am socotit să aflăm și să cearem într-adinsă de la dumneavoastră răspunsu, pentru atâta tăceare și nebăgare a lor de seamă, pricina ce au fost și ce iaste, care pohtim cum mai fără zăbavă să avem de la dumneavoastră știre, să știm cum va trebui a îndrepta treaba și ocârmuirea datoriei noastre cei duhovnicești și cu aceasta iar vă lăsăm în paza și mila celui preainalt și mare Dumnezeu.

V(ă)le(a)t 7217. Avgust 3.

Anthim al Ungrovlahiei.

A doua scrisoare¹ a mitropolitului Antim Ivireanul prin care dă noi sfaturi slujitorilor bisericii din Șcheii Brașovului – 1709, 2 decembrie

Anthim,
Bojiei milostiiu arhiepiscop i mitropolit zemli
Ungrovlahscoi i exarhu zaplanenscii².

Cucearnicilor preoți, carii sluiț la biserica Șchiailor Brașovului și dumneavoastră purtătorilor de grij(i) și juraț ai aceiaș sfinte biserici, tuturor de obște de la atotputearnicul Dumnezeu vă pohtim pace, sănătate, viață îndelungată și spăsenie sufletească, iar de la smereniia noastră vă trimitem molitvă și blagoslovenie. De când s-au întâmplat prestăvirea a răposatului părintelui kyr Theodosie, mitropolitului, și rămăind noi în locul sfinții sale, de multele valuri și turburări lumești, carele neîncetat ne împresoară, n-am avut vreame ca să scriem vreodată cătră dragostea voastră, una pentru ca să vă cercetăm de săn(ă)tate și alta în chip de blagoslovenie să vă trimitem și ceva învățătură după datoriia ce avem, de vreame ce și acea sfântă biserică să află supt purtarea noastră de grij(ă) (mai vartos de la anul 1701, de când s-au făcut unire în țara Ardealului și v-aț legat și cu zapis

¹ Documentul 39/1709 din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, publicat de Sterie STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, pp. 43-45 și de † LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 382-383.

² Antim prin milostenia lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit pământului Ungrovlahiei și exarhul plaiurilor.

stăpânitorilor țării aceștia), pentru care lucru au cu acest mijloc, au și făr(ă) de acest mijloc, avem datorie neoprit să vă dăm învățătură la ceale sufletești, ci ca unor mădulari sfinte ale bisericii răsăritului vă zicem și vă îndemnăm ca de pururea să staț nemișcaț la acealia ce sânt poruncite de sfintele săboară. Și încăș înțelegând de mulți cum că biserica aceaia, din lenevirea preoților și a purtătorilor ei de grij(i) sau mai vartos să zic din neevlavia ce au, rămâne necăutată și din zi în zi de ale sale să păgubeaște, pentru care lucru zice prorocul David: „cel ce lenevește lucrul Domnului blestemat iaste”, ci trebuiaște dară, de vream ce v-aț pus ca să slujiț(i) Domnului, nu vă arătaț ca sluga cea leneșă, (pentru) ca să nu auziț cuvântul cel de urgie, ci de această dată, dară acum pentru 2 lucruri vă scriem ca să faceț, una, pentru ca să veniț în toț anii câte unul sau câte doi, după legătura ce aț făcut, ca să vă învățăm ceale ce să cuvin, a doao, de vreme ce s-au întâmplat de au răposat în Domnul (cum înțelegem) un gociman, trebuiaște să faceț aleagere de obște, ca să s(ă) pue altul în locul aceluia, om de ispravă ca acela, cu frica lui Dumnezeu, ca să fie vreadnic de acea slujbă, carele să dorească de biserică, să adaogă venitul ei, iar nu să-l scază, precum am înțeles că s-au făcut de alții. Așijedrea și banii bisericii, ce vor fi împrășteaț pe la unii și pe la alții, să căutaț să adunaț dobânzile lor și iar să rânduiască cu seamă bună unde s-ar socoti. Și de la carii oameni veț cunoaște că vor rămănea banii peritori, voi să nu-i lăsaț să piară, ci să purtaț grij(i) mai nainte ca un ceas, să-i scoateț de la aceia. Deci aceastea câte vă scriem, trebuiaște să le faceț cu căldură pentru dragostea bisericii și pentru folosul vostru cel sufletescu, că nefăcând după cum vă poruncim, nu numai că de la Dumnezeu veț lua judecată și osândă, ci veț încăpea și de cătră noi în necinste și în blestem bisericesc, așa să faceț, precum vă scriem, ca și darul lui Dumnezeu să fie cu voi.

Dec. 2. 7217.

Smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Anthim.

**Scrisoarea patriarhului Hrisant
al Ierusalimului către domnul Iannaki¹,
paharnic al Țării Românești² –
1709, decembrie**

† Χρύσανθος,
ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης
τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης

Τιμιώτατε καὶ εὐγενέστατε ἄρχον μέγα παχάρνικε κυρίτζη Γιαννάκη, τέκνον ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος εἴη σου τῇ ἐντιμότητι παρὰ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Παναγίου, καὶ Ζωοδόχου Τάφου βοήθεια, ἀγιασμός καὶ ἐπίσκεψις, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ εὐγενὲς αὐτῆς ἀρχοντικὸν καὶ τὰ τίμια τέκνα εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν Κύριον τὸν Θεόν, ὅπως διαφυλάττῃ πάντας ὑμᾶς ἐν ὑγείᾳ, εὐτυχίᾳ καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει εἰς ἐτῶν πολλῶν περιόδου. Ἄφοῦ ἐμισεύσατε ἡ ἐντιμότης σας ἀπ' ἐδῶ, καὶ ἡμεῖς μὲ ὀλίγας ἡμέρας ἤλθομεν, καὶ πολλὰ μᾶς ἐκακοφάνη ὅπου δεν σᾶς ἐπροφθάσαμεν

¹ Este vorba despre Ianache Văcărescu, sfetnicul domnitorului Constantin Brâncoveanu, cel care a fost martirizat împreună cu Voievodul și cu cei patru fii ai săi.

² Manuscrisul de șapte pagini, necunoscut în românește până la ediția din 2014 a *Scrisorilor Sfântului Antim*, se află în *Dosarul M.P.T. nr. 239* (cu titlul *Vechi scrisori ale dife-riților patriarhi ai Ierusalimului de la vestitul Nectarie până la vestitul Chiril din Arhiva de scrisori a Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol*), *documentul nr. 55*. Documentul a fost tipărit în grecește prima oară de Pinelopi ΣΤΑΤΗ, în vol. *Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului – precursor al iluminismului neelen* (Πηνελόπη Στάθη, Χρύσανθος Νοταράς, Πατριάρχης Ιεροσολύμων: Πρόδρομος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού), Atena, 1999, pp. 297-305.

να σᾶς χαροῦμεν, καὶ να εἰποῦμεν καὶ ζῶση φωνῇ ἂν εἶχαμεν τίποτα, καὶ μάλιστα περὶ τίνων ὑποθέσεων, ἢ ὁποῖαις να γράφονται ἢ εἶναι δύσκολον ἢ δεν σαφηνίζονται καθῶς πρέπει, πλὴν ὑγείαν να εὐδοκῆσῃ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος καὶ καλὴν στερέωσιν τοῦ ὑψηλοτάτου μας, καὶ ἐλπίζομεν να ἀνταμωθοῦμεν ἄλλοτε ὅπου καὶ ὅταν εἶναι τὸ βούλημα τῆς θείας προνοίας, καὶ τότε θέλομεν κοινολογήσῃ τὰ χρειώδη. Μᾶς ἐγράψετε ἢ ἐντιμότης σας εἰς τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰρσβανίου καὶ μάλιστα μᾶς ἐξητούσατε καὶ τὸν αὐθις νῦν ἠγούμενον τοῦ ἁγίου Σάββα, καὶ ἐγράψαμεν τῷ καθηγουμένῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὅτι να γένη ἢ ζήτησις τῆς εὐγενείας σας, ὥστε ἂν θελήσῃ ὁ ῥηθεις ἠγούμενος να σταθῇ να εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἰρσβάνι.

Μὲ τὸ να ἀπῆλθεν ὅμως ὁ πτωχὸς παπὰ Σεραφεῖμ εἰς ἄλλα ἠγουμενεῖα, ἠκολούθησε πάλιν ὁ ἴδιος προηγούμενος, τοῦ Ἁγίου Σάββα να γένη ἠγούμενος αὐθις ἐκεῖ καὶ ἔμεινεν ἢ ὑπόθεσις ἀτελειώτος. Λέγομεν ὅμως τῇ ἐντιμότητι σας πῶς πρῶτον πρέπει να διορισθῇ αὐτὴ ἢ κατάστασις τοῦ Ἰρσβανίου καὶ ὕστερον να γένη σκέψις περὶ τιμίου προσώπου. Ἀμῆ ἂν ἀπομείνη ὅλον εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, ποῖος ἄξιος ἄνθρωπος ὑπαγενεῖ να σκλαβωθῇ εἰς τοιαύτην ἐκκλησίαν, ὅπου ἢμπορεῖ να ὑπάγῃ εἰς ἓνα ταξίδι να ὠφελήσῃ τὸν Ἁγιον Τάφον καλλίτερα. Ἔπειτα γυρεῦτε να εὐγάλετε τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ Ἁγίου Τάφου, καὶ τοῦτο να τὸ κάμωμεν εἶναι ἀδύνατον, καθῶς καὶ τὸ εἶπομεν καὶ τὸ ἐγράψαμεν, καὶ ἂν καλὰ πολλάκις οἱ κατὰ καιρὸν ἀγιώτατοι πατριάρχαι τῆς Ἁγίας Πόλεως κάμνουν οἰκονομίας τοιαύτας, πλὴν τότε καὶ μόνον, ὅταν στοχάζωνται πῶς γίνεται μεγαλητέρα ὠφέλεια τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀμῆ ἢμεῖς ἂν δώσωμεν τὸ Ἰρσβάνι, δεν βλέπομεν ποία τοιαύτη ὠφέλεια θέλει προξενηθῇ, καὶ ἢμεῖς δεν εἴμεθα οἰκοκυροὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀλλὰ οἰκονόμοι.

Ὅθεν, ἐκεῖνο ὅπου εἶπομεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς γράφομεν καὶ τώρα ἀποφασιστικά, ὅτι ἢ ἐντιμότης σας ἂν θέλετε να δώσετε τὰ τετρακόσια πενήντα γρόσια ὅπου ἐπάρθη τὸ χάνι μετὸν λόγον σας (ἐπειδὴ καὶ ἄλλη χρεια δὲν μᾶς ἔκαμνε να τὸ πάρωμεν) να ἔχετε εἰς δέκα ὀλοκλήρους χρόνους τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν σας. Καὶ

πάλιν μὲ τοιαύτην συμφωνίαν πὼς εἴτι εισόδευμα καὶ ἂν ἔρχεται εἰς αὐτὴν κἂν τε πολὺ ἢ ὀλίγον νὰ ἐξοδιάζεται εἰς χρεῖαν τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ ὁποῦ γνωρίζετε ἢ ἐντιμότης σας, χωρὶς καμίαν ἐξέτασιν, καὶ μετὰ δέκα χρόνους πάλιν νὰ εἶναι ἡ ἐκκλησία διόλου εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον, χωρὶς νὰ ἔχετε νὰ κάμετε μὲ αὐτὴν τελείως τόσον ἢ ἐντιμότης σας, ὅσον καὶ οἱ κληρονόμοι σας. Καὶ λοιπὸν μὲ τέτοιον τρόπον, ἂν ὀρίζετε, γράψτετέ μας νὰ ἔχωμεν εἶδησιν, νὰ φροντίσωμεν καὶ διὰ κανένα τίμιον πρόσωπον· ἂν δὲν ὀρίζετε, πάλιν γράψτετέ μας νὰ ἠξεύρωμεν, καὶ ὄχι ἄλλο. Σᾶς τάζομεν ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι ἂν θελήσετε νὰ κάμετε καθὼς γράφετε, ὅταν σὺν Θεῷ ἔλθωμεν αὐτοῦ θέλομεν συντρέξει καὶ ἡμεῖς εἰς εἴτι ἡμπορέσωμεν πρὸς αὔξησιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ κάμνομεν μὲ χαράν, ἐπειδὴ καὶ εἴτι καὶ ἂν δώκωμεν πάλιν ἀπ' αὐτοῦ τὰ παίρνομεν.

Ἄν ὅμως ἔχετε τόσην ἀγάπην νὰ παρέτε ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Τάφου, αὐτοῦ σιμὰ σας εἶναι ἡ Πραχοβίτζα, καὶ σᾶς δίδομεν ἐκεῖνο τὸ μοναστήριον, διότι καὶ ὁ μακαρίτης ὁ δεσπότης μας ἐγύρευσε νὰ τὸ δώσῃ, καθὼς τὸ ἠξεύρετε καὶ ἡ ἐντιμότης σας, πλέον μένει εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ μητροπολίτου, καὶ τότε μνημονεύεται τὸ ὄνομά του εἰς μοναστήριον ὁποῦ ἐστάθη τοῦ Ἁγίου Τάφου, χωρὶς νὰ ταράττεται καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι, διότι ἂν καλὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ σταυροπήγιον, καθὼς διαλαμβάνει τὸ πάρον σιγιλιῶδες γράμμα. Καὶ μήτε εἰς αὐτὸ τὸ παραμικρὸν δεν ἔχει καμίαν ἐξουσίαν ὁ μητροπολίτης, ὅμως ἡμεῖς διὰ τὴν ἀγάπην σας, ἰδοῦ ὁποῦ σᾶς τὸ στέλλομεν, καὶ ἂν τὸ παρέτε, θέλετε σταυροπήγιον ἄς εἶναι, θέλετε εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ μητροπολίτου ἄς δοθῇ, ὅτι κανεὶς νταβατζῆς δεν εἶναι, ἂν ὅμως δεν τὸ θελήσετε, πάλιν τὸ γράμμα νὰ δώκετε εἰς χεῖρας τοῦ ἀρχιμανδρίτου.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ὁ λόγος ἔφερεν εἰς τὸ μέσον σταυροπήγια καὶ μνημόσυνα, γράφομεν πλατύτερον εἰς τὴν ἐντιμότητά σας ὡς οἰκεῖον μας, καὶ ἂν πολυλογοῦμεν, ὅλον θέλετε μακροθυμήσει νὰ ἀκούσετε καλῶς τι γράφομεν.

Ἡμεῖς, θεῖω ἐλέει, δεν ἤλθομεν εἰς τὸν ἀγιώτατον τοῦτον θρόνον ἐπιβατικῶς, ἀλλὰ κανονικῶς, καὶ μάλιστα μὲ τοιοῦτον τρόπον ὅτι ἀφοῦ

ἔγινεν ἡ ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἄλλο κανένα πατριαρχικὸν πρόσωπον κανενὸς θρόνου δεν ἠκολούθησε, διότι πρῶτον ἔγινεν ἡ μετάθεσις ἡμῶν ἐνθέσμως καὶ ἐκκλησιαστικῶς χωρὶς ἐρώτησιν τῆς βασιλείας, καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον τελείαν ἀποκατάστασιν ἐδόθη λόγος εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐβεβαιώθη τὸ ἔργον. Λαβόντες λοιπὸν τὴν ἐπιστασίαν αὐτὴν ἠῦραμεν καὶ παμπάλαια προνόμια τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ θρόνου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἓνα καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ κατὰ καιρὸν πατριάρχαι τῆς Ἁγίας Πόλεως νὰ μνημονεύωνται πανταχοῦ εἰς τὰ μετόχιά των, ἡ ὁποῖα συνήθεια (καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ προνόμια ἐξαιρέτα ἐχαρίσθησαν εἰς τοῦτον τὸν θρόνον τῆς Ἁγίας Πόλεως, τόσον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν Βασιλείαν, ἅτινα οὐδεὶς ἄλλος πατριάρχης ἔχει) πότε νὰ ἄρχισε κανεὶς δεν ἠξέυρει, μὲ τὸ νὰ εἶναι τόσον καιρὸν παλαιά, τοῦτο ὅμως εἶναι ὁμολογούμενον, πῶς ἐφυλάχθη κατὰ σειρὰν εἰς ἕξ πατριαρχικὰ ἀγιώτατα πρόσωπα, χωρὶς τοῦ λόγου μας, δηλαδὴ εἰς τὸν κύρ Γερμανόν, κύρ Σωφρόνιον, κύρ Θεοφάνην, κύρ Παίσιον, κύρ Νεκτάριον καὶ εἰς τὸν κύρ Δοσίθεον, εἰς τῶν ὁποίων τὸν καιρὸν ἐστάθησαν καὶ πατριάρχαι, καὶ ἀρχιερεῖς δυνατοὶ καὶ ἰσχυροὶ, τινὲς δὲ καὶ ἐχθροὶ των, καὶ πολέμιοι τοῦ Ἁγίου Τάφου, καὶ εἶχον πολλὰς καὶ μεγάλας ἀναμεταξύ των ἀντιλογίας. Ἀμὴ ποτὲ δεν αὐθαδίασε νὰ εἰπῆ ἐναντίον τοῦ μνημοσύνου τίποτα (ἐξῶ μόνον τοῦ νῦν παναγιωτάτου, ὄντος Ἀδριανουπόλεως, διὰ τὸ μετόχιον ὁποῦ νεωστὶ ἔλαβεν ὁ μακαριώτατος, ὁ ὁποῖος, ἂν καλὰ καὶ εἶχε κάποιον δίκαιον, διότι μὲ τοιαύτην συμφωνίαν ἐδόθη εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον ὅτι νὰ μνημονεύεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν μητροπολίτου, καὶ ὁ μακαριώτατος τὸ ἐσήκωσε.

Πλὴν μῆτε μὲ αὐτὸ τίποτε δεν ἐκατόρθωσε ἡ παναγιότης του, διότι ἐσηκώθη τὸ μνημόσυνόν του ἀπὸ τὸ ἐν πρώτοις), καὶ ὄχι εἰς μακρινὰ καὶ ἄλλα μέρη, ἀλλὰ μῆτε ἐδῶ εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰς τὸ μετόχιόν μας, ἔμπροσθεν εἰς τὰ ματία τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἰς τὸ Νεοχώριον, ἐπειδὴ καὶ ἀπόντος καὶ παρόντος τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου Ἱεροσολύμων, μόνον τὸ ὄνομα ἐκείνου μνημονεύεται.

Ἡ τοιαύτη λοιπὸν συνήθεια ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὰς δύο φιλοχρίστους ἡγεμονίας, Οὐγγρο-βλαχίας καὶ Μολδοβλαχίας, καὶ οὕτω τὸ ἐφύλαξαν ὅλοι οἱ προχρηματίσαντες ἀρχιερεῖς τοῦ θρόνου Οὐγγροβλαχίας, ἕως ὅπου ἐφάνη εἰς τὸ μέσον ὁ πάρων κὺρ Ἄνθιμος, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ νὰ ἡγοράσθῃ μὲ ἄσπρα τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ νὰ ἔλαβε τὴν ἐλευθερίαν του ἀπὸ τὸν μακαρίτην, γράψαντες ἡμεῖς τὸ γράμμα τῆς ἀφέσεώς του, συλλογιζόμενος ἀπὸ ἄκραν τοῦ ὑπερηφάνειαν, κάλλιον εἰπεῖν παράλογον μανίαν καὶ τρέλαν, τάχα νὰ σηκώσῃ αὐτὴν τὴν ἐντροπὴν ἀπὸ λόγου του, χωρὶς νὰ τὸν ἐξετάξῃ τινάς, ἐπενόησεν ἑωσφορικὸν ἐφεύρημα, καὶ εἶπε θήσω τὸν θρόνον μου ἐπάνω τῶν νεφελῶν καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ, καὶ λοιπὸν ἐπρόσταξε νὰ μνημονεῦται τὸ ὄνομά του εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Τάφου, καθὼς μόνος του ἐφαντάσθῃ καὶ ἐδιώρισε, καὶ δεν ἔσωσεν ἕως τόσον, ἀλλ' ὡς αὐτοκέφαλος καὶ ἄκρος ἀρχιερεὺς ἐπρόσταξεν ὅτι νὰ δείρουν καὶ τὸν ἡγούμενον τοῦ Τριγούστου, ἂν δεν ὑποταχθῇ εἰς τὸ ἐπίταγμά του, καθὼς ὑπὸ πολλῶν ἀξιόπιστων τὸ ἐβεβαιώθημεν καὶ ἐγγράφως· καί, ἄρχοντά μου, ἂν αὐτὸς ὁ κὺρ Ἄνθιμος εἶχε τοιοῦτον σκοπὸν νὰ μνημονεῦται τὸ ὄνομά του καὶ εἰς τὰ μοναστήριά μας, ἀμὴ δεν εἶχαμεν καὶ ἡμεῖς τόσην τιμὴν, νὰ ἔχῃ ὑπομονὴν νὰ μας ῥωτήσῃ προτῆτερα ἂν ἔχῃ δίκαιον νὰ μνημονεῦται, ἢ ὄχι· Καὶ λαμβάνοντας τὴν ἀπόκρισίν μας, τότε ἂν δεν τοῦ ἄρεζεν, ἅς ἔκαμνεν ἐκεῖνο ὅπου ἡμποροῦσεν· ἀμὴ διατὶ τόση καταφρόνησις, καὶ μὲ τέτοιον τρόπον, καὶ μάλιστα μὲ φοβερισμούς, νὰ δείρῃ ἡγου-μένους;

Ἄς ἔλθωμεν εἰς ἄλλο, δεν ἐκαταδέχθη νὰ ἐρωτήσῃ ἡμᾶς, ἀμὴ ἐπειδὴ καὶ ἤθελε νὰ αὐθαδιάσῃ εἰς ἓνα τοιοῦτον παλαιὸν προνόμιον πατριαρχικόν, διατὶ δεν ἐρωτοῦσε πρῶτον τὸν παναγιώτατον πατριάρχην, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπόκειται, καὶ ἂν ἐλάμβανεν ἀπόκρισιν ὅτι νὰ μνημονεῦται, πάλιν ἅς ἔκαμνεν τὸ θέλημά του; Ἄν δεν ἐλάμβανεν ἀπόκρισιν, νὰ σιωπήσῃ καὶ αὐτὸς· πλὴν ἢ κακία εἶναι ἀπονενομημένον πρᾶγμα, καὶ μὴ ἀφίνουσα τὸν ἄνθρωπον νὰ συλλογισθῇ τὰ πρέποντα τὸν ρίπτει εἰς ἀπόνοιαν. Ὅθεν εἰς αὐτὸν φανερά ἐβεβαιώθη ὁ κοινὸς λόγος, πῶς ὁ κατζίβελος ἐβασίλευσε καὶ ἐκρέμασε τὸν πατέρα του, διότι

μετὰ Θεὸν εἶτι καλὸν καὶ ἂν ἔχη, ἡμεῖς εἴμεθα ἡ πρώτη αἰτία, καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐθαῦρόσαμεν νὰ ἔχωμεν ἀπὸ λόγου του ἀγάπην καὶ τιμὴν καὶ περιποίησιν καὶ βοήθειαν καὶ συνδρομὴν τὰ σπίτια τοῦ Ἁγίου Τάφου, μὰς ἐπροξένησε τόσην ἀτιμίαν μὲ τὴν προαίρεσίν του, ὥστε ὁποῦ ἄλλος πατριάρχης Ἱεροσολύμων τόσην καταφρό-νησιν δεν εἶδε μήτε εἰς ἄλλο μέρος τῆς οἰκουμένης ἀπὸ εὐσεβεῖς ἀρχιερεῖς.

Εἶπομεν δὲ ὅτι μετὰ Θεὸν εἶτι καὶ ἂν ἔχη, ἡ ἀρχὴ ἔγινεν ἀπὸ λόγου μας, καὶ εἶναι ἀλήθεια, διατὶ αὐτὸς ἦτον ἡγούμενος εἰς τὴν Τζετατζούια εἰς τὸ Γιάσιον, καὶ ἔκαμαν ἀναφορὰν οἱ ἡγούμενοι εἰς τὸν μακαρίτην δεσπότην (ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι ἕνας ὁ νῦν Γαλατᾶς) πὼς ἐκατάφθειρε τὸ μοναστήριον, καὶ ἔδειχνε καὶ κατάστιχόν πὼς τὸ ἐξημίωσε τόσας χιλιάδας γρόσια ἀριθμοῦντες καὶ ζῶα καὶ μελίσσια, καὶ τοὺς ἀπεκρίθη ὁ μακαρίτης, ὅτι νὰ μαζωχοῦν ὄλοι οἱ ἡγούμενοι καὶ νὰ τοῦ δώσουν διακόσιας ξυλιαῖς εἰς τὸ Γιάσιον εἰς τὸν ἅγιον Σάββαν, καὶ νὰ τὸν σφαλίσουν καὶ εἰς τὸ καμπαναρεῖον τῆς Τζετατζούιας νὰ στέκεται φυλαγμένος, ἕως ὁποῦ νὰ ὑπάγη ἐκεῖ ἡ μακαριότης του. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων μὰς ἔστειλε νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Γιάσιον ἀπ' αὐτοῦ δι' ἄλλαις ὑπηρεσίαις, καὶ μὲ προσταγὴν ὅτι νὰ ἐνεργήσωμεν καὶ τὰ ὅσα γράφει δι' αὐτόν, καὶ ἡμεῖς ἐπήγαμεν καὶ ἐβγάλαμεν ἀθῶον καὶ καθαρὸν μὲ χιλίους τρόπους, διατὶ τὸν ἀγαπούσαμεν, καὶ τέλος τὸν ἐπήραμεν ἀπ' ἐκεῖ τότε καὶ τὸν ἠφέραμεν αὐτοῦ. Καὶ μὲ τὸ νὰ τὸν ἰδοῦμεν ἐπιτήδειον, πάλιν μὲ θέλησιν τοῦ μακαρίτου δεσπότητος ἐσυντύχαμεν τὸν κύρ Μητροφάνην, ἐπίσκοπον Μποζέου, νὰ τὸν μάθη τυπογραφίαν, κάμνοντες παζάρι νὰ τὸν πληρώσωμεν καὶ διακόσια γρόσια· (καὶ οὕτως ἀπὸ αἰτίαν ἐδικὴν μας, ἦλθεν ἀντοῦ καὶ ἐγνωρίσθη καὶ ἔφθασαν εἰς αὐτὸ ὁποῦ εἶναι τώρα).

Αὐτὸς ὅμως ὡς πονηρᾶς καὶ ἀχαρίστου ψυχῆς ὄργανον καὶ διανοίας ἀπονενομημένης δοῦλος, κρυφίως ἔκαμεν εἶτι ἔκαμε καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν μετάνοιάν του. Ὅθεν ἐσκανδαλίσθη πολλὰ ὁ μακαρίτης δεσπότης, καὶ ἠθέλε κατὰ κανόνας ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον νὰ τὸν καθήρη καὶ νὰ τὸν ἀναθεματίσῃ, καθὼς ἔγινε καὶ εἰς ἄλλους ὁμοίους, καὶ μάρτυς εἶναι ὁ ἀψευδῆς Θεὸς πὼς

ἡμεῖς τὸ ἐμποδίσαμεν ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἄχρι τέλους διὰ πολλὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα δεν κάμη χρεία νὰ ἐξηγῶνται ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Μάλιστα δὲ ὁ μακαρίτης ἔκαμε καὶ ἐναντίον τῆς φύσεώς του, διατὶ βλέποντας ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια του πὼς τὸν ἔκαμε καὶ ἐπίσκοπον Ῥιμνίκου τὸ ὑπέμεινε. Καὶ ἂν καλὰ μετὰ τὰς ψήφους εἶπε τὸ ναί, ὅμως ἤξευρε πὼς ἂν ἔλεγε τὸ ὄχι δεν ἐκατόρθωνε τίποτε καὶ διὰ τοῦτο ἐφάνη πὼς ἔκλινε, καθὼς πάλιν μᾶς τὰ ἔλεγεν ὁ μακαρίτης, διατὶ ἡμεῖς τότε δεν εἴμεθα αὐτοῦ, καὶ περισσότερο παραπόνον εἶχεν ὁποῦ δὲν ἐκαταδέχθη κἂν νὰ ζητήση συγχώρησιν ἀπὸ τὴν μακαριότητά του διὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ, καθὼς τὸ ἔκαμαν καὶ ἄλλοι. Ἀπῆλθεν ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, καὶ ἐδιαδέχθημεν ἡμεῖς, κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Θεός, τὸν ἀποστολικὸν ἀγιώτατον τοῦτον θρόνον· ἀπῆλθε ἐκ τῶν τῆδε καὶ ὁ μακαρίτης κὺρ Θεοδόσιος, εὐρέθημεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ αὐτόθι, ἐφάνη εὐλογον νὰ γένη αὐτὸς μητροπολίτης, ἐρωτήθημεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν καλὰ ἤξεύραμεν ὅτι ἂν ἐλέγαμεν τὸ ὄχι τίποτα δεν ἐκάμναμεν, πλὴν τὸ ἐχάρημεν καὶ εὐρέθημεν καὶ εἰς τὰς ψήφους του δι' ἄκραν ἀγάπην τοῦ ὑψηλοτάτου, κάμνοντες ἀνάξιον ἔργον τῆς τιμῆς τοῦ Ἁγίου Τάφου νὰ σταθοῦμεν αὐτοπροσώπως εἰς ψήφους ἐκεῖνου ὁποῦ ἀπεσκίρτησεν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Τάφον.

Καὶ ὡς οἶδεν ὁ ἀλάθητος ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ, ἂν ἔλειπε τὸ χρέος ὁποῦ ἔχομεν πρὸς τὸν ὑψηλότατον, δεν τὸ ἐκάμναμεν, ἀνίσως καὶ ἤξεύραμεν βεβαίως πὼς ἔχαναμεν, ἢ ἐκερδείναμεν πενήντα πουργία ἄσπρα, ὅμως καὶ τοῦτο ἔγινε μὲ χαρὰν μας, καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐπεριμέναμεν νὰ τρυγήσωμεν ἀπὸ λόγου του σταφυλάς, ἐτρυγήσαμεν ἀκάνθας καὶ τριβόλους. Καὶ μὲ τόσην αὐθάδειαν ἐτόλμησε νὰ σηκώση καὶ τὸ ὄνομά μας ἀπὸ τόσων χρόνων διωρισμένα μνημόσυνα, καὶ μνημονεύεται αὐτός. Ἐπειτα μὲ ἀναίσχυντον πρόσωπον μᾶς γράφει πὼς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Τάφου δεν εἶναι πατριαρχικά, καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν του διὰ τοῦτο θέλει νὰ μνημονεύεται εἰς αὐτά, καὶ θαυμαζόμεθα πόθεν τοῦ ἦλθεν ἡ τοιαύτη ὑψηλότης τοῦ νοός· ἄραγε ἡ ἐδική του ἀγχίνοια τὸ ἐκατάλαβεν αὐτό, ἢ τοῦ τὸ ἐδίδαξαν οἱ σοφοὶ καὶ διδάσκαλοι ὁποῦ ἔχει σιμά του; Τοῦ ὁποίου συντιθέμενοι κάποια λογύδρια, καὶ διδόντες του μυστικῶ τῷ τρόπῳ, αὐτὸς βλέποντας

τα θαρρεῖ πῶς εἶναι ἀληθινὰ ἐδικά του, καὶ πιστεύει καὶ χαίρεται πῶς εἶναι σοφὸς καὶ θεολόγος ἄριστος, διατὶ ὅλοι καὶ πατριάρχαι καὶ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες καὶ λοιποὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι ἡξεύρουσι πῶς τοῦ Ἁγίου Τάφου τὰ μοναστήρια εἶναι πατριαρχικά, ἐπειδὴ καὶ εἶναι πατριαρχικὸς θρόνος, καὶ μόνος αὐτὸς μὲ τὴν ἄκραν του σύνεσιν καὶ ἀγχινουστάτην διάνοιαν μᾶς γράφει πῶς δεν εἶναι πατριαρχικά τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Τάφου· ἔστω καὶ τοῦτο. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ ἐφάνη νὰ ἡξεύρη τοὺς νόμους, ἐρωτῶμεν πότε τοὺς ἔμαθεν; Ἄφοῦ ἔγινε μητροπολίτης; Ἡ ὅταν ἔγινεν ἐπίσκοπος Ῥημνίκου; Βέβαια θέλει εἰπῆ ὅτι τοὺς ἡξευρε πρὸ πολλοῦ· καὶ λοιπὸν ἡξευρε καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ αὐτὸ δίκαιον ἔχει ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του, ὅπερ ἔχει καὶ ὁ μητροπολίτης εἰς τὴν μητρόπολιν του, καὶ διατὶ ὄντας Ῥημνίκου εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μακαρίτου [δεν] ἐγύρευσε νὰ μνημονεύεται εἰς τὰ εὐρισκόμενα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Τάφου εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του; Μόνον ἐγύρευσε τώρα εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐδικὸν μας μὲ τὸ νὰ γένη μητροπολίτης; Ἄν εἰπῆ πῶς ἔλαβε μείζον ἀξίωμα, καὶ ἀλήθεια εἶναι ὅσον εἰς τὰ ἔξω καὶ εἰς τὰ πολιτικά, ἀμὴ εἰς τὰ πνευματικά τόσο εἶναι ὁ μητροπολίτης ὅσον καὶ ὁ ἐπίσκοπος. Μόνον εἰς τὰ τέσσερα πατριαρχικά πρόσωπα εὐρίσκεται αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ ἐν τοῖς πνευματικοῖς, εἰς δὲ τοὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους καμία διαφορὰ δεν εὐρίσκεται, καὶ ἂν δεν τὸ ἡξεύρη ἡ ἀγιωσύνη του, ἄς τὸ μάθη τώρα.

Μᾶς γράφει πῶς ζητᾶ τὸ μνημόσυνον κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας· καὶ εἰς τοῦτο δεν πολυλογοῦμεν, ὅτι λαμβάνει τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τὸ συνοδικὸν σιγιλλιῶδες γράμμα, ἐπειδὴ ὁμως καὶ γυρεῖ κανόνας ἄς ἀκούσει νὰ μάθη τούτους. Ἡ ἀγιωσύνη του ἀπὸ κανόνας οἰκουμενικῶν ἀγίων συνόδων εἶναι ἀφωρισμένος καὶ ἀναθεματισμένος ὡς ἱερόσυλος τοῦ Ἁγίου Τάφου· εἶναι ἀναθεματισμένος καὶ ἀφωρισ-μένος ὡς ἀποστάτης ἀπὸ τὴν μετάνοιάν του καὶ ὡς μὴ αἰτήσας ποτὲ συγχώρησιν, καὶ ἄς τὸ βεβαιωθῆ καθ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἴσα τούτων τῶν τριῶν συνοδικῶν ὁποῦ σᾶς στέλλομεν, διατὶ δεν ἠθελήσαμεν νὰ στείλωμεν καὶ ἄλλα περισσότερα.

Εἶναι καθηρημένος ἀπὸ κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς, διατὶ ἔγινεν ἐπιβατικῶς καὶ παρανόμως ἐπίσκοπος Ῥημνίκου, ἐπειδὴ οἱ νόμοι γράφουσι φανερὰ πῶς ὅταν καθαιρεθῆ ἐπίσκοπος, πρέπει νὰ εἶναι

δώδεκα ἐπίσκοποι μάρτυρες, καὶ τόσοι ἱερεῖς καὶ κληρικοί. Καὶ ἂν εἰς τοῦ Ἰλαρίωνος τὴν καθαίρεσιν ὁποῦ ἔγινεν αὐτοῦ ὑπογράφθησαν τόσοι, ἔγινε νομίμως ἐπίσκοπος. Ἄν δεν εἶναι τόσοι ὑπογεγραμμένοι, καθὼς καὶ δεν εἶναι, ἔγινεν ἐπιβατικῶς καὶ παρανόμως καὶ με ἀπάτην.

Ὅτι δὲ παρανόμως ἔγινεν ἐπίσκοπος Ῥημνίκου εἶναι φανερόν καὶ ἀπὸ τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ τυπτόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του ὁ κύρ Θεοδόσιος πῶς ἔκαμε παράνομον καὶ ἄδικον ἔργον εἰς τοῦ λόγου του, ἔστειλε καὶ ἔλαβε τὴν ἀθώωσίν του μαρτυρῶντας με τοῦτο φανερὰ πῶς ἀδικηθῆ ὁ ῥηθεῖς Ἰλαρίων. Κανόνας γυρεύει, καὶ εἶναι ἀφωρισμένος καὶ ἀναθεματισμένος ἀπὸ κανόνας φανεροὺς οἰκουμενικῶν συνόδων, οἱ ὁποῖοι λέγουσι πῶς ὅποιος κρυφίως κάμνει συνθήκην νὰ γένη διάδοχος μετὰ τὸν θάνατόν τινος ἐπισκόπου, ἢ συνθήκη αὐτὴ νὰ εἶναι ἀβέβαιος κατὰ πάντα τρόπον, καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ καὶ γένη εἰς ἔργον, τὸ ἐξῆς δεν λέγομεν, μόνος του ἄς διαβάσῃ καὶ ἄς ἰδῆ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἴδου λοιπὸν κανόνες πολλοί, τοὺς ὁποῖους ἢ ἀγιωσύνη του δεν ἤθελε ποτέ νὰ τοὺς μάθῃ, ἄς τὸ καταλάβῃ τώρα.

Καὶ τούτα τὰ ὀλίγα ἐγράφαμεν εἰς τὴν ἐντιμότητά σας πρὸς μόνην εἶδησιν, διότι ἐμάθομεν πῶς ἐσυντρέξατε ἐδῶ νὰ γένη τὸ θέλημά του, καὶ χάρις τῷ Θεῷ ὁποῦ ἔτρεξε τὸ πρᾶγμα ὡς ἔτρεξε, καὶ δεν ἐγράφθη κανένα γράμμα ἀπ' ἐδῶ κατὰ τὴν θέλησίν του, διότι ἤθελε καταντήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς πολλὰ καὶ μεγάλα σκάνδαλα, καὶ ἤθελε ὑπερέβῃ αὐτὸ πολλὰ περισσότερο τὴν ὑπόθεσιν τῶν Σιναιτῶν. Ἐκαμεν ἢ ἀγιωσύνη του εἶτι ἐδυνήθη ἐναντίον τῆς τιμῆς τοῦ Ἁγίου Τάφου· ἡμεῖς ὅμως διὰ πολλὰ αἴτια δεν κάμνομεν ἄλλο παρὰ μόνον ὅτι γράφομεν νὰ τὸν ἀναθεματίσουν ὅλοι συνοδικῶς τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως μέσα εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον, νὰ ἀκουσθῆ ἢ κακία τοῦ εἰς ὄλον τὸν κόσμον, καθὼς ἐκάμομεν καὶ εἰς ἄλλον ἓνα τώρα εὐρισκόμενοι ἐκεῖ.

Κοίταξε, ἄρχοντά μου, τὶ στράταν μᾶς ἀνοιξεν ὁ φίλος Ἀγιοταφίτης· ἂν ἀφήσωμεν νὰ μνημονεύεται αὐτὸς αὐτοῦ, τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀκολουθεῖ νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἐπίσκοποί του εἰς τὰ εὐρισκόμενα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Τάφου εἰς τὰς ἐπισκοπὰς των. Τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Μολδοβλαχίας με τοὺς ἐπισκόπους του, τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Παναγιώτατος ἐδῶ, καὶ ὅλοι οἱ

ἀρχιερεῖς, εἰς τῶν ὁποῖων τάς ἐπαρχίας εὐρίσκονται μετόχια τοῦ Ἁγίου Τάφου. Καὶ λοιπὸν δεν ἐσυλλογίζετο πῶς ἡμεῖς αὐτὸ δεν τὸ ἀφίναμεν καὶ μὲ κίνδυνον ὄχι τιμῆς, ἀλλὰ ζωῆς, καὶ πῶς ἐπιχειρίσθη ἀνοήτως τοιοῦτον ἔργον. Ἐπειτα, ἂν καὶ τὸ ἐκατόρθωνε καὶ ἔπαιρνε καὶ γράμμα συνοδικόν, ἂν ἠθέλαμεν νὰ κυβερνήσωμεν τὸ πρᾶγμα εἰρηνικῶς καὶ νὰ πέσωμεν εἰς σκάνδαλα μὲ τὸν παναγιώτατον ἐδῶ, καὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀρχιερεῖς, μὲ δύο φλωρία ἐτελειώναμεν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν, πέντε ὀκάδες κηρὶ ἐδίδαμεν εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰ ἐκάμαμεν ὅλα σταυροπήγια εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἓνα γράμμα, χωρὶς πάλιν νὰ μνημονεῦεται τὸ ὄνομα τοῦ παναγιωτάτου κατὰ τὴν συνήθειαν ὁποῦ ἔχομεν.

Λοιπὸν, δὲν μᾶς ἐκακοφάνη διατὶ ἀγαπᾶτε τοὺς ἐκκλησι-αστικούς καὶ τοὺς συντρέχετε ἢ ἐντιμότης σας, μόνον διατὶ θέλετε νὰ τοὺς βοηθῆτε εἰς ἄδικα καὶ παράνομα καὶ ἐναντία τῆς τιμῆς τοῦ Ἁγίου Τάφου, καὶ τοῦτο ἴσως μὲ τὸ νὰ μὴ ἠξεύρετε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἱερῶν κανόνων ἢ καὶ αὐτοῦ μὲ τὴν πολύπλοκόν του γλῶσσαν σᾶς ἀπάτησε, καὶ ὄχι ἀπὸ κακὴν γνώμην τῆς ἐντιμότητός σας, ὅτι σᾶς ἠξεύρομεν τιμίους καὶ θεοσεβεῖς, καὶ δίδομεν εἶδησιν πλέον ἀπὸ τὴν τοιαύτην γνώμην νὰ λείψετε, καὶ παρακαλοῦμεν εἰς αὐτὰ καμίαν ἀπολογίαν νὰ μὴ μᾶς κάμη, διότι καὶ τὰ ἐδικὰ μας παραπονα ἐτελειώθηκαν, καὶ ἐκάμαμεν σιωπὴν.

Ἐνα καὶ μόνον ἔχομεν ἀκόμη νὰ εἰποῦμεν περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, πλὴν μῆτε τὸ λέγομεν μῆτε τὸ γράφομεν τινός ἄλλου, παρὰ μόνον ἂν μᾶς δώση ὁ Θεὸς ζωὴν θέλομεν τὸ εἰπῆ μόνον μόνῳ τῷ ὑψηλοτάτῳ μας αὐθέντῃ ὅταν ἀνταμωθοῦμεν, καὶ ἐλπίζομεν νὰ μᾶς δικαιώσῃ. Παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν τὸν ἅγιον νὰ διαφυλάττῃ τὸν θεοσεβέστατόν μας αὐθέντην ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, διὰ νὰ ἔχωμεν ὅλοι μας καὶ τιμὴν καὶ βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν, οὗ καὶ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν ἐν βίῳ παντί.

ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως,
 ,αψθ' Δεκεμβρίου.

† Hrisant,
din mila lui Dumnezeu Patriarh al Orașului Sfânt Ierusalim
și a toată Palestina

Preacinstite și preonorabile boier mare paharnic, tinere domn Iannaki, fiu întru Domnul iubit al smereniei noastre, har, pace și milă să fie cinstirii tale de la Dumnezeu și de la Prea-sfântul și Dătătorul de viață Mormânt ajutor, sfințire și purtare de grijă, iar de la noi rugăciune, binecuvântare și iertare. Însă și [pentru] nobila ta casă boierească și cinstiții copii și ne rugăm și îi binecuvântăm și Îl rugăm pe Domnul Dumnezeu să vă păzească pe voi toți în sănătate, fericire și stare de pace timp de mulți ani. După ce cinstirea voastră ați plecat de aici, am venit și noi după câteva zile și ne-a părut foarte rău că nu v-am ajuns să ne bucurăm de [prezența] voastră și să spunem și prin viu grai dacă aveam ceva [de spus] și, mai ales, despre unele chestiuni care să fie scrise este fie dificil, fie nu se clarifică cum trebuie. Numai să binevoiască Dumnezeu Sfântul [să dea] sănătate și bună întărire preainălțatului nostru [domnitor] și sperăm să ne întâlnim altă dată unde și când este voia proniei divine și atunci vom comunica cele necesare. Ne scrieți cinstirea voastră la Sfântul Ierusalim despre chestiunea cu [biserica] Răzvan și, mai mult, ni-l cereați și pe cel care este din nou acum egumen la Sfântul Sava. Și i-am scris egumenului de la Sfântul Gheorghe ca să se împlinească cererea nobleței voastre, astfel că, dacă numitul egumen va vrea să stea, să se afle la [biserica] Răzvan.

Însă, pentru că săracul părinte Serafim a plecat la alte egumenii, a urmat iarăși același fost egumen de la Sfântul Sava să devină din nou egumen acolo și a rămas chestiunea neterminată. Spunem însă cinstirii tale că mai întâi trebuie să se rânduiască această situație de la Răzvan și după aceea să se facă o deliberare în legătură cu o persoană cinstită. Însă, dacă rămâne tot în aceeași situație, ce om vrednic [ar] merge să se înrobească la o astfel de biserică, când poate să meargă

într-o călătorie să aducă folos mai bine Sfântului Mormânt. Apoi căutați să scoateți biserica de sub stăpânirea Sfântului Mormânt, iar să facem aceasta este cu neputință, după cum am și spus-o și am și scris-o. Și dacă adesea cei de după vremi preasfințiți patriarhi ai Orașului Sfânt fac astfel de iconomii, [este] numai și numai atunci când se gândesc că se face un mai mare folos Sfântului Mormânt. Însă noi, dacă dăm [biserica] Răzvan, nu vedem ce folos de acest fel s-ar face. Și noi nu suntem stăpâni ai Sfântului Mormânt, ci iconomi.

Prin urmare, ceea ce am spus de la început, scriem și acum în mod hotărât, că cinstirea voastră, dacă vreți să dați cei patru sute cincizeci de groși cu care s-a luat hanul, cu cuvântul vostru (pentru că altă nevoie nu ne-a făcut să îl luăm), să aveți pe zece ani întregi biserica în autoritatea voastră. Și iarăși cu o astfel de înțelegere că orice venit ar veni la aceasta, fie mult, fie puțin, să se cheltuiască pentru nevoia bisericii, acolo unde cunoaște cinstirea voastră, fără vreo cercetare. Și după zece ani să fie iarăși biserica cu totul la Sfântul Mormânt, fără să aveți deloc de a face cu aceasta atât cinstirea voastră, cât și moștenitorii voștri. Și prin urmare, în acest fel, dacă stabiliți, scrieți-ne să avem știre, să ne îngrijim și de vreo persoană cinstită. Dacă nu stabiliți, iarăși scrieți-ne să știm, și nu altceva. Vă promitem însă și aceasta că dacă vreți să faceți după cum scrieți, când cu Dumnezeu venim vom contribui și noi la aceasta cu orice putem, spre sporul bisericii și o facem cu bucurie, pentru că orice am da, din nou din aceasta le primim.

Dacă însă aveți atâta dragoste să luați o biserică a Sfântului Mormânt, acolo lângă voi este Prahovița și vă dăm acea mănăstire, pentru că și răposatul stăpânul nostru căuta să o dea, după cum știți și cinstirea voastră, nu mai rămâne sub autoritatea mitropolitului și atunci se pomenește numele lui într-o mănăstire care a fost a Sfântului Mormânt, fără să se tulbure nici acesta, nici alții, pentru că dacă este să fie și aceasta stavropighie, după cum arată scrisoarea cu sigiliu de față. Și nici chiar în cel mai mic lucru nu are vreo autoritate

mitropolitul, însă noi, pentru dragostea voastră, iată că v-o trimitem și dacă o luați, [dacă] vreți [să fie] stavropighie [așa] să fie, [dacă] vreți [să fie] sub autoritatea mitropolitului, să se dea, că nimeni nu este cu supărare. Dacă însă nu o vreți, să dați din nou scrisoarea arhimandritului.

Pentru că însă vorba a adus la mijloc stavropighii și pomeniri, scriem mai pe larg cinstirii voastre ca unui familiar de-al nostru și, dacă lungim vorba, veți avea cu totul îndelungă răbdare să ascultați bine ceea ce scriem.

Noi, din mila divină, nu am venit pe acest preasfințit tron în chip abuziv, ci în chip canonic și, mai mult, într-un asemenea fel care nu a fost urmat la altă persoană patriarhală de la niciunul dintre tronuri de când a avut loc cucerirea Constantinopolului. Pentru că mai întâi s-a făcut transferul nostru în chip instituțional și bisericesc fără [a se face] întrebare împărăției, și după instalarea desăvârșită pe tron s-a dat de știre stăpânirii și s-a aprobat lucrarea. Asumând deci această demnitate de supraveghere am găsit și privilegiile foarte vechi ale tronului apostolic de la noi, dintre care unul este și acesta, că patriarhii cei de după vreme ai Orașului Sfânt să fie pomeniți peste tot în metocurile lor, obicei care (la fel ca și multe alte privilegii excepționale [care] au fost dăruite acestui tron al Orașului Sfânt, atât de către Biserică cât și de către Împărăție, [privilegii] pe care nu le are niciun alt patriarh) nu știe nimeni când a început, pentru că este atât de vechi. Aceasta este însă mărturisit că a fost respectat în ordine la șase preasfințite persoane patriarhale, fără noi înșine, adică la kyr Gherman, kyr Sofronie, kyr Teofan, kyr Paisie, kyr Nectarie și la kyr Dosithei, în vremea cărora au fost și patriarhi și arhieriei puternici și tari, unii și dușmani ai lor, și vrăjmași ai Sfântului Mormânt, și au avut multe și mari dispute între ei. Însă niciodată nu a avut îndrăzneala [nimeni] să spună nimic împotriva pomenirii, în afară doar de sanctitatea sa [patriarhul Constantinopolului cel] de acum, pe când era [mitropolit] al Adrianopolului, pentru metocul pe care recent l-a

luat Preafericitul, care, chiar dacă și avea o oarecare dreptate, pentru că cu o astfel de înțelegere a fost dat Sfântului Mormânt, să se pomenască și numele mitropolitului celui după vreme și Preafericitul o suspendase [înțelegerea].

Numai că nici cu aceasta Sanctitatea sa nu a reușit nimic, pentru că i-a fost suspendată pomenirea de la „Mai întâi” și nu în locuri îndepărtate și [în] altele ci nici aici, în [cetatea] împărătească, la metocul nostru, în fața ochilor Sanctității lor patriarhii Constantinopolului și la Neohorion, pentru că, și când este absent și când este prezent cel de după vreme patriarh al Ierusalimului, este pomenit doar numele aceluia³.

Prin urmare, un astfel de obicei a predominat și în cele două principate iubitoare de Dumnezeu, cel al Ungrovlahiei și [cel] al Moldovlahiei, și astfel l-au respectat toți arhieriei tronului Ungrovlahiei care au fost înainte, până când a apărut la mijloc cel de față, kyr Antim, care fiind [răs]cumpărat cu bani⁴ ai Sfântului Mormânt și primin-du-și libertatea de la răposatul [Dosithei], scriind noi scrisoarea sa de iertare⁵, cugetând din extrema sa mândrie, [sau] mai bine spus manie absurdă și nebunie, chipurile să ridice această rușine de pe sine, fără să îl cerceteze cineva, a născocit o invenție luciferică, și a spus „voi așeza tronul meu deasupra norilor și voi fi asemenea Celui

³ Hrisant Notara invocă o tradiție recentă (de pe la mijlocul secolului al XVI-lea) de pomenire a patriarhului Ierusalimului în bisericile și mănăstirile închinată Sfântului Mormânt. Evident, acest lucru reprezintă o favoare necanonică făcută de ctitorii (domnitori sau dregători) și episcopii care ofereau de bunăvoie privilegiu (bănești și juridice) patriarhilor de Ierusalim care fuseseră jefuiți de turci de toate proprietățile.

⁴ Bani Sfântului Mormânt proveneau în cea mai mare parte tot de la domnitorii români, deci iată că Dumnezeu, în purtarea Lui de grijă nepătrunsă de mintea omului, a rânduit ca Antim să aducă roadele cele mai multe pentru poporul român, dovedindu-și prin aceasta recunoștința și râvna pentru cei care l-au ajutat și susținut.

⁵ Scrisoarea de iertare presupunem a fi cartea canonică prin care stăpânul sau eliberatorul unui sclav își dădea acordul pentru botezul, tunderea în monahism sau hirotonia celui ce fusese sclav. Astfel, cel eliberat putea deveni rob al lui Hristos și lucrător în ogrorul Bisericii [Canonul 4 de la Sinodul al IV-lea Ecumenic: „în mănăstiri să nu se primească nici un sclav (rob) pentru a se face monah fără învoirea stăpânului său”].

Preaînalt”. Și deci, a poruncit să fie pomenit numele lui în mănăstirile Sfântului Mormânt, după cum el singur și-a imaginat și a stabilit⁶. Și nu [i-] a ajuns atât, ci, ca un arhieru autocefal⁷ și suprem a poruncit ca să îl bată și pe egumenul de la Târgoviște, dacă nu se va supune ordinului său, după cum am fost încredințați și în scris de către mulți [oameni] vrednici de crezare⁸. Și, boierule al meu, dacă acest kyr Antim avea un astfel de scop de a i se pomeni numele și în mănăstirile noastre⁹, oare nu aveam și noi atâta cinste să aibă răbdare să ne întrebe mai întâi dacă are dreptate să fie pomenit sau nu? Și, primind răspunsul nostru, atunci, dacă nu îi plăcea, să fi făcut ceea ce putea. Oare de ce atâta dispreț, și în acest fel, și mai ales cu amenințări să bată egumeni?¹⁰

Să venim și la altceva, nu a acceptat să ne întrebe pe noi, oare de ce, dacă voia să aibă o îndrăzneală la un atât de vechi¹¹ privilegiu patriarhal, de ce nu l-a întrebat mai întâi pe sanctitatea sa patriarhal, de care depinde¹² și, dacă primea răspuns că să fie pomenit, iarăși să

⁶ Sfântul Antim doar a revenit la tradiția canonică, renunțând la ploconirea exagerată și absurdă a înaintașilor lui, căutând prin aceasta să afirme independența Bisericii românești față de alte structuri eclesiale de conducere exterioare țării.

⁷ Aici, Hrisant vrea să insinueze că Sfântul Antim devenise un rascolnic față de orice autoritate bisericească, dar aceasta era o calomnie fără nicio bază.

⁸ Foarte ușor, Hrisant aruncă o afirmație sprijinită pe „multe” mărturii anonime, metodă tipică de defăimare a cuiva bazată doar pe invidie și bârfă.

⁹ Și în mănăstirile închinete, tot mitropolitul locului a sfințit bisericile și a hirotonit preoți, doar rareori patriarhii de Ierusalim vizitându-le.

¹⁰ Hrisant s-a mâniat deoarece mitropolitul Antim nu a fost de acord să cedeze Mănăstirea Snagov (unde el a fost egumen și s-a ostenit mult ca s-o îmbogățească) ca metoc al Sfântului Mormânt. De aceea, se străduiește să-l calomnieze cu felurite de „povești”, ca să-i surpe autoritatea de mitropolit și cinstea pentru care a muncit din greu.

¹¹ Vechi doar de cel mult 170 ani.

¹² Invocarea dependenței de patriarhul de Constantinopol a mitropolitului Țării Românești este mai mult un artificiu retoric decât un argument canonic, deoarece patriarhii de Constantinopol și Ierusalim erau schimbați (uneori foarte des, la câteva luni) de către boierii greci fanarioți cu influență la sultan, iar canonicitatea acestor practici de la patriarhiile orientale nu a mai contestat-o nimeni. E trist cum tocmai acești oameni lacomi și vanitoși (care nu mai respectau nici un canon în lupta lor pentru tron) ajung să-l judece pe cel ce a sprijinit Ortodoxia în întreg Răsăritul creștin. Însuși Hrisant a putut

fi făcut voia sa? Dacă nu primea răspuns, să fi tăcut și el. Numai că răutatea este un lucru fără de minte și, nelăsându-l pe om să cugete cele care se cuvin, îl aruncă în nebunie. Prin urmare, în acesta în chip vădit s-a încredințat vorba cea de obște că țiganul a ajuns împărat și l-a spânzurat pe tatăl său. Pentru că, după Dumnezeu, [pentru] orice are bun, noi suntem prima cauză. Și acolo unde credeam că avem de la el dragoste și cinste, și îngrijire, și ajutor, și contribuție [la] casele Sfântului Mormânt, ne-a provocat atâta necinstire cu intenția sa, încât niciun alt patriarh al Ierusalimului nu a văzut atât dispreț, nici în altă parte a lumii de la arhierii evlavioși.

Spunem că după Dumnezeu, [pentru] orice are, începutul s-a făcut de la noi și este adevărat, pentru că el a fost egumen¹³ la Cetățuia, la Iași, și egumenii au făcut un raport la răposatul stăpân (dintre care [egumeni] unul era și cel de acum de la Galata) că a distrus mănăstirea și arătau și un catastif cum a păgubit-o de atâtea mii de groși, enumerând și animale și stupi. Și le-a răspuns răposatul să se adune toți egumenii și să îi dea două sute de lovituri la Iași, la Sfântul Sava, și să îl închidă, și în clopotnița de la Cetățuia să stea sub pază, până când se va duce acolo Preafericirea sa¹⁴. Și, între timp, ne-a trimis să mergem la Iași de acolo pentru alte servicii și cu poruncă să punem în faptă și cele pe care le-a scris despre el. Și noi am mers și [l-]am scos nevinovat și curat în mii de chipuri, pentru că îl iubeam¹⁵ și, în cele din urmă, l-am luat de acolo [Iași] atunci și

studia în Occident pe banii primiți de el și unchiul său, Dosithei Notara, de la boierii și domnitorii români.

¹³ Vezi studiul Arhim. Mihail STANCIU, „Descoperiri recente referitoare la venirea Sfântului Antim Ivireanul în Țările Române”, în: *Ortodoxia*, 1/2014, pp. 132-142.

¹⁴ Calomniile acestea nu aveau acoperire întrucât mai târziu, ca egumen la Snagov, episcop la Râmnic și mitropolit la București, Sfântul Antim a îmbunătățit mereu averile bisericești, iar acest lucru se poate confirma din documentele aflate în Arhivele Naționale și din Scrisorile de apărare ale lui Antim către domnitorul Constantin Brâncoveanu.

¹⁵ Hrisant se prezintă acum ca un binefăcător al lui Antim care l-a acoperit și l-a iertat de greșelile făcute, ca și cum de aici înainte Antim era obligat să le fie recunoscător și chiar slugă îndatorată veșnic. Scrisoarea lui Antim, din vremea când era episcop

I-am adus acolo [București]¹⁶. Și, văzându-l iscusit, iarăși prin voința răposatului stăpân am vorbit cu kyr Mitrofan, episcopul Buzăului, să îl învețe tipografia, târguindu-se să îi plătim și două sute de groși (și astfel, datorită nouă, a venit acolo și a devenit cunoscut și a ajuns cel¹⁷ ce este acum¹⁸).

El însă, ca un instrument al unui suflet viclean și nerecunoscător și rob al unui cuget fără de minte, a făcut pe ascuns ceea ce a făcut și a plecat de la metania lui¹⁹. Prin urmare, răposatul stăpân [Dosithei] s-a scandalizat mult și voia, după canoane ale sfintelor sinoade ecumenice și după dreptul bisericesc, să îl caterisească²⁰ și să îl anatematizeze, după cum s-a făcut și cu alții de acest fel, și este martor Dumnezeu Cel lipsit de minciună că noi am împiedicat aceasta din cursul său până la sfârșit, din multe cauze²¹, care nu este nevoie să fie explicate în prezent.

al Râmnicului, către Hrisant (din 22 octombrie 1707), arată că Antim era, într-adevăr, recunoscător lui Hrisant și râvnitor în a-l ajuta.

¹⁶ Noi avansăm ipoteza că Sfântul Antim a fost trimis la București, însă nu din pricina vreunui scandal (cum zicea Hrisant), ci mai ales pentru a învăța și desăvârși meșteșugul tiparului, și a fi de folos în misiunea apologetică și culturală a patriarhului Dosithei și a mitropolitului Teodosie, sprijiniți de domnitorul Constantin Brâncoveanu. Însuși Antim scrie domnitorului Constantin Brâncoveanu că el nu a venit de voia lui în Țara Românească sau „de vreo sărăcie sau lipsă”, ci cu un scop precis: să cultive credința creștină și cultura prin tipar pe aceste meleaguri.

¹⁷ La ceea ce.

¹⁸ În 1709, Sfântul Antim era cunoscut ca cel mai activ tipograf din spațiul creștin-ortodox. Trimisese deja două tipografii în Siria (1704) și în Iveria (1708-1709) și tipărise multe cărți în toate limbile popoarelor ortodoxe cucerite de turci.

¹⁹ Expresia „a plecat de la metania lui” poate însemna că Sfântul Antim a ieșit de sub jurisdicția Patriarhiei de Ierusalim după venirea în Țara Românească, mai precis după ce a încheiat stagiul de ucenicie (plătit de patriarhul Ierusalimului) în tipografie la episcopul Mitrofan, moment când, credem noi, era deja ieromonah. Credem că era ieromonah încă de când era egumen la Mănăstirea Cetățuia (iulie 1689) și probabil era ieromonah chiar când a venit la Iași de la Ierusalim.

²⁰ De aici am putea deduce că Antim fusese hirotonit chiar de patriarhul Dosithei Notara, care s-a văzut „rănit” în orgoliul lui de „despota” (stăpân) peste sufletele ucenicilor lui.

²¹ Aceste cauze ar putea fi interesele lor materiale și favorurile de care au profitat, primind gratis de la domnitorul Constantin Brâncoveanu impresionante ajutoare bănești, obiecte liturgice și cărți.

Mai mult, răposatul a acționat și împotriva firii sale, pentru că, văzând în fața ochilor săi că l-a făcut și episcop al Râmnicului a răbdat aceasta. Și chiar dacă după voturi a spus da, știa însă că dacă spunea nu, nu ar fi reușit nimic și, de aceea, s-a arătat că se înclină, după cum iarăși ne spunea răposatul, pentru că noi atunci nu eram acolo. Și mai multă supărare a avut că nu a acceptat măcar să ceară iertare²² de la Preafericirea sa pentru apostazia lui²³, după cum au făcut și alții. Iar acel renumit [patriarhul Dosithei] a plecat la lăcașurile cele veșnice și am succedat noi, din judecăți pe care le știe Dumnezeu, la acest preasfințit tron apostolic. A plecat de la cele de aici și răposatul kyr Teodosie, ne-am aflat și noi acolo, a părut [că este] rezonabil să devină el mitropolit, am fost întrebați și noi, și chiar dacă știam că dacă spuneam nu, nu făceam nimic, doar ne-am bucurat și ne-am aflat la voturile lui [de alegere], pentru iubirea extremă pentru preainălțatul [domnitor], făcând o lucrare nevrednică de cinstea Sfântului Mormânt, să stăm în persoană la voturile [de alegere] ale aceuia care a dezertat²⁴ de la Sfântul Mormânt.

Și, cum știe ochiul cel fără greșală al lui Dumnezeu, dacă lipsea datoria²⁵ pe care o avem față de preainălțatul [domnitor], nu o

²² Grecii erau ofenșați de atitudinea neobediență a lui Antim care a ieșit de sub „obroc” lor și care a ajuns să-și facă un nume prin priceperea și munca lui. Din acest motiv a fost apreciat de mitropolitul Teodosie și de domnitorul Constantin Brâncoveanu, de dascălii greci vestiți de la Academia Brâncovenească (Ghiorghios Hrisogon Trapezundiul, Mitrofan Grigoras), precum și de cărturarii și boierii vremii.

²³ Plecarea lui Antim de sub jurisdicția Patriarhiei Ierusalimului a fost considerată apostazie, deci Antim a avut un rol important în cercul superior al aghiotafților sau a fost exploatat destul de mult datorită priceperilor lui artistice și tehnice. Era o mare pierdere pentru ei plecarea lui Antim, de aceea Hrisant Notara s-a pornit cu atâta ură împotriva lui.

²⁴ Credem că Antim „a dezertat” de la Sfântul Mormânt, săturându-se de abuzurile, intrigile și lăcomia celor de acolo și a căutat „o cetate de scăpare” în mitropolia Ungrovlahiei pentru a lucra liniștit și rodnic în beneficiul Bisericii și al credincioșilor de pretutindeni, nu doar al unor profitori.

²⁵ Datoria lor era să profite cât mai mult de pe urma domnitorului Constantin Brâncoveanu care le-a dat sume uriașe de bani, nu doar pentru acoperirea datoriilor față de turci și pentru întreținerea bisericilor și mănăstirilor din Ierusalim și Sinai, ci și pentru călătoriile lor cu anii prin lume.

faceam, chiar dacă am fi știut cu siguranță că pierdeam sau câștigam cincizeci de pungi cu bani. Însă și aceasta s-a făcut cu bucuria noastră și, acolo unde așteptam să culegem de la el struguri, am cules spini și scaieți. Și cu atâta îndrăzneală a cutezat să suspende și numele nostru de la pomeniri stabilite de atâția ani și este pomenit el²⁶. Apoi, cu o față lipsită de rușine, ne scrie că mănăstirile Sfântului Mormânt nu sunt patriarhale²⁷ și după gândul său de aceea vrea să fie pomenit în acestea, și ne mirăm de unde i-a venit o astfel de înălțare a minții. Oare perspicacitatea sa proprie a înțeles aceasta, sau l-au învățat înțelepții și dascălii pe care îi are lângă el? Căruia [aceștia] i-au alcătuit niște mici discursuri²⁸ și, dându-i-le în chip ascuns, el, văzându-le, consideră că sunt adevărate ale lui și crede și se bucură că este înțelept și un teolog excelent, pentru că toți, și patriarhi, și domnitori, și boieri și ceilalți, mici și mari, știu că mănăstirile Sfântului Mormânt sunt patriarhale pentru că și este tron patriarhal și numai el, cu extrema lui înțelepciune și cugetul său foarte perspicace²⁹, ne scrie

²⁶ Sfântul Antim doar a revenit la rânduiala canonică, eliminând noua „tradiție” care acoperea abuzurile, intervențiile și lăcomia grecilor aghiotafiți în treburile Bisericii românești. A se vedea scrisoarea lui Antim către patriarhul Athanasie al Constantinopolului, unde explică de ce a făcut această revenire.

²⁷ Mănăstirile închinat Sfântului Mormânt nu erau stavropighii patriarhale, căci sfințirea locului, a bisericii și a preoților nu o făcea patriarhul de Ierusalim, ci mitropolitul țării. Doar veniturile mănăstirilor mergeau la Ierusalim, dar ele erau sub jurisdicție românească.

²⁸ Încă o dată, Hrisant îl defaimă pe Sfântul Antim, desconsiderându-i predicile și catehezele pe care le atribuie altora, la fel de mult disprețuit de Hrisant. Oricum, până în decembrie 1709, Sfântul Antim nu a putut rosti și scrie prea multe dintre *Didahiile* sale. Însă aceste cuvinte de învățătură, unele elaborate temeinic ca adevărate scolii la Evanghelie, sunt, într-adevăr, foarte frumoase și valoroase atât teologic, cât și literar, stilul, vocabularul și precizia lor regăsindu-se deplin în celelalte scrieri, scrisori, prefețe, postfețe și dedicații redactate de el. Deci autenticitatea și frumusețea predicilor Sfântului Antim nu poate fi supusă îndoielilor sau calomniilor altora.

²⁹ Aici, Hrisant săvârșește încă un atac la persoana și inteligența lui Antim, dovădindu-și printr-o ironie cinică invidia și ura lui nestăpânite față de cel ce i-a temperat lăcomia și vanitatea. Și așa este după învățătura filocalică: omul pățimaș îl urăște pe cel ce-i mărginește manifestarea patimii.

că mănăstirile Sfântului Mormânt nu sunt patriarhale. Fie și aceasta. Însă, pentru că s-a și arătat că știe legile, întrebăm când le-a învățat? După ce a devenit mitropolit? Sau când a devenit episcop al Râmnicului? Desigur, va spune că le știa cu mult înainte. Și deci știa și aceasta, că același drept are episcopul în episcopia lui, pe care îl are și mitropolitul în mitropolia lui. Și de ce, fiind [episcop] al Râmnicului, în vremea răposatului, [nu] a căutat să fie pomenit în mănăstirile Sfântului Mormânt care se găseau în episcopia lui? A căutat [aceasta] numai acum, în vremea noastră, după ce a devenit mitropolit?³⁰ Dacă ar spune că a dobândit o demnitate mai mare, [aceasta] este și adevărat în cele din afară și în cele civile, însă în cele spirituale atât este mitropolitul, cât și episcopul. Numai la cele patru persoane patriarhale se găsește această superioritate în cele spirituale³¹, iar la mitropoliți și episcopi nu se găsește nici o diferență și, dacă nu o știe sfinția sa, să o afle acum.

Ne scrie³² că cere pomenirea după canoanele bisericești. Și la aceasta nu lungim vorba, că primește răspunsul de la scrisoarea³³ cu

³⁰ Din respect față de mitropolitul Teodosie, Antim nu a luat o poziție fermă în episcopia de Râmnic față de lăcomia grecilor. Oricum, Antim a încetat pomenirea patriarhului de Ierusalim la slujbe în mănăstirile închinat, după ce Hrisant Notara a căutat, prin abuz, să-și însușească Mănăstirea Snagov (toamna lui 1709). Mai mult, și la Ierusalim, și apoi în Țările Române, Antim a văzut și a suportat destule abuzuri ale grecilor, de aceea a și plecat „de la metania lui”, dar s-a integrat în metania reală, în rânduiala canonică a ascultării și a odihnei duhovnicești, în mitropolia Ungrovlahiei.

³¹ Acum, Hrisant vrea să arate că, în virtutea „superiorității” tronurilor patriarhale, patriarhii de Ierusalim își pot permite amestecul în rânduielile canonice și jurisdicționale ale mitropoliilor Țării Românești și Moldovei, arogându-și drepturi pe care nu le-au avut niciodată pe temeii canonic, ci doar prin concesiile unor mitropoliți îngăduitori.

³² Deci, mitropolitul Antim Ivireanul i-a scris lui Hrisant al Ierusalimului despre temeiurile revenirii la rânduiala canonică a pomenirii episcopului locului. Această scrisoare a lui Antim către Hrisant s-a pierdut în negura vremurilor sau poate a și fost distrusă intenționat de Hrisant ca să nu poată rămâne dovezi clare despre acest litigiu bisericesc. Era firesc ca această scrisoare, importantă de altfel, să se găsească alături de celelalte scrisori mai puțin importante trimise de Sfântul Antim lui Hrisant, în Arhiva Metocului Sfântului Mormânt din Constantinopol.

³³ Nici această scrisoare nu s-a păstrat.

sinodală cu sigiliu. Însă pentru că [el] căută și canoane, să asculte și să le afle pe acestea. Sfinția sa este excomunicat și anatematizat de canoane ale sfintelor sinoade ecumenice, ca profanator al Sfântului Mormânt³⁴. Este anatematizat și excomunicat ca apostat de la metania sa și ca [unul care] nu a cerut niciodată iertare³⁵ și să se încredințeze de aceasta fiecare din copiile acestor trei sinodicoane³⁶ pe care vi le trimitem, pentru că nu am vrut să trimitem și mai multe altele.

Este caterisit de canoane bisericești, pentru că a devenit în chip abuziv și ilegal episcop al Râmnicului, pentru că legile scriu vădit că atunci când este caterisit un episcop, trebuie să fie martori doisprezece episcopi, și [încă] atâția preoți și clerici. Și dacă la caterisirea lui Ilarion, care a avut loc acolo, au semnat atâția, a devenit legal episcop. Dacă nu sunt atâția care au semnat, după cum și nu sunt, a devenit în chip abuziv și ilegal și cu înșelăciune.

Iar că a devenit ilegal episcop al Râmnicului este vădit și din aceasta, pentru că și kyr Teodosie, bătut de conștiința sa, că a făcut cu el o lucrare ilegală și nedreaptă, a trimis și și-a primit dezvinovățirea, mărturisind prin aceasta pe față că a fost nedreptățit amintitul Ilarion³⁷. Canoane caută și este excomunicat și anatematizat de canoane vădite ale unor sinoade ecumenice, care spun că oricine face pe ascuns o înțelegere³⁸ să devină urmaș după moartea unui episcop,

³⁴ Ne întrebăm care ar putea fi acele canoane.

³⁵ Hrisant caută retroactiv o învinovățire și o osândire definitivă a Sfântului Antim, pentru plecarea lui de la Sfântul Mormânt, de parcă Antim apostase de la Biserica lui Hristos, nu de la o obște omenească unde lucrurile nu erau tocmai în rânduiala canonică.

³⁶ Nu s-au păstrat aceste *Sinodicoane* atașate scrisorii lui Hrisant către Ianache Văcărescu.

³⁷ Ilarion a fost depus din treaptă în anul 1705, din cauza încurcăturilor lui cu catolicii și statorniciei lui în ele în perioada de după apostazia și uniația lui Atanasie Anghel în Transilvania (1700). Pedepsirea unui episcop filocatolic (Ilarion), pe care au hotărât-o patriarhul Dosithei Notara și tot sinodul patriarhal și mitropolitan, era necesară și ca exemplu pentru orice altă ulterioară apostazie de la ortodoxie.

³⁸ Sfântul Antim nu a dorit să fie nici egumen, nici episcop, nici mitropolit, ci s-a supus doar alegerii mai-marilor lui bisericești și domnitorului. A se vedea scrisorile lui de apărare către Voievodul Constantin Brâncoveanu.

această înțelegere să fie neîntărită în orice chip, și dacă urmează și se pune în lucrare, urmarea nu o spunem, să citească singur și să vadă hotărârea sfințelor canoane. Iată deci multe canoane, pe care sfinția sa nu a vrut niciodată să le învețe. Să înțeleagă aceasta acum.

Și aceste puține [lucruri] scriem cinstirii voastre doar spre știre, pentru că am aflat că ați susținut aici să se facă voia lui, și mulțumită lui Dumnezeu că lucrul a mers cum a mers și nu s-a scris nici o scrisoare de aici, după voia lui, pentru că lucrul ar fi ajuns la multe și mari scandaluri, și aceasta ar fi depășit cu mult mai mult chestiunea sinaiților. Sfinția sa a făcut orice a putut împotriva onoarei Sfântului Mormânt³⁹. Însă noi, din multe cauze, nu facem altceva decât numai că scriem să îl anatematizeze cu toții în sinod în ziua Învierii, înăuntru în Sfântul Mormânt, să se audă răutatea lui în toată lumea, după cum am făcut și altuia acum când ne-am aflat acolo.

Uite, boierule al meu, ce cale ne-a deschis prietenul Aghiotafit. Dacă lăsăm să fie pomenit el acolo, același drept urmează să aibă și episcopii lui în mănăstirile Sfântului Mormânt care se află în episcopiiile lor. Același [lucru] și al Moldovlahiei cu episcopii lui, același și Sanctitatea [sa] aici, și toți arhieriei, în ale căror eparhii se află metocuri ale Sfântului Mormânt⁴⁰. Și deci, nu s-a gândit că noi nu am lăsa aceasta și cu primejdia, nu al onoarei, ci al vieții și cum [că] a încercat în chip lipsit de minte un astfel de lucru. Apoi, chiar dacă îl reușea și primea scrisoarea sinodală, dacă doream să aranjăm lucrul pașnic și să cădem în scandaluri cu Sanctitatea [sa, patriarhul de Constantinopol] aici, și cu sfințiții arhieriei, cu doi florini terminam toată chestiunea. Cinci ocale de ceară dădeam la Marea Biserică, și le făceam pe

³⁹ Sfântul Antim nu a făcut nimic împotriva Sfântului Mormânt, ci împotriva unui om vanitos și lacom, Hrisant Notara, care-și depășise atribuțiile juridictionale și credea că-i poate păcăli pe domnitori și pe dregători prin minciuni împachetate „teologic” și prin calomnii pline de ură la adresa celor ce se opun pretențiilor lui neîntemeiate.

⁴⁰ Iată, deci, de ce se temea Hrisant Notara: ca nu cumva exemplul Sfântului Antim să fie urmat și de alți mitropoliți la fel de dornici de obținere a autocefaliei Bisericilor locale păstorite de ei.

toate stavropighii la tronul Constantinopolului într-o scrisoare, din nou fără să se pomenească numele Sanctității [sale] după obiceiul pe care îl avem.

Prin urmare, nu ne-a părut rău că cinstirea voastră îi iubiți pe oamenii Bisericii și îi susțineți, doar de ce vreți să îi ajutați în [lucruri] nedrepte și ilegale și potrivnice onoarei Sfântului Mormânt, și aceasta poate neștiind forța și exactitatea sfințelor canoane, sau, și acolo cu limba lui complicată v-a înșelat, și nu dintr-o părere rea a cinstirii voastre, că vă știm cinstiți și evlavioși și dăm știre să vă lipsiți de acum de o astfel de părere și rugăm [ca] la acestea să nu ne facă [cinstirea voastră] nicio apărare, pentru că și reproșurile noastre s-au terminat, și am făcut liniște.

Numai un [lucru] avem încă să spunem despre această chestiune, doar că nici nu îl spunem, nici nu îl scriem altcuiva, decât numai, dacă ne va da Dumnezeu viață, îl vom spune singuri preainălțatului nostru domnitor când ne vom întâlni⁴¹, și sperăm să ne dea dreptate. Îl rugăm pe Dumnezeu Cel Sfânt să îl păzească pe preaevlaviosul nostru domnitor de tot potrivnicul, pentru ca să avem cu toții și cinste, și ajutor, și apărare, al Cărui har și milă nemărginită să fie cu voi în toată viața.

Din Constantinopol,
1709, decembrie.

⁴¹ Din nefericire, prin bârfele sale, Hrisant a reușit să submineze relația frumoasă dintre mitropolitul Antim Ivireanul și domnitorul Constantin Brâncoveanu (anii 1710-1711). Intrigile, calomniile și vicleniile grecilor au otrăvit inima domnitorului care s-a îndepărtat de smeritul și eruditul mitropolit Antim, retras și el apoi într-o muncă susținută (1713-1715) la Mănăstirea „Tuturor Sfinților” din București (ctitoria sa pe care o dorise și o întemeiase autocefală, tocmai ca să nu ajungă pe mâna grecilor vicleni și lacomi).

Scrisoarea preotului Ioan Avramios către patriarhul Hrisant Notara, despre ocrotirea ce i-a arătat-o mitropolitul muntean și despre sarcina, de la Domn, de a predica în biserica domnească¹ – 1710, 1 iunie

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ ἡμῶν αὐθέντη καὶ δεσπότη, Πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, τὴν μετ' εὐλαβείας δουλικὴν ἐδαφιαίαν προσκύνῃσιν.

Τιμῆς οὐ τῆς τυχοῦσης ἀξίωθεις τοῖς προσκυνητοῖς μοι παρὰ τῆς Σῆς Μακαριότητος γράμμασιν, ὁμολογῶ τὸ χρέος ἀθάνατον, καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐλαβῶς ἀπονέμω εὐχαριστίαν, δεόμενος τοῦ παναγάθου Θεοῦ νὰ διατηρῇ αὐτὴν μακρόβιον, ὑγιαίνουσιν καὶ εὐτυχοῦσιν, πρὸς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν καὶ καύχημα τοῦ εὐσεβοῦς τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος.

Ἡ ἐπιγενομένη μοι ἐπικίνδυνος ἀπὸ νεφρίτιδος νόσος ἐστάθη αἰτία τῆς ἄχρι τοῦ νῦν ἀκουσίου μου σιωπῆς· ὅθεν ὑπολαμβάνω πῶς ἐν τῷ ἀναμεταξὺ τοῦ καιροῦ τούτου νὰ ἐφθασαν ἤδη εἰς τὰ αὐτόθι ἡ εἴδησις τῶν κατ' ἐμέ, καὶ νὰ ἔγραψαν ἄλλοι καταλεπτῶς τῇ Μακαριότητι Σας, καὶ μάλιστα ὁ οἰκονόμος τῆς τοῦ Μεγαλο-μάρτυρος σεβασμίας μονῆς, τὰ περὶ τῆς ἐμῆς κυβερνήσεως. Διὰ τοῦτο, ἀφήνωντας ὡς περιττὴν τὴν τούτων ἐπανάληψιν, αὐτὸ μόνον κατὰ τὸ παρὸν ἀναφέρω τῇ συνετωτάτῃ σας σκέψει πῶς, μὲ τὸ νὰ βλέπω ἀπεγνωσμένην τὴν κατάστασίν μου, καὶ τὰ πράγματά μου χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν σύστασιν, δὲν ὑπόφερα νὰ πλέω περισσότερο εἰς τὸ πέλαγος τῶν ματαίων ἐλπίδων· ὅθεν ἀποφάσισα νὰ

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, pp. 67-68, *documentul XLIII*.

γυρεύσω με οίονδήποτε τρόπον δυνηθῶ κἀνένα λιμένα, διὰ νὰ ἀποφύγω τὴν ζάλην τῶν συμφορῶν, ὅπου δεινῶς με ἐτάραττον. Γυρεύοντας λοιπόν, τὸν εὔρον ὡς ἐπόθουν, νεύσει τῆς θείας Προνοίας, ὑπὸ τὴν φιλόανθρωπον σκέπην τοῦ ἐνταῦθα πανιερωτάτου Μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος ἐν ἀπορία ὄντα μὲν φιλοφρόνως με ἐδέχθη, καί, με τὴν πατρικὴν περιποίησιν ὁποῦ μοῦ ἔκαμε, μοῦ ἔδωκε ἀφορμὴν νὰ μακαρίσω τους διωγμούς μου, ὁποῦ μοῦ ἔγιναν πρόξενοι τοιαύτης λαμπρᾶς εὐτυχίας. Σιμὰ τῆς Πανιερότητός του θαρρῶ εἰς τὸν Θεὸν πῶς θέλω περάση ἡρεμον καὶ ἡσυχον βίον, ἐπειδὴ καὶ νὰ μὴν ἔχω ἄλλην φροντίδα πάρεξ ἐκείνην τῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας καὶ ἀπὸ μέρος τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν ἡγεμόνος ἕνα μόνον χρέος: νὰ κηρῦττω τὸν εὐαγγελικὸν λόγον εἰς τὴν αὐθεντιπὴν ἐκκλησίαν, ὅταν τὸ καλῆ ὁ καιρὸς, καὶ κάθε φορὰν ὁποῦ προστάξῃ ἢ αὐτοῦ Ὑψηλότης. Ὅμως, μ᾽ ὄλην ταύτην τὴν πληροφορίαν ὁποῦ ἔχω διὰ τὴν καλὴν μου κυβέρνησιν, αισθάνομαι καὶ οὐ μετρίαν τὴν λύπην, με τὸ νὰ μὴν ἔχω τὴν πρέπουσαν εὐκαιρίαν νὰ δουλεύσω τὴν Μακαριότητά Σας, καθὼς ἀπαιτεῖ ὁ πόθος μου καὶ τὰ προσκνητὰ σας προστάγματα·

μ᾽ ὄλα ταῦτα δὲν θέλω λείψῃ, εὐρίσκοντας ἀρμόδιον τὸν καιρὸν, νὰ πληρώσω τὸ χρέος μου, οὐχ ὡς θέλω, ἀλλῶς σθένω, ὄντας βέβαιος πῶς ἢ ἀγαθὴ σας προαίρεσις θέλει δεχθῆ, με τὴν αὐτὴν εὐγνωμοσύνην τὸ πρόθυμον τῆς καρδίας, ὡσὰν καὶ τὸ ἔργον. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλις, αἱ δὲ πανάγαι αὐτῆς καὶ θεοπειθεῖς [εὐχαί] εἶψαν μετ' ἐμοῦ ἐν βίῳ παντί.

Ἀπὸ Βουκουρεστίου,

ἰαψι', Ἰουνίου α'.

Τῆς Ὑμετέρας θεοτιμήτου Μακαριότητος ταπεινός, ὑπόχρεος καὶ ἐλάχιστος δοῦλος,

Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ Ἀβράμιος.

Preafericitului, preaînțeleptului și preasfințitului nostru domn și stăpân, Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, închinare supusă până la pământ, cu toată evlavia.

Învrednicindu-mă de cinstea necuvenită, pentru închinatele mele scrisori, de la Preafericirea Ta, recunosc datoria mea nemuritoare și-ți dau mulțămirea ce se cade cu evlavie, rugându-mă de preabunul Dumnezeu să Te ție întru mulți ani sănătos și fericit, pentru îndreptarea celor credincioși și bucuria turmei evlavioase a ortodocșilor.

Primejdioasa boală de rinichi ce a căzut asupra-mi a fost pricina tăcerii mele fără voie de până acum; de unde gândesc că între acestea a sosit acolo știrea celor ce mă privesc, și le-au scris alții cu de-amănuntul Fericii Tale, și mai ales economul mănăstiriienerate a Marelui Martir, cu privire la starea mea. Pentru aceea, lăsând ca de prisos înșirarea acestora, atâta numai deocamdată aduc înaintea cercetării Tale precumînți ca, văzând neținută în seamă starea mea, și lucrurile mele fără așezarea de nevoie, n'am suferit să mai plutesc pe marea zadarnicelor așteptări; deci mi-am pus în gând să caut în ce chip aş putea găsi un liman, ca să fug de amețeala nenoricirilor ce grozav m-au tulburat. Căutându-l deci, iată că l-am găsit cum doream, din voia dumnezeieștii Pronii, sub iubitorul de oameni adăpost al celui de aici preasfințit Mitropolit², care m-a primit pe mine cel la strâmtoare și, cu părinteasca grijă ce mi-a purtat, mi-a dat prilej să fericesc prigonirile mele, care mi-au fost pricinuitoare ale unei astfel de strălucite bucurii. Cu ajutorul Preasfinției Sale, cred în Dumnezeu că voi petrece viață liniștită și pașnică³, căci n-am alt gând decât acela al ocrotirii Tale și, din partea preainlățatului

² Antim al Ungrovlahiei.

³ Ocrotirea de care s-a bucurat preotul Ioan Avramios în Țara Românească l-a făcut pe acesta să se atașeze în mod statornic de mitropolitul cărturar Antim Ivireanul și să-i devină unul dintre prietenii și colaboratorii tipografi apropiați.

nostru Domn⁴, o singură nevoie: să vestesc cuvântul Evangheliei în Biserica Domnească atunci când e prilej și ori de câte ori orânduiește Înălțimea Lui. Dar, cu toată această știre ce o am pentru buna mea chivernisire, simt nu slabă tristețea, deoarece nu am prilejul convenit să slujesc Fericirii Tale, precum o cer dorința mea și poruncile Tale vrednice de închinare.

Dar, cu toate acestea, nu voi lipsi, găsind prilej potrivit, să-mi împlinesc datoria, nu cum vreau, dar cum pot, fiind sigur că buna-ți aplecare va primi, cu a ei bunăvoință, pornirea inimii, ca și fapta. Dar despre acestea destul, iar preasfintele Tale și de Dumnezeu ascultatele rugăciuni fie cu mine în toată viața!

Din București,
1710, 1 iunie.

Al Fericirii Tale celui de Dumnezeu cinstite supus, îndatorit și cel mai mic rob:

Ioan Avramie preotul.

⁴ Constantin Vodă Brâncoveanu.

A treia scrisoare¹ a mitropolitului Antim Ivireanul către preoții din Șchei, cerându-le să respecte obligațiile lor – 1710, 20 octombrie

Anthim,
Bojiei milostiiu arhiepiscop și mitropolit vsei zemli
Ungrovlahscoi².

Cucearnicilor preoți, năstavnichilor, gocimanilor, juraților și altor pravoslavnici creștini de la sfânta biserică a Șcheailor Brașovului, tuturor de obște, de la atotputernicul Dumnezeu vă pohtim sănătate, pace, viață curată și spăsenie sufletească, iar de la smereniia noastră vă trimitem molitvă și blagoslovenie. Scrisoarea ce ne-aț trimis cu popa Cârstea și cu Dumitru Albeț ne-au venit, decât ne scrieț, încă am înțeleș, ci de-au fost aceale pricini, ce ne scrieț, zăbava ce aț făcut de n-aț venit nimeni din voi dup(ă) legătura ce aveț spre cercetarea noastră, au de n-au fost, noi acum de această dată vă ertăm și vă blagoslovim și rugăm pre Dumnezeu să vă dea spor și ajutor întru toate, atăta la ceale sufletești, cât și la ceale trupești. Iar de acum (î)nainte trebuiaște să cercetaț mai adeghe pre maica voastră cea sufletească, pre sfânta biserică de la carea ni să dă și noao și voao

¹ Documentul 43/1710 din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, publicat de Sterie STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, pp. 47-49 și de + LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, p. 384.

² Antim, prin mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al întregului pământ al Ungrovlahiei.

mântuire și viață, căci că aveți datorie să o faceți aceasta nepărăsit, de sânteiți fi ascultători și mădulări cinstite a sfintei lui Chr. biserici ai răsăritului, părăsind într-o parte pricinile și îndelungările, carele nu fac nici un folos, nici trupeaște, nici sufleteaște și așa făcând, precum vă scriem, veți avea de la Dumnezeu de pururea milă, iar de la noi molitvă și blagoslovenie. Așijderea vă facem în știre cucearniciei voastre, preoților, cum că am înțeles că umblați de pururea pe la cârciume de vă îmbătați și de faceți bine și de vă iaste cu cinste, căutați la pravilă la list. 437 glava 42, unde zice: „Preotul care va fi bețiv, de nu să va părăsi, să i să ia darul” și judecați voi înșivă, de iaste cu cale să faceți acest lucru. Ci iată că vă poruncim să vă părăsiți de aceia, pentru ca să nu vie asupra voastră pedeapsa ce scrie mai sus.

Aceasta acum de această dată, iar nespusa milă a lui Dumnezeu să fie pururea cu voi și să vă povățuiască pre calea cea dreaptă și mântuitoare.

Oct. 20 v(ă)leat 7218.
Anthim al Ungrovlahiei

**Scrisoarea lui Antim, mitropolitul Țării
Românești, către Atanasie, patriarhul
ecumenic, despre lupta sa contra lui Hrisant,
patriarhul Ierusalimului, care pretinde a-și
însuși de fapt mănăstirile închinete Sfântului
Mormânt, înlăturându-se pomenirea
la Liturghie a mitropolitului țării¹ –
1710, 26 decembrie**

Τῷ παναγιωτάτῳ καὶ λογιω-τάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ,
κυρίῳ Ἀθανασίῳ, τῷ ἡμετέρῳ αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ,
πανευλαβῶς τὴν προσκύνῃσιν.

Δίδομεν εἶδησιν τῇ Ὑμετέρα Παναγιώτῃ καὶ ἐδεξάμεθα διὰ
τοῦ ἄρχοντος μέγα Μ. Παχαρνίκου τὴν πολλῶν ζητημάτων ἡμῶν
ἀπόκρισιν, ἄδειαν ἡμῖν παρέχουσι θέλησι καὶ ἄνευ γράμματος

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, pp. 79-82, *documentul XLIX*. Documentul a fost publicat și de Καλλίνικος ΔΕΛΙΚΑΝΗΣ, în vol. *Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων Τόμος τρίτος ἤτοι Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακείου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορόντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ρωσσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου 1564-1863 οἷς προστίθεται Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν*, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1905, pp. 391-395, *documentul 183*. Documentul a fost preluat din manuscrisul aghiotaft nr. 418, care s-a aflat la Metocul Sfântului Mormânt din Constantinopol, pp. 373-374.

De asemenea, manuscrisul este amintit și în colecția îngrijită de Athanasios PAPADOPOULOU-KERAMEOS, *Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη, ἤτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, Τόμος Τέταρτος, Πετροῦπολει, 1899, p. 399.

συνοδικοῦ διοικεῖν πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν τῶν ζητημάτων ἡμ[ετέρ]ων ἐν τῇ ἡμετέρα ἐπαρχία, ἀποβλέποντες καὶ τοὺς κανόνας τῶν προγόνων καὶ εἰς τοὺς θείους νόμους, καὶ ἡμεν τοῖς πατριαρχικοῖς μηνύμασιν εὐαρεσ-τούμενος καὶ ἐπαναπαυόμενος· ὁ δὲ μέγας χαρτοφύλαξ γράφει ἡμῖν ἄνευσιν, ἡ ἡμετέρα Παναγιότης, μεσολαβήσαντος αὐτοῦ, δοῦναι ἡμῖν καὶ ἐγγράφως τῶν ζητημάτων ἡμῶν τὴν ἀπόκρισιν ἄνευ τοῦ μνημόσυνου τοῦ Ἱεροσολύμων, διὰ τὸ ἔχειν αὐτὸν τοῦτον λέγων: «ἀπὸ τὸ ἐν τῇ ὑμετέρα ἐπαρχία πατριαρχικῶν μοναστηριῶν ἔτι γὰρ μὴν καὶ ἐξ ἔθους»· γελοῖον μὲν τοῖ εἶτε παράνομον καὶ παρὰ κανόνων τὸ λέγειν τινὰ ἔπος ἐπικρατεῖν τῶν Ἱεροσολύμων, μνημονεύσαντες εἰς τὸ «Ἐν πρώτοις μνήσθητι καὶ ἐν ἀλλότρια παροικία», πολὺ δὲ γελοιώτερον αὐθις τὸ λέγειν εὐρίσκεσθαι ἐν τῇ Οὐγκροβλαχία μοναστήρια ὑποκείμενα τῷ Ἱεροσολύμων ἢ ἐτέρῳ Πατριάρχῃ, χωρὶς τῶν σταυροπιγιακῶν μοναστηριῶν τῆς ἡμετέρας Παναγιότητος· οὔτε γὰρ ἦν ποτέ, οὔτε ἔσεται τι ἐξ ἀλλοτρίων παροικιῶν Πατριαρχῶν ὑποκείμε-να ἐν Οὐγκροβλαχία μοναστήρια, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀπὸ τὴν ἡμετέραν τελούσι διοίκησιν, ἐν οἷς καί, ὅτε τὴν ἀναίμακτον ἐπιτελοῦμεν θυσίαν, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου μόνοι ἡμεῖς καθήμεθα, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων· τοίνυν ἔλεος μόνον συνδοκούντων ἡμῶν χάριν τοῦ Ἁγίου Τάφου παρὰ τῶν ἡμετέρων μοναστηριῶν τῷ Ἱεροσολύμῳ δίδομεν. ἀλλοῦ καὶ τὸ εἰς αὐτὸν Οὐγκροβλαχίας, τὸ δὲ ἔθος, ἔνθα εἰσὶ κανόνες τῶν πατέρων καὶ νόμοι ἔγγραφοι, χώραν οὐκ ἔχει, διότι ἄγραφον ἔθος μόνον ἐκκλησιαστικὸν ἐστὶν ἢ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἡμῶν παραδοθέντες (sic) θεσμός, ὡς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ ἄγραφον ἔθος πολιτικὸν ἐστὶν οἷς ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος, οἱ δὲ τῶν ἁγίων συνόδων κανόνες πλεον καὶ αὐτῶν ἰσχύουσι τῶν νόμων, ὡς παρὰ τῶν μακρὰς πατέρων, γνώμην καὶ σπουδὴ καὶ ψήφῳ τῶν τηλικάδε βασιλέων συγγραφέντες καὶ ἐπιστηριχθέντες, ὁ δὲ τῆς ἐνώσεως τόμος πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε ῥητῶς λέγει: τοῖς ἐν καταφρονήσει τιθεμένοις τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνες τῶν μακαρίων Πατριαρχῶν ἡμῶν, ἀνάθεμα.

Πῶς οὐ φρύττη, ὡς πνευματικὸς Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, εἶως πάνυ καλῶς τῶν τοιούτων πατέρων τοὺς ἀναθεματισμούς; Ἄλλὰ πόθεν οἰκεία ποιεῖται τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπαρχίᾳ μοναστήρια καὶ τὸ ἄθεσμον ἐν αὐτοῖς αὐτοῦ μνημόσυνον γιγαντιαίῳ πηδήματι, μετὰ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας χρώμενος; Ἡ πῶς οἱ τῶν Οὐγκροβλαχία κτήτορες δέδωκαν αὐτῷ ὃ οὐ δύναμαι; Διελθέτω αὐτοῦ ἡ Μακαριότης τὸν περὶ τῶν μοναστηρίων Ἰουστινιανοῦ νόμον, τὸν διαγογεύοντα: τὰ γινόμενα παρὰ τῶν κτητόρων ἐν τοῖς μοναστηρίοις τοπικὰ στέργειν ὀφείλουσι, εἰ μήπως τοῖς κανόσιν ἐναντιουμένοις ἔξισαν αὐτοῖς ἀπείργειν τοὺς ἐγχωρίους ἐπισκόπους τῶν κανονικῶν δικαίων ἐν τοῖς παρ' αὐτῶν εὐρισκομένων μοναστηρίοις, οὐδὲ καὶ ἀνεγείροντες ἀρχιερεῖς μοναστήρια ἐπισκέπτειν μετ' ἐπιτιμίου δύνανται τοῖς μετ' αὐτοὺς ἀρχιερεῦσι, μηδὲ ὅτι οὖν εἰς αὐτὰ διοίκησιν ἔχειν στρέφεται γὰρ ὁ παράλογος ἀφορισμὸς εἰς τὰς ἐκείνων κεφαλὰς. Ὡσαύτως διελθέτω καὶ τὸν κανόνα τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει: «εἰ καὶ συνοδεύουν». Εἰ δὲ ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀμαθείας τῶν πρὸ ἡμῶν, ἡ βία καὶ δυναστεία ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπαρχίᾳ ἔθος τι γέγονε καὶ παρὰ κανόνες τῶν ἁγίων πατέρων, ὑπὸ τῶν ληστρικῶν ἐν αὐτῇ ἐπιβάντων διενεργήθη, οἱ τὸ ἀμετάθετον καὶ ἀκατάβλητον ἔχοντες θεῖοι κανόνες καὶ νόμοι τὸ τοιοῦτον ἄθεσμον ἔθος ἐξωθοῦσιν ἤδη τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας, ἔχοντες ἀκριβεστατὴν φύλακα αὐτῶν τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ἅμα τοῖς τολμηταῖς κατὰ κράτος ἀποδιοπομποῦντες, ὡς ὁ β' κανὼν τῆς ε' συνόδου λέγει: ὁ τινὰ τῶν κατὰ μέρος ἢ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ συμπάντων συντετυχόντες παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων κανόνων παραχαράττειν ἢ ἀνατρέπειν ἢ ἀθετεῖν τολμῶν ἢ καινοτόμων, ὁ τοιοῦτος ἔστω ἀνάθεμα καὶ τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου ἀλλότριος.

Εἰ δὲ τίνες τῶν προγενεστέρων Ἡγεμόνων, ὄντες παντάπασι ἀπειροὶ τῶν ἀναθέματι καθυποβαλλόντων τούτων τῶν κανόνων καὶ ἀπαλλοτριούντων τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου τοὺς ἀποξενοῦντας τῶν ἐγχωρίοι ἐπισκόπων τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῶν μοναστήρια, εὐλαβείᾳ φερόμενοι, δεδώκασιν τισὶ τοιαῦτα γράμματα, ὅμως οὐ ἐκλείουσι τοῦ μνημοσύνου ἐν αὐτοῖς τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους· τὸ γὰρ ἐλεεῖν σύνηθες

τοῖς ἡγεμόσι, τὸ δὲ ἱεροσυλεῖν ἐν τῷ ἐλεεῖν πάντα παράνομον. ἀλλ' οἱ νυν, ὡς μεμαθηκότες τὴν τῶν θεῶν κανόνων ἀκριβειαν καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν καὶ παρ' ἄλλων σοφῶν τὰ θεῖα ἀνδρῶν καὶ αὐτοῖς ὄμμασιν αὐτοῖς ἰδόντες καὶ ἀναγνώσαντες, ἀπεσκοράκισαν τὴν παρανομο-τάτην ταύτην συνήθειαν καὶ εἰ τοιοῦτον τι πρὸ τοῦ εἰδέναί τοὺς τῶν πατέρων κανόνας ἐθέσπισαν, ἀποβάλλοντο, τοὺς τῶν μακρὰς πατέρων κανόνας μᾶλλον ἐνστερνισάμενοι, ὡς φιλόθεοι καὶ τὸ μὴ ὑπὸ ἀναθέματι εἶναι καὶ τὰ ἑαυτῶν θεσπίσματα τὸ ἐξ ἀγνοίας γενημένα, διότι λέγουσιν οἱ θεῖοι νόμοι τὰ κακῶς κτιθέντα καὶ τυπωθέντα οὔτε νόμος, οὔτε χρόνος, οὔτε συνήθεια βεβαιοὶ καὶ πάλιν, τὰ ἐξ ἀρχῆς βέβαια αὐτῶν ἐπισυμβαινόντων οὐ ἀκυροῦνται·

Οἱ δὲ νόμοι τοιοῦτοι ἡμῖν διαβεβαιοῦνται πῶς τὰ τοῖς θεοῖς κανόσι τῶν μακρῶν πατέρων ἀντιφορούμενα ἔχωμεν ἐν λόγῳ συστάσεως· τὰ γὰρ ἅπαξ τῷ Θεῷ ἀφιερωθέντα κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου μοναστήρια, ἀλλ' οὐ τῷ θεῷ ναῶ τοῦ Ἁγίου Τάφου, οὐ δύνανται ἐτέρῳ τινὶ δευτέρῳ ἀφιερωθέντα· οὐ γὰρ Θεὸς ὁ τοῦ ζωοδόχου Τάφου ναὸς, ἀλλὰ Θεῷ ναὸς καὶ μόνῳ Θεῷ ἀφιερῶμενος, καθ' ἃ καὶ οἱ θεῖοι ναοὶ οἱ λοιποὶ· ποθὲν οὖν ἡ αὐτοῦ Μακαριότης ἔχει μνημονεύσασθαι ἐν τοῖς μὴ ὑποκειμένοις αὐτῷ μοναστηρίοις; Ἄλλ' οὔτε τιμὴν φόβος τῆ Ἰμετέρα Παναγιότητι ἔχειν τὸν Ἱεροσολύμων τὰ σταυροπηγιακὰ μοναστήρια εἰς τὰς ὑποκειμένας τῷ οἰκουμηνικῷ Θρόνῳ μητροπόλεις καὶ ταῦταις καταχράσθαι καὶ τῶν μητροπολιτῶν κατεξουσιάζειν; Οὐ γὰρ ἐνὸς ἢ δύο ἢ τριῶν μόνον μοναστηρίων, ἀλλὰ πλεον τῶν εἰκόσιν ἐν τῇ Ἰμετέρα ἐπαρχίᾳ τὴν ἐξουσίαν ἀφήρπασε, παρὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν χωρίων τῶν δοθέντων αὐτῷ παρὰ τῶν ἡγεμόνων χάριν ἐλέους, ἐν αἷς εἰσιν ἡμέτεροι ἱερεῖς κοσμικοί, τὸ ἡμέτερον μνημόσυνον τελείως ἐκβαλῶν, τὸ ἑαυτοῦ μόνον προσέταξε μνημονεύσασθαι καί, ἐν συνόψει, μόνοι ἡμεῖς ἐπιλείφθημεν μὴ μνημονεύοντες τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν πρώτοις: Μνήσθητι Κύριε.

Τοίνυν, εἰ μὴ καὶ ἡ Ἰμετέρα Παναγιότης συνευδοκήσει εἰς ἀναίρεσιν ταύτης τῆς τιμῆς, παραχωρησάτω αὐτῇ καὶ τοῦ μνημοσύνου αὐτῆς, ἵνα ἔχωμεν ἓνα μόνον Πατριάρχην αὐτόν, ἀλλ' οὐ δύο. Εἰ δὲ τοῦτο

μὲν ὡς παράνομον καὶ παρὰ κανόνων ποιῆσαι οὐ βούλεται, οὐ γὰρ θέμις, οὔτε ἡμᾶς δυνάμεθα δοῦναι τὰ ἡμέτερα δίκαια ἐὰν οὐρανόθεν ἄγγελος θεῖος ἡμῖν τοῦτο ἐπιτρέψη, βεβαιότερους τοὺς τῶν μακαρίων πατέρων ἱεροὺς κανόνας καὶ νόμους θείους τῆς του ἀγγέλου προσταγῆς κατέχοντες, λοιπὸν οὐ βούλεσθαι ἢ αὐτοῦ Μακαριότης εἰρηνικῶς τοῦ συνήθους μετέχειν ἐλέους μέχρις τοῦ νυν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δοθέντος καὶ δοθησομένου καὶ τοῦ μνημοσύνου αὐτοῦ, καθὼς διετάξαμεν αὐτῶ συμνημονεου-μένου αὐτῶ καὶ τοῦ ὑμετέρου ὀνόματος τοῦ κανονικοῦ, καλῶς ἂν ἔχοι ἡσυχάζουσα· εἰ δὲ μή, καὶ ἀμφοτέροι ἐμπεσεῖται.

Ὁ δὲ πανάγαθος Θεὸς δώση αὐτῶ τὴν συγκατάνευσιν μετὰ ὀρθῆς κρίσεως καὶ εὐσεβοῦς λογισμοῦ καὶ ἱερῶν δωρεῶν παρ' ἡμῶν αὐτῶν δίδομεν ἐλεημοσύνην τε καὶ μνημόσυνον, ἡμῖν δὲ τὸ εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως διάγειν δι' εὐχῶν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, αἱ ὡς πανάγια καὶ θεοπειθεῖς ἡμῖν ἀγωγός.

·αψι' (1710), Δεκεμβρίου κζ'.

Ὁ τῆς Σῆς Παναγιότητος πρόθυμος θεράπων,

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἀνθιμος.

Preasfințitului și preaînțeleptului și Patriarhului a toată lumea, kyr Atanasie, domnului și stăpânului nostru, cu toată evlavia închinare.

Dăm știre Preasfinției voastre că am primit prin boierul mare paharnic² răspunsul la multele noastre întrebări³, care ne permite ca după voință și fără scrisoare sinodală să cârmuim toată situația întrebărilor noastre în eparhia noastră, ținând samă și de canoanele strămoșilor și de legile dumnezeiești, și suntem mulțămiiți și împăcați cu patriarhiceștile comunicări. Iar marele hartofilax ne scrie⁴ că Preasfinția voastră, prin mijlocirea lui, ne dă și scris răspunsul la întrebările noastre fără pomenirea [Patriarhului] Ierusalimului, pentru că spune el așa: „din mănăstirile patriarhicești ce se află în eparhia voastră încă și după obicei”. E ridicol și lucru contra legii și a canoanelor a se spune că în vreun chip stăpânește al Ierusalimului, amintindu-i-se de ce se spune: „mai întâiu adu-ți aminte și în parohie străină”, iar și mai de răs că se află în Ungrovlahia mănăstiri supuse [Patriarhului] Ierusalimului sau altui Patriarh, afară de mănăstirile stavropighiale ale Preasfinției tale. Căci nu au fost vreodată, nici nu vor fi în Ungrovlahia mănăstiri supuse vreunuia dintre Patriarhii de aiurea, ci toate acestea sunt sub a noastră cârmuire, în care și când săvârșim Jertfa fără sânge, stăm numai noi pe Sfântul Scaun⁵, nu și al Ierusalimului, ci deci dăm numai de voia⁶ noastră milă Sfântului Mormânt de la mănăstirile noastre Patriarhului Ierusalimului, aiurea și la al Ungrovlahiei, iar obiceiul [nou, nescris], acolo unde sunt

² Ianache Văcărescu.

³ Deci Sfântul Antim ori a scris altă scrisoare, directă, mai înainte de aceasta, ori a trimis prin paharnic întrebările despre care amintește aici patriarhului Constantinopolului.

⁴ Nu s-a păstrat această scrisoare de lămurire a problemei pomenirii mitropolitului Țării în mănăstirile închinare.

⁵ Ce simplu explică Sfântul Antim rânduiala canonică a pomenirii mitropolitului locului la Sfânta Liturghie!

⁶ Mănăstirile închinare aveau îngăduința mitropolitului Țării Românești de a trimite veniturile lor comunității Sfântului Mormânt.

canoanele Părinților și legi scrise, nu are loc, căci obiceiul nescris este numai lucru bisericesc sau așezământ dat de oamenii sfinți ai noștri, cum spune marele Vasile, și obiceiul nescris este o normă celor ce nu au o lege, iar canoanele sfințelor sinoade au mai mare putere și decât legile, ca unele ce sunt scrise și întărite de vechii Părinți, cu părerea și sânguința și votul împăraților de atunci, iar tomul de unire, pe lângă altele, și acestea le spune lămurit celor ce desprețuiesc sfintele și dumnezeieștile canoane ale fericitorilor noștri Patriarhi: „anatema!”.

Cum nu se teme ca patriarh sufletesc al Ierusalimului, știind prea bine anatemele unor Părinți ca aceștia? Dar, de unde face el ale sale mănăstirile ce se află în eparhia noastră și [introduce] cu o uriașă săritură, nelegala lui pomenire, folosindu-se de a celui al Alexandriei și al Antiohiei? Și cum i-au dat lui ctitorii mănăstirilor din Ungrovlahia ce nu pot eu?⁷ Să cerceteze Fericirea sa legea lui Iustinian cu privire la mănăstiri, care pomenește că trebuie respectate tipicurile ctitorilor la mănăstiri, ca nu cumva celor protivnici canoanelor să li se întâmple a opri pe episcopii locurilor de la drepțurile lor canonice în mănăstirile ce sunt la dânsii, și nici arhieriei cari ridică mănăstiri nu pot să le cârmuiască cu pedeapsa celor de acolo arhieriei, nici să aibă locuința în ele, căci se întoarce afurisenia greșită asupra capetelor lor⁸. Tot așa să cerceteze și canonul din Constantinopol: „dacă stau în sinod”. Iar dacă din necunoștință și lipsa de învățătură a celor de mai înainte de noi, sau prin silă și violență în eparhia noastră s-a făcut de către hoți⁹ cari au pătruns în ea vreun obicei, și contra canoanelor Sfinților Părinți, a sfințelor canoane și legi, care sunt neschimbate și nerăsturnate, scot obiceiul acesta nelegiuit din eparhia noastră, având ca păzitoare

⁷ Ctitorii au putut dona doar veniturile mănăstirilor către Patriarhia de Ierusalim, dar nu jurisdicția, care rămâne a episcopului locului.

⁸ Observăm că Hrisant a sărit peste aceste legiuiri vechi ale Bisericii și s-a împiedicat în „obiceiul” inventat de cel mult 170 ani.

⁹ Sfântul Antim îi numește hoți pe cei care, infiltrându-se cu viclenie, încearcă să acapareze ce nu li se cuvine: patriarhii greci de Ierusalim (din ultimii 170 ani).

foarte cu grija lor Marea Biserică a lui Hristos, și o dată cu îndrăzne-lile înlăturând sila, precum spune canonul al doilea al Sinodului al V-lea: „cel din acei dintr-un anume loc, care sau de obște, sau în parte, întâmplându-se, ar îndrăzni să calce și să răstoarne sau să desființeze canoanele de la Sfinții Părinți, sau să înnoiască, să fie anatema și înstrăinat de șirul creștinesc¹⁰”.

Iar dacă cineva din domnii mai vechi, fiind neîncercați cu totul în ce privește aceste canoane supuse anatemei și care înlătură din șirul creștinesc pe cei care lipsesc pe episcopii localnici de mănăstirile aflătoare sub a lor cârmuire, îndemnați de evlavie, au dat cuiva astfel de scrisori, dar ei nu desfac de datoria pomenirii în ele a episcopilor locului. Căci a milui e obiceiul domnilor, iar a dezbrăca bisericile în a milui e cu totul fără lege. Dar cei de acum, ca unii ce au învățat cu acribie cuprinsul dumnezeieștilor canoane și prin noi înșine¹¹, și prin alți învățați¹², văzând cele dumnezeiești ale oamenilor și, cu ochii lor văzând și cetind, au îndepărtat acest obicei cu totul nelegiuit. Și dacă au hotărât ceva de acest fel, înainte de a ști canoanele Sfinților Părinți, au aruncat hotărârile luate din neștiință¹³ și poruncile¹⁴ lor cele făcute din neștiință, gândindu-se mai mult la canoanele vechi ale Părinților, ca niște iubitori de Dumnezeu și ca să nu fie sub anatema, căci spun legile dumnezeiești că lucrurile rău alcătuite nu le întăresc [spre bine] nici vremea, nici obiceiul, și iarăși, cele dintru început sigure, orice ar veni asupra lor, nu-și pierd puterea.

¹⁰ Aici, Sfântul Antim îi amintește indirect lui Hrisant de anatemele sinoadelor ecumenice, pe care le primește cel ce inventează și întreține „obiceiuri” contrare canoanelor sinodale.

¹¹ Sfântul Antim a fost un autodidact, străduindu-se mult să învețe teologia Sfinților Părinți.

¹² Și Sfântul Antim s-a sfătuit cu alți teologi învățați și au hotărât împreună eliminarea aceluia obicei necanonic.

¹³ De către mitropoliții sau domnitorii predecesori care au permis acea „tradiție” necanonică.

¹⁴ Adică actele scrise și rânduielile greșite au fost anulate.

Iar legile acestea ne asigură că măsurile protivnice dumnezeieștilor canoane ale Părinților de demult să le avem în curs de așezare. Căci mănăstirile afierosite odată lui Dumnezeu după părerea episcopului, și nu dumnezeieștii biserici a Sfântului Mormânt, nu pot fi afierosite altcuiva a doua oară. Căci nu e Dumnezeu biserica Sfântului Mormânt, ci biserica (templu, casă) a lui Dumnezeu, și afierosită numai lui Dumnezeu, ca și celelalte dumnezeiești biserici. De unde dar Fericirea sa are a se pomeni în mănăstiri care nu-i sunt supuse? Dar, nu se teme Preasfinția ta că al Ierusalimului va lua mănăstirile stavropighiale supuse Scaunului ecumenic în mitropolii și se va folosi de ele și va stăpâni pe mitropoliți? Căci nu a căzut numai una sau două, sau trei mănăstiri, ci la mai mult de douăzeci în eparhia noastră li s-a răpit stăpânirea¹⁵. Pe lângă aceasta, și de la bisericile de sate date lui de domni ca milostenie, în care sunt preoții noștri mireni, izgonind cu totul pomenirea noastră¹⁶, a pus pe a sa numai, și, într-un cuvânt, numai noi am rămas nepomenind numele lui la început: „Pomenește, Doamne!”

Deci, dacă Preasfinția ta nu se învoiește cu înlăturarea unei asemenea cinstiri, să-i cedezi și pomenirea ta ca să avem un singur patriarh, pe el, și nu doi. Iar dacă nu vrei să faci aceasta, care e lucru nelegiuit și protivnic canoanelor, căci nu e drept, nici noi nu putem să dăm drepturile noastre, și dacă un înger dumnezeiesc din cer ni l-ar porunci [socotind] mai de temei sfintele canoane ale fericitilor Părinți și legile dumnezeiești decât porunca; deci oprindu-l [acest obicei], dacă vrea Fericirea sa să se împărtășească pașnic de obișnuita milă de până acum, care i se dă și se va da și pe urmă, și de pomenirea sa, precum am rânduit să se pomenească și la ale lui numele nostru canonic, ar putea să steie frumos în pace. Iar de nu, și amândoi am cădea.

¹⁵ Observăm lăcomia lui Hrisant Notara, care, vrăjindu-i pe boieri cu cuvinte meșteșugite, acapara tot ce putea: mănăstiri, biserici și proprietăți aferente lor.

¹⁶ Hrisant a strecurat în mod viclean inovația cu pomenirea sa la Liturghie în peste 20 de mănăstiri, eliminând pomenirea mitropolitului locului.

Iar Atotbunul Dumnezeu să-i dea învoirea după dreapta judecată și socoteală evlavioasă¹⁷. Din partea noastră-i dăm milostenie și pomenire, și noi să petrecem pașnic și netulburați prin rugăciunile Preasfinției tale, care ne sunt călăuza preasfântă și de Dumnezeu ascultată.

1710, decembrie 26.

Al Preasfinției tale,
gata la slujbă,

† Antim al Ungrovlahiei.

¹⁷ Sfântul Antim nu-l calomniază pe Hrisant Notara pentru lucruri trecute cu mult timp înainte, ci cere ca Dumnezeu să-l lumineze din întunericul lăcomiei și al vanității spre binele lui vremelnic și veșnic.

Prima scrisoare de apărare a lui Antim, mitropolitul Ungrovlahiei, către domnitorul Constantin Brâncoveanu¹ – 1712, 13 ianuarie

Scrisoarea la leat 7220, în luna ghenarie, în 13 zile

Duminecă, la vrême de chindie, prealuminatul domn Io Costandin Basarab Brâncoveanu voevod, având prepus pentru niște lucruri ce le-au adus întâmplările vremii de s-au făcut, cum să se fie făcut cu învățătura și îndemnarea noastră, și fiind măriia-sa îndemnat² de niște obraze mari biséricești și mirenești, pline de zavistii și de răutate, au trimis la noi cu poruncă mare pre duhovnicul lui pre episcopul Nisis, kyr Mitrofan Thasitul, carele era sfetagoreț de la mănăstirea Dionisiului, de ni-au zis au să fac paretisis de bună voia mea, și să-mi las scaunul, să es, au să mă scoață măriia-sa cu sila și să scrie la Țarigrad să mă și catherisească. Pentru care lucru, mergând eu la curte marți seara și, vorbind în taină cu măriia-sa, i-am zis cum că mă las de vlădicie, de voia mea, și într-acel ceas i-am dat și scris acéste 12 capete, carele însămnăm aici, să se afle la cei de pre urmă, spre aducere aminte și să cunoască fieștecine și nevinovăția noastră.

¹ *Manuscrisul 3460*, fila 87, din Colecția Bibliotecii Academiei Române.

² Inițiate de patriarhul Hrisant Notara în decembrie 1709, calomniile și acuzele nedrepte împotriva mitropolitului Antim Ivireanul au fost preluate și de Mitrofan de Nyssa, precum și de alți clerici și dregători (români și greci). Cele două scrisori de apărare față de domnitorul Constantin Brâncoveanu au fost redactate în limba română, doar pe alocuri Sfântul Antim folosind cuvinte grecești pentru a oferi mai multă precizie termenilor (biblici în general).

„Domnul au fost lumina mea și Mântuitorul meu”, Psalm 26. Această scrisoare ce o închin întru înțeleapta socoteala măriei tale, mă rog ca unui domn milostiv și iubitoriu de Hristos să o citești, când vei avea îndelête, cu blândêțe, pentru dragostea τοῦ πρωτότου Χρ³ și céle scrise să le socotești toate cu amăruntul, cu judecata dreaptă, că le vei afla adevărate; și scoate den inima mării-tale acel ghimp, că nu sânt (știe Domnul) precum mă socotești mării-ta și precum μέ γλωσσαλοῦν⁴ împotrivicii miei și am nădêjde pre Dumnezeu ca să va descoperi dreptatea mea fără de zăbavă; ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακία μου ἐπορεύσῃ, σοί δὲ Κύριε, ἐλέησον με⁵. Știu că vrăjmașii miei λόγον παράνομον κατέθεντο κατ’ ἐμοῦ⁶ înaintea făcătorului meu de bine, carele ești măriia ta; și la aceasta ce alta pociu zice întâi, fără numai:

1) De am viclenit pre măriia-ta, au casa măriei-tale, au am vreun gând rău să fac (în cât va îndelung răbda Dumnezeu să trăesc pre pământ), au în viața măriei-tale, au după petrecaniia a mulți ani ai măriei-tale, să fiu eu supt legătura cea grea a afurisaniei; iar de nu, să fie cei ce au grăit rău cătră măriia-ta (asupra nevinovatului) făr’ de lége, în trufie și în defăimare.

2) A dooa, de am grăit au în biserică (propoveduind cuvântul lui Dumnezeu), au afară, în taină, au de față înaintea măriei-tale, au și pe după dos vreun cuvânt carele să nu fie fost pre plăcérea măriei-tale, l-am grăit χρεοστικῶς⁷ ca un păstoriu sufletesc, iar nu cu vicleșug, să te vatăm, au trupéște, au sufletéște.

3) Eu aici, în țară, n-am venit de voia mea, nici de vreo sărăcie sau lipsă; nici mănăstirea Sneagovului nu am luat-o cu de-a sila. Iară ce am lucrat în 7 ani, ce am făcut acolo (nu atâta din venitul casei, cât din sudorile féții méle), lucrurile acélea mărturisesc la toți, și măcar

³ Preablândului Hristos.

⁴ Mă limbuțesc.

⁵ Că eu întru nerăutatea mea am umblat, iar Tu, Doamne, mă miluiaște.

⁶ Cuvânt făr’ de-lége au pus asupra mea.

⁷ Din datorie.

că măriia-ta nu pohtii ai să es de acolo, iar cine au fost pricinuitoarii eşirii méle vor da seama înaintea lui Dumnezeu; iară încailea am eşit cu cinste şi nimenea nu mi-au luat seama, căci să védea că am făcut şi am adaos, iară n-am stricat, iar nici datorie am lăsat.

4) La episcopiia Râmnicului puiu martur τὸν κρυφοκαρδιογνώστιν Θν⁸ că nici în visul meu δέν τὸ ἐφαντάστικα⁹ să mă fac arhiereu, cunoscându-mă pre mine mai păcătos şi mai nevrédnic decât toţi oamenii pământului. Iar de vreme ce ὁ τά πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονοµόν Θεός¹⁰, așa au vrut, să rădice, din pământ sărac şi din gunoii să înalțe méser, τοῦ καθῆσι αὐτόν μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ¹¹ eu ce puteam face? ὑποτάγην τῷ Κω καί ἰκέτευσα αὐτόν¹².

Am şăzut şi acolo 3 ani, fără doao luni. Ce am lucrat şi acolo (nu atâta din veniturile casei, cât, iară, din osteneala şi sudoarea féţii méle), iaste φαναρόν τοῖς πάσι¹³.

Eşirea mea de acolo n-au fost cu voia mea. Eram odihnit cu atâta şi mi-ajungea din destul necazurile ce petreceam; iar apoi am eşit cu cinste şi nici seama mi-au luat nimenea, nici datorie am lăsat, că așa ni-au slujit vrémea.

5) Mitropoliia n-am luat-o cu sila, nici cu mite, nici cu rugăciuni. Facă-mi Dumnezeu răsplătire de va fi urmat vreuna de acéstia, ci așa au fost plăcut înaintea Stăpânului Dumnezeu şi au luminat pre măriia-ta şi te-au făcut ὄργανον¹⁴ la mijloc, de mi s-au făcut mutare dintr-un scaun într-altul. Şi, ştiind că această συνάφεια¹⁵ iaste duhovnicească, am pus osteneli peste osteneli întru toate şi am trudit din zi din noapte să înmulţesc talantul Domnului, pentru ca să nu mă

⁸ Pe Dumnezeu Care cunoaşte ascunzişurile inimii.

⁹ Nu mi-am închipuit.

¹⁰ Dumnezeu, Cel ce pe toate le orânduieşte spre mai bine.

¹¹ Pentru a-l așeza pe el cu boierii poporului său.

¹² M-am supus Domnului şi L-am rugat pe El.

¹³ Vederat tuturor.

¹⁴ Instrument.

¹⁵ Urmare.

număr în rândul léneșii slugi; și am silit, după putința mea și după proastă ajungerea minții méle, de am lucrat în viia Domnului, de nu ca cel de la al noaolea ceas, măcar ca cel de la al unsprăzécelea ceas și nădăjduesc că voi lua de la Stăpân plată deplin „că iaste volnic pre al Său”. Și acéstia câte am lucrat cu mâinile și câte am grăit cu limba, cine va vrea, să le socotească μέ ὀρθόν λογισμόν ἀπροσωπολήπτως καί κατά Θεόν¹⁶, nici una nu va afla ca să nu fie spre slava lui Dumnezeu, spre cinstea măriei tale și spre folosul țării.

6) Răutatea și zavistiia din lume nici au lipsit, nici va lipsi, pentru căci iaste pornit omul din tinerétele lui spre céle viclene și nu să părăsése a nu zavistui binele și cinstea altuia. Și pentru acéia știu că să nevoesc mulți ca să strice cu vorbele lor céle otrăvicioase τά χρηστά σου ήθη¹⁷ și silesc cu vicleșug ca să te îndémne pre măriia-ta să faci célia ce n-ai făcut în tineréte, spre sufleteasca vătămare și spre clevetirea oamenilor.

7) Pre cei ce sânt pricina răutății îi știu cine sânt, ca cum mă știu însumi pre mine: unii de aicea și alții dintr-altă parte, carii sunt ἀμετάτρεπτοι¹⁸ din rău; iară aş pohti să stau de față cu dânșii, înaintea măriei-tale¹⁹ și înaintea a mult norod vá παραστήσουν²⁰ céle neadevărare, cu carele mă lupt în zadar. Și măcar că mie nu mi să cuvine, ca unui arhieru, să grăesc pe nimenea de rău, nici să părăsc, iar mi să pare că cu ajutoriul lui Dumnezeu foarte tare s-ar rușina.

8) Între céliialalte mozavirii și vânzări ce-mi fac, ca Iuda pre Hristos, au zis cătră măriia-ta, cel ce au zis, cum să fiu făcut 24 de capete asupra măriei-tale împotriva²¹, ce, și ce voi să fac. Întrebă pre

¹⁶ Cu cuget drept, fără părtinire și după Dumnezeu.

¹⁷ Bunele tale moravuri.

¹⁸ Neschimbători.

¹⁹ Sfântul Antim cere o confruntare cu bârfitorii săi înaintea domnitorului, spre a dovedi minciunile și răutatea lor.

²⁰ Să se arate.

²¹ Bârfitorii Sfântului Antim inventaseră o listă cu 24 de capete de acuzare la adresa mitropolitului care s-ar fi răzvrătit față de domnitorul și binefăcătorul lui și l-ar fi

părintele Nisis, să-ți spue acéle capete ce zic, că i le-am cetit într-acel ceas ce au pomenit de iale, fiind de față și Odrianul, care capete eu vream să le arăt măriei-tale tocma de atunce și să-ți cer voe să mă laș să-i afurisesc de față pre cei ce le scornesc; dară n-au vrut să mă lase unii. Iar de vei pohti măriia-ta să ți le trimiț să le cetești, să vezi ce cinste îmi fac fiii miei cei sufletești și ce vorbesc pentru mine; ci zicând eu aceluia ce ți le-au spus, cum că s-au lunecat și el cu firea, ca toți oamenii și cum că toate le am însemnate capete și nevrând să i le cetesc, că nici aveam vréme, nici îmi iaste drag să le mai auz, au zis cătră măriia-ta τό ἀναπάλον²². Dumnezeu să facă plată fieștecăruia dintr-înșii, după faptele lor; eu sânt gata.

9) Iară pentru paretisis ce mi-au venit poruncă de la măriia-ta ca să fac, zic cum că nu îndrăznesc, pentru făgăduialele care dăm noi, arhieriei, înaintea lui Dumnezeu, când ne hirotonim (precum și cu mâna scriem în condică, după cum iaste rânduiala biséricească și iscălim înaintea celor ce vor să hirotonească), să facem paretisis înșine, noi, de voia noastră, căci călcăm porunca și făgăduiala și Dumnezeu nu gluméște. Că zice marele Pavel: „έκαστος έν ω έκλήθη έκεί και μενέτω”²³; iar pentru dragostea măriei-tale, de ne vei porunci, vom face, pentru ca să nu socotești că-ți stăm împotrivă; numai fă, măriia-ta, socoteală dreaptă și cu frica lui Dumnezeu. De iaste cu dreptul să zică cineva, unui om, cu sila: desparți-te de muiarea ta și lipséște din casa ta și din toată agonisita ta făr’ de nici o vină, pentru carele iaste zis (măcar că iaste împreunare trupească): „Unde Dumnezeu au împreunat, omul să nu desparță”, dară cu cât mai vârtos să îndémne cineva pre un arhieriu să-și lase eparhiia, fără vină și făr’ de judecată, că iaste împreunare duhovnicească, carele are datorie, până la vărsarea sângelui, să nu-și părăsească turma, după

defăimat în public. Din nefericire, în inima domnitorului a rămas veninul bârfitorilor și s-a îndepărtat de smeritul și eruditul mitropolit Antim.

²² Contrariul.

²³ Fiecare, unde a fost chemat, acolo să rămână.

cum zice Hristos: „Păstoriul cel bun își pune sufletul pentru oi”; iară încăș eu pohtesc să fac voia măriei-tale, iară nu a mea.

10) Judecă, măriia-ta, ca un domn creștin, de iaste cu cale și de să cuvine să fiu lipsit acuma, la bătrânețele méle, de amândoa: și de turma ce mi s-au încredințat de la Dumnezeu, ca unui nevrédnic, și de munca și osteneala tineréțelor méle? Că zice Sfânta Scriptură: Οὐκ ἐκδικήσεις δίς ἐπί τῷ αὐτῷ²⁴. Și de vei afla măriia-ta că iaste cu dreptate, fie numele Domnului blagoslovit, de acum și până în véci.

11) Iară de vei zice măriia-ta, pentru ce am îndatorit casa, de am făcut céle ce am făcut, am multe, de mi s-ar ținea în seamă, carele nu sânt făr' de cale, numai le las și zic că am cheltuit ca la o casă a mea, cum cheltuiaște fieștecine la casa sa, și ca un păstoriu adevărat, iară nu ca un năemit carele junghe și strică. Și alta: pre acéste vremi aș pohti să știu, cine nu iaste datoriu, din câți ne fiarbem într-această ticăloasă de țară? Că întâi și pre măriia-ta te auz totdeauna zicând cum că iaste datoare țara cu doao sute și mai multe de pungi; oare acea datorie măriia-ta o faci, au întâmplările vremii? Adevărat, întâmplările vremii. Și acéstia au adus și pre alții și pre mine la datorie. Iar mă rog măriei-tale să nu rămâiu într-aceasta, nici să fiu lipsit de mila măriei-tale.

12) Între altele să cuvîntează și aceasta cum că sânt strein și nu s-au cuvenit să fiu eu mitropolit. În Hristos sântem toți una. Și apoi, n-am fost numai eu episcop și mitropolit strein în Țara Românească, ci au fost și alții mulți, precum să văd în condice și precum să politicéște în toată bisérica, precum și domni au stătut și de țară și streini, ca și în toată lumea; că Dumnezeu au făcut lumea slobodă pentru toți. Și un lucru ce nu să face, nici să strămută la o biserică de céle proaste, sau la o mănăstire, pentru carele nu iaste hotar biséricesc, iară de să va și întâmpla vreo pricină ἢ εὐλογη, ἢ ἄδικη²⁵ răpștesc cei

²⁴ Nu vei pedepsi de două ori pentru aceeași (faptă).

²⁵ Sau dreaptă, sau nedreaptă.

mai mulți și zic că iaste păcat; dară cu cât mai vârtos să se strămute capul biséricii a vreunii eparhii și să nu să vatăme multe suflete și să nu urméze multe lucruri necuvioase, precum vedem că să fac în bogate locuri.

Și cum că poți măriia-ta să faci ce vei vrea, după pohta măriei-tale, iaste lucru adevărat; iar eu încă zic să faci și după pohta lui Hristos; de mă ții cu tot dinadinsul greșit măriei-tale „lăsați și să va lăsa voao”.

Acéstia spre îndreptarea mea le scriu, în dreptate și în adevăr. Iar din ce am zis înaintea măriei-tale nu voi u eși; fie după cum pohtești și Dumnezeuul păcii să fie cu măriia-ta.

† Antim al Ungrovlahiei.

A doua scrisoare de apărare a lui Antim, mitropolitul Ungrovlahiei, către domnitorul Constantin Brâncoveanu¹ – 1712, 3 februarie

Duminecă la februarie 3 zile,
răspunsul ce am dat a doa oară

Ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσκατά σου, καί εἰς τόν „Ἐαῖῶνα οὐχ' ἁμαρτήσεις”² zice Sirah. Iarăși și a doa oară fac supărare măriei-tale cu această puținică a mea cucernică scrisoare și zic cuvântul lui David: „Mâniiați-vă și nu greșiți célia ce ziceți în inimile voastră”. Și ia seama (pentru dragostea lui Hristos) acestor scrise cu gând drept și de pohtești ca să fii și măriia-ta odihnit și fără vătămare sufletească și să fiu eu mulțumit, mă rog ține cumpăna judecării drept, și nu lăsa să-ți spurce unii și alții auzurile, cu vorbele lor céle otrăvicioase. Că zice David: „Mincinoși fiii oamenilor în cumpene a face strâmbătate”.

Măriia-ta, când ai trimis la mine pe părintele Nisis, mi-au zis chiar în față, au să fac, după cum îmi poruncești măriia-ta, paretisis de voia mea, au peste 15 zile vei face măria-ta precum vei ști, de mă vei scoate cu paguba mea și cu rușine. Eu încă, pentru ca să nu mă arăt cătră măriia-ta iubitor de scandale și să potolesc mâniia măriei-tale am zis cătră sfinția-sa că voiu face după cum îmi poruncești și voiu veni la măriia-ta, precum am și venit. Și într-acel ceas mi-am dat cu cucerie toată voința mea înaintea măriei-tale și prin glas viu și în scris,

¹ *Manuscrisul 3460*, fila 91 v, din Colecția Bibliotecii Academiei Române.

² În toate cuvintele tale, adu-ți aminte de cele de pe urmă ale tale și în veci nu vei greși.

socotind că după ce vei ceti măriia-ta acéle 12 capete ce am scris într-acea foiță ce ți-am dat θέλης μεταμεληθῆ³ și vei lăsa pre Irod (pre carele te îndeamnă să faci aceasta) ca pre un mincinos, că nu știe a cânta alliluia și nu vei intra în păcat cu mine și în clevetirea a toatei lumi. Iar de vréme ce văz că te nevoiești măriia-ta, cu tot dinadinsul să o isprăvești aceasta, iarăși zic că nu voi eu eși din porunca măriei-tale. Numai mă rog măriei-tale să-ți fie milă de bătrânéțele méle și de neputințele ce am; și precum te-au luminat Dumnezeu de ai aflat chiverniseala acelor trei pungi (precum mi-au zis Nisis) să afli și celoralalte 4 și să-mi iai zapi-sele de la datornici să mi le dai în mâna mea. Și așa voi eu face și eu scrisoare de la mâna mea τῆς παραιτήσεως⁴. Și aceasta nu pentru alta, fără numai ca să ia sfârșit scandilile carele vei fi socotind măriia-ta că doară să trag de spre mine; și așa vei fi măriia-ta fără păcat și eu mulțemit și odihnit și cel ce va fi în urma mea va fi pre lége și nu fără de lége, pentru căci atunci mă voi lăsa de voia mea. Iar într-alt chip, veri cu ce mijloc voi eu eși, nu va fi nici să va putea numi, cel de pe urma mea, pre lege; că de să va face și catherisis⁵, după cum înțelégem, va fi ca acéia ce au făcut acum lui Alixandrias; ce și acéia nu iaste catheresis, ce batjocură biséricii lui Dumnezeu și sfintelor taini, pentru care lucru Cel ce lăcuiaște în ceriuri va râde de dânșii și Domnul va batjocori pre ei.

Iară măriia-ta fă ca un domn creștin și milostiv și nu mă lăsa să es obidit și cu lacrămile pe obraz, că va fi păcat. Și precum nu te pripești la céle politicești a face răsplătire pentru cinstea domniei, așa nu te pripi nici la céle bisericești, pentru cinstea lui Dumnezeu; că răul a să face iaste lesne, iar a să desface iaste cu nevoe. Îți mai ia seama de aceasta și Dumnezeu să te lumineze să faci ce ar fi mai cu cinste și mai de folos, a căruia nespună milă rugăm să fie pururea cu măriia-ta.

Obiditul rugător al măriei-tale,
† Antim al Ungrovlahiei.

³ Te vei răzgândi.

⁴ Paretsis = renunțare.

⁵ Caterisire = depunere din treapta ierarhică și oprire de la slujire.

Scrisoarea lui Antim, mitropolitul muntean,
cătρε patriarhul Ierusalimului,
Hrisant, despre reluarea corespondenței¹ –
1712, 20 septembrie

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς
ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλῆμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ, κυρίῳ
Χρυσάνθῳ, τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῶν ἐν Χριστῷ πατρί, τὴν εὐλαβητικὴν
προσκύνησιν.

Ὁ τιμιώτατος ἄρχον βεστιάρης ὁ Γρηγοράσκος, ὁ κοιμιστῆς τῆς
παρούσης, ἔστῳ ἡμῖν λύσις τῆς μακρᾶς σιωπῆς.

Δεν ἐγράψαμεν ἐκ πολλοῦ τῇ θεοτιμῆτῳ αὐτῆς Μακαριότητι
οὐκ ἐκ λήθης ἢ ἐξ ἀμελείας, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ φανῶμεν βαρετοί,
γράμμασι προσομιλοῦντες ἀνωφελέσι τῷ μεγάλας ἀδιαλείπτως ἔχοντι
τάς φροντίδας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπειρῶν λαῶν κειδομένῳ.

Πλὴν μᾶς ἤλεγχε καθ' ἐκάστην ἢ πρὸς τὴν πατρικὴν αὐτῆς ἀγάπην
εὐλαβητικὴ ἡμῶν ἔφεσις, καὶ οὐκ ἀνεπέγκλητον μᾶς ἐπαράστενε τὴν
πολλὴν σιωπὴν. Ὅθεν, διὰ τὸ μὴ ἀκούωμεν ἐπὶ πλεῖον τῆς εὐλαβείας
μας τὰς δικαίας ἐπιπλήξεις, ἀφήσαμεν εἰς ἓνα μέρος κάθε λογῆς
παρατήρησιν καὶ ἀνεθαῤῥήσαμεν ἐπιστεῖλαι.

Εἶναι λοιπὸν ἡ παρούσα: πρῶτον μὲν διὰ τὸ προσκυνήσωμεν κατὰ
τὸ πρέπον τὴν ὑπέριτον αὐτῆς Μακαριότητα· δεῦτερον δὲ διὰ τὸ τῆς

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Soccec, București, 1936, p. 100, *documentul LXII*.

Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBI-
CEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente in-
dite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV(1891), 6, pp. 386-387, *documentul II*.

ἐνθυμήσωμεν πῶς, εἰ καὶ μακρὰν ἀπόντες καὶ πολλὴν (sic) σιωπήσαντες χρόνον, ἀμετάτρεπτον ὅμως διατηροῦμεν ἦν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἶχομεν πρὸς τὴν πατρικὴν τῆς φιλοστοργίαν εὐλάβειάν τε καὶ ἔφεσιν, τὴν ὁποίαν ἐτοιμῶς ἔχομεν καὶ δι' ἔργων ἐπιδειξάμενοι, ἂν μᾶς ἀξιῶση ποτὲ τῶν προσκυνητῶν τῆς προσταγμάτων καὶ, ἀγκαλὰ οὐχ ἱκανοὶ ἐσμὲν νὰ δουλεύσωμεν κατ' ἀξίαν τὴν μεγίστην αὐτῆς Μακαριότητα, ὅμως εἴμεσθεν βέβαιοι πῶς ἢ ἔμφυτός τῆς ἀγαθοσύνης θέλει δεχθῆ πάντοτε εὐμενῶς τὰ ὅσα κατὰ δύναμιν εἰς δούλευσιν τῆς ἐπιτελέσωμεν.

Ταῦτα προσκυνητῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος, καί, ἀσπαζόμενοι εὐλαβῶς τὴν μακαρίαν αὐτῆς δεξιάν, δεόμεθα τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ νὰ περισκέπη καὶ νὰ διατηρῇ τὴν Μακαριότητα τῆς ἐβρωμένην καὶ εὐδαιμονοῦσαν ἐν βίῳ παντί· ἀμήν.

Ἰαψιβ', Σεπτεμβρίου κ'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Μακαριότητος πρόθυμος εἰς τοὺς ὀρισμοὺς,

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος.

Preafericitului, preaînțeleptului și preasfințitului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, prea respectatului nostru întru Hristos părinte, închinare cu evlavie.

Preacinstitul boier vistiernic Grigorașcu, aducătorul prezentei [scrisori], să ne fie desfacerea îndelungatei tăceri².

Nu am scris demult celei de Dumnezeu cinstite Fericirii tale, nu din uitare sau din nepurtare de grijă, dar ca să nu părem a cădea greu, convorbind prin scrisori fără folos cu cel care neîncetat are mari griji cu privire la Biserică și e ocupat cu nesfârșite popoare.

Dar, ne-a muștrat în fiecare zi aplecarea plină de evlavie a noastră către iubirea ta părintească și ne-a înfățișat multa tăcere ca un lucru de nesuferit. Deci, ca să nu mai auzim muștrările drepte ale evlaviei mele, am lăsat de o parte orice fel de considerație și am luat îndrăzneala de a-ți scrie.

De altfel, aceasta este: întâiu pentru ca să ne închinăm după cuviință preacinstitei tale Fericiri. Al doilea însă ca să-ți amintim că, deși stând departe și tăcând multă vreme, păzim neschimbată cea de sus și dintru început avută evlavie și aplecare către părintească-ți iubire³, pe care suntem gata să o arătăm și prin fapte, dacă ne va învrednici vreodată de respectatele-ți porunci. Și cu toate că nu

² Aproape trei ani, Sfântul Antim și Hrisant nu au mai corespondat, pe fondul conflictului dintre ei, deși Sfântul Antim a continuat să imprime cărți în limba greacă.

³ Deși nu a cedat presiunilor la care era supus și din partea domnitorului și a bârfito-rilor lui, mitropolitul Antim nu a încetat să se roage pentru Hrisant. Cu multă amabilitate, aflând că Hrisant vrea să înființeze o tipografie la Constantinopol, Sfântul Antim se oferă să-l ajute cu tot ce poate, manifestându-și totodată și recunoștința pe care Hrisant o aștepta. Ce trebuie observat este că, deși Antim i-a scris de multe ori în acești ultimi ani (1712-1716), Hrisant i-a răspuns foarte rar. Nu ne-a rămas nicio scrisoare de-a lui către Antim. Atitudinea de nemulțumire și ranchiună pe care a avut-o Hrisant față de Sfântul Antim o putem deduce și din faptul că, deși era prieten bun cu Nicolae Mavrocordat (corespondau foarte des), Hrisant nu a intervenit deloc în favoarea lui Antim, ba dimpotrivă, poate l-a îndârjit și mai tare pe domnitorul fanariot ca să-l condamne la moarte pe mitropolit.

putem destoinici a-ți servi după vrednicie prea mării tale Fericiri, dar suntem siguri că înăscuta-ți iubire va primi totdeauna cu bunăvoință câte după putere spre slujba ta le vom săvârși.

Aceasta cu plecăciune pentru moment și sărutând cu evlavie fericiți dreaptă, ne rugăm la Dumnezeu Cel în Treime să ocrotească și să păzească pe Fericirea ta sănătoasă și fericită în toată viața! Amin.

1712, septembrie 20.

al Fericirii voastre prea respectate
gata la porunci,

† Antim al Ungrovlahiei.

**Scrisoarea lui Antim, mitropolitul muntean,
căt̃re patriarhul Ierusalimului, Hrisant,
despre vechiul conflict cu el
și tipografia ce se face la Constantinopol¹ –
1712, 15 noiembrie**

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ, κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῶν ἐν Χριστῷ πατρί, τὴν εὐλαβητικὴν προσκύνησιν.

Ἡ πάντιμος ἐπιστολὴ τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Μακαριότητος, ὁποῦ ἀσπασίως τε καὶ εὐλαβῶς ἐδέχθημεν παρὰ τοῦ ἄρχοντος βεστιάρη κυρίου Γρηγοράσκου, πολλῆς ἀγαλλιάσεως μᾶς ἔγινε πρόξενος, τί μὲν διὰ τὴν ἀγαθὴν αὐτῆς ὑγείαν, τί δὲ διὰ τὴν πατρικὴν ἀγάπην καὶ φιλοστοργίαν, ὁποῦ δείχνει πρὸς τοῦ λόγου μας, ἀποκαθιστῶντας ἡμᾶς πάλιν φιλοφρόνως τε καὶ εὐνοϊκῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς οἰκειότητα· ὑπὲρ ὧν ἀπάντων εὐχαρίστῳ τῇ γνώμῃ πλείστας ἀπονέμομεν τῇ θεοτιμῆτῳ αὐτῆς Μακαριότητι τὰς εὐχαριστίας, καὶ δεόμεθα ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς τοῦ ὑπεραγάθου καὶ παντοδυσμάμου Θεοῦ νὰ διατηρῇ αὐτὴν εἰς τὸν ὑπεράγιον ἀποστολικὸν αὐτῆς Θρόνον ἐν ὑγείᾳ πολυχρονίῳ καὶ ἀκροτάτῃ εὐδαιμονίᾳ.

Πλὴν μετὰ τῆς χαρᾶς μᾶς ἔφερε καὶ λύπην οὐ μετρίαν, βλέποντες ὅτι μερικά τινα παράπονα καὶ παλαιαῖς ὑποψίαις, ὁποῦ ἡ Μακαριότης Σας

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, pp. 105-106, *documentul LXV*.

Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBICEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericesti și naționale. Documente inedite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, pp. 388-389, *documentul III*.

λέγει πῶς νὰ ταῖς ἔρριψεν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λήθης, πάλιν ἀναπηδοῦσιν ἐκ τοῦ βυθοῦ καὶ ἀνακαινίζουσι τὸ μνημόσυνον μετ' ἤχου· καὶ θαυμάζομεν πῶς οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἡξεύροντες ἀσφαλῶς (καθὼς καὶ αὐτὴν δὲν λανθάνει) ὅτι περὶ αὐτῶν ἐδώκαμεν καὶ ἐγγράφως καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ἀρκετὰς τὰς ἀπολογίας εἰς ἐκείνους ὅπου ἔξ ἀρχῆς μᾶς τὰ ἀνέφεραν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ (ὡς φαίνεται) δὲν ἔμεινεν ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης πληροφορημένη, εἶναι χρεῖα νὰ παραστήσωμεν ἔτι δικαιολογή-ματα εἰς ἔνδειξιν μείζονα καὶ βεβαίωσιν τῆς πολλῆς μᾶς ἀθωότητος, τὰ ὅποια Θεοῦ χάριτι δὲν μᾶς λείπουν, μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν συνήγορον τὴν ἀλήθειαν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ μᾶς προστάζει ἡ πατρικὴ τῆς ἀγάπῃ νὰ μὴ γράψωμεν τίποτες περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, τὰ σιωποῦμεν ὅλα ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ ὑπακοὴν καὶ εὐλάβειαν· καὶ τόσον μόνον παρακαλοῦμεν τὴν φιλόστοργον αὐτῆς ἀγαθοσύνην νὰ μὴν ἔχη καθ' ἡμῶν κάμμίαν ἀγανάκτησιν περὶ τῶν πρώην γεγενημένων, διότι ἡμεῖς τὴν ζημίαν τοῦ Ἁγίου Τάφου οὔτε τὴν ἠθελήσαμεν, οὔτε τὴν ἐπροξενήσαμεν, οὐδέποτε γὰρ προετιθέμεθα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοιοῦτον πρᾶγμα παράνομον. Ἔτζι ἐν καθαρῷ συνειδῶτι βεβαιώνομεν τὴν Ὑμετέραν θεοτίμητον Μακαριότητα, ἧς αἱ θεοπειθεῖς μακάριαι εὐχαὶ εἶσαν ἡμῖν, εὐλαβῶς ἀσπαζομένοις τὴν ἀγίαν αὐτῆς δεξιάν, ἀρωγαὶ διὰ βίου.

ἰαψιβ', Νοεμβρίου ιε'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Μακαριότητος πάντοτε εἰς τοὺς ὀρισμοὺς,

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος.

Preafericitului, preaînțeleptului și preasfințitului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, prea respectatului nostru întru Hristos părinte, închinăciune evlavioasă.

Prea cinstita scrisoare² a Fericirii voastre prea respectate, pe care am primit-o sărutând-o și cu evlavie, de la dumnealui, vistierul Grigorașcu, ne-a fost pricină de multă bucurie, pe de o parte pentru buna-ți sănătate, pe de alta pentru părinteasca-ți iubire și prietenie ce o arăți față de noi, așezându-ne din nou cu dragoste și bunăvoință în vechea ta intimitate³, pentru care toate mulțămesc cu gând recunoscător Fericirii voastre de Dumnezeu cinstite, și ne rugăm din tot sufletul nostru de Preabunul și Atotputernicul Dumnezeu să te păzească pe preasfântul și apostolicescul tău Scaun, în sănătate mulți ani și în cea mai înaltă fericire.

Dar o dată cu bucuria [scrisoarea], mi-a adus și tristețe, nu puțină, văzând că unele parapone⁴ și vechi bănuieli, despre care și Fericirea voastră spune că le-a aruncat în abisul uitării, iarăși se ridică din abis și înnoiesc amintirea cu sunet. Și ne mirăm cum stă astfel lucrul, știind sigur, cum nu-ți scapă nici ție, că pentru acelea am dat și în scris, și prin viu grai îndestulătoare îndreptări către aceia cari dintru început ni le-au adus⁵.

Dar, deoarece, cum se pare, n-a rămas Fericirea voastră lămurită⁶, e de nevoie să-i aducem înaintea și alte îndreptări pentru

² Nu s-a păstrat această scrisoare, probabil a fost arsă împreună cu toate lucrurile Sfântului Antim, după moartea acestuia.

³ Se pare că în scrisoarea sa, Hrisant s-a arătat foarte binevoitor cu Sfântul Antim, nu atât din sinceritatea inimii, ci pentru a se folosi de el la înființarea tipografiei grecești, precum vom vedea mai departe.

⁴ Supărări.

⁵ Deci Sfântul Antim s-a confruntat cu pârâșii lui și s-a apărat înaintea lor și verbal, și în scris, deși nu s-au păstrat alte mărturii despre acest eveniment.

⁶ Hrisant încă era nemulțumit și supărat pe Antim din pricina revenirii lui la tradiția canonică a pomenirii mitropolitului țării în mănăstirile închinat.

arătarea mai deplină și întărirea mulței noastre nevinovății, care, slavă Domnului, nu ne lipsesc, căci avem mărturisitor cu noi adevărul.

Dar, deoarece ne poruncește părinteasca-ți iubire să nu mai scriem nimic despre această situație, să tăcem cu totul deocamdată, pentru ascultare și evlavie. Și atâta numai, rugăm pe iubitoarea-ți bunătate să nu aibă împotriva noastră nicio supărare pentru ce s-a întâmplat mai înainte, căci noi nu am vrut, nici nu am cășunat⁷ paguba Sfântului Mormânt, căci deloc nu ne-am pus înaintea ochilor un astfel de lucru ilegal. Astfel, cu conștiința curată asigurăm pe Fericirea voastră de Dumnezeu cinstită, ale cărei fericite rugăciuni să ne fie nouă, căreia sărutăm cu evlavie sfânta-ți dreaptă, ajutătoare în viață.

1712, noiembrie 15.

Al Fericirii voastre prea respectate, cu totul la porunci,

† Antim al Ungrovlahiei.

⁷ Pricinuit, cauzat.

Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul
muntean, către Hrisant, patriarhul
Ierusalimului, despre noua tipografie din
Constantinopol a acestuia și călătoria
din Georgia, prin Rusia, în Olanda,
a tipografului său, Mihail Iștvanovici¹ –
1713, 21 ianuarie

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ, κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῶν ἐν Χριστῷ πατρί, τὴν εὐλαβητικὴν προσκύνησιν.

Καθὼς μᾶς εὐχήθη ἡ πατρικὴ ἀγάπη τῆς Ὑμετέρας σεβασμιω-
τάτης Μακαριότητος, οὕτω καὶ ἐγένετο, καὶ δι' εὐχῶν τῆς
ἀγίων ἐωρτάσαμεν εὐτυχῶς τε καὶ περιχαρῶς τὰς τε πανσέπτους ἡμέρας
τῶν δεσποτικῶν γενεθλίων καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου ἔτους, τὸ ὁποῖον νὰ
εὐδοκήσῃ ὁ πανάγαθος Θεὸς νὰ εἶναι ἀγαθὸν καὶ εὐτυχὲς μέχρι τέλους
καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ὄλους τοὺς ὀρθοδόξους.

Ἐμάθαμεντὰς συγχύσεις ὁποῦ νεωστὶ πάλιν προξενᾷ τῇ Μακαριότητί
σας ἡ ἄσπονδος ἔχθρα τῶν Δυτικῶν, καὶ πολλὰ μᾶς ἐβαρυφάνη, βλέποντες
πῶς εἰς ταῖς παρούσαις ἀνωμαλίαις ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ οἱ λυμῆνες καὶ
ἀπατηλοὶ νὰ προσθέσουν ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μας.

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, pp. 106-107, *documentul LXVI*.

Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBICEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, pp. 389-390, *documentul IV*.

Πλήν, Κύριος ἀγαπᾷ κρίσιν καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει τοὺς ὀσίους αὐτοῦ· αὐτοὶ δέ, ὡς παράφρονες καὶ φιλοτάραχοι, ἐκδιωχθήσονται καὶ θέλουν ἐπιστραφῆ εἰς τὰ ὀπίσω ταπεινομένοι καὶ κατησχυμένοι.

Κατὰ τὴν παραγγελίαν ὅπου ἡ Μακαριότης Σας μᾶς δίδει εἰς τὴν ὑπέρτιμόν της ἐπιστολήν, ἐγράψαμεν τοῦ παπᾶ κὺρ Γεωργίου, ὅπου εἶναι εἰς τὸ αὐθεντικὸν σαράγιον, νὰ ἐγχειρίση εἰς ὅποιον τοῦ δώση ἐκ μέρους της τὸ ἐνθάδε ραβάσιον εἴκοσι ἀπὸ τὰ βιβλία μας, καί, ἐπειδὴ ἔτζι τῆς φαίνεται εὐλογον, ἄς μοιρασθοῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Πόλεως διὰ ψυχικὴν μας σωτηρίαν.

Εἰ δὲ διὰ τὸν ὀλόκληρον τύπον, ὅπου μᾶς σημειώνει πῶς ἐτάξαμεν νὰ ἀφιερῶσωμεν εἰς τὴν νέαν της τυπογραφίαν, κατὰ τὸ πάρον δὲν εἶναι βολετὸν νὰ λάβῃ πέρασ ἢ ὑπόσχεσις, μὲ τὸ νὰ εἶναι τελείως διεφθαρμένος ἐκεῖνος ὅπου μᾶς ἔμεινεν· ὅμως, ἂν δώση ὁ Θεὸς ὑγείαν εἰς τὸ μέσον καὶ κατευδοθῆ ἐνταῦθα ὁ μαθητὴς μας Μιχαήλ, τὰ ἐμπορευθέντα διὰ τῶν χειλῶν μου οὐ μὴ ἀθετήσω· αὐτὸ δι' ἡμετέρας δαπάνης θέλει κοπιάσῃ διὰ νὰ λάβῃ ἡ Μακαριότης σας τὰ ὅσα τῆς ὑπεσχέθημεν· καὶ εἰς τοῦτο ἄς μὴν ἔχη κάμιαν ἀμφιβολίαν.

Ὁ πανιερώτατος ἅγιος Ἀδριανουπόλεως εὐλαβῶς προσκυνεῖ τὴν σεβασμίαν της Μακαριότητα, ὁμοίως καὶ ὑπεραμικρὸς της δοῦλος ὁ διδάσκαλος Ἀβράμιος, μετὰ πάσης εὐλαβείας τε καὶ ταπεινώσεως τὴν ἐδαφιαίαν αὐτῇ ἀπονέμει προσκύνησιν.

Ἡμεῖς δέ, πάλιν καὶ πολλάκις δεόμενοι τοῦ ἐν Τριάδι ὑμνουμένου Θεοῦ νὰ διατηρῆ τὴν Μακαριότητά της ἐρῶμένην τε καὶ εὐδαιμονοῦσαν, εὐλαβῶς ἀσπαζόμεθα τὴν ἁγίαν αὐτῆς δεξιάν.

Ἀπὸ Τεργοβύστου,
,αψιγ', Ἰαννουαρίου κα'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Μακαριότητος,

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος.

Preafericitului, preaînțeleptului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, prea respectatului nostru părinte întru Hristos, evlavioasă închinăciune.

Precum ne-a rugat părinteasca-ți iubire a Fericirii tale prea respectate, așa s-a și întâmplat, și prin rugăciunile tale sfinte am sărbătorit cu fericire și bucurie prea veneratele zile ale Nașterii Domnului și începutul noului an, care să dea Atotbunul Dumnezeu să fie bun și fericit până la capăt și pentru noi, și pentru toți ortodocșii.

Am aflat supărările pe care de curând le pricinuiesc Fericirii tale dușmănia neîmpăcată a apusenilor, și mult ne-am îngreuiat, văzând cum în cele de față încurcături au ieșit oamenii răi și înșelători ca să adauge încă la durerea rănilor noastre.

Dar, Domnul iubește judecata și nu va părăsi pe cei cucernici ai săi, iar aceia ca niște nebuni și tulburători vor fi goniți și se vor întoarce înapoi smeriți și rușinați.

După vestea ce mi-o dai Fericirea ta în preacinstita-ți scrisoare, am scris preotului kyr Gheorghe care e la domnescul saraiu, să dea cui va aduce din partea ta răvașul de acolo, douăzeci din cărțile noastre² și, de vreme ce încă ți se pare potrivit, să se împartă la bisericile Sfintei Cetăți pentru sufleteasca noastră mântuire.

Iar pentru tot tiparul³, cum îmi spui că am orânduie să dăruim la noua ta tipografie, deocamdată nu e cu puțință să se împlinească făgăduiala, pentru că e cu totul stricat cel ce mi-a rămas, dar dacă va da Dumnezeu sănătate între acestea și va călători acolo ucenicul nostru, Mihail [Iștvanovici], cele tocmite⁴ prin buzele mele le voi îndeplini. El însuși cu cheltuiala noastră, se va grăbi [ca] să capete Fericirea voastră câte i le-am făgăduit și în această privință să nu aibă nicio îndoială.

² Sfântul Antim dăruiește 20 de cărți tipărite de el spre folosirea lor la slujbele bisericilor din Ierusalim.

³ Este vorba despre toate ustensilele necesare unei tipografii (litere, presă, cerneluri).

⁴ Promise, stabilite.

Preasfințitul de Adrianopol se închină cu evlavie Fericirii tale respectate și tot așa prea micul rob al tău, dascălul Avramie, cu toată evlavia și smerenia ți se închină până la pământ.

Iar noi, iarăși și adesea rugându-ne la Dumnezeu cel în Treime slăvit să păzească pe Fericirea ta sănătos și fericit, sărutăm cu evlavie sfânta-ți dreaptă.

Din Târgoviște,
1713, ianuarie 21.

Al Fericirii voastre prea respectate,

† Antim al Ungrovlahiei.

**A patra scrisoare¹ a mitropolitului
Antim Ivireanul, prin care anunță preoții,
gocimanii și jurații din Șchei
că a hirotonit pe cei trimiși –
1713, 15 februarie**

Anthim, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Ungrovlahiei
preacinstit și exarh Plaiurilor.

Cucearnicilor preoț și dumneavoastră gocimanilor și juraților și altor clerici, cari vă aflați la sfânta biserică a Șcheailor Brașovului, tuturor de obște de la milostivul Dumnezeu, vă rugăm sănătate, pace, viață curată și spăsenie sufletească, iar de la smerenia noastră molitvă și blagoslovenie trimitem. Doao scrisori, ce ne-ați trimis², ne-au venit și ceale ce ne-ați scris încă am înțeles, diaconul și grămăticul ce i-ați trimis, după cum ne scrieți, s-au hirotonit amândoi, diaconul preot și grămăticul diacon, carii fiind aici își vor păzi rânduiala cu cinste, după cum să cuvine.

Iar pentru supărarea ce aveți de către vlădica de aici și de către ceilalți papistași, să mai fie îngăduială, că peste puțințele zile vă

¹ Documentul 50/1713 din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, publicat de Gherasim TIMUȘ, „Acte relative la istoria Bisericii Române”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 1887-1888, p. 1034; de Sterie STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, pp. 49-50; și de + LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 388-389.

² Din nefericire, nu s-au păstrat în nicio arhivă aceste scrisori.

vom trimite altă scrisoare, întru carea pre larg vă vom scrie pentru toate lucrurile³ ce veți face, și vă vom trimite și cartea aceea⁴, ce am pus de o face, cu carea să vă puteți apăra. Aceasta acum și mila lui Dumnezeu iarăși rugăm să fie pururea cu voi cu toți.

Fevr. 15. 7221.

A. Ug.

³ Nici această scrisoare cuprinzătoare nu s-a păstrat în nicio arhivă.

⁴ Nu știm care este acea carte de apologetică ortodoxă împotriva ereziilor papistașe.

**Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul
muntean, către Hrisant, patriarhul
Ierusalimului, despre tipografia acestuia
de la Constantinopol și călătoria din Georgia,
prin Rusia, în Olanda a tipografului
Mihail Iștvanovici¹ – 1713, 6 aprilie**

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς ἁγίας
πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ, κυρίῳ Χρυσάνθῳ,
τὴν μετ' εὐλαβείας προσκύνησιν.

Ὁνεωστὶ ἀκοκατασταθεὶς ἡγούμενος εἰς τὸ σεβάσιμον
μοναστήριον τοῦ Καλοῦ μᾶς ἔφερε πάντιμον ἐπιστολὴν
τῆς Ὑμετέρας θεοτιμήτου Μακαριό-τητος, ἣν μετὰ τῆς προσηκούσης
εὐλαβείας ὑποδεξάμενοι καὶ ἀναγνόντες τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ σύστασιν, δὲν
ἐλείψαμεν εὐνοϊκὴν αὐτῷ ἐπιδειξάμενοι τὴν διάθεσιν καὶ τὸ κατὰ δύναμιν
ὑπισχνεῖσθαι· χρέος γὰρ ἔχομεν, διὰ πολλὰς αἰτίας, πάντας τοὺς
οἰκείους αὐτῆς ἀγαπᾶν καὶ ὑπερασπιζέσθαι αὐτῶν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ,
καθόσον δυνάμεθα· καὶ τοῦτο θέλει τὸ γνωρίση ἐμπράκτως, ὅταν τὸ
καλέση ἢ χρεία, ὃ ἄνωθεν αὐτῆς χρηματίσας ἀρχιδιάκονος.

Πολλὰ μᾶς ἐφάνη καλὸν διὰ τὸν τυπογράφον, ὅπου ἡ Μακαριότης
σας μᾶς σημειώνει πῶς ἔχει εἰς τὴν Πόλιν, καὶ χαίρομεν ἀκούοντες αὐτὸν
εἶναι καὶ τῷ νοῦ καὶ ταῖς χερσίν· τοιοῦτον γὰρ αὐτὸν ἀπαιτεῖ καὶ ἡ τέχνη

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, pp. 112-113, *documentul LXX*. Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBICEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, pp. 391-392, *documentul V*.

καὶ ὁ τόπος· ἂν δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἔλθῃ ἐδῶ, δὲν θέλομεν λείψει δι' ἀγάπην τῆς Μακαριότητός Σας νὰ τοῦ ἐρμηνεύσωμεν ὅτι δὲν ἀπόκτησε, πρὸς εὐκολίαν τῆς τέχνης· καί, ἂν καλὰ εἶναι δοκόφρων, ὅμως βλέπωντας ἐν πράξει τὸ ἀληθὲς τῆς μαθήσεως, θέλει ἀφεθῆ ἀπὸ τὴν δόκησίν του, καὶ ὁ βραδύγλωστος θέλει γένει εὐλαλος, ταχύφθογος εἰς εὐχαριστίαν.

Ὁ μαθητὴς μας ὁ Μιχαὴλ χρόνον ἄγει σήμερον ἀφ' οὗ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων, καί, ὡς ἐμάθαμεν, ἀγαλέαν πάνυ διήνυσεν ὁδὸν ἕως εἰς τὴν Στολίτζαν· ὅμως, Θεοῦ χάριτι καὶ δι' εὐχῶν τῆς ἀγίων, ἔφθασε μὲ ὑγίαν καὶ ἐκεῖθεν. κρεῖττονος ἐπιθυμία παιδείας, ἀπῆλθεν εἰς Ὀλανδίαν, πλὴν δὲν ἤξεύρομεν πόσον θέλει περιμένει εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη.

Ὁ ἅγιος Ἀνδριανουπόλεως καὶ οἱ λοιποὶ ἐνθάδε εὐρισκόμενοι ἅγιοι ἀρχιερεῖς εὐλαβῶς προσκυνοῦσι τὴν σεβασμιωτάτην Σας Μακαριότητα· ὁμοίως καὶ ὁ διδάσκαλος Ἀβράμιος τὴν δουλικὴν ἐδαφιαίαν αὐτῇ ἀπονέμει προσκύνησιν. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ εὐλαβῶς ἀσπαζόμεθα τὴν μακαρίαν αὐτῆς δεξιάν.

ἰαψιγ', Ἀπριλίου ς'.

Τῆς Ὑμετέρας θεοτιμήτου Μακαριότητος πρόθυμος εἰς τοὺς ὀρισμοὺς,

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἀνθιμος.

Preafericitului, preaînțeleptului și preasfințitului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, închinare cu evlavie.

Cel de curând așezat egumen la respectata mănăstire a Căluului ne-a adus o cinstită scrisoare² a Fericirii tale, cinstite de Dumnezeu, pe care cu cuvenita evlavie primind-o și, cetind ce-l privește, n-am lipsit să-i arătăm aplecarea binevoitoare și să-l sprijinim după puteri, căci avem datorie din multe pricini să iubim și să sprijinim pe casnicii tăi prin cuvânt și faptă, cât putem, și aceasta o va cunoaște prin opere, când va cere nevoia, acel de mai sus al tău arhidiacon.

Mi-a părut foarte bine pentru tipograful de care-mi scrii Fericirea ta că-l ai în Constantinopol³ și ne bucurăm auzind că e și în gând și în fapt, căci așa o cere și meșteșugul și locul. De ar da Dumnezeu să vie aici, nu vom lipsi pentru iubirea Fericirii tale să-i tălmăcim ce a câștigat, încă pentru ușurința meșteșugului, și cu toate că e după părerea lui priceput, dar văzând în fapt adevărul învățaturii, va mai lăsa din părerea sa și cel încet la limbă va deveni vorbăreț, iute la cuvânt într-o mulțămărită.

Ucenicul nostru Mihail are acum un an de când a plecat din Iviria⁴. Și cum am aflat, a făcut drum foarte încet până la Stoliță⁵, dar slavă Domnului și prin rugăciunile tale sfinte, a sosit⁶ cu sănătate și

² Nici această scrisoare a lui Hrisant Notara nu s-a păstrat în nicio arhivă românească sau grecească.

³ La metocul Sfântului Momânt din Constantinopol viețuia un tipograf pe care Sfântul Antim i l-a cerut lui Hrisant ca să-l trimită în București unde ar putea să învețe desăvârșit meșteșugul tiparului de la sine însuși.

⁴ Nici această scrisoare a lui Mihail Iștvanovici către Sfântul Antim nu s-a păstrat nicăieri.

⁵ Cel mai probabil este capitala țaratului rus, Sankt Petersburg.

⁶ Ipodiakonul Mihail Iștvanovici a ajuns în București, apoi a plecat în Olanda în primăvara anului 1713.

de acolo. Din dorința de mai bună pregătire, a plecat în Olanda, dar nu știm cât va voi să rămână în acele părți.

Preasfințitul de Adrianopol și ceilalți aflători aici, sfinți arhierei, cu evlavie se închină Fericirii tale prea respectate. De asemenea, dascălul Avramie⁷ și se închină până la pământ. Acestea deocamdată, și sărutăm cu evlavie fericita-ți dreaptă.

1713, aprilie 6.

al Fericirii voastre de Dumnezeu cinstite, gata la poruncă,

† Al Ungrovlahiei Antim.

⁷ Ioan Avramios, fostul preot al diasporei grecești din Veneția, era preot și predicator la curtea domnitorului Constantin Brâncoveanu și unul dintre puținii prieteni sinceri ai mitropolitului Antim Ivireanul.

A cincea scrisoare¹ a mitropolitului Antim
Ivireanul către preoții, gocimanii și jurații
din Șchei, despre hirotonia celor trimiși
și despre cartea apologetică împotriva
papistașilor pe care le-o pregătește –
1713, 17 mai

Anthim,

Bojiei milostiiu arhiepiscop i mitropolit vsei zemli Ungrovlahscoi²

Cucearnicilor preot și altor clirici ai sfântei biserici din Șchiiaii Brașovului, tuturor de obște sănătate, viață și spăsenie vă pohtim de la Dumnezeu, iar de la smerenia noastră vă trimitem molitvă și blagoslovenie. Scrisoarea care ni-ați trimis ni-au venit și de cealia ce ni-ați scris, de toate am înțeleș. Pentru 2 grămățici, ce i-ați trimis aici la noi, ca să-i hirotonim, iată că după pohta voastră, far(ă) de zăbavă, am hirotonit, pre unul diacon, iară pre altul diacon și preot, căruia i-am dat și blagoslovenie de duhovnicie împreună cu cartea noastră iscălită și sfântu mir încă v-am trimis, și când vă va lipsi, au mir, au alte trebi, ce aț avea, să

¹ Documentul 51/1713 din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, publicat de Gherasim TIMUȘ, „Acte relative la istoria Bisericii Române”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 1887-1888, p. 1033; de Sterie STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, pp. 50-51; și de † LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, p. 389.

² Antim prin mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al întregului pământ al Ungrovlahiei.

avem știre și vă vom face după pohta voastră. Pentru niște cărțulii, ce ne pohtiți să vă trimitem, pentru supărarea ce aveți de (la) papistaș, n-am putut să le isprăvim, ci va mai fi îngăduială, până va trece praznicul sfântului Costandin și după aceeaia vom sta cu tot (den)adinsul de vom isprăvi și vă vom trimite. Aceasta acum și darul lui D(u)mn(e)zeu să fie pururea cu voi.

Mai 17. 7221.

A. Ug.

A șasea scrisoare¹ a mitropolitului Antim Ivireanul, de iertare a românilor din Șcheii Brașovului – 1713, 18 noiembrie

Anthim,
cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Ungrovlahiei preacinstit
și exarh Plaiurilor.

Cucearnicilor preoț și dumneavoastră gocimanilor și jurațior de la sfânta biserică a Șcheilor din Brașov, tuturor de obște de la Dumnezeu vă rugăm sănătate, pace, viață curată și spăsenie sufletească, iar de la smereniia noastră, m(o)l(i)tvă și bl(a)g(o)s(lo)venie vă trimitem. Scrisoarea ce ne-aț trimis², scrisă de la șase zile ale aceștii luni, ne-au venit și ceale ce ne-aț însemnat am înțeles, ci pentru aceaia ce ceareț ertăciune de (sub) legătura ce v-am fost făcut, iată că vă ertăm, să fiț ertaț și bl(a)g(o)s(lo)viț și să faceț căzutele³ slujbe fără de nici o sfială, ca și mai nainte. Aceasta acum și mila lui Dumnezeu să fie pururea cu molitvele voastre.

Noem. 18 l(ea)t. 7221.

A. Ug.

¹ Documentul 55/1716 din Arhiva Muzeului din Șcheii Brașovului, publicat de Sterie STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Tipografia Ciurcu & Comp., Brașov, 1901, p. 52; de † LAURENȚIU STREZA, Pr. Vasile OLTEAN, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașoveanu*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, p. 393. Documentul este datat greșit ca fiind din anul 7224 (1716), ci mai plauzibil pare a fi 7221 (1713), întrucât la 16 noiembrie 1716 mitropolitul Antim Ivireanul nu mai trăia.

² Nici această scrisoare nu s-a păstrat în nicio arhivă.

³ Cuvintele.

Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, cătρε Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre pierderi ale tipografiei sale și niște clopote¹ – 1714, 24 iulie

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ, κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῶν ἐν Χριστῷ πατρί, τὴν μετ' εὐλαβείας προσκύνῃσιν.

Θεοῦ χάριτι καὶ διὰ τῶν ἀγίων εὐχῶν τῆς Ὑμετέρας θεοτιμῆτου Μακαριότητος τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα ἔλαβε τέλος ἡ βίβλος, ὅπου ἄφησεν ἐδῶ νὰ τυπωθῆ· ἐτελαιώθη βραδύτερον ἀπὸ ὅσον ἠλπίζομεν, ὄχι ἐξ ἀμελείας τῶν τυπογράφων, ἀλλ' ἀπὸ ἐλλείψεως πολλῶν ψηφίων, ὅπου πλείω τῶν πενήκοντα ὀκάδων ἐμεταχύθησαν ἐκ δευτέρου, μὲ τὸ νὰ ἐχάθησαν εἰς τὴν στράταν ἐξ ἀπροσεξίας τῶν ἀνθρώπων τῆς τὴν πρώτην φοράν, ὅταν ἀπὸ τὸ Τεργόβυστον τὰ ἔφεραν εἰς τὸ Βουκουρέστιον· ὅσα δὲ ἴσα ἐτυπώθησαν, ὅλα τὰ ἐπαρადῶσαμεν τῷ ἀγίῳ Βηθλεέμ, καὶ εἰς ὀλίγαις ἡμέραις θέλομεν τοῦ δώσει σῶον καὶ ἀνελλιπῆ καὶ ὅλον τὸν τύπον νὰ τὸν φυλάττη, ἐπειδὴ καὶ ἔχομεν κατὰ νοῦν νὰ μεταθέσωμεν πάλιν τὴν τυπογραφίαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, διὰ περισσοτέραν εὐκολίαν.

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Soccec, București, 1936, pp. 115-116, *documentul LXXII*. Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBICEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, pp. 392-393, *documentul VI*.

Ἐλάβομεν παρὰ τῆς Ἀρχιερωσύνης του ταῖς πενήκοντα ὀκάδες τὸ μέταλλον, ὅπου ἡ ἀγαθὴ προαίρεσις τῆς Μακαριότητος τῆς εὐνοϊκῶς μας ἐχάρισε διὰ ταῖς καμπάναις τῆς ἐκκλησίας μας· καὶ νῦν μὲν δι' αὐτό τε καὶ διὰ τὸ ἄλλο, ὅπου ἐκ προστάγματός της ὀλίγου ἠγοράσαμεν, πολλὰς τῶ εὐγνώμονι δοτῆρι ὁμολογοῦμεν τὰς χάρτας. Μετὰ δὲ ταῦτα θέλει γραφθῆ καὶ τὸ σεβάσμιον αὐτῆς ὄνομα εἰς τὸ βιβλίον τῆς Προθέσεως, διὰ νὰ ἔχη παντοτεινὸν μνημόσυνον. Διὰ τὴν καμπάναν, ὅπου ἡ Μακαριότης Σας παραγγέλλει, θέλομεν ἐπιμεληθῆ ἐπιμόνως, διὰ νὰ γένη μὲ πᾶσαν ἐπιτηδειότητα· ὅμως ἅς εἶναι εἰς εἶδησίν της πῶς θέλει ἀργήση νὰ τελειωθῆ, διατὶ τὸ καλοκαίρι εἶναι ὀλίγον, καὶ ὁ τεχνίτης μόνος, καὶ δεν θέλει προφθάση νὰ κάμη εὐκαίρως τὴν ἀναγκαίαν ἐτοιμασίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν προσκυνητῶς κατὰ τὸ πάρον, αἱ δὲ μακάριαι καὶ θροπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἶησαν ἡμῖν ἀρωγαὶ διὰ βίου.

„αψιδ’ . Ἰουλίου κδ’ .

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Μακαριότητος ὅλως εἰς τοὺς
ὀρισμοὺς,

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος.

Preafericitului, preainvățatului și preasfințitului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, Hrisant, părintele nostru prea respectat întru Hristos, închinăciune cu evlavie.

Cu harul lui Dumnezeu și prin rugăciunile Fericirii voastre de Dumnezeu cinstite, a luat sfârșit săptămâna trecută cartea² ce ai lăsat-o să se tipărească aici. S-a tipărit mai cu zăbavă de cum speram, dar nu din neîngrijirea tipografilor, ci din lipsa multor litere, căci mai mult de cincizeci de ocale s-au turnat din nou, de vreme ce s-au stricat pe drum din neluarea aminte a oamenilor ei întâiași dată, când au dus [tipografia] de la Târgoviște la București. Dar, câte s-au tipărit, toate le-am dat Preasfințitului de Betleem și în puține zile îi vom da întreg și fără lipsă tiparul tot, să-l păzească, de vreme ce și avem de gând să mutăm iarăși tipografia la București, pentru mai multă ușurință.

Am luat de la Arhieria sa cele cincizeci de ocale de metal pe care bunul gând al Fericirii tale, cu bunătate ni le-a dăruit pentru clopotele bisericii noastre³. Și acum și pentru acela și pentru altul, pe care după porunca ta de curând l-am cumpărat, mulțămim foarte binevoitorului dăruitor. După aceia se va scrie și numele tău venerat în cartea gândului bun, ca să aibă veșnică pomenire. Pentru clopotul pe care Fericirea ta îl comanzi, ne vom îngriji cu stăruință, ca să fie făcut cu toată priceperea. Dar, să fie în știința ta că va zăbovi isprăvirea lui, pentru că vara e scurtă și meșterul e singur și nu va izbuti să facă la vreme pregătirea de nevoie.

Și acestea cu închinăciune acum, iar rugăciunile tale fericite și de Dumnezeu ascultate să ne fie ajutătoare în viață.

1714, iulie 24.

Al Fericirii tale preaenerate,
cu totul la poruncă,

† Al Ungrovlahiei Antim.

² Cartea, cel mai probabil în limba greacă, nu se găsește între tipăriturile cunoscute ale Sfântului Antim în anul 1714.

³ Probabil că este vorba de biserica Mănăstirii „Tuturor Sfinților” din București, unde Sfântul Antim a ostenit în perioada 1713-1715.

Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul
muntean, către Hrisant, patriarhul
Ierusalimului, despre oprirea cărții tipărite
de Mitrofan Grigoras și despre un dar
de metal pentru litere, cu știri despre preotul
Avramie¹ – 1714, 9 august

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς ἁγίας
πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ,
τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῶν ἐν Χριστῷ πατρί, τὴν μετ' εὐλαβείας
προσκύνησιν.

Ἀπὸ τὸ προσκυνητὸν γράμμα τῆς Ὑμετέρας θεοτιμῆτου
Μακαριότητος, ὁποῦ ἀσπασίως τε καὶ εὐλαβῶς ἐδεξάμεθα
μαθόντες ὃν ἔχει σκοπὸν περὶ τῶν νεωστὶ τυπωθέντων βιβλίων, να
μὴν εὐγῆ κατὰ τὸ πάρον κανένα ἀπ' αὐτὰ ἔξω, ἐλυπήθημεν οὐ μετρίως·
διότι, μὴ ἔχοντες περὶ τούτου προλαβοῦσαν εἶδησιν, ἐδώκαμεν ἄδειαν τῷ
διδασκάλῳ κύρ Μητροφάνει, ὁποῦ μὲ ταῖς πολλαῖς του παρακάλεσες μᾶς
ἔστενοχώρει, νὰ κρατήσῃ, καθὼς ἔγραφε, κδ' βιβλία διὰ τὸν κόπον του·
ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ἓνα μὲν ἔστειλε τῷ ὑψηλοτάτῳ ἡμῶν Ἡγεμόνι, παρ' οὗ καὶ
τὴν ἀμοιβὴν πλουσιόδωρον ἐκομίσατο, τὰ δὲ ἄλλα ἔλεγε νὰ τὰ στείλῃ εἰς
τὴν πατρίδα τοῦ. Ὅθεν τώρα, πῶς νὰ ἀνακαλέσωμεν τὸ γεγενημένον
οὐκ οἶδαμεν, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ καὶ παρὰ γνώμην, ἐξετείναμεν τὴν χεῖρα εἰς

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, p. 116, *documentul LXXVIII*. Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBICEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, p. 394, *documentul VII*.

ἄμητον ἀλλότριον: παρακαλοῦμεν νὰ ἔχομεν εὐνοϊκὴν τὴν συγγνώμην παρὰ τῆς πατρικῆς τῆς ἀγάπης.

Τὰ ἔξοδα ὅπου ἔτρεξαν εἰς τὰ νεοχυθέντα ψηφία καὶ εἰς τοὺς τυπογράφους, οὔτε τὰ ἐσημειώσαμεν, οὔτε εἶναι χρεία νὰ τῆς δώσωμεν δι' αὐτὰ περισσοτέραν εἶδησιν, ἀλλ' εἶτε πολλὰ εἶναι, εἶτε ὀλίγα, χάριν εὐλαβείας ὅλα τὰ χαρίζομεν τῇ Ὑμετέρα Μακαριότητι, καθὼς καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ὑποσχέθημεν· οὔτω ἄλλο ζητοῦμεν παρ' αὐτῆς, εἰ μὴ μόνον εὐχὴν καὶ εὐλογίαν.

Εὐχαριστοῦμεν πάλιν καὶ διὰ τὰς ἄλλας πενήκοντα ὀκάδας τοῦ μετάλλου, ὅπου ἡ ἀγαθὴ τῆς προαίρεσις ἔγραψε νὰ μᾶς δώσουν· καί, ἀγκαλὰ δεν τὸ ἐλάβομεν, διατι τὸ εἶχαν ἐξοδιάση, ἡμεῖς ὅμως οὕτως ὁμολογοῦμεν τὴν χάριν, ὡσὰν νὰ τὸ εἶχαμεν παραλάβῃ, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἀποβλέπομεν εἰς τὸ δῶρον, ἀλλ' εἰς τὴν φιλότιμον γνώμην τοῦ δωρησαμένου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον, αἱ δὲ μακάριαι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἶσαν ἡμῖν ἀρωγαὶ διὰ βίου.

ἰαψιδ', Αὐγούστου θ'.

Τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιωτάτης Μακαριότητος
ὅλως εἰς τοὺς ὀρισμοὺς

† Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος.

Ὁ διδάσκαλος κύρ Ἀβράμιος καὶ δούλος τῆς Μακαριότητός τῆς μετ' αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας προσκυνητῶς ἀσπάζεται τὴν μακαρίαν αὐτῆς δεξιάν· τοῦ ὁποίου ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν πατριαρχικὴν αὐτῆς Μεγαλειότητα καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα ἀγρυπνεῖ (καθὼς αὐτὸς λέγει) καὶ οὐδέποτε ὑπνῶ κατέχεται· ἀλλὰ τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τῆς χειρὸς καὶ ἡ τῆς γλώττης κίνησις ὑπὸ ἄλλης αἰτίας διεκωλύθησαν, ἦν, Θεοῦ δίδοντος, ἐν καιρῷ ἑτέρῳ δηλώσομεν.

Preafericitului, preainvățatului și preasfințitului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, prea respectatului nostru părinte în Hristos, închinare cu evlavie.

Din venerata scrisoare² a Fericirii voastre de Dumnezeu cinstită, pe care sărutând-o și cu evlavie am primit-o, aflând ce scop aveți cu cărțile de curând tipărite, ca să nu iasă deocamdată niciuna afară, ne-am întristat nu puțin, pentru că neavând în această privință știre mai de 'nainte, am dat voie dascălului kyr Mitrofan³, care ne-a supărat cu multele lui rugăciuni, să ia, cum a scris, douăzeci și patru de cărți pentru osteneala lui⁴, din care pe una a trimes-o prea înălțatului nostru domn, de la care a luat și un răspuns îmbelșugat, iar pe celelalte zicea că le trimete în țara sa⁵. Încât acum, nu știm cum să îndreptăm ceea ce s-a făcut, și de aceea, cu toate că împotriva gândului nostru am întins mâna în seceriș străin, ne rugăm să avem iertare binevoitoare de la părinteasca voastră iubire.

Cheltuielile ce s-au făcut la literele nou turnate și la tipografi, nici nu le-am însemnat, nici nu e nevoie să vă dăm pentru dânsle mai multă știre, dar fie multe, fie puține, din evlavie toate vi le dăruim Fericirii voastre, cum v-am făgăduit și prin viu grai⁶,

² Din nefericire, nici această scrisoare a lui Hrisant Notara nu s-a păstrat în nicio arhivă până astăzi.

³ Mitrofan Grigoras.

⁴ El s-a ocupat de corectura textelor pentru tipărirea mai multor cărți în limba greacă în perioada 1705-1715, dintre care amintim: *Carte de peste tot anul, cuprinzând fără lipsă, tot serviciul bisericesc, Panoplia dogmatică a lui Alexie Comnenul, Slujba Sfintei Ecaterina și Proschinitarul Sfântului Munte Sinai, Pilde filosofești, Despre oficiile, clericii și dregătoriile Sfintei Biserici a lui Hristos și însemnarea lor* (compusă de Hrisant Notara). Nu știm despre care carte este vorba aici.

⁵ Mitrofan Grigoras era din Dodona Epirului (Nord-Vestul Greciei), localitate situată la 20 km sud de Ioannina.

⁶ Deci, Sfântul Antim și patriarhul Hrisant Notara s-au întâlnit în anul 1714, probabil în perioada lunilor aprilie-iulie.

așa încât nimic nu vă cerem decât numai rugăciune și binecuvântare.

Mulțămim iarăși și pentru celelalte cinzeci de ocale de metal pe care buna voastră intenție a scris că ni le dă. Și cu toate că nu le-am luat, pentru că fusese folosit [la altceva], totuși vă mulțămim ca și cum l-am fi luat, deoarece nu ne uităm la dar, ci la gândul iubitor al dăruitorului. Și atâta despre aceasta, iar fericitele și de Dumnezeu ascultatele tale rugăciuni să ne fie ajutătoare în viață.

1714, august 9.

al Fericirii voastre preaenerate,
cu totul la porunci

† Al Ungrovlahiei Antim.

Dascălul kyr Avramie și rob al Fericirii voastre cu sfială și evlavie vă sărută închinându-se fericita dreaptă, a cărei evlavie către patriarhiceasca voastră Mărime și zi și noapte veghează, cum însuși zice, și niciodată nu se prinde de somn. Dar, semnele simțite ale mâinii și mișcarea limbii din altă pricină s-au oprit, pe care, cu voia lui Dumnezeu, cu alt prilej o vom vădi.

Gramata patriarhală¹ constantinopolitană² pentru Mănăstirea Tuturor Sfinților din București – 1714, 20 Septembrie

Καὶ τοῦτο πάντος τῶν ἀναγκαίων καὶ εἰκότων μάλα καθέστηκε
 Κτῆ ἡμῶν Μετριότητι, ὡς ἔργον αὐτῆς οἰκεῖον καὶ ἰδιαίτατον,
 οὐ μόνον τὸ προνοεῖν τῶν ἀπανταχοῦ εὐαγῶν οἴκων τοῦ Κυρίου, καὶ
 τῶν ἔκπαλαι τιμίων ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ἱερῶν μοναστηρίων,
 ἐν οἷς τὸ θεῖον ἀενάως καὶ ὁσημέραι δοξολογούμενον ὑμνεῖται καὶ
 γεραίρεται, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωστὶ καὶ προσφάτως ἦδε ἀνεγειρομένων
 ἱερῶν οἰκοδομημάτων παρὰ τῶν θεοφρόνων, εὐλαβεστάτων τε καὶ
 φιλαρέτων ἀνδρῶν τὴν αὐτὴν προβάλλεσθαι καὶ ἐμποιεῖν κηδεμονίαν
 καὶ πρόνοιαν, καὶ συνιστᾶν αὐτά, καὶ ἐπιρρῶννύειν τοῖς πατριαρχικοῖς
 βεβαιωτικοῖς σιγιλλιώδεσι γράμμασι, κατὰ τὸ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς πεπλούτηκε
 πατριαρχικὸν προνόμιον, ἐντάλμα-σι κανονικοῖς καὶ βασιλικοῖς ὁρισμοῖς
 καὶ θεσπίσμασι, πρὸς ἀποτροπὴν καὶ κωλύμην παντοίας ἐπιγενησομένης
 κατ' αὐτῶν προσβολῆς ἐναντίας καὶ ἀντικειμένης περιστάσεως· οὕτω
 γὰρ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἔργων, ὑπερασπιζόμενα παρὰ τῶν ἐχόντων τὴν
 ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν καὶ συνεχῶς ἀντιλαμβανόμενα, εἰς μείζονα τὴν
 προκοπὴν καὶ τὴν ἐπίδοσιν προάγεσθαι πέφυκεν· ἐπομένως τε καὶ τὴν
 τούτων διαμονὴν καὶ εὐστάθειαν εἰς μακροτέραν τοῦ πανδαμάτορος

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 1, Librăriile Socec, București, 1915, pp. 629-634, *documentul DCIX*.

² Sf. Antim Ivireanul a rânduit, prin *Așezământul mănăstirii* și prin *Hrisovul arhieresc* adăugat, ca ctitoria sa să fie independentă, și a cerut patriarhilor răsăriteni (de Constantinopol, Antiohia, Ierusalim și Alexandria) gramate de recunoaștere a acestei rânduieli. Prin aceste acte oficiale Sfântul Antim voia să se asigure că averile mănăstirii nu vor trece niciodată în proprietatea străinilor (Hrisant Notara era cel dintâi vizat, deși nici ceilalți patriarhi greci nu erau mai puțin lacomi).

χρόνου παράτασιν ραδίως ἐπεκτείνεσαι· διὸ καὶ χρεωστικῶς ὀφείλουσιν οἱ κατὰ καιροὺς Πατριάρχαι τοῦ οἰκοομενικοῦ τούτου Θρόνου, καθῶς ἢ παράδοσις δίδωσιν, ἀδιαλείπτως τὴν τοιαύτην ἐξαπλοῦν πρόνοιαν, μεθ' ὅσης προθυμίας καὶ δυνάμεως, ἐπὶ πάσαις ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς θεαρέστοις πράξεσί τε καὶ ὑποθέσεσι, καὶ χεῖρα βοηθείας χορηγεῖν παντὶ τῷ ἐπικαλουμένῳ μετὰ δεήσεως, τῇ ἐξουσίᾳ καὶ χάριτι τῆς ἑαυτῶν πατριαρχικῆς ὑπεροχῆς καὶ μεγαλειότητος.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ ἱερώτατος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ὑπέρτιμος κτ., κατὰ θεῖαν ἐπίπνοιαν, διὰ τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα εἶχε μέντοι πρὸ πολλοῦ πόθον διαρκῆ καὶ διάπυρον εἰς τὸ καταρτίσαι ἔργον ὄσιον καὶ παρὰ Θεῶ ἐπάξιον, καὶ ἀρωγὴν ἀπεξεδέχετο μέντοι τὴν ἄνωθεν θεῖαν ῥοπὴν καὶ τὴν συγκατάνευσιν εἰς συμμαχίαν καὶ ἀρωγὴν τοῦ ἐπιχειρήματος, μεμνημένος τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς τοῦ εἰπόντος: «οὐδεὶς δύναται χωρὶς Ἐμοῦ τι ἀγαθὸν ποιῆσαι»· ἦν δὲ τοιοῦτον ἐκεῖνο τὸ μελετώμενον αὐτῷ, τὸ διεγείρει ἐκ βάθρων περικαλλῆς μοναστήριον εἰς δόξαν καὶ λατρείαν καὶ προσκύνησιν τοῦ ἐν Τριάδι ὑμνουμένου Θεοῦ, μνήμην τε καὶ εὐκλειαν ἀπάντων τῶν ἁγίων· διὸ καὶ ὁ ποιῶν ἀεὶ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτόν, ἀποδεξάμενος ἀσμένως τὴν πρόθεσιν καὶ ἔφεισιν τῆς αὐτοῦ Ἱερότητος καὶ ἐπακούσας, ἤξιωσεν εἰς φῶς προαγαγεῖν τὸ ὅπερ ἐπόθει καὶ ἔργοις αὐτοῖς ὀλοτελῶς ἐκπληρῶσαι.

Καὶ γὰρ ἐντὸς τοῦ Μπουκουρεστίου, ἔνθα καὶ ἡ αὐθεντικὴ καθέδρα ἐφίδρυται, ἐν τόπῳ διωρισμένῳ, κατορύξας ἐκ βάθρων τὰ θεμέλια, ὠκοδόμησε τὸ ἱερὸν μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων, φαιδρῶς ὠραΐσας αὐτὸ καὶ κατακοσμήσας ἐκκλησίᾳ ἐκλελεγμένη τῇ τεχνικῇ συμπίξει καὶ ἀρμονίᾳ τῶν λίθων ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, καταβαλῶν καὶ τὴν δαπάνην, οὐ λόγῳ φειδοῦς, ἀλλὰ δαψιλῇ καὶ πλουσίαν, ἐξ ἰδίων χρημάτων, προσεποικοδομήσας ἔτι καὶ κειμήλια ἱκανὰ πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἐν αὐτῷ διαπονησόντων ἱερῶν πατέρων, ὡς μέλλων αὐτὸ προσαγαγεῖν δῶρον Θεῷ τιμαλφέστατον καὶ ἀγιώτατον, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν τῇ αὐτοῦ Ἱερότητι μικρὰν καὶ μετρίαν δύναμιν, πρὸς θεῖαν εὐχαριστίαν, ὡς εἴρηται, καὶ ὑμνωδίαν ἀκατάπαυστον· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὡσπερ νύμφην τινὰ ὠραίαν καὶ πάγκαλον προικοδοτήσας, αὐτὸ ἀφιέρωσε καὶ ἀνέθετο, ἀπὸ

παντὸς εἶδους, ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ, ὅσα ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα χρή προσεῖναι τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις, ἀπὸ μὲν τῶν ἀκινήτων ὑποστατικῶν πλεῖστα χωράφια, ἀμπέλους τε καὶ κήπους καὶ λιβάδια καὶ τόπους συνδένδρους, ὕδρομύλους τε καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα, ἀπὸ δὲ τῶν κινήτων εἰδῶν ἄμφια ἱερὰ διάφορα, πολυτελῆ τε κειμήλια καὶ σκευὴ ἀργυρᾶ ἱκανῆς ποσότητος, ἐκ τῶν ὧν χρήζουσιν αἱ μυστικαὶ τελεταὶ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ δεσποτικαῖς ἑορταῖς, ταῖς τε κυριακαῖς καὶ ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων καὶ ταῖς πανηγύρεσι καὶ αὐταῖς ταῖς καθ' ἑκάστην τῶν ἡμερῶν, καθάπερ ἔθος ἀρχαῖον κεκράτηκεν ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις· ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῶν ζῶων τῶν ἀλόγων, τὰ μὲν ὡς ἀρμόδια εἰς ἀχθοφορίαν καὶ γεωργίαν ἀρότρου, τὰ δὲ διὰ τὴν ἐξ ἐκείνων ἐπιγενομένην τοῖς μοναστηρίοις καρποφορίαν καὶ πρόσοδον· καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν ὁμοῦ, ὅσα χειροῆθη εἶδη καὶ τρωγώσιμα πρὸς ἐστίασιν καὶ φιλοξενίαν τῶν ξένων καὶ προσηλύτων, γνωστῶν τε καὶ ἀγνώστων, τῶν ὑπ' εὐλαβείας προσερχομένων τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ χάριν προσκυνήσεως. Οὐ γὰρ δι' οἰκείοις χρεῖαν καὶ ἀπόλαυσιν τὴν τοσαύτην φιλοτιμίαν περὶ αὐτὸ ἡ Ἱερότης αὐτοῦ ἐνέδειξεν, ἀλλὰ πρῶτως καὶ καθ' αὐτό, μεγαλυνομένου τοῦ Κυρίου ἐν αὐτῷ καὶ ἐξίλουμένου ταῖς ἀπαύστοις προσευχαῖς καὶ δεήσεσι τῶν ἐνασκουμένων πατέρων, πᾶσα ἡ κτίσις χαίρει ἢ πιστῆ καὶ εὐγνώμων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων· κατὰ δὲ δεύτερον λόγον, ὅτι προηγεῖται καὶ κοινῇ τοῖς πᾶσι σωτηρία, ζῶσί τε καὶ τοῖς κεκοιμημένοις.

Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ ῥηθεις ἀρχιερεὺς συμφερόντως καὶ ὡς ἔπρεπε καλῶς καὶ παγίως συστησόμενος, οὐκ ἔστη μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω ἐξέτεινε τὴν πρόνοιαν· οὐ γὰρ ἀρκεῖ τῷ παράγοντι μόνον τὸ τόδ' εἰς ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἐπὶ πολὺ ἐφευρεῖν τὸν τρόπον, καὶ μὴ ἐξαρπασθῆναι ἐν τάχει ὑπὸ τῆς βίας τοῦ τὰ πάντα καταναλίσκοντος χρόνου.

Καὶ γὰρ κατὰ πρῶτον σκοπὸν θέλει καὶ ποθεῖ ἡ αὐτοῦ Ἱερότης τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, ὅπερ ἐδομήσατο, ἵνα μὴ ὑπάρχη προσώπῳ τινὶ ὑποτεταγμένον καὶ ὑποκείμενον, οὔτε ὑποκεκλιμένον πατριαρχικῇ δεσποτείᾳ, οὔτε ἐξουσίᾳ ἡγεμονικῇ ἢ καὶ ἀρχοντικῇ μηδέποτε, ἀλλὰ μένειν

ἐλεύθερον πάντη, αὐτόνομόν τε καὶ ἀδέσποτον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἔξουσιαζόμενον καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ μόνου τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν ἐπιτροπῶν οὓς καθέστησεν ἤδη τοῦ διέπειν αὐτὸ καὶ ἐπισκέπτεσθαι, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ καιροὺς ἐσομένων ἡγουμένων, μηδενὸς ἄλλου ἀπὸ παντοίας ὑπεροχῆς καὶ τάξεως καὶ βαθμοῦ δυναμένου οἰωδῆτινι τρόπῳ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς εἰς τὴν τοῦ μοναστηρίου διοίκησιν, λόγῳ τινὶ καὶ ἔργῳ, ἢ ἐπιτάττειν αὐτοῖς, καὶ βιάζειν, λέγων: τοῦτο οὕτω γενέσθω, ἐκεῖνο δὲ ἄλλως, ἀλλὰ φυλάττη ἕκαστος τὰ ἴδια ὄρια, μακρὰν τούτου διίστάμενος, ὡς ἀμέτοχος. Ὅθεν περὶ τε τούτου καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν, συντεινόντων πρὸς σύστασιν καὶ καλὴν διεξαγωγὴν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, ὁ αὐτὸς φιλόθεος ἀρχιερεὺς, τὰ ἅπερ εὐλογοφανῶς διανοήθη τὰ πάντα εἰς τριακονταδύο κεφάλαια διελῶν, ἐγχαράξας τε καὶ κατὰ μέρος διαγράψας ἐν ὑπογεγραμμένῳ καὶ ἐσφραγισμένῳ ἀρχιερατικῷ αὐτοῦ γράμματι, κατ' ἰδίαν αὐτοῦ βουλὴν καὶ θέλησιν ἐκύρωσεν, ἐβεβαίωσέ τε καὶ κατησφαλίσατο, ἄρας καὶ ἐπιτίμια ἐκφωνήσας κατὰ τῶν τολμησόντων ποτὲ διασεῖσαι καὶ ἀνατρέψαι μικρόν τε ἢ μέγα τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἀτόμου στιγμῆς καὶ κεραίας.

Εἰσὶ δὲ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα· διωρίσατο γὰρ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ὀφείλει ὁ ἡγούμενος διοικεῖν αὐτό, ἐπὶ πᾶσι δηλονότι ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀληθείᾳ, περὶ τε τῶν εισοδημάτων ἀπὸ παντοίας καρποφορίας καὶ προσόδων τοῦ μοναστηρίου, ἐξόδων τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀφεύκτων ἀναλωμάτων, ἐν τε τῇ συναγωγῇ αὐτῶν καὶ τῇ δαπάνῃ τοῦ μοναστηρίου, ὁποίως χρὴ πολιτεύεσθαι καὶ τοὺς ἡγουμένους καὶ ἐπιτρόπους ἐν παντὶ καιρῷ, αἰνιζάμενος σαφῶς διεδήλωσεν· ὁμοίως καὶ περὶ τροφῆς καὶ πόσεως τῶν πατέρων, τῶν τε ἱματίων καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῶν ἀναγκαίων τῇ σφετέρᾳ αὐτάρκειᾳ αὐτοῖς διορισθέντων· ἀλλ' ἔτι καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἀσκούμενοι πατέρες πῶς ὀφείλουσι διάγειν σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως, μετιέντες τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μετὰ διαπύρου προθυμίας καὶ ἀγάπης, εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς κατ' ἐπαγγελίαν ἀποταξαμένοις τῷ κόσμῳ, ὑπηρετοῦντές τε καὶ κοπιῶντες ἀόκνως καὶ ἀγογγύστως εἰς πάσας τὰς μοναστηριακὰς χρείας, περὶ τε ἀποδοχῆς παντὸς προσώπου καὶ φιλοξενίας τῶν εὐλαβῶς προσερχομένων ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ.

Πρὸς τούτοις καὶ περὶ μνημοσύνων τῶν ἐν Κυρίῳ κοιμηθέντων, καὶ ὅποσα δεῖ χρήματα δαπανᾶσθαι ἐν ταῖς ταφαῖς καὶ κηδείαις τῶν ἱερῶν πατέρων. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τεσσάρων τινῶν ἑορτῶν, τῶν διαταχθεισῶν πανηγυρίζεσθαι κατ' ἔτος ἀπαραιτήτως ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ψδαῖς πνευματικαῖς, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τοῦ τε θεόφρονος κτήτορος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐαρεστησόντων Κυρίῳ ὁσίων πατέρων, – ἅτινα τῷ βουλομένῳ εἰδέναι, ῥᾶον ἐστὶν ἀναπτύξαντι ἐκεῖνον τὸ τῆς Ἱερότητας αὐτοῦ γράμμα, γινῶναι σαφῶς τὴν σοφὴν καὶ θεόπνευστον ἐπίπνοιαν τοῦ οὕτω διατάξαντος, ἐπεὶ πάντα εἰσὶ ψυχωφελῆ, εὐάρεστα τε Θεῷ, ὡς κοινῆς σωτηρίας πρόξενά.

Περὶ ὧν τούτων πάντων ἀξιοσάσης τῆς αὐτοῦ Ἱερότητας κυρωθῆναι, βεβαιωθῆναι τε καὶ κατασφαλισθῆναι καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σιγιλλιώδους γράμματος, ἡ Μετριότης ἡμῶν, τὴν τοιαύτην αὐτοῦ αἴτησιν ὡς δικαίαν καὶ ὠφέλιμον καὶ τὸ εὐλογον ἔχουσαν ἀποδεξαμένη ἀσμένως καὶ περιχαρῶς, γράφει καὶ ἀποφαίνεται, γνώμη κοινὴ συνοδικῆ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν κτ., ἵνα τὸ ῥηθὲν μοναστήριον, ὅπερ ὠκοδόμησεν ἐκ βάθρων ἐντὸς τοῦ Βουκουρεστίου ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων ὁ διαληφθεὶς ἱερώτατος κτ., μετὰ τῶν ὑποστατικῶν αὐτοῦ καὶ κτημάτων, τῶν ἀκινήτων καὶ τῶν λοιπῶν κινητῶν ἀφιερωμάτων, κειμηλίων, ἱερῶν τε ἀμφίων καὶ ἀργυρῶν σκευῶν, εἴη καὶ μένη ἀπὸ τὸν νῦν καὶ εἰς τὸ ἕξῃς ἐλεύθερον, ἀδούλωτόν τε καὶ ἀδέσποτον καὶ αὐτόνομον ὅλως, ἀνεπίβατόν τε καὶ ἀκαταπάτητον παρὰ παντὸς προσώπου, πατριαρχικοῦ τε καὶ ἀρχιερατικοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ, καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀρχοντικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀξίας, διεξαγόμενον καὶ διοικούμενον ὑπὸ μόνων τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένων καὶ ἐπιτρόπων αὐτοῦ· ὡσαύτως καὶ πάντα ὅσα περιέχονται ἀκριβῶς καὶ κατὰ μέρος ἐν τοῖς τριακονταδύο κεφαλαίοις, τοῖς καταστροφθεῖσιν ἐν τῷ ἐνυπογράφῳ ἐκείνῳ γράμματι τῆς αὐτοῦ Ἱερότητας, ἔχῃσι κάκεῖνα πάντα τὸ κύρος πάγιον, ἀμεταποίητόν τε καὶ ἀμετάθετον καὶ ὅλως ἀμετάτρεπτον μέχρι τερμάτων τοῦ αἰῶνος τούτου, ὅπως, κατ' ἐκεῖνα διοικούμενον καὶ κατευθυνόμενον, ἔχη καὶ τὴν αὐτοῦ διαμοιρῆσιν καὶ εὐστάθειαν ἀκλόνητον καὶ ἀδιάσειστον, ὀφειλόντων

πάντων, τῶν ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ὑπερασπίζεσθαι αὐτοῦ, συντρέχειν τε καὶ βοηθεῖν αὐτῷ κατὰ δύναμιν, εὐεργετεῖν τε καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ φροντίζειν συστάσεως, ἐλεούντων καὶ εὐεργετούντων δαψιλαῖς χορηγίαις καὶ προμηθείαις ἐκ τῶν ὧν αὐτοῖς ἀγαθῶν ἔχαρισατο ὁ Κύριος. Διὰ δὲ τῶν τοιούτων εὐποιῶν καὶ εὐεργεσιῶν αὐτῶν πρὸς αὐτὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον τύχῃσι κάκεινοι τὸ μνημόσυνον αὐτῶν καὶ ἐν αὐτῷ, ἀκατάπαυστον καὶ αἰώνιον, ἐπιτεύξωνται δὲ καὶ τῆς ἀξίας ἀνταποδόσεως παρὰ Θεοῦ Παντοκράτορος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῆς ἀποδόσεως· μηδεὶς οὖν τολμήσῃ ποτὲ τὴν ἀπάντων ἀνατρέψαι τι πολὺ ἢ ὀλίγον τῶν ἐν τῷ παρόντι κάκεινῳ τῷ ἀρχιερατικῷ γράμματι κυρωθέντων καὶ βεβαιωθέντων, ἢ ἀφαιρέσαι καὶ προσθεῖναι τι κατ' οὐδένα τρόπον· φοβερὸν γὰρ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος·

ὃς δ' ἂν τῇ ἑαυτοῦ ἐξουσίᾳ ἐπεριδόμενος, τῶν κατὰ τόπον ἀρχιερέων, ἢ ἡγεμόνων καὶ ἀρχόντων, ἢ παντοίας ἄλλης τάξεως, πειραθῇ ὑποδουλώσαι καὶ ὑποτάξαι αὐτὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον ἐτέρῳ τινὶ προσώπῳ, ἢ διασεῖσαι καὶ ἀλλοιωῖσαι καὶ ἐκμειῶσαι τὰ γεγραμμένα ταῦτα, ἐν ἀθადείᾳ καὶ περιφρονήσει, ὁ τοιοῦτος ἀποδῶ τῷ φοβερῷ κριτῇ λόγον ἀναπολόγητον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὡς ἔνοχος καὶ ὑπόδικος τῷ αἰωνίῳ ἀναθήματι. Ὅθεν καὶ ἀπολυθὲν τὸ πάρον ἡμέτερον πατριαρχικὸν σιγιλλιωδὲς ἐν μεμβράναις γράμμα ἐδόθη τῷ ἱερῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, πρὸς φύλαξιν ἀσφαλῆ καὶ ἔνδειξιν, μνήμην τε καὶ δήλωσιν αἰδίου.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψιδ', ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος κ' .

† Κοσμάς, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ὁ Ἡρακλείας καὶ Ῥαιδεστοῦ Γεννάδιος.

† Ὁ Νικαίας Γεννάδιος.

† Ὁ Χαλκηδόνης Κωνσταντίας.

† Ὁ Δέρκων Νικόδημος.

Si aceasta totdeauna a făcut parte din cele de nevoie și cuvenite Smereniei noastre, ca lucru al nostru îndeosebi și foarte propriu, nu numai a ne îngriji pretutindeni de sfintele case ale Domnului și mănăstirile cinstite de demult,enerate și sfinte, din munți și peșteri, în care numele lui Dumnezeu neconținut și zi de zi slăvindu-se se cântă și se cinstește, ci și pentru lăcașurile sfinte ridicate de curând și proaspăt de către cei cu gând dumnezeiesc, prea evlavioși și iubitori de virtute a cheltui și a întrebuința aceeași grijă și îngrijire și a le ajuta și a le întări prin gramate pecetluite de asigurare, după privilegiul patriarhicesc, susținut de la început, prin porunci canonice și orânduiele și hotărâri împărătești, pentru înlăturarea și oprirea oricărui atac protivnic ce ar veni asupra lor și oricărei împrejurări dușmane. Căci astfel cele bune dintre lucruri, scutite de cei ce au puterea și tăria și neconținut ajutate, ajung a înainta la un mai mare progres și la o creștere mai mare. Deci și trăinicia și buna lor stare se va întinde la o mai mare durată a vremii celei ce [pe] toate le distruge. Pentru care și datoresc Patriarhii de pe vremuri ai acestui Scaun ecumenic, cum e și datina, în mod continuu o astfel de îngrijire întinsă, cu cea mai mare grabire și putere, în toate faptele și lucrurile bisericești plăcute lui Dumnezeu, și trebuie să întindă o mână de ajutor oricui o cere cu rugăciune, cu puterea și harul superiorității și măreției lor patriarhicești.

Deoarece, deci, și Preafințitul și preacinstitul³ Mitropolit al Ungrovlahiei, din inspirație dumnezeiască, întru curăția sa a avut de multă vreme dorința statornică și fierbinte de a înălța un lucru cuvios și vrednic de Dumnezeu, a și primit ca ajutor această de sus dumnezeiască îndemnare și învoire⁴ pentru sprijinul și ajutorarea operei, aducându-și aminte de glasul Domnului care zice: „nimeni

³ Elogierea mitropolitului Antim, adusă prin această gramată, era o recunoaștere a virtuții și a personalității marelui ierarh ivireano-român.

⁴ Binecuvântarea patriarhală confirmă îndemnul primit de la Dumnezeu în ziua Sfintei Agatha (5 februarie 1713).

nu poate face ceva bun fără de Mine”. Și acest gând al lui era să înalțe din temelie o prea frumoasă mănăstire pentru slava și slujba și închinarea lui Dumnezeu, Celui în Treime închinat, precum și pentru amintirea și mărirea tuturor sfinților. Pentru care și Acela ce face totdeauna voia celor ce se tem de Dânsul, primind cu plăcere planul și intenția Sfinției sale și ascultând-o, l-a învrednicit a aduce la lumină ceea ce dorea și a o îndeplini cu totul chiar și prin fapte.

Căci înlăuntrul Bucureștilor, unde se afla și domnescul Scaun, în loc hotărât, săpând din adânc temeliile, a clădit sfânta mănăstire a Tuturor Sfinților, împodobind-o strălucit și înfrumusețând-o cu o biserică aleasă prin alcătuirea ei tehnică și prin potrivirea pietrelor, înlăuntru și în afară, punând și cheltuială, nu cu cruțare, ci îmbelșugată și bogată, din chiar banii lui, adăugând apoi și zidirea de chilii îndestulătoare pentru odihna sfinților părinți ce lucrează în ele, pentru a o aduce ca dar prea scump și preasfințit lui Dumnezeu, după mica și modesta putere ce o are Sfinția sa, pentru mulțămirea dumnezeiască, precum s-a spus, și cântarea de laudă necurmată. Ba încă și ca pe o mireasă plăcută și prea frumoasă înzestrând-o a aferosit și a înfățișat, de tot felul, în acea mănăstire, câte lucruri de nevoie și folositoare trebuie să se dea sfintelor mănăstiri, din cele mișcătoare multe moșii, vii și grădini și livezi și locuri cu pomi, mori de apă și celelalte ca acestea, iar în ce privește cele mișcătoare, felurite vase sfinte, odoare scumpe și vase de argint îndestule, din cele ce se întrebuintează la Sfintele Taine și la toate slujbele bisericesti în marile și domneștile sărbători, duminicile și la pomenirile Sfinților și la hramuri și la cele din fiecare zi, după cum s-a făcut datina cea veche în toate sfintele mănăstiri; tot așa [a adus] și dintre vietățile necuvântătoare, cai [ca unii] potriviți pentru sarcini și lucrul plugului, iar altele pentru rodul și venitul ce vine de la dânsle mănăstirilor; și dintre păsări [a oferit] toate produsele de folos⁵ și

⁵ Traducerea veche „câte sunt de îndemănare” sugerează folosul lor la treburile omului.

de mâncare pentru ospătarea și găzduirea străinilor și a călătorilor, cunoscuți și necunoscuți, care din evlavie vin la sfânta mănăstire pentru închinăciune, căci nu a vădit Sfinția sa atâta dărnicie pentru folosul și ajutorul alor lui, ci mai întâi și mai ales pentru că, mărindu-Se Domnul acolo și aplecându-Se spre milostivire cu necontenitele închinări și rugăciuni ale părinților ce acolo se ostenesc, toată făptura cea credincioasă și recunoscătoare a îngerilor și oamenilor se bucură. Iar în al doilea rând că se grăbește⁶ și îndeobște tuturor mântuirea, celor vii și celor adormiți.

Acestea, deci, și unele ca acestea făcându-le acel arhieru, cu folos și cum trebuie, bine și temeinic, nu s-a oprit aici, ci și mai departe și-a întins grija, căci nu ajunge pentru cel ce face un lucru numai atâta pentru dăinuire, ci și pentru păstrarea aceluia lucru să afle cât mai mult chipul, și să nu se răpească iute de silnicia timpului care [pe] toate le mistuie.

Căci mai înainte de toate, voiește ca scop și dorește Sfinția sa ca această mănăstire, pe care a clădit-o, să nu fie subordonată și supusă nici unei fețe, nici închinată stăpânirii patriarhicești, nici supt cârmuire domnească sau și boierească, ci să rămâie cu totul slobodă, autonomă și fără stăpân în tot veacul, îngrijită și cârmuită numai de egumen și de epitropii pe cari i-a așezat acolo pentru a o chivernisi și îngriji, și de egumenii ce vor fi după aceasta și în cursul vremurilor, neputând nimeni altul, de orice superioritate și rang și treaptă în nici un chip a se întovărăși cu ei în cârmuirea mănăstirii, cu vorba ori cu fapta, sau să li se poruncească și să li se facă silă, zicând: aceasta așa să se facă, iar aceia altfel, ci să păstreze fiecare hotarele lui, stând departe de mănăstire, ca unul ce nu are parte de dânsa⁷. Deci, pentru aceasta și pentru multe altele care tind la așezarea și

⁶ Se mijlocește prin rugăciuni și milostenii.

⁷ În curgerea vremii, această dorință a ctitorului nu s-a împlinit, mai ales în perioada imediat următoare morții Sfântului Antim, când mitropoliții și egumenii greci au jefuit averea mănăstirii și au înstrăinat-o aproape integral.

buna cârmuire și înaintare a sfintei mănăstiri, acest arhieru iubitor de Dumnezeu, cuprinzând toate pe care le-a gândit cu dreptate în treizeci și două de capete, însemnându-le și scriindu-le una câte una în gramata lui arhierască⁸, iscălită și pecetluită, după însuși al lui sfat și a lui voie le-a întărit, le-a mărturisit și le-a împuternicit, rostind blesteme și pedepse împotriva celor ce vor căuta vreodată să zguduie și să răstoarne ceva, mare ori mic, din cele cuprinse acolo, până și la punct.

Iar acestea sunt următoarele: căci a orânduie cum și în ce chip trebuie ca egumenul să o administreze, adecă întru toate în frica lui Dumnezeu și în adevăr, și pentru veniturile din tot rodul și cele ce se cuvîn mănăstirii, pentru cheltuieli și alte plăți ce nu se pot înlătura, iar în strângerea și în cheltuiala mănăstirii cum trebuie să se cârmuiască și egumenii și episcopii în toată vremea, lămurind, a vădit-o limpede; de asemenea, și pentru hrana și băutura părinților, pentru veșmintele și celelalte lucruri de nevoie orânduie lor pentru îndestulare; dar și părinții, cei ce se vor osteni acolo, cum trebuie să petreacă cuvios și cu orânduială, făcând lucrurile virtuții cu aprinsă grăbire și dragoste, pașnic și fără tulburare, cum e obiceiul pentru cei orânduie lumii, după făgăduiala lor, veghind și străduindu-se cu căldură și fără murmur la toate nevoile mănăstirești, și pentru primirea oricărui om și pentru ospitalitatea celor ce cu evlavie vin la acea mănăstire.

Pe lângă acestea, și pentru pomenirea celor întru Domnul adormiți, și câte lucruri trebuie a se cheltui la îngropările și îngrijirile sfinților părinți. De asemenea, și pentru patru anumite sărbători, orânduie a se serba pe an neapărat cu psalmi și imnuri și cântări duhovnicești, pentru pomenirea veșnică a cuviosului ctitor și a părinților cucernici cari vor trăi după plăcerea Domnului în mănăstire, pe care cine vrea să le știe, mai ușor este ca desfășurând

⁸ A se vedea *Așezământul Mănăstirii Tuturor Sfinților*, în vol. SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, Ed. Basilica, București, 2016, p. 141.

această gramată a Sfinției sale, să cunoască limpede înțeleapta și de Dumnezeu insuflata inspirație a celui ce astfel a orânduit, căci toate sunt folositoare de suflet și plăcute lui Dumnezeu, ca pricinuitoare ale mântuirii de obște.

Pentru care acestea toate rugându-se Sfinția sa a se întări, a se împuternici și a se asigura cu a noastră scrisoare patriarhicească și pecetluită, Smerenia noastră, primind cu plăcere și bucurie o cerere ca aceasta a lui ca una ce este dreaptă și folositoare și cuminte, scrie și vedește cu părere de obște sinodicească a celor din jurul ei, preasfințiți mitropoliți și preacinstiți, cei întru Duhul Sfânt iubiți, pentru ca această mănăstire pe care a zidit-o din temelie în București întru numele Tuturor Sfinților acel preasfințit, cu toate ale ei stăpâniri și posesiuni, aferosiri nemișcătoare și celelalte mișcătoare, lucruri scumpe, vase sfinte și odoare de argint, să fie și să rămâie de acum înainte slobodă, nerobită și nestăpânită și cu totul autonomă, neîncălcată și necălcată în picioare de nici o față patriarhicească și arhierescă și chiar domnească și de orice altă dregătorie și vrednicie boierească, fiind socotită și cârmuită numai de cei de pe vremuri egumeni și epitropi ai săi. De asemenea, și toate câte se cuprind cu de-a amănuntul și una câte una în cele treizeci și două de capete ce-s așternute în acea gramată iscălită a Sfinției sale, să aibă încă și acelea toate întărirea statornică, neschimbată și neprefăcută și cu totul nerăsturnată până la hotarele acestui veac, pentru ca, după acelea cârmuindu-se și îndreptându-se, să aibă încă și acea statornicie și bună stare netulburată și nezugduită, trebuind ca toți, clerici și mireni, mici și mari, s-o apere, s-o ajute și să-i fie de sprijin după putere, să-i facă binele și să se gândească la așezarea ei, miluind-o și făcându-i bine cu ajutoare și îngrijiri bogate, din lucrurile bune ce li le-a hărăzit Domnul. Ci pentru astfel de faceri de bine către acea sfântă mănăstire să capete și ei pomenirea lor și în mănăstire, neîncetată și veșnică, și să dobândească și veșnica răsplată de la Dumnezeu Atoatețiitorul în acea zi a răsplătirii. Nimeni, deci, să

nu cuteze a strica vreodată ceva, mult ori puțin, din cele întărite și statornicite și în acea gramată arhierescă, ori să scoată și să adauge ceva, în orice chip, căci e înfricoșat lucru a cădea în mâinile lui Dumnezeu celui viu.

Iar care sprijinindu-se pe voia sa, dintre arhieriei țării, ori din domni și boieri și de orice altă treaptă, ar încerca să robească și să supuie acea sfântă mănăstire vreunei altei fețe, ori să zguduie și să înstrăineze și să micșoreze acestea scrise cu îndrăzneală și dispreț, unul ca acela să dea socoteală neapărat acelui judecător grozav în ziua judecării, ca unul ce e supus veșnicei anateme și s-a făcut vrednic de dânsa. Pentru care și, acordându-se această gramată a noastră patriarhicească pecetluită pe pergament, s-a dat acestei sfinte mănăstiri, spre garanție străjuită⁹ și dovadă, pomenire și mărturie¹⁰ veșnică.

În anul mântuirii 1714,
în luna septembrie,
indictionul 20.

† Cosma, cu mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop al
Constantinoplei, Romei celei nouă
și Patriarh ecumenic,
† Al Heracleii și Redestului Ghenadie,
† Al Niceii Ghenadie,
† Al Halchedonului Costandie,
† Al Derkelor Nicodim.

⁹ Sigură, neschimbată.

¹⁰ Arătare.

Gramata patriarhală¹ a lui Hrisant Notara
al Ierusalimului, către Antim al Ungrovlahiei,
în care recunoaște și întărește și el²
Așezământul mănăstirii zidite de Antim –
1715, martie

† Χρύσανθος,
ἐλέω Θεοῦ, κ. τ. λ.

Ἐπεὶ σκαιοὶ τινες καὶ πονηροὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιπαλάζοντες
δαίμονες καὶ οἱ τοῦτοις ἀκόλουθοι μάταιοι τῶν ἀνθρώπων
τά, ξενάρσει (sic) καὶ τοῦ πρωτουργοῦ καὶ αὐταγάθου, ὑπὸ θεοσεβῶν
ἀνδρῶν καὶ τῶν Κύριον ἐν ἀληθείᾳ φοβουμένων καλῶς τε καὶ δημοφελῶς
συντεταγμένα καὶ συγκροτούμενα συγχεῖν μὲν καὶ ἀνατρέπειν
ἐπήγονται τῷ περιόντι τῆς βασκανίας ἢ περιουσία φαυλότητος, εἰ καὶ

¹ Πατριαρχικὸν σιγίλλιον περὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ ἱερ. Μητροπολίτου Οὐγκροβλαχίας ἐκ βάρων ἀνεγερθέντος ἱερ. μοναστηρίου τῶν Ἁγίων Πάντων, ἰν coll. E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Soccec, București, 1936, p. 122, *documentul LXXVIII*. Un fragment din document a fost publicat și ἰν Καλλίνικος ΔΕΛΙΚΑΝΗΣ, *Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων Τόμος τρίτος ἦτοι Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου σφωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορόντα εἰς τὰς σχέχεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Πωσσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου 1564-1863 οἷς προστίθεται Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1905, pp. 396-397, *documentul 186*. Documentul se găsește și ἰν *ms. 622* care s-a aflat la Metocul Sfântului Mormânt din Constantinopol, ff. 441-442.*

² Deși Hrisant Notara scrie această gramată de confirmare a Așezământului lui Antim, totuși el nu se va sfii să semneze după moartea Sfântului Antim o altă scrisoare de anulare a tuturor rânduielilor mănăstirii și a documentelor care le întăreau.

μη τὰ πολλὰ ἔκβασιν ἢ τούτων λαμβάνει ἐγχείρησις καὶ ῥαδιουργία, προσήκει μέντοι πρὸς θεοφιλεῖς καὶ εὐσεβεστάτους ἀνθρώπους ἀγρύπνω ψυχῆς ὄμματι καὶ νηφούση προμηθεῖα ἀντιμηχανη-μάτων τούτοις ἀντιστρατεύεσθαι, ἔχοντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σοφίας θησαυρὸν καὶ δικαιοσύνης βραχίονα, ναὶ μὴν καὶ τοῖς ἔρασταῖς τῶν καλῶν καὶ ἀγαθοεργεῖν εἰρημένους παρέχειν χεῖρα σωτήριον· πάντα γὰρ τὰ τῷ δικαίῳ συμβαίνοντα, καὶ μάλιστα τῶν ὅσα πρὸς Θεὸν καὶ πλησίον τὴν ἀναφορὰν ἔχει, τοῖς ἀμωσγέπως δυνατοῖς καὶ ὑπερφέρουσιν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς στηρίζεσθαι εἴωθεν, ὅπως ταύτη τὸ ἑτερόγνωθον τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ πᾶν ὀτιοῦν ἀντιπράττον παρελάσαντα τύχης ἄωρον μὴ γένωνται παίγνιον· ἐκάτεροι δὲ τὸν ἐπιβάλλοντα αὐτοῖς μισθὸν ἀναλόγως λήψονται, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν: ὅτε φυτεῦν δηλαδὴ τὴν πνευματικὴν φυτείαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, καὶ ὁ ταύτην ποτιζὼν ταῖς δυναταῖς ἀντιλήψεσι παρὰ τοῦ τὰ τελεσφόρα αὐξάνοντος Θεοῦ ταῖς ζωτικαῖς ἐπιπνοίαις τῆς θεαρχικῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.

Ἀμέλει τι καὶ ὁ ἱερώτατος Μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας, κὺρ Ἄνθιμος, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος Πλαγηνῶν, ὁ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργός, μὴ τὸ ἑαυτοῦ μόνον συμφέρον ζητῶν, ἀλλὰ καὶ τό του πλησίου, ἅτε δὲ ἱερός ἀνὴρ καὶ τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβῶς διακεείμενον, τὰ τε θεόλεκτα λόγια μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ἐκμελετῶν, καὶ τοῖς τοῦ Κυρίου ἐντάλμασι συντόνως προσανακεείμενος, ἔννοιαν ἀγαθὴν καὶ πάνυ θεοφιλῆ φωτιστικῆ τοῦ τελεταρχικοῦ Πνεύματος χάριτι ἐπινοῶν, ἐβάλετο πρὸ χρόνων οὐκ ὀλίγων ἀνεγεῖραι δηλαδὴ μοναστήριον καὶ ἱερὸν καταγώγιον, ἐπὶ τῷ ἐξυμνεῖσθαι καὶ ὁσίως λατρεύεσθαι τὸ τρισσολαμπές μιᾶς θεότητος κράτος, εἰς μνήμην τε καὶ εὐκλειαν τῶν Ἁγίων Ἀπάντων, τῆς τε αὐτοῦ Ἱερότητος μετὰ τῶν φυσάντων διηνεκὲς μνημόσυνον. Τοιαύταις γὰρ εὐποιοῦν θυσίαις τὸ θεῖον θεραπευόμενον εὐίλατον τοῖς ἐπικαλουμένοις καθίσταται. Διὰ εὐκαιρίαν καὶ ἰσχὺν τοῦ τῶν ἀγαθῶν παροχέως Θεοῦ πρυτανεύσαντος, οὐκ ὤκνησεν ἢ αὐτοῦ Ἱερότης εἰς φῶς ἀγαγεῖν τὸ ὄπερ ἐκ πολλοῦ ὤδινεν ἐν τῇ διανοίᾳ κίνημα. Καὶ δὴ ζεούση προθυμία

ἀνήγειρε καὶ ἀνωκοδόμησεν ἐκ βάθρων ἰδίοις ἀναλώμασιν, ἐξ ἰδίων ἰδρώτων κεκτημένος, ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον ἐντὸς τοῦ Βουκουρεστίου (ἐνθα καὶ ἡ αὐθεντικὴ κάθεδρα τὴν ἴδρυσιν ἔχει), ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων κλείζόμενον, κάλλει καὶ μεγέθει διαπρέπον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτεχνίας, καὶ ἐξ ὕλης ἐπιλέκτου, εἰς δόξαν καὶ ἀκατάπαυστον ὕμνωδιαν τῆς μακαρίας καὶ παντουργοῦ Τριάδος, προσεπικοδομήσας καὶ κελλεῖα λίθινα ἱκανά, εἰς κατοίκησιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν τῷ κόσμῳ ἀποταξαμένων ὁσίων ἀνδρῶν καὶ μελλόντων διαπονεῖν ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ καὶ τῷ Θεῷ διακοπεῖν καὶ θεραπεύειν ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ὠραῖσας αὐτῷ ἀγλαομόρφως ἔσθην καὶ ἔξωθεν, ἅτε δὴ δῶρον Θεῷ τιμαλφέστατον· ὅπερ καὶ ἀμφιλαφῶς ἐπροικοδότησεν ὡς θεῖον καταγώγιον κειμηλίοις χρυσαργύροις καὶ ἱεροῖς ἀμφοῖς, κτήμασί τε κινητοῖς καὶ ἀκινήτοις διαρκεστάτοις, κατὰ τὸ εἶκός, πρὸς κυβέρνησιν τῶν ἀναγκαίων, ὁμοῦ καὶ εὐπρέπειαν τοῦ μοναστηρίου καὶ ζῳάρκειαν τῶν ἐνασκουμένων αὐτῷ πατέρων, οὐκ ἤκιστα δὲ καὶ ὑποδοχὴν φιλότιμον τῶν μετ' εὐλαβείας προσερχομένων χριστιανῶν χάριν προσκυνήσεως.

Ὅπως δὲ τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ Ἱερότητος καλῶς καὶ ἐπαινετῶς συσταχθέντα καὶ διαταχθέντα ἔχωσι τὸ μόνιμον καὶ ἀδιάσειστον διὰ παντός, πολλὴν καὶ περὶ τούτου τὴν πρόνοιαν κατεβάλετο διωρίσαι, καί, παρακελευσάμενος ἵνα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθὲν καὶ δομηθὲν ἱερὸν μοναστήριον μὴ ὑπάρχη προσώπῳ τινὶ ὑποτεταγμένον καὶ ὑποκείμενον, οὔτε πατριαρχικῇ δεσποτεῖα ὑποκεκλιμένον, οὔτε μὴν ἐξουσία ἡγεμονικῇ ἢ καὶ ἀρχοντικῇ, μηδέποτε, ἀλλὰ διαμένη ἐλεύθερον πάντη, αὐτόνομόν τε καὶ ἀδέσποτον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἐξουσιαζόμενον καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ μόνου τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν πέντε ἐπιτροπῶν, οὓς κατέστησεν ἤδη τοῦ διέπειν αὐτὸ καὶ ἐπισκέπτεσθαι, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ καιροὺς ἐσομένων ἡγουμένων, μηδενὸς ἄλλου ἀπὸ παντοίας ὑπεροχῆς καὶ τάξεως καὶ βαθμοῦ δυναμένου οἰωδῆτινι τρόπῳ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς εἰς τὴν τοῦ μοναστηρίου διοίκησιν, λόγῳ ἢ ἔργῳ, ἢ ἐπιτάττειν αὐτοῖς, καὶ βιάζειν, λέγων: τοῦτο οὕτω γενέσθω, ἐκεῖνο δὲ ἄλλως, ἀλλὰ φυλάττη ἕκαστος τὰ ἴδια ἔργα καὶ ὄρια, μακρὰν

τούτου δίστάμενος ὡς ἀμέτοχος, – ὅθεν περὶ τούτου καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν, συντεινόντων πρὸς σύστασιν καὶ ἀρίστην διεξαγωγὴν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, ὁ αὐτὸς φιλόθεος ἀρχιερεὺς, τὰ ἅπερ εὐλογοφανῶς διενοήθη, τὰ πάντα εἰς τριάκοντα καὶ δύο κεφάλαια διελῶν, ἐγχαράξας τε καὶ κατὰ μέρος διαγράψας ἐν ὑπογεγραμμένῳ καὶ ἐσφραγισμένῳ ἀρχιερατικῷ αὐτοῦ γράμματι, κατ' ἰδίαν αὐτοῦ βουλὴν καὶ θέλησιν ἐκύρωσεν, ἐβεβαίωσε τε καὶ κατησφαλίσατο, ἀρὰς καὶ ἐπιτίμια ἐκφωνήσας κατὰ τῶν τολμησόντων ποτὲ διασεῖσαι καὶ ἀνατρέψαι μικρὸν τὶ ἢ μέγα τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἀτόμου στιγμῆς καὶ κεραίας.

Εἰσὶ δὲ τὰ ἐπίλοιπα τοιαῦτα: διωρίσατο γὰρ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ὀφείλει ὁ ἡγούμενος διοικεῖν αὐτό, ἐπὶ πᾶσι, δηλονότι ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ, περὶ τε τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ παντοίας καρποφορίας καὶ προσόδων τοῦ μοναστηρίου, ἐξόδων τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀφεύκτων ἀναλωμάτων, ἐν τε τῇ συναγωγῇ αὐτῶν καὶ τῇ δαπάνῃ ὁποῖως χρῆ πολιτεύεσθαι τοὺς ἡγουμένους καὶ ἐπιτρόπους ἐν παντὶ καιρῷ αἰνιζάμενος σαφῶς διεδήλωσεν· ὁμοίως καὶ περὶ τροφῆς καὶ πόσεως τῶν πατέρων, τῶν τε ἱματίων καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῶν ἀναγκαίων τῶν μέτρῳ αὐταρκειᾶς αὐτοῖς διωρισθέντων· ἀλλ' ἔτι καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἀσκούμενοι πατέρες πῶς ὀφείλουσι διάγειν σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως, μετιέντες τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μετὰ διαπύρου προθυμίας καὶ ἀγάπης, εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς κατ' ἐπαγγελίαν ἀποταξαμένοις τῷ κόσμῳ, ὑπηρετοῦντές τε καὶ κοπιῶντες ἀόκνως περὶ τε ἀποδοχῆς παντὸς προσώπου καὶ φιλοξενίας τῶν εὐλαβῶς προερχομένων ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ. Πρὸς τούτοις καὶ περὶ μνημοσύνων τῶν ἐν Κυρίῳ κοιμηθέντων, καὶ ὅποια δεῖ χρήματα δαπανᾶσθαι ἐν ταῖς ταφαῖς καὶ κηδεῖαις τῶν ἱερῶν πατέρων. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τεσσάρων τινῶν ἑορτῶν τῶν διαταχθειῶν πανηγυρίζεσθαι κατ' ἔτος ἀπαραιτήτως ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ὠδοῖς πνευματικαῖς, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τοῦ θεόφρονος κτήτορος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐαρεστησόντων Κυρίῳ ὀσίων πατέρων, – ἅτινα τῷ βουλομένῳ εἰδέναι ἐν ἀκριβείᾳ ῥάον ἐστὶν ἀναπτύξαντι ἐκεῖνο τὸ τῆς Ἱερότητος αὐτοῦ γράμμα γινῶναι σαφῶς τὴν σοφὴν ἐπίνοιαν τοῦ

οὕτως διατάξαντος, ἐπεὶ πάντα εἰσὶ ψυχωφελῆ, εὐάρεστά τε Θεῷ, ὡς κοινῆς σωτηρίας προξένα.

Ταῦτα δὲ πάντα, ἐπὶ βεβαιώσει κρείττονι καὶ ἰσχυρότερα ἐκύρωσε καὶ ἐκράτυνε καὶ διὰ σιγιλιώδους γράμματος τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Παρατυ-χούσης δὲ ἤδη καὶ τῆς Ἡμετέρας Μετριότητος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐδεήθη ἡμῶν μετὰ πολλῆς καὶ θερμῆς παρακλήσεως ὅπως προσηπισθαισθῆναι ταῦτα καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ σιγίλι-ώδους γράμματος: οὔτινος τῆς Ἱερότητος τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν, ὡς δικαίαν καὶ λυσιτελῆ καὶ τὸ εὐλογον κεκτημένην, ἢ Ἡμετέρα Μετριότης ἐνστερνισαμένη ἀσμένως, συμφώνως τῷ σιγιλιώδει γράμματι τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, γράφει καὶ ἀποφαίνεται ἵνα τὸ ρηθὲν σεβάσμιον μοναστήριον, ὄπερ ὠκοδόμησεν ἐκ θεμελίων ἐντὸς τοῦ Βουκουρεστίου ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων ὁ διαληφθεὶς ἱερώτατος Μητροπολίτης Οὐγκρο-βλαχίας καὶ συναδελφὸς ἡμῶν, κὺρ Ἄνθιμος, μετὰ τῶν ὑποστατικῶν αὐτοῦ καὶ κτημάτων τῶν ἀκινήτων καὶ τῶν λοιπῶν κινήτων ἀφιερωμάτων, κειμηλίων, ἱερῶν τε ἀμφίων καὶ ἀργυρῶν σκευῶν, εἴη καὶ μένη ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἕξῃς ἐλεύθερον, ἀδούλωτόν τε καὶ ἀδέσποτον καὶ αὐτόνομον ὅλως, ἀνεπίβατόν τε καὶ ἀκαταπάτητον ἀπὸ παντὸς προσώπου πατριαρχικοῦ τε καὶ ἡγεμονικοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερατικοῦ, καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀρχοντικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀξίας, διεξαγόμενον καὶ διοικούμενον ὑπὸ μόνων τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένων καὶ ἐπιτρόπων αὐτοῦ.

Ὡς αὐτῶς καὶ πάντα ὅσα περιέχονται ἀκριβῶς καὶ κατὰ μέρος ἐν τοῖς τριακονταδύο κεφαλαίοις τοῖς καταστρωθεῖσιν ἐν τῷ ἐνυπογράφῳ ἐκείνῳ γράμματι τῆς αὐτοῦ Ἱερότητος ἔχωσι κάκεῖνα πάντα τὸ κύρος πάγιον, ἀμεταποίητόν τε καὶ ἀμετάθετον καὶ ὅλως ἀμετάτρεπτον μέχρι τερμάτων τοῦ αἰῶνος τούτου, ὅπως κατ' ἐκεῖνα διοικούμενον καὶ κατευθυνόμενον ἔχη καὶ τὴν ἑαυτοῦ διαμονὴν καὶ εὐστάθειαν ἀκλόνητον καὶ ἀδιάσειστον, ὀφειλόντων πάντων, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ὑπερασπιζέσθαι αὐτοῦ, συντρέχειν τε καὶ βοηθεῖν αὐτῷ κατὰ δύναμιν, εὐεργετεῖν τε, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ φροντίζειν συστάσεως, ἐλεούντων καὶ εὐεργετούντων δαψιλαῖς χορηγίαις καὶ προμηθείαις

ἐκ τῶν ὧν αὐτοῖς ἀγαθῶν ἐχαρίσατο ὁ Κύριος, διὰ δὲ τῶν τοιούτων εὐποιῶν καὶ ἀντιλήψεων αὐτῶν πρὸς αὐτὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον τύχῃσι κάκεινοι τοῦ μνημοσύνου αὐτῶν, ἐν αὐτῷ ἀκαταπαύστου καὶ αἰωνίου· ἐπιτεύξονται δὲ καὶ τῆς ἀξίας ἀνταποδώσεως παρὰ Θεοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδώσεως. Μηδεὶς δ' οὖν τολμήσῃ ποτὲ τῶν ἀπάντων ἀνατρέψαι τε πολὺ ἢ ὀλίγον τῶν ἐν τῷ παρόντι κάκεινῳ τῷ ἀρχιερατικῷ γράμματι κυρωθέντων καὶ βεβαιωθέντων, ἢ ἀφαιρῆσαι, ἢ προσθῆναι τι, ἢ ὅλως μεταποιῆσαι, κατ' οὐδένα τρόπον· φοβερὸν γὰρ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. Ὅς δ' ἂν, τῇ ἑαυτοῦ ἐξουσίᾳ ἐπεριδόμενος, ἢ τῶν κατὰ καιροὺς δηλαδὴ ἡγεμόνων, ἢ κατὰ τόπον ἀρχιερέων καὶ ἀρχόντων, ἢ παντοίας ἄλλης τάξεως, πειραθῆ ὑποδουλώσαι καὶ ὑποτάξαι αὐτὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ, ἢ διασεῖσαι καὶ ἀλλοιωῖσαι καὶ ἐκμειῶσαι τὰ γεγραμμένα ταῦτα ἐν αὐθαδεῖᾳ καὶ περιφρονήσει, ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος εἶη ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος κτλ.

Ὅθεν καὶ ἀπολυθὲν τὸ πάρον ἡμέτερον πατριαρχικὸν σιγιλιῶ-δες ἐν μεμβράναις γράμμα ἐδόθη τῷ ἱερῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ πρὸς φύλαξιν ἀσφαλῆ, μνήμην τε καὶ δήλωσιν αἰδίου.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψιε',
κατὰ μῆνα Μάρτιον.

† Hrisant,
din mila lui Dumnezeu
(și celelalte...)

Pentru că niște demoni grosolani și vicleni care se învârt prin lume și următorii zadarnici ai acestora cei dintre oameni, pe cele rânduite și așezate în chip bun și folositor pentru popor și cu ajutorul Creatorului Cel dintâi și Cel Bun prin Sine de către bărbați evlavioși și întru adevăr cu frică de Domnul se grăbesc să le tulbure și să le răstoarne prin excesul de viclenie sau prin surplusul de răutate, și dacă în cea mai mare parte întreprinderea și uneltirea acestora ia sfârșit, le revine totuși oamenilor iubitori de Dumnezeu și foarte evlavioși să se împotrivescă acestora prin ochiul neadormit al sufletului și cu purtarea de grijă trează cu dejucări ale uneltirilor, având de la Dumnezeu comoară a înțelepciunii și braț al dreptății, și mai ales să ofere o mână salvatoare iubitorilor celor bune și celor care fac lucrările bune amintite. Pentru că toate cele care se întâmplă celui drept și mai ales care se referă la Dumnezeu și la aproapele este obiceiul să fie sprijinite pe cei puternici într-un fel sau altul și care au întâietatea în cele bisericesti, pentru ca prin aceasta trecând de lăcomia timpului care supune totul și de tot ceea ce se opune să nu devină jucărie a unei sorți înainte de vreme. Iar fiecare va lua pe potrivă plata ce i se cuvine, după spusa Apostolului: adică cel care seamănă plantația cea spirituală a lucrărilor celor bune, și cel care o stropește cu ajutorările cele puternice de la Dumnezeu Cel Care le sporește pe cele roditoare prin insuflările cele vitale ale bunătății Sale dumnezeiești.

De exemplu și Preasfințitul Mitropolit al Ungrovlahiei kyr Antim, preacinstit și exarh al Plaiurilor, fratele nostru cel iubit întru Sfântul Duh și împreună slujitorul [nostru], căutând nu doar

interesul său propriu, ci și cel al aproapelui, ca un bărbat sfânt și cu evlavie pentru cele întru Dumnezeu, cercetând cu multă evlavie cuvintele cele rostite de Dumnezeu, și fiind devotat cu putere poruncilor Domnului, cugetând cugetare bună și foarte iubitoare de Dumnezeu prin harul luminător al Duhului Izvor al Desăvârșirii, s-a apucat în urmă cu nu puțini ani să ridice deci o mănăstire și locaș sfânt pentru a fi lăudată și slujită³ în chip cuvios stăpânirea cea în trei străluciri a Dumnezeirii Celei Unice, și spre pomenirea și slăvirea Tuturor Sfinților, iar a pentru Sfinția sa împreună cu părinții [săi] spre pomenire permanentă. Prin astfel de jertfe de faceri de bine fiind slujită Dumnezeirea, Se arată milostivă celor care O cheamă. Conducând prin vremea cea bună și puterea lui Dumnezeu dătătorul celor bune, nu a ezitat Sfinția ca să aducă la lumină ceea ce de mult [timp] purta în mișcarea minții. Și cu dorință arzătoare a ridicat și a construit din temelii cu propriile cheltuieli, [cu ceea ce a] dobândit din propriile sudori, o mănăstire sfântă și respectată în București (unde își are sediul și scaunul domnesc), lăudată cu numele Tuturor Sfinților, distingându-se prin frumusețe și mărimă, cu multă artă și din material ales, întru slava și neîncetata cântare în imnuri a Fericitei și Atotfăcătoarei Treimi, construind în plus și chilii de piatră destule, spre locuirea și odihna bărbaților cuvioși care au lăsat lumea și care vor urma să se nevoiască în această mănăstire și să Îi slujească lui Dumnezeu și să se vindece întru cuvioșie și dreptate, înfrumusețând-o pe aceasta în chip splendid pe dinăuntru și pe dinafară, ca pe un dar foarte de preț pentru Dumnezeu. Pe care [mănăstire] a înzestrat-o din belșug cu proprietăți mobile și imobile foarte îndesulătoare, după obicei, pentru chivernisirea celor necesare, precum și [pentru] aspectul cel bun al mănăstirii și cu cele necesare pentru

³ Adorată, închinată, venerată.

traiul părinților care se nevoiesc în aceasta, iar mai ales și [pentru] primirea onorabilă a creștinilor ce vin cu evlavie pentru închinare.

Iar pentru ca cele rânduite și poruncite de Sfinția sa bine și lăudabil să fie permanente și neclintite pentru totdeauna, s-a străduit să rânduiască multă prevedere și pentru aceasta, [și] poruncind ca sfânta mănăstire ridicată și construită de el să nu fie supusă și subordonată vreunei persoane, nici subordonată vreunei stăpâniri patriarhale, nici vreunei autorități domnești sau boierești, niciodată, ci să rămână cu totul liberă, autonomă și fără stăpân în veacul vecilor, condusă și guvernată doar de către egumen și de cei cinci epitropi, pe care i-a așezat acum să o conducă și să o supravegheze, și de cei de după aceea egumeni care vor fi după vreme, fără să poată nimeni altcineva din orice fel de autoritate și categorie și grad în orice fel să ia parte împreună cu aceștia la administrarea mănăstirii, cu cuvântul sau cu fapta, sau să le ordone acestora și să îi silească spunând: „aceasta să se facă astfel, iar aceea altfel”, ci să păstreze fiecare propriile lucrări și limite, stând la distanță de aceasta, ca unul care nu este părtaș. Prin urmare despre aceasta și despre multe altele care contribuie la activitatea și prosperitatea deplină ale sfintei mănăstiri, același iubitor de Dumnezeu arhieru, cele care a cugetat că i se par bune, împărțindu-le pe toate în treizeci și două de capitole, și înregistrându-le și expunându-le [pe fiecare] în parte într-o scrisoare arhierască a sa semnată și cu sigiliu, le-a întărit după propria sa dorință și voie, și le-a adeverit⁴ și le-a asigurat, pronunțând blesteme și pedepse împotriva celor care ar îndrăzni vreodată să clinească și să răstoarne ceva mic sau mare din cele conținute în aceasta, până chiar și un punct care nu poate fi împărțit și o linie.

Iar restul sunt astfel: pentru că a rânduit cum și în ce fel este dator egumenul să o administreze întru toate, adică întru teamă

⁴ Autenticat.

și adevăr. Iar despre încasările din orice fel de roade și veniturile mănăstirii, și cheltuieli, precum și celelalte consumuri inevitabile, recomandând cum trebuie să se poarte egumenii și epitropii la adunarea acestora în toată vremea, le-a expus [pe acestea] în chip clar. De asemenea [a expus] și despre mâncarea și băutura părinților, și veșminte, și celelalte necesare acestora le-a rânduit lor cu măsură cât le este suficient. Însă încă și cum sunt datori să trăiască în chip cuviincios și în bună rânduială părinții cei care se nevoiesc în această obște, fiind părtași la lucrările virtuții cu dorință arzătoare și dragoste, în pace și fără tulburare, după cum este obiceiul celor care au promis să lase lumea, și slujind și ostenin-du-se fără încetinelă pentru primirea oricărei persoane și găzduirea celor care vin cu evlavie la această mănăstire. Pe lângă acestea [a expus] și despre pomenirile celor adormiți întru Domnul, și ce bani trebuie să se cheltuiască la înmormântările și la funeraliile sfinților părinți. Încă și despre patru sărbători care se rânduiește să fie prăznuite neapărat în fiecare an cu psalmi, imnuri și cântări duhovnicești, întru pomenirea veșnică a ctitorului celui cu cugetul la Dumnezeu și a cuvioșilor părinți care au bine plăcut Domnului în aceasta. Care, celui care vrea să le vadă cu exactitate, îi este ușor ca, desfășurând acea scrisoare a Sfinției sale, să afle clar cugetarea cea înțeleaptă a celui care a rânduit astfel, pentru că toate sunt folositoare pentru suflet și bine plăcute lui Dumnezeu, ca unele care aduc mântuire de obște.

Iar acestea toate, spre întărire mai bună și mai puternică le-a ratificat⁵ și le-a dat tărie și printr-o scrisoare cu sigiliu a Tronului patriarhal ecumenic. Și întâmplân-du-se [să se afle] acum și Smerenia noastră în București, s-a rugat cu rugăciune multă și fierbinte să le asigurăm în plus pe acestea și printr-o scrisoare patriarhală a noastră cu sigiliu. Această cerere a Sfinției sale, ca [fiind] dreaptă

⁵ Confirmat, autentificat, validat.

și de folos și având îndreptățire, Smerenia Noastră îmbrățișând-o cu bucurie, în acord cu scrisoarea cu sigiliu a Tronului patriarhal ecumenic, scrie și hotărăște ca amintita respectată mănăstire, pe care a construit-o din temelii în București cu numele Tuturor Sfinților, amintitul preasfințit Mitropolit al Ungrovlahiei și confrate al nostru, kyr Antim, cu averile acesteia și proprietățile imobile și celelalte [bunuri] mobile, lucruri dedicate, odoare și veșminte sfinte și vase de argint, să fie și să rămână de acum înainte liberă, neînrobită și fără stăpân și autonomă cu totul, neîncălcată și necălcată de nicio persoană patriarhală și domnească, și [nici] chiar arhierescă, și de orice altă autoritate și demnitate boierească, desfășurându-și [activitatea] și fiind administrată doar de către egumenii cei de după vremuri și de epitropii acesteia.

De asemenea și toate cele care sunt conținute exact și în detaliu în cele treizeci și două de capitole cele așezate în scrisoarea aceea semnată a Sfinției sale să aibă și acelea întărire solidă, nemodificată și nestrămutată și cu totul neschimbată până la sfârșitul veacului acestuia, pentru ca fiind administrată și îndrumată după acelea să aibă continuarea în această stare și buna așezare nezdruncinată și neclintită, fiind datori cu toții, preoți și laici, mici și mari, să o apere, să își dea concursul și să o ajute după putere, și să aducă facere de bine, și să se îngrijească de așezarea acesteia, făcând milostenii și binefaceri prin donații din abundență și purtări de grijă din bunurile cele pe care le-a dăruit lor Domnul, iar prin astfel de binefaceri și ajutoare ale acestora către sfânta mănăstire să primească și aceștia pomenirea lor în aceasta neîncetată și veșnică. Și să dobândească și răsplata cea cuvenită de la Dumnezeu în ziua răsplătii. Iar nimeni deci să nu îndrăznească vreodată să răstoarne puțin sau mult din cele întărite și asigurate în prezentul [act] și în acea scrisoare arhierescă, sau să ia sau să adauge ceva, sau să modifice cu totul, în nici un fel. Pentru că este îngrozitor a cădea în mâinile lui Dumnezeu

Cel Viu. Iar cel care, bazându-se pe autoritatea sa, adică fie dintre domnii cei de după vremuri, sau arhieriei și boierii locului sau din orice altă categorie, ar încerca să înrobească și să supună această sfântă mănăstire vreunei alte persoane, sau să clinească și să modifice și să împruțineze cu abuz și dispreț aceste [lucruri] scrise, unul ca acesta să fie afurisit de la Domnul Dumnezeu Atotputernic și blestemat și neiertat etc.

De aceea și [fiind] emisă prezenta noastră scrisoare cu sigiliu pe pergament a fost dată acestei sfinte mănăstiri spre păstrare sigură, amintire și arătare veșnică.

În anul mântuirii 1715,
în luna martie.

**Scrisoarea lui Cosma, patriarh
de Constantinopol, către patriarhul Hrisant
Notara, ca să vorbească Domnului,
împotriva mitropolitului Ungrovlahiei,
Antim, care oprește averea răposatului
mitropolit de Târnovo¹ – 1715, 25 martie**

† Κοσμάς,

ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης,
καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Μακαριώτατε καὶ ἀγιώτατε Πατριάρχα τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κύριε κύρ Χρῦσανθε, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν Μετριότατος, τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἀσπαζόμεθα καὶ ἠδέως προσαγορεύομεν, δεόμενοι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ νὰ τὴν διαφυλάττῃ ἐν υἰείᾳ διηνεκῇ καὶ ἀδιασείστω εὐημερίᾳ μετὰ μακροβιότητος.

Διὰ τοῦ παρόντος δίδομεν εἶδῃσιν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἀδελφότητι ὅτι, μετὸ νὰ ἐμάθομεν καὶ νὰ ἐπληροφορήθῃμεν ἤδη ὅτι ἡ περιουσία τοῦ θανόντος Τορνόβου Διονυσίου διεσκορπίσθη ἔνθεν κάκειθεν, καὶ διηρπάγη ὑπὸ τῶν τυχόντων, μάλιστα βεβαιωθέντες ἤδη ὅτι ὁ ἀρχιερατεύων αὐτόθι Οὐγγροβλαχίας, κύρ Ἄνθιμος, ἔστειλεν ἐπιτροπηκῶς παπᾶ Ἰωάννην

¹ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Χρῦσανθον ὅπως λαλήσῃ τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Οὐγγροβλαχίας Ἀνθίμου, κατασχόντος τὴν περιουσίαν τοῦ θανόντος Μητροπολίτου Τορνόβου, ἰn coll. E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 1, Atelierele Grafice Socec, București, 1915, pp. 668-670, *documentul DCXL*.

τινα Ἀβραάμιον ἐπικεκλημένον, καὶ ἐσήκωσεν ἐκ τῆς περιουσίας ἐκείνου, φανερώς τε καὶ ἀφανῶς, πολλὰ καὶ ἄσπρα, καὶ πράγματα, καί, εἰδοποιησάμενοι αὐτά, ἀρνοῦνται τώρα ἀμφοτέροι, ὅθεν συμβαίνει νὰ ἀδικῆται καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὑστερουμένη τοῦ ἀνήκοντος αὐτῇ δικαίου, καὶ οἱ κληρονόμοι τοῦ θανόντος ὁμοίως, διὰ τοῦτο, εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας, πέμπονται αὐτόθι ἤδη ἡμέτερα πατριαρχικὰ συνοδικὰ ἐπιτημητικὰ γράμματα, ἀπεκατεστήσαμεν δὲ καὶ ἐπιτρόπον ἡμέτερον τὸν ἐντιμότατον ἄρχοντα κύρ Ζαχαρίαν, υἱὸν κατὰ πνεῦμα ἀγαπητὸν ἡμῶν, διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ παραλάβῃ πᾶσαν τὴν περιουσίαν τοῦ θανόντος Τορνόβου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας, καὶ ἀρπάσαντας καὶ κρατοῦντας αὐτήν, καί, παραλαμ-βάνωντάς την, νὰ ἔχῃ ἄδειαν νὰ κάμῃ τὴν προσήκουσαν διαίτησιν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κληρονόμοις κατὰ τὸ δίκαιον, – γράφομεν περὶ τούτου καὶ τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ Αὐθέντῃ.

Παρακαλοῦμεν δὲ καὶ τὴν Ὑμετέραν Ἀδελφότητα νὰ συντρέξῃ κατὰ τὸ δυνατόν, λόγῳ καὶ ἔργῳ, παρακινήσασα καὶ τὴν αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητα εἰς τὸ νὰ εὐρεθῇ καὶ νὰ ἐπιστραφῇ ἡ περιουσία του εἰς τὸν ἐπίτροπον ἡμῶν, καὶ νὰ ἀναγνωσθῶσιν ἀκωλύτως καὶ τὰ στελλόμενα συνοδικὰ ἡμῶν γράμματα εἰς εὐρεσιν τοῦ δικαίου καὶ φανέρωσιν τῆς ἀληθείας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν Οὐγγροβλαχίας νὰ νουθετήσῃ εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα τοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πάντα ὅσα, ἐμμέσῳ ἢ ἀμέσῳ, ἔλαβε καὶ ἤρπασε ληστικῶς.

Μεγάλῃν μακροθυμίαν τοῦ ἐδείξαμεν καὶ ἕως τόσον, ὅπου δὲν τὸν ἐπαιδεύσαμεν καθὼς τὸν ἔπρεπε, διὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴν ἀνακατώνεται εἰς ἐκεῖνα ὅπου δὲν τὸν ἐγγίζουσιν καὶ νὰ κληρονομῇ ἀρχιερεῖς τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου· ἅς διορθώσῃ κἂν τώρα τὸ ἀμάρτημά του, καὶ ἅς ἐπιστρέψῃ ὅσα κακῶς ἔλαβεν· ὅτι ἂν παρακούσῃ καὶ μᾶς παροργίσῃ περισσότερο, ἅς γινώσκῃ καλῶς ὅτι πανταχοῦ θέλει κηρυχθῆ ἡ τελεία τοῦ καταίρεσις καὶ θέλει τοῦ προξενηθῆ παγκόσμιος καταισχύνη.

Παρακαλοῦμεν δὲ πρὸς τούτοις νὰ συντρέχῃ καὶ τῷ ὑμετέρῳ ἐπιτρόπῳ ἄρχοντι κύρ Ζαχαρία, καὶ νὰ παροτρύνῃ εἰς τοῦτο καὶ τὸν ἐκλαμπρότατον Αὐθέντην, διὰ νὰ ἡμπορῇ ἡ Ἐντιμότης του νὰ

παρρησιάζεται καὶ νὰ ζητῆ ἐλευθέρως ὅλα τὰ τοῦ θανόντος Τορνόβου, ἄσπρα καὶ πράγματα, πάσης ὕλης καὶ παντὸς εἴδους, ἀπὸ τοὺς ἔχοντας καὶ λαβόντας ἐκεῖνα· ἀλλὰ καὶ τὸν παπᾶ Ἰωάννην Ἀβραάμιον θέλει ἐπιτιμήσει, διὰ νὰ ὁμολογήσῃ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, τὰ ὅσα δηλονότι φανερώς ἢ κρυφίως ἔλαβε, καὶ τίνι αὐτὰ ἔδωκε, διὰ νὰ μὴν ἀδικηθῆ τέλος πάντων ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἀνήκοντος αὐτῇ δικαίου. Οὕτω παρακαλοῦμεν νὰ λάβῃ τὸν κόπον καὶ νὰ ἐπιμεληθῆ περὶ τούτων πάντων· οἱ δὲ χρόνοι τῆς Σῆς Μακαριότητος εἶψαν θεόθεν πλείστοι καὶ πανευδαιμονέστατοι.

„αψιε“, Μαρτίου κε’.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

† Cosma,
cu mila lui Dumnezeu, arhiepiscop al Constantinoplei,
Romei celei Noi și Patriarh ecumenic.

Preafericite și preasfințite Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina, kyr Hrisant, întru Duhul Sfânt iubite și preadorite frate și coliturghisitor al Smereniei noastre, sărutăm frățeste pe Fericirea Ta și ne îndreptăm cu plăcere către tine, rugându-ne la Atotputernicul Dumnezeu să te păzească viață îndelungată în sănătate neconținută și neclătinată prosperitate.

Prin aceasta dăm știre frăției tale că aflând și luând știință că averea răposatului de Târnovo, Dionisie, s-a împrăștiat ici și colo și s-a răpit de cine s-a întâmplat, și încă mai ales căpătând încredințare că arhierul de acum al Ungrovlahiei, kyr Antim, a trimes ca epitrop pe un popă, anume Ioan Avramios, și a scos din averea lui, de față și în ascuns, multe (și bani și lucruri)², și făcându-le cunoscut acestea, tăgăduiesc amândoi acuma – de unde înseamnă că se nedreptățește și Biserica sfântă a lui Hristos, care e în sama noastră fiind lipsită de dreptul ce i se cuvine și tot așa și moștenitorii răposatului – , pentru aceea spre vădirea adevărului se trimet acolo scrisorile noastre patriarhicești sinodicești de pedeapsă, și am așezat și epitrop al nostru pe preacinstitul kyr Zaharia, fiul nostru sufletesc, ca să caute și să ia în primire toată averea răposatului de Târnova de la cei ce o au și au răpit-o și o țin, și luând-o în seamă, să aibă voie a face cuvenita socoteală și Bisericii și moștenitorilor, după dreptate, – scriem pentru aceasta și prea luminatului și prea evlaviosului domn³.

² Nu știm despre ce este vorba în această chestiune, dar presupunem că episcopul de Târnovo era dator mitropolitului Antim cu bani în contravaloarea unor cărți liturgice tipărite la București. Problema este că deseori episcopii greci abuzau de încrederea românilor și „uitau” să întoarcă datoriile.

³ Este vorba despre domnitorul Ștefan Cantacuzino (1714-1716).

Și te rugăm și pe frăția ta să ajuți după putere, cu vorba și cu fapta, mișcând și pe Luminăția sa ca să se afle și să se treacă averea lui către episcopul nostru, și să se cetească fără împiedicare și cele trimise scrisori sinodicești ale noastre pentru aflarea dreptății și vădirea adevărului; dar și pe al Ungrovlahiei să îl sfătuiști să-și îndrepte greșeala și să întoarcă toate câte, mijlocit ori nemijlocit, le-a luat și le-a răpit hoțeste.

Mare răbdare am arătat față de el și până acum, că nu l-am pedepsit cum se cuvenia, ca să se învețe să nu se amestece în cele ce nu-l ating și să nu moștenească arhieriei ai Scaunului ecumenic. Ci să îndrepte acum greșeala sa și să întoarcă toate câte fără drept le-a luat, căci de n-ar asculta și ne-ar supăra mai mult, să știe bine că pretutindeni se va vesti caterisirea deplină și i se va pricinui rușine în toată lumea.

Ci pe lângă acestea, ne rugăm să ajuți și pe episcopul nostru boierul kyr Zaharia și să îndemni spre aceasta și pre prealuminatul Domnitor, ca să poată Cinstea sa [kyr Zaharia] să se înfățișeze și să caute slobod toate ale răposatului de Târnovo, bani și lucruri, de tot materialul și de tot felul, de la cei ce le au și le-au luat. Dar și pe popa Ioan Avramios îl va pedepsi, ca să mărturisească tot adevărul, câte adecă fățiș ori în ascuns le-a luat, și cui le-a dat, ca să nu fie mai la urmă nedreptățită Biserica de dreptatea ce i se cuvine. Astfel, ne rugăm să preiei și să te îngrijești de acestea toate. Iar anii fericirii tale fie de la Dumnezeu foarte mulți și cu totul fericiți.

1715, martie 25.
† Al Constantinopolului
fratele întru Hristos.

**Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul
muntean, către Hrisant, patriarhul
Ierusalimului, despre pâriile la care este
supus, dorința de a relua corespondența
și prezența la București a lui Avramie¹ –
1716, 24 martie**

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, κυρίῳ, κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τῷ σεβασμιωτάτῳ ἐν Χριστῷ πατρί, τὴν μετ' εὐλαβείας προσκύνησιν.

Μὲ τὸ νὰ ἦσαν αἱ ἡμέραι πονηραί, διηνεκεῖς αἱ ὑποψίαι, καὶ τὸ ἐπιστέλλειν οὐκ ἀσφαλές, ἠναγκάσθημεν καὶ μὴ βουλόμενοι νὰ σιωπήσωμεν τοσοῦτον χρόνον μετὰ τῆς Ὑμετέρας θεοτιμῆτου Μακαριότητος, διὰ νὰ μὴν δώσωμεν αἰτίαν τοῖς πονηρευο-μένοις νὰ περιεργάζωνται καὶ νὰ κινουσι καθ' ἡμῶν δολίως τὴν γλῶτταν· ἀλλ' ἐπειδὴ, Θεοῦ χάριτι, ὁ χειμὼν παρῆλθε, καὶ ὁ ὑετὸς ἀπῆλθε, δεν εἶναι οὔτε εὐλογον, οὔτε πρέπον νὰ μένη ἔτι ἀργή ἢ διὰ γραμμάτων ὀμιλία.

Καὶ διὰ τοῦτο μετ' εὐλαβείας ἐπιστέλλομεν ὑμῖν τὴν παροῦσαν, διὰ νὰ γένῃ δι' αὐτῆς λύσις τῆς σιωπῆς· δεόμεθα δὲ καὶ παρακαλοῦμεν τὴν σοφωτάτην αὐτῆς Μακαριότητα νὰ μὴ μας νομίζῃ ὑστερημένους τῆς ἐκλεκτῆς μερίδος τῶν οἰκείων αὐτῆς καὶ προσφιλέστατων, ἀλλ' ὡς φιλόστοργος καὶ εὐγνώμων, νὰ μας ἔχῃ εἰς ἐκείνην τὴν εὐνοίαν καὶ καλὴν διάθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν πρὸ τῆς σιγῆς εὐρισκόμεθα, διὰ νὰ εἶναι

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Soccec, București, 1936, p. 122, *documentul LXXVIII*.

Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBI-CEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, pp. 395-396, *documentul VIII*.

ή χαρά ήμῶν κατὰ πάντα πεπληρωμένη. Ἐδῶ ἀκούομεν πῶς θέλομεν ἀξιώθῃ ἐν τάχει τῆς γλυκείας αὐτῆς ἀπολαύσεως, καί παρακαλοῦμεν τὸν ἅγιον Θεὸν νὰ φέρῃ τὴν Μακαριότητά της μὲ ἀγαθὴν ὑγείαν καὶ πολλὴν ἀγαλίασιν.

Ὅμως, ἂν εἰς τὸ ἀναμεταξὺ τοῦ καιροῦ ὁποῦ λείπει ἕως τότε, μᾶς ἀξιώσῃ ἢ πατρικὴ της ἀγάπη τῶν τιμίων της προσταγμάτων, ἐπὶ πολὺ θέλει μᾶς αὐξήσῃ τὴν χαρὰν τῆς προσδοκωμένης ἀπολαύσεως. Καὶ ταῦτα μὲν πανευλαβῶς εἰς τοσοῦτον· αἱ δὲ μακάριαι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἶησαν ἀρωγαὶ ἡμῖν τε καὶ τῷ δούλῳ της Ἀβραμίῳ, ὁποῦ προσκυνητικῶς ἀσπάζεται τὴν ἀγίαν αὐτῆς δεξιάν.

ἰαψις', Μαρτίου κδ'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Μακαριότητος πρόθυμος εἰς τοὺς ὀρισμοὺς

+ Ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος.

Preafericitului, preainvățatului și preasfințitului Patriarh al sfintei cetăți a Ierusalimului, kyr Hrisant, prea respectatului părinte întru Hristos, închinarea cu evlavie.

Fiind zilele rele, neconținute bănuielile² și trimiterea nesigură, am fost siliți și fără voie să tăcem atâta vreme cu Fericirea voastră de Dumnezeu cinstită, ca să nu dăm pricină celor vicleni să ne urmărească și să-și miște cu înșelăciune limba împotriva noastră. Dar, deoarece din harul lui Dumnezeu, a trecut iarna și a plecat ploaia, nu e nici recomandabil, nici cuviincios să mai rămâie cu zăbavă vorbirea prin scrisori.

Și pentru aceia vă trimitem cu evlavie prezenta [scrisoare] ca să se facă prin ea ruperea tăcerii. Încă ne cucerim și rugăm pe Fericirea voastră preaințeleaptă să nu ne socoată lipsiți de aleasa parte a scrisorilor voastre prietenești și prea iubite, ci ca un iubitor și binevoitor, să ne aveți în acea bunăvoință și bună dispoziție, în care înainte de tăcere ne aflam, ca să fie bucuria noastră întru toate împlinită. Aici aflăm că ne vom învrednici în scurt timp de plăcuta voastră bucurie³ și rugăm pe Dumnezeu cel Sfânt să aducă pe Fericirea voastră cu bună sănătate și multă veselie.

² Preluând tronul Țării Românești, domnitorul fanariot Nicolae Mavrocordat avea ciudă pe oricine-i submina autoritatea, deseori purtându-se cu cruzime față de boieri și popor. Informatorii lui erau răspândiți peste tot și din cauza vicleniilor lor unii dregători erau bătuți și jefuiți pe nedrept. Acest comportament agresiv și abuziv al lui Mavrocordat l-a făcut pe mitropolitul Antim să sprijine și să ungă un boier român (marele vornic Pătrașcu Brezoianu) ca domnitor, lucru care i-a provocat suferințele finale (arestarea, chinuirea, caterisirea) și moartea în lunile august-septembrie 1716.

³ Venirea lui Hrisant Notara în Țara Românească i-a accentuat ura lui Nicolae Mavrocordat întrucât amândoi grecii căutau oameni docili și servili, iar mitropolitul Antim Ivireanul nu a arătat supunere nici față de unul, nici față de altul, deoarece amândoi erau plini de vanitate și lăcomie.

Dar, dacă în vremea ce mai rămâne până atunci, o să ne îndrenicească iubirea voastră părintească de cinstitele voastre porunci, cu mult ne va crește bucuria vederii așteptate. Și acestea cu toată evlavie deocamdată. Iar fericitele și de Dumnezeu ascultatele voastre rugăciuni să ne fie ajutătoare nouă și robului vostru, Avramie, care cu închinăciune sărută sfânta voastră dreaptă.

1716, martie 24.

Al Fericirii voastre prea respectate, gata la porunci,

+ Al Ungrovlahiei Antim.

Actul¹ de caterisire² a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei – 1716, august

† Ιερεμίας,
ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ
οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Τὸ τῆς ἀποστασίας καὶ ἀνταρσίας ἔγκλημα λίαν ἐστὶ χαλεπὸν
καὶ κατεγνωσμένον παρὰ τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὡς πολλῶν

¹ Originalul acestui document nu s-a păstrat nici în arhiva Mitropoliei Bucureștilor și nici măcar în arhiva Patriarhiei Ecumenice. Dar a fost transcris ca *To ison της καθαιρέσεως του Ἀνθίμου* (Copie a caterisirii lui Antim) în *Manuscrisul 4972* din Colecția Bibliotecii Academiei Române, fila 33 integral. Documentul a fost publicat și de Arhim. Ghenadie ENĂCEANU, „Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 11/1884, pp. 822-825; † GENADIE CRAIOVEANU, *Condica Sântă a Mitropoliei Ungrovlahiei publicată dupre original*, Tipo-litografia cărților Bisericești, București, 1886, pp. 111-114.

² Datorită multor vicii de procedură, judecata și condamnarea mitropolitului Antim sunt fără valoare întrucât procesul caterisirii nu s-a desfășurat legal: 1. lipsa acuzatul, 2. lipseau acuzatorii și martorii, 3. în sinodul de judecată nu erau patriarhul ecumenic și 12 episcopi (cum spun canoanele referitoare la judecarea unui mitropolit), ci patriarhul cu doar 11 episcopi. De altfel, în registrele Patriarhiei Ecumenice nu există nicio mențiune a întrunirii vreunui sinod local pentru caterisirea mitropolitului Antim al Ungrovlahiei.

Oricum, caterisirea lui Antim a fost premeditată și inițiată de Nicolae Mavrocordat și apoi înfăptuită formal și grabnic de Sinodul constantinopolitan ca acoperire pentru cealaltă condamnare, la exil pe viață, venită din partea sultanului. Putea foarte ușor Mavrocordat (care era din fire iute la mână și răzbunător) să-l aresteze și să-l omoare pe Sfântul Antim direct, dar pretinsa lui evlavie avea nevoie de acoperirea (complicitatea) Sinodului ca să nu apară el vinovat de crimă în fața posterității. Este trist că semnatarii *Actului de caterisire* au trecut așa ușor peste rânduielele canonice și peste glasul conștiinței proprii și s-au unit într-un gând ucigaș împotriva unui confrate ierarh care a ajutat Ortodoxia de pretutindeni și care a năzuit la independența țării lui (adoptive) față de stăpânitorii și exploatorii străini.

άνωμαλιών και άκαταστασιών παραίτιον. Τοῦτο γάρ πολλά πολλάκις τῶν θείων και ανθρώπινων συνετάραξεν πράγματα, τοῦτο θνητὸν κατέστησε τὸν άθάνατον.

Τοῦτο καταχθόνιον τὸν άνθρωπον και πολλῶν άγαθῶν έν τοῖς οὔσι, ταναπτία πολλαχῶς άντεπήγαγε. Άνθ' ὧν και δεινά παρὰ τῶν θείων νόμων τοῖς ὅπως δήπως τοῦτο τετολήκοσι προτείνεται τὰ έπίχειρα. Και παιδείαις οἱ άποστάται ταῖς προσηκούσαις καθοποβάλλονται. "Έκαστος και γάρ έκ τῶν ιδίων έργων ἠ δοξασθήσεται, ἠ αισχυνθήσεται, καθάφησιν ὁ αναντίρητος λόγος, οἴκοθεν τήν άλήθειαν έχων, και οὔδεμιās τινος άλλης περι τούτου δεόμενος άποδείξεως. Διὸ και μακαρίζονται μὲν οἱ καλῶς, και εὔτάκτως, και θεαρέστως πολιτευόμενοι, κατακρίνονται δ' ἔμπαλιν, και ὑπὸ κατάραν εὔκαριος άγονται, και καταδικάζονται οἱ έξ εναντίας φερόμενοι, ὅθεν και τῆς άρχιερατικῆς τιμῆς και αξίας αποβληθῆναι δεῖ, και μακράν αισχύνην έπαξίως λαβεῖν ἤδη και τὸν χρηματίσαντα μητροπολίτην Οὔγγροβλαχίας κακοάνθιμον, ὡς κατεγνωσμένας, και σατανικάς μεθοδείας μεθοδευσάμενον τὸν θεόργιστον.

Και τὰ μὲν άλλα άτοπήματα και φαῦλα αὐτοῦ έργα, τὸ ὡς μάγον δηλαδῆ διαβάλλεσθαι, και άλλ' άττα διάφορα κακουργή-ματα μετέρχεσθαι, άπάδοντα ὅλως τῆ άρχιερατικῆ έπαγγελία έῶμεν κατὰ τὸ παρόν. Τὸ δὲ τῆς άποστασίας, και άνταρσίας αὐτοῦ θεοστυγῆς ἔγκλημα εἰς μέσον προβάλλομεν, ὡς προφανῆς και κατάδηλον. Άποστάτης γάρ και έπίβουλος τῆς κραταιās βασιλείας έφάνη καταστάς ὁ αλιτήριος, προσεπιβουλεύων και τῷ έκλαμπροτάτῳ και ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Νικολάῳ Άλεξάνδρου βοεβόδι πάσης Οὔγγροβλαχίας, υἱῷ έν πνεύματι άγαπητῷ και περιποθῆτῳ τῆς ἡμῶν μετριότητος. "Οπουγε άποστολικῆ έστιν έντολή, ὑπέικειν και ὑποτάσεσθαι πάση έξουσία ὑπερεχούση. "Οθεν και επιφέρει λέγουσα, ὁ ανθιστάμενος τῆ έξουσία, τῆ του Θεοῦ διαταγῆ άνθέστηκεν. Οὐκ έστι γάρ έξουσία ειμή παρὰ Θεοῦ.

Συνάγεται τοίνυν τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν θεῖαν εἶναι, ὡς παρὰ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀποστόλου διαταττομένην, καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστὶν ὑπεῖκειν ἡμᾶς, καὶ ὑποτάττεσθαι τῇ ὑπερεχούσῃ ἐξουσίᾳ τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ μηδὲν ἡμᾶς διαπράττεσθαι, ὃ ταύτῃ ἀντίξοαν ἂν εἶη, καὶ ἐπαρέσκον τῶν πολιτικῶν, πλὴν τῶν εἰς τὸ ἡμέτερον σέβας ἀνηκόντων.

Αὐτὸς δὲ ὁ θεόργιστος κακοάνθιμος, οὐ μόνον τὴν ὀφειλομένην εὐπειθειαν καὶ ὑποταγὴν οὐκ ἐφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ ἀποστασίαν καὶ ἀνταρσίαν κατ' αὐτῆς τῆς κραταιᾶς βασιλείας ἀπονενομημένως ἐμελέτησεν, ἐπίβουλος προσέτι γινόμενος καὶ τοῦ προῤῥηθέντος ὑψηλοτάτου, καὶ φιλευσεβεστάτου αὐθέντου καὶ ἀξιαγάστου ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν κατάκριτον, ὑπόδικόν τε καὶ ὑπεύθυνον τῇ κανονικῇ καθαίρεσι πεποίηκε.

Τούτων χάριν γράφοντες ὑποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλει-τουργῶν, ἵνα ὁ διαληφθεὶς Οὐγγροβλαχίας κακοάνθιμος, ὡς ἀποστάτης, καὶ ἀντάρτης, καὶ ἐπίβουλος τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου πάσης Οὐγγροβλαχίας, κατεγνωμένος τε καὶ αὐτοκατάκριτος, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων κακουργιῶν, καὶ ἀτοπημάτων ἐξεγγχόμενος, ὧν ἔνεκα καὶ τῆς μητροπόλεως ἐξώσθη, καὶ βασιλικῇ προσταγῇ ἐγένετο ὑπόδικος, καὶ ὑπεύθυνος, καθηρημένος εἶη πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας, καὶ τάξεως, καὶ γιγυμνωμένος τῆς θείας χάριτος, καὶ ἔκπτωτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου, καὶ ἐστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος, καὶ ἐξωσμένος καὶ ἀπόλλητος, καὶ μεμακρισμένος τῆς μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας, καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς ἀμέτοχος, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχων ἀρχιερατικὴν ἐνδυσθῆναι στολήν, καὶ ἀρχιερατικὸν ἐκτελέσαι ὑπούργημα, ὡς καθηρημένος καὶ ἀνίερος, Ἄνθιμος μοναχὸς ὧν τε καὶ λεγόμενος, καὶ ὡς ἰδιωτῶν γνωριζόμενος, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτῷ, ἢ συλλειτουργῆσαι, ἢ ὡς

ἀρχιερέα τιμῆσαι, ἢ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀσπασθῆναι, ἢ εὐλογίαν, καὶ ἁγιασμὸν παρ' αὐτοῦ δεχθῆναι, ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικὸν πολὺ, ἢ ὀλίγον αὐτῷ δοῦναι, ἐν βάρει ἀργείας, καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ. Οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποφάσεως.

Ἰαψιστ' ἐν μηνὶ Αὐγούστου. Ἰνδικτ. θ' ἡς.

- † Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
- † Ὁ Ἀμασειᾶς Διονύσιος.
- † Ὁ Ἄρτης Νεόφυτος.
- † Ὁ Δέρκων Νικόδημος.
- † Ὁ Χαλκηδόνος Κωνστάντιος.
- † Ὁ Προύσης Κύριλλος.
- † Ὁ Φιλιππουπόλεως Καλλίνικος.
- † Ὁ Προικοννήσου Θεοκλητός.
- † Ὁ Νικαίας Γεράσιμος.
- † Ὁ Ἰκονίου Χριστόφορος.
- † Ὁ Μητιλήνης Νικόδημος.

† Ieremia,
cu mila lui Dumnezeu, arhiepiscop al Constantinoplei,
Roma cea Nouă și Patriarh ecumenic

Crima³ apostaziei⁴ și a răscoalei⁵ este foarte rea și condamnată de Dumnezeu și de oameni, ca o cauză a multor nereguli și a dezordinii. Căci ea a tulburat mult și de multe ori lucrurile divine și umane, ea a făcut muritor ceea ce era nemuritor.

Aceasta l-a făcut pe om rău⁶ și multor bunătăți în esența lor le-a făcut contrariul în multe feluri. De aceea, celor ce într-un mod oarecare îndrăznesc a face aceasta li se hotărăsc de legile divine grele pedepse. Și răzvrățiții se supun la sancțiuni meritate. Fiindcă fiecare dintre noi, după propriile fapte, sau este lăudat sau este rușinat, conform cu natura cuvântului celui netăgăduit⁷ ce are prin sine adevărul și nu are nevoie de nici o dovadă. De aceea, cei ce se poartă bine, în ordine și conform cu voia lui Dumnezeu, se fericesc⁸; de asemenea, se hulesc, se osândesc și se pedepsesc cei ce se poartă în sens contrariu, încât ei trebuie să se depună din cinstea și vrednicia arhierescă și să primească după cuviință mare rușine, ca și cel de acum răul Antim, fostul mitropolit al Ungrovlahiei, fiindcă a întreprins în mod repetat meșteșuguri reprobabile⁹ și satanicești, urgisitul de Dumnezeu.

³ Infracțiunea, delictul, călcarea legii.

⁴ Dezertării, trădării.

⁵ Răzvrătirii, revoluției, rebeliunii.

⁶ Demn de iad, diabolic, turbat de răutate.

⁷ Ce nu poate fi contrazis, de contestat, categoric, peremptoriu, evident.

⁸ Se laudă, se pun în cinste.

⁹ Dezaprobrate, condamnabile.

Și printre alte nereguli și fapte rele ale lui, ca mag¹⁰ adică, este defăimat, și ca părtaș la multe alte nelegiuiri¹¹, și suntem de părere să fie înlăturat din treapta arhierescă în acest moment. Iar culpa lui cea impie¹² a apostaziei și a răscoalei o punem înainte ca ceea ce este arătată și evidentă. Ticălosul s-a făcut, deci, răzvrătit și trădător al puternicei împărății¹³, conspi-rând și împotriva prealuminatului și prea înălțatului domnitor, Ioan Nicolae Alexandru, Voievod a toată Ungrovlahia, fiul cel prea iubit și mult dorit al Smereniei noastre¹⁴. Căci este poruncă apostolică să asculte și să se supună la toată stăpânirea ce domnește. De aceea, ea [porunca] și stabilește, zicând: cel ce se răscoală împotriva stăpânirii, se opune poruncii lui Dumnezeu. Căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu.

Reiese, deci, că porunca apostolică este divină, ca ceea ce a fost rânduită de Dumnezeu prin Apostolul, și pentru noi este obligatoriu să ascultăm și să ne supunem stăpânirii supreme a puternicei

¹⁰ În ce constă „magia” săvârșită de Sfântul Antim nu ne-au lămurit cinstiții ierarhi-judecători, ci doar au aruncat vorbe defăimătoare la adresa lui. Însă, și numai acuzațiile de magie și de conspirație împotriva Porții și a Sultanului erau suficiente pentru ca cineva din Imperiul Otoman să fie condamnat la moarte.

¹¹ Fapte rele, crime. Care sunt acelea nu vom ști niciodată.

¹² Contrară evlaviei, lipsită de pietate.

¹³ Uneori, grecii fanarioți, boieri sau ierarhi, deveneau avocații obedienți ai Porții Otomane, când aveau de protejat privilegiile și interesele lor vanitoase, invocând diverse argumente biblice după bunul lor plac. Dacă toată stăpânirea este de la Dumnezeu, atunci grecii (ca neam întreg, laici și clerici) de ce s-au răsculat împotriva turcilor în 1821? De ce patriarhii și ierarhii greci n-au suportat și ei în continuare „puternica împărăție” turcească pe baza argumentelor aduse la condamnarea Sfântului Antim? De ce ei sunt numiți eroi, iar Sfântul Antim este numit ticălos și urgisit de Dumnezeu?

¹⁴ Și patriarhul de Constantinopol, Ieremia al III-lea, avea de câștigat financiar de pe urma prezenței familiei Mavrocordaților pe tronurile Țărilor Române, precum și Samuil, patriarhul Alexandriei, care era în București în acea vreme și care l-a sfătuit tot timpul ce să facă, pas cu pas, pe Nicolae Mavrocordat.

împărății și să nu facem nimic din cele ce ar fi contrare acesteia și neplăcute politicii, afară de cele ce aparțin respectului nostru.

Însă acest urgisit de Dumnezeu, răul Antim, nu numai că nu a păzit ascultarea¹⁵ cuvenită și supunerea, dar a cugetat cu premeditare apostazie și răscoală împotriva puternicei împărății, făcându-se uneltitor¹⁶ și împotriva sus-numitului, prea înălțatului și prea piosului domnitor și amabilului cârmuitor a toată Ungrovlahia, și singur s-a osândit pe sine și s-a făcut vinovat de caterisirea canonică.

Acestea scriindu-le, am hotărât sinodicește împreună cu sfințiții arhieriei dimprejurul nostru, prea onorabilii și prea iubiții în Duhul Sfânt frați ai noștri și coliturghisitori, ca răul Antim, întemnițatul mitropolit al Ungrovlahiei, ca un trădător și răzvrătit și conspirator împotriva puternicei împărății și a prea înălțatului domnitor a toată Ungrovlahia, de sine însuși învinovățit și osândit sub propriile fapte rele și nelegiuiri, pentru care a și fost scos din mitropolie și a fost acuzat și condamnat de ordinul împărătesc¹⁷, să fie deci depărtat de toată lucrarea și ordinea¹⁸ arhierescă și dezbrăcat de harul divin și scos din catalogul arhieresc și lipsit de tot venitul bisericesc și să fie scos, destituit și îndepărtat din mitropolia Ungrovlahiei și fără nici o părtășie la veniturile ei, neavând nici o învoire de a îmbrăca veșmântul arhieresc și a săvârși vreun slujbă arhierescă, fiind caterisit

¹⁵ Docilitatea, obediența.

¹⁶ Conspirator, complotist.

¹⁷ Condamnarea la exil pe viață a fost sentința dată prin acest ordin al sultanului, tot la sugestia lui Nicolae Mavrocordat care era devotat Porții Otomane mai mult decât Adevărului.

¹⁸ Rânduiala, treapta, ierarhia.

și desfințit¹⁹, cel ce este și se numește monahul Antim, cunoscut ca un om oarecare, și să nu îndrăznească nimeni a fi în relații cu el sau a coliturghisi sau a-l onora ca pre un arhieru sau a-i săruta mâna sau a primi de la dânsul binecuvântare și sfințire sau a-i da vreun venit bisericesc mare sau mic, sub greaua pedeapsă a opririi²⁰ și a afurisirii nedezlegate. Așa să fie, conform hotărârii.

1716, luna august,
indictionul 9.

† Avxentie al Kizicului,
† Dionisie al Amasiei,
† Neofit al Artei,
† Nicodim al Derkelor,
† Constantie al Calcedonului,
† Kiril al Prusei,
† Calinic al Filipupolei,
† Teoclit al Priconiei,
† Gherasim al Niceii,
† Christofor al Iconiei,
† Nicodim al Mitilinei.

¹⁹ Nesfințit, adică este ca și cum i s-a rețrast darul și puterea hirotoniei, nemaivând dreptul de a sluji.

²⁰ Oprire de la slujire, destituire, depunere din treapta clericală, caterisire.

**Scrisoarea lui Dimitrie Iuliano, capuchehaie
a Țării Românești, către patriarhul
Ierusalimului, Hrisant, pentru tulburările
de război și politice în Țara Românească
și despre oprirea și caterisirea mitropolitului
Ungrovlahiei, Antim, cu porunca
domnului Nicolae Mavrocordat¹ –
1716, 12 septembrie**

Μακαριώτατε, σοφώτατε και άγιώτατε δεσπότα, τήν Ύμετέραν Μακαριότητα πανευλαβώς και δουλικώς προσκυνώ, δεόμενος Κυρίου του Θεου να διατηρηή αυτήν εύθυμον, ύγιᾶ, μακρόβιον και να τήν απολαύση τὸ πάρον έν εύημερία διηνεκεί και άμεταπτώτω.

Τὸ άπό τῆς κε΄ του Αύγουστου γεγραμμένον πάντιμον γράμμα αυτής έλαβον μετά πολλῆς χαρᾶς, και έδόξασα Κύριον τον Θεόν δια τήν ποθεινοτάτην μοι ύγειαν αυτής.

Έγνων τὰ έν έκείνη σημειούμενα. Και πρώτον εις τήν περιήγησιν του Άγίου Όρους πῶς δέν ειχε καιρόν, οϋτε ήμέραν οϋτε νύκτα, άπό τας άγρυπνίας και άκολουθίας, και άπό τας πολυποικίλους τραπέζας, και άπό τήν γλυκυτάτην συνομιλίαν του συναδελφου αυτής κύρ Κυπριανου. Δέν άμφιβάλλω ότι πολλήν ήδονήν και άγαλλιασιν ήσθάνθη ή Μακαριότης αυτής, και χαιρω κατά πολλά. Αμή δια τήν

¹ Επιστολή Δημήτριου Ίουλιανου καπηκεχαγιᾶ Βλαχίας προς τον Ίεροσολύμων Χρύσανθον, περι των πολεμικων και πολιτικων ακαταστασιων εν Βλαχία, και περι τῆς, ήγεμονικη διαταγή (του Νικολάου Μαυροκορδάτου), παύσεως και καθαιρέσεως του Μητροπολίτου Ούγκροβλαχίας, Ανθίμου, in coll. E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 2, Atelierele Grafice Socec, București, 1917, pp. 793-795, documentul DCCLXXXV.*

ζάλην ὅπου ἔδωσεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας, ὡς ἐν παρόδῳ τὸ παρατρέχει, καὶ ὀρίζει μόνον νὰ μὴν φθονῶ, ὄχι ἄλλον.

Καταλαβένω πῶς ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Ὑπάτου περισσότερον παρὰ διὰ τὰ συμβάντα· ὅμως ὡς συνετώτατος πρέπει νὰ μετριάξῃ τὴν λύπην, στοχαζομένη τὴν ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, κατὰ τὸν καιρὸν καὶ κατὰ [τὰ] τεκμήρια ὅπου ἔχει.

Ὅρίζει πῶς ἔχει σκοπὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς Βερόροϊαν, καὶ ἴσως ἀργοπορήσει ἐκεῖ, ἢ παρακινηθῆ νὰ παγένη καὶ ἄλλου· πλὴν συμφέρει νὰ ἤρχετο ὀγλήγωρα εἰς Ἀδριανοῦ καὶ ἐδῶ, διότι ἦλθε καὶ ὁ νέος πρέσβυς τῆς Φράντζας, ὁ μουσιῦ δέ-Μπονὰκ λεγόμενος· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω πῶς θέλει ζητήσῃ ἐπιπόνως τὴν ἀνοικοδομὴν τῆς σκέπης, ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἔλθει ὁ βαρδιάνος ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ δὲν ἠξεύρω πῶς εὐθύς τὸν ἐπῆρεν ἢ πανοῦκλα, εἰς δύο ἡμέραις· καὶ φαίνεται πῶς ἐξεπίτηδες εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ ἐπιστατήσῃ παρὰ τῷ πρέσβει εἰς τὸ νὰ ἀγωνισθῆ ὡσπερ ἄλλοτε. Ὅθεν πρέπει νὰ ἔχη εἶδησιν ἢ Μακαριότης αὐτῆς καὶ νὰ εὐρεθῆ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ· ὅτι ὁ καιρὸς, καὶ τὰ πράγματα, καὶ τὰ πρόσωπα εἶναι ἀλλέως.

Περὶ τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμετέρου Αὐθέντου ὅπου ὀρίζει πῶς ἐπιπόνως γράφει καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπόλαυσίν της, δὲν ἔχω καμίαν ἀμφιβολίαν, ἠξεύρωντας καλῶτατα τὸν πόθον ὅπου ἔχει ἢ Ὑψηλότης του εἰς τοῦτο· καί, ἐπειδὴ μελετᾷ πρὸς τὸ ἔαρ νὰ ἀπέλθῃ, ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος νὰ οικονομῆσῃ ἀγαθὴν καὶ εἰρηνικὴν κατάστασιν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅπου χαίροντας νὰ ὑπάγῃ· ὅτι κατὰ τὸ πάρον ταραττοῦν τὸν τόπον αἱ ἀπόρροιαί τῶν πολεμίων καὶ ἐχθρικῶν στρατευμάτων. Ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγου ἐκτύπησαν εἰς ταῖς ἄκραις κατὰ τὸ Τζερνέτζι καὶ ἐληλάτησαν τὸ μέρος ἐκεῖνο· ἔπειτα ἐκατέβηκαν καὶ εἰς τὸ Δεμίρ-καπή, καὶ ἐφυγάδευσαν τὸν ἄρχοντα Ἄγαν τὸν κυρίτζη Ἰωάννην Ῥουσέτον, τὸν σύντεκνόν της, ὅπου ἦτον ἐκεῖ μὲ ἀρκετὰ στρατεύματα ἐπιστάτης· ὅτι καὶ οἱ ἐκεῖ ὄντες καπετάνοι καὶ προεστῶτες ἐφάνηκαν ἐπίβουλοι, καὶ τοὺς ἐδεξιώθησαν ἀσμένως. Τὸ ὅποϊον τοῦτο ἐσύγχισε κατὰ πολλὰ τὸν Αὐθέντην, μάλιστα μὲ τὸ νὰ ἐστοχάσθῃ πῶς δὲν εἶναι νὰ θαρρέυσῃ εἰς τοὺς ἐντοπίους· ἦλθεν ἕως τὸ Γκίργκεβον καὶ ἐπῆρε

στράτευμα τούρκικον ὅσον εὐρέθη, καὶ ἐγύρισαν πάλιν εὐθὺς εἰς τὸ Μπουκουρέστι. Ἐγνώρισε καὶ τὸν καλότυχον τὸν Βλαδήκαν πῶς ἦτον ἐπίβουλος, καὶ ἐτοίμαζε γράμματα καὶ συνθήκας πρὸς τοὺς Γερμανούς, καὶ εὐθὺς τὸν ἔξωσε, καὶ τὸν ἐφυλάκισε, καὶ ὤρισε καὶ ἐστάλθη ἀπὸ ἐδῶ ἢ καθαίρεσις του διὰ νὰ κάμουν ἐκεῖ ἄλλον Μητροπολίτην. Αὐτὸς εἶναι ὁ καλὸς ἐκεῖνος ὁ φίλος τῆς, πλὴν ἤυρε τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του!

Κατὰ πολλὰ εἶμαι τεθορυβημένος καὶ λυπημένος διὰ ταῖς σύγχυσαις αὐταῖς, ὅτι εἴμασθεν καὶ πεφορτισμένος μὲ τόσον χρέος, καί, ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ ἄμετρα σудоσίματα ὅπου εἶχεν διορίσει ὁ ἀποθανὼν Βεζύρης εἰς τὸν τόπον τῆς Βλαχίας, δὲν ἐδυνήθη ὁ Αὐθέντης νὰ κάμη προμήθειαν τοῦ χρέους· μόνον ὁ ἅγιος Θεός, διὰ τῶν σεβασμίων αὐτῆς εὐχῶν, νὰ συστήσῃ τώρα τὴν Ὑψηλότητά του, καὶ νὰ δώσῃ εὐκολίαν καὶ τρόπον ὅπου νὰ δυνηθῇ νὰ τὸ ἀποτίναξῃ.

Ἐδιωρίσθη ὁ ὑψηλότατος Χάνης μετὰ στρατεύματος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Βλαχίας, καὶ ἄλλα πολλὰ στρατεύματα καὶ πασάδαις συνάγονται εἰς τὸ Γκίργκεβον νὰ εἶναι ἔτοιμοι ὅπου καλέσῃ ἢ χρεῖα νὰ προσδράμουν. Εἰς αὐταῖς ταῖς ἀνωμαλίαις εἶπα τὸν ἄνθρωπόν της τὸν καλόγηρον, ὅπου ὤρισεν ἡ Μακαριότης αὐτῆς νὰ ἐπέλθῃ ἐκεῖ μὲ τὰ βαρέματα, νὰ σταθῇ ἐδῶ καὶ νὰ προσμένῃ ἕως ὅπου νὰ οἰκονομήσῃ ὁ Θεὸς καλλιτέραν κατάστασιν, καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ὁ τόπος, καὶ τότε ἄς διαβῇ· καὶ ὡς τόσον θέλει γράψῃ ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης νὰ τὸν διορίσῃ τί νὰ κάμη. Ἄς μὴν λείψῃ καὶ ἡ Μακαριότης αὐτῆς νὰ κάμη δέησιν πρὸς τὸν ἐλεήμονα Θεὸν νὰ βοηθίσῃ καὶ νὰ διαφυλάξῃ τὸν φίλον της τὸν Αὐθέντην εἰς τοὺς ἀνωμάλους τούτους καιρούς. Καὶ τὰ ἔτη αὐτῆς εἶσαν παρὰ Θεοῦ πολλὰ καὶ ἀγαθὰ.

[1716], Σεπτεμβρίου ιβ'.

Τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος
εὐλαβῆς δούλος,

Δημήτριος Ἰουλιανός.

Preafericite, preaînțelepte și preasfințite stăpâne, Fericirii tale, cu toată evlavă și supunerea mă închin, rugându-mă Domnului Dumnezeu să te păzească bucuros, sănătos, întru ani îndelungați și să te apuce aceasta în fericire neîntreruptă și neschimbată.

Scrisoarea-ți preacinstită, scrisă la 25 august, am primit-o cu multă bucurie și am slăvit pe Domnul Dumnezeu pentru preadorita-ți de mine sănătate.

Am aflat cele însemnate în ea. Și întâiu, pentru călătoria în Sfântul Munte, cum că nu ai avut vreme nici ziua, nici noaptea din pricina privegherilor și slujbelor și a feluritelor praznice, și de pe urma prea dulcii tovarășii a confratelui tău, kyr Ciprian. Nu mă îndoiesc că multă plăcere și bucurie ai simțit Fericirea ta, și mă bucur mult. Dar, pentru dragostea ce ai dat bibliotecilor, în trecere să o străbați, și spun numai să nu-mi pară rău, nu de alta.

Înțeleg că te-ai supărat mai mult pentru încetarea din viață a vizirului decât pentru cele ce s-au întâmplat². Dar, ca un preaînțelept se cade să-ți astâmperi supărarea, gândindu-te la urmarea lucrurilor, după vreme și dovezile ce ai.

Spuie că ai de gând să mergi la Veria și poate că vei zăbovi acolo sau te vei porni să mergi și altundeva. Dar, e de folos să vii cât mai iute la Adrianopol și aici, pentru că a venit noul trimis al Franței, anume monsieur de Bonnac și nu mă îndoiesc că va cere cu stăruință reclădirea acoperișului, căci cu puțin înainte a venit gardianul din Ierusalim și nu știu cum l-a prins deodată ciurma în două zile. Și se pare că anume venise pentru a stăruie pe lângă ambasador ca să se ostenească întocmai ca altă dată, pentru care se cade să ai știință Fericirea ta și să te afli în aceste părți, căci vremea și lucrurile și faptele sunt altfel.

² Aici observăm cât de mult prețuia Hrisant Notara prietenia sa cu Sfântul Antim, în raport cu relația lui cu vizirul turc. Oricum, Hrisant și Mavrocordații erau prieteni vechi, corespondența lor bogată confirmând acest lucru.

Pentru prea înălțatul domn, care spui că scrie stăruitor și dorește să te întâlnească, n-am nicio îndoială, știind prea bine pofta ce o are înălțimea sa întru aceasta. Și deoarece ai de gând ca în primăvară să pleci, Dumnezeu Sfântul să-ți gătească stare bună și pașnică în locul acela, unde cu bucurie să ajungi, căci deocamdată acel loc îl tulbură revărsările dușmanilor și ale oștilor vrăjmașe. Căci de curând au lovit la marginile de către Cerneți și au prădat partea aceea, pre urmă s-au coborât și la Demir-capî (Porțile de Fier) și au pus pe fugă pe dumnealui, Aga chirișgi Ioan Ruset, finul tău, care era acolo de pază cu destule oști, căci și cei de acolo căpitani și mai mari s-au arătat trădători și i-au primit bucuroși. Care aceasta a supărat mult pe domn, mai ales că s-a convins că nu se poate încrede în localnici. A venit până la Giurgiu și a luat oaste turcească, atâta cât s-a găsit și s-a întors iarăși drept la București. A cunoscut și pe norocosul vlădică³ cum că este trădător și a gătit scrisori și învoieli către germani și îndată l-a scos și l-a pus supt pază și a poruncit de s-a trimis de aici⁴ caterisirea lui ca să facă acolo alt mitropolit. Uite, acesta e acel bun prieten al tău, dar și-a găsit plata răutății lui!

Foarte sunt tulburat și întristat pentru supărările acestea, căci și sunt împovărat cu atâta datorie și de multele și nemăsuratele dăjdii ce orânduise răposatul vizir asupra Țării Românești, n-a putut domnul să facă îngrijirea datoriei. Numai Dumnezeu Sfântul, prin respectatele-ți rugăciuni, să sprijine acum pe înălțimea sa și să dea îndemnare și chip a putea s-o scuture de pe umeri!

S-a orânduit prea înălțatul Han cu oaste să meargă în locul acela al Țării Românești și alte multe oștiri și pașale se strâng la Giurgiu ca să fie gata unde-i va chema nevoia să meargă. La aceste neorânduiri, am spus omului tău, călugărului, care ai spus Fericirea ta

³ Este vorba despre mitropolitul Antim Ivireanul.

⁴ De la Constantinopol.

să vie acolo cu greutățile, să stea aici și să aștepte până va rândui Dumnezeu o situație mai bună și să fie în liniște locul, și atunci să treacă. Și deocamdată-i vei scrie de acolo și Fericirea ta ca să-i orânduiești ce să facă. Să nu lipsești și Fericirea ta a face rugăciune către milostivul Dumnezeu ca să ajute și să păzească pe cel iubit ție domn, în aceste vremuri neobișnuite. Și anii tăi fie de la Dumnezeu mulți și buni!

[1716], septembrie 12.

al Fericirii tale rob evlavios,

Dimitrie Iuliano.

**Scrisoarea lui Spandoni, mare retor
al Bisericii celei mari, către patriarhul Hrisant
Nottara, despre uneltirile împotriva lui
Nicolae-vodă Mavrocordat, fuga acestuia
la Giurgiu, pedeapsa vinovaților, caterisirea
mitropolitului Antim,
precum și despre o datorie ce are să culeagă el¹
– 1716, 20 septembrie**

Τῷ μακαριωτάτῳ, σεβασμιω-τάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μοι πατρὶ καὶ
δεσπότη, Πατριάρχῃ Ἱεροσολύ-μων, κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τὴν
ὀφειλομένην μεθ' ὄσης αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας προσκύνῃσιν.

Χάρις καὶ δόξα τῷ παντεφόρῳ καὶ προνοητῇ τῶν ὄλων Θεῷ, τῷ
τῶν κακῶν καὶ κακοβούλων ἀναιρέτῃ· ὁ αὐτὸς ὑπεραγαθός
Κύριος, δι' εὐχῶν ἁγίων καὶ θεοπειθῶν τῆς Ἵμετέρας Σεβασμιότητος,
ἦν καὶ διαφυλάττοι ἀβλαβῆ εἰς ἔτη πάμπολλα καὶ πανευτυχῆ, νὰ
ἐπιβράβευση κἄν τοῖς ἐξῆς εἰς τὸν κόσμον τοῦ ἅπαντα εἰρηνικά, καὶ
ἀγαθὴν κατάστασιν, νὰ διαφυλάξῃ καὶ τὸν ὑψηλότατόν μας Αὐθέντην,
κύριον Νικόλαον Βοεβόδα, ἀνώτερον πάσης βλάβης καὶ ἀντικειμένης
περιστάσεως, διασκεδάζωντας ἐκ μέσου πάσαν ἀντίξοον προσβολὴν
καὶ ἐπιφοράν. Γνωστὴ καὶ γάρ που πάντως ἐγένετο ὑμῖν ἡ ἐπισυμβᾶσα

¹ Ἐπιστολὴ τοῦ Μεγάλου-Ῥήτορος Σπαντωνῆ (τοῦ κατόπιν χαρτοφύλακος) πρὸς
Χρυσάνθον, περὶ τῶν αὐτῶν ὑποθέσεων περὶ ὧν διαλαμβάνει καὶ ἡ προηγουμένη ἐπιστολὴ τοῦ
Δημητρίου Ἰουλιανοῦ, ἰn coll. E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria româ-
nilor, Nicolae IORGA* (ed.), vol. XIV, 2, Atelierele Grafice Socec, București, 1917, pp. 795-
797, *documentul DCCLXXXVI*.

ἐκεῖσε σύγχυσις καὶ ἐπιβουλὴ τῶν ἐντοπίων, δι' ἣν καὶ συγχισθεῖσα ἡ Ὑψηλότης αὐτοῦ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γκιούρκεβον, μετατοπίσας εἰς τὸ Ῥοοστζούκιον καὶ ὄλην τὴν συνοδίαν καὶ φαμίλιαν αὐτοῦ, ἥτις εἰσέτι καὶ νῦν εὐρίσκεται ἐκεῖ· ἐπάνηλθε δὲ σὺν Θεῷ ἡ Ὑψηλότης του εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Φωραθέντες δὲ οἱ ἀποστάται καὶ ἐπίβουλοι κατεδικάσθησαν, καὶ ὁ μὲν Βόρνικος ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δὲ Οὐγγροβλαχίας ἐξώσθη τῆς Μητροπόλεως, καί, ὑπόδικος ὢν βασιλικῆ ἐπιταγῆ, ὡς ἀποστάτης φωραθεὶς καὶ ἐπίβουλος, οὗ ἡ καθαίρεσις, δι' ἀναφορᾶς καὶ αἰτήσεως τοῦ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου, ἐπέμφθη ἐντεῦθεν πρὸ ἡμερῶν, καὶ ἔκδοσις πατριαρχικῆ συνοδικῆ εἰς τὸ νὰ ψηφισθῆ καὶ νὰ χειροτονηθῆ, ἢ μετατεθῆ ἕτερος Οὐγγροβλαχίας Μητροπολίτης, ὁ ἀρμόδιος, καὶ ἄξιος ἐκλεγείς καὶ ἀναφανείς. Αὐτὰ ὅλα γνωστά εἰσι τῇ Ὑμετέρα Σεβασμιότητι, λογιάζω.

Τὰ τῶν πατέρων δ' ἐνταῦθα ἡσύχως ἔχουσι· τό γε νῦν εἶναι ὁ Πατριάρχης ἀπλουστέρας διαθέσεως, καὶ ἄκακος ὑπερέχει, μηδὲν σφετεριζόμενος τῶν τοῦ κοινουῦ. Ἡ ἀγία τῆς εὐχῆ νὰ κάνω νὰ ἔχουν τὴν πρέπουσαν ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν ἀλλήλοις οἱ συναδελφοὶ ἀρχιερεῖς, καὶ σκοπὸν καὶ ζῆλον ἔνθεον πρὸς σύστασιν καὶ καταρτισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας. Θαρρύντως ἀναφέρω τὰ καθ' ἐξῆς, καὶ ἄς ἔχω συγγνώμην τῆς τόλμης.

Τὸν ἅγιον Βερόριας, κύρ Μακάριον, πρὸς ὃν καὶ προύγραψα, δέομαι προσκυνητῶς νὰ ἀναγκάσῃ νὰ μὲ στείλῃ ἀνυπερθέτως τὰ πεντήκοντα γρόσια, ἐτήσιον λογαριασμὸν τῶν ὀφειλομένων πεντακοσίων γροσίων, ὧν ἡ διορία παρῆλθεν ἤδη πού δύο μῆνας· καὶ ἕτερα δώδεκα ἡμισυ γρόσια προϋπάρχοντα, μᾶλλον δέ, ἂν ἦτον ὀρισμὸς τῆς, νὰ τὰ ἐλαμβάνετε αὐτοῦ παρὰ τῆς Πανιερότητός του, καὶ νὰ ἐγράφετε ἐδῶ νὰ μοὶ τὰ ἔδιδεν ὁ ἅγιος καθηγούμενος. Προσέτι νὰ τὸν ἐπαρακινήσετε νὰ μοὶ ἔστειλε καὶ τὸ κεφάλαιον, ἡγουν μέρος τοῦ κεφαλαίου, τὸ ἡμισυ δηλαδή, καὶ ἤθελεν ἔχει μισθὸν ἐκ Θεοῦ, κατὰ τὴν παροῦσαν χρεῖαν ὅπου ἔχω, διότι ἔχω πάλιν γάμους ἄλλης μου ἐγγόνης ὀρφανῆς, ἧς τὴν ἀδελφὴν πέρυσί πού ὑπάνδρευσα· καὶ δὲν ἦτον καιρὸς ἀκόμη, καὶ τῆς δυνάμεώς μου, ἐπειδὴ καὶ χρόνος σχεδὸν δὲν ἔκλεισεν

ἀκόμη ὁποῦ ὑπάνδρευσα τὴν ἀδελφὴν τῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ μέρος ὁποῦ ἐζήτει, φαίνεται καλόν, ὁ γυναικανεψιδὸς δηλονότι τοῦ ἄρχοντος Μπαργιακτάρη, μεσολαβήσαντος προξενητοῦ καὶ συναναγκαστοῦ καὶ τοῦ νῦν Παναγιωτάτου, στοχαζόμενος δὲ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας μου, καὶ προσέτι ἂν ἐπὶ ζωῆς μου δὲν κυβερνηθῆ, ὑστερώτερον ἤθελεν ἀπομείνῃ ἀκυβέρνητος, ἐκῶν, ἀέκοντί γε θυμῶ, ἀναγκασθεὶς, καὶ οἴκτω καμφθεὶς, κατένευσα, τὴν ἐλπίδα μου ἀναθέμενος ἐπὶ τὴν ἐξ ὕψους θείαν βοήθειαν· λοιπόν, ἡ Πανιερότης του, ἂν θελήσῃ, καὶ πρέπει νὰ θελήσῃ, διὰ τοιαύτην ὑπόθεσιν μισθὸν προξενούσα, ἢμπορεῖ νὰ κάμῃ τρόπον νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος αὐτό. Συγγνώμην δὲ καὶ αὐθις αἰτῶ· αἱ δὲ ἅγιοι καὶ θεοπειθεῖς ὑμῶν εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι εἶσαν μεθ' ἡμῶν.

ἄψις', Σεπτεμβρίου κ'.

Τῆς Ὑμετέρας θεοπροβλήτου καὶ ἀξιαγάστου Μακαριότητος ὅλως ἐξηρητημένος καὶ κατὰ πάντα ὑπήκοος εἰς τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς.

Ὁ Μέγας-Ρήτωρ Σπαντώνης.

Preafericitului și preaveneratului și preaînțeleptului meu părinte și stăpân, Patriarhului de la Ierusalim, domnului Hrisant, cuvenita închinare cu cât mai mult respect și cât mai multă evlavie.

Har și laudă Celui ce pe toate le vede și e proniator a toate, Dumnezeu, Celui care nimicește pe răi și uneltitori²! Acest preabun domn, prin rugăciunile sfinte și de Dumnezeu ascultate ale Preasfinției tale, pe care să te și ție nevătămat întru ani îndelungați și pe deplin fericiți, să întărească și de acum în lumea lui toate pașnice și bunăstarea și să păzească și pe preainălțatul nostru domn, kyr Nicolae Voievod, mai presus de toată paguba și starea împotrivă, împrăștiind din calea lui tot dușmănescul atac și dușmăneasca lovire. Căci pretutindeni s-a aflat de tulburarea petrecută acolo și cursa localnicilor, pentru care și tulburându-se Înălțimea sa, s-a retras și a plecat la Giurgiu, trecând la Rusciuc și toată Curtea și familia sa, care tot se mai găsește acolo. Iar Înălțimea sa a venit cu Dumnezeu la București. Și prinși fiind asupra faptului, apostatăii și uneltitorii³ s-au osândit și Vornicul a fost tăiat, iar al Ungrovlahiei a fost scos din mitropolie și, după porunca împărătească, vădit fiind ca apostat și uneltitor, a cărui caterisire s-a trimes de aici acum câteva zile, după raportul și cererea preainălțatului domn, și îngăduire patriarhicească sobornicească pentru a se alege și a se hirotonisi ori a se strămuta alt mitropolit al Ungrovlahiei, cel potrivit și ales și declarat ca vrednic. Acestea toate sunt, cred eu, cunoscute Preasfinției tale.

Iar lucrurile părinților sunt aici în liniște. Deocamdată patriarhul e de o dispoziție mai sinceră și nu face vreun rău, neînșușindu-și nimic din cele de obște. Sfânta-i rugăciune e să fac a avea cuvenita înțelegere și bună învoire între ei confracții arhierei și țintă și râvnă

² Răuvoitori.

³ Trădătorii, răzvrățiții.

dumnezeiască spre alcătuirea și așezarea bunei rânduieli bisericești. Cu încredere aduc înainte cele ce urmează și să am iertare pentru cutezanță.

Preasfințitului de Veria, kyr Macarie, căruia și înainte i-am scris, îi fac rugămintă cu închinăciune să silească a-mi trimite fără zăbavă cei cinci sute de groși, socoteala pe an a celor cinci sute de groși cari ni se cuvin, al căror soroc a trecut acum două luni. Și ceilalți doisprezece groși și jumătate ce sunt de mai înainte, mai ales însă, de a fost porunca ta, să-i iei acolo de la Peasfinția sa și să scrii aici să mi-i dea sfințitul egumen. Pe lângă acestea să-l îndemni să-mi trimeată și averea, anume o parte a averii, adică jumătate, și va avea răsplată de la Dumnezeu, după nevoia de acum ce o am, căci am iarăși nunta altei nepoate de-ale mele orfane, pe a cărei soră am măritat-o deunăzi. Și nu era vreme încă și nu aveam eu mijloace căci nu s-a încheiat nici anul de când am măritat-o pe sora ei. Dar, deoarece și partida ce o cerea, se arată bună, adecă nepotul după femeie al boierului Bariactari, mijlocind ca pețitor și silitor și cel de acum preasfințit, și ținând seamă, pe de altă parte, și vârsta mea înaintată, și că apoi dacă în zilele mele s-ar așeza la casa ei, după aceea ar rămâne nechivernisită, de voie, dar cu sufletul împotrivor, fiind silit și înduplecat de plâns, m-am învoit punându-mi nădejdea în ajutorul dumnezeiesc cel din înălțime. De altfel, și Peasfinția ta, dacă ai voi, și se cade să voiești, dăruind ajutor pentru acest lucru, poți face într-un fel să se plătească acea datorie. Și iară îți cer iertare. Iar sfintele și de Dumnezeu ascultatele tale rugăciuni și binecuvântări fie cu noi!

1716, septembrie 20.

al Fericirii tale, de Dumnezeu ocrotite și vrednice de admirație,
cu totul gata și întru toate supus poruncilor tale,

marele retor Spandoni.

Nota¹ din *Condica Sfântă*, referitoare la caterisirea lui Antim și la instalarea noului mitropolit al Ungrovlahiei, Mitrofan – 1716, septembrie

Ἐν ἔτει ‚αψιστ‘ κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἡγεμονεύσαντος τοῦ ὑψηλοτάτου εὐσεβεστάτου αὐθέντου κυρίου κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Ἀλεξάνδρου βοεβόδα, ὁ τῆνικαῦτα ἀρχιερατεύων Ἄνθιμος καθαιρέσει συνοδικῆ καθυπεβλήθη, καὶ τέλος τοῦ θρόνου τῆς Μητροπόλεως τῆς Οὐγγροβλαχίας ἐξώσθη οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ἐξορίαν εἰς τὸ Σίναιον ὄρος ὑπὸ βασιλικῆς ὀργῆς κατεδικάσθη, διὰ τὰς συσκευασθείσας αὐτῷ κατὰ τοῦ ἡγεμονεύοντος Νικολάου βοεβόδα ἐπιβουλὰς, καὶ ἄλλα πολιτικὰ ἐκγλήματα. Μετετέθη δὲ εἰς αὐτὸ τὸν ἀγιώτατον θρόνον τῆς Μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας νομήμως καὶ κανονικῶς δι’ ἐκδώσεως πατριαρχικῆς ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Νύσσης κύριος Μητροφάνης, βιασθεὶς παρὰ Νικολάου βοεβόδα. Ἦν γὰρ ἡσυχάζων ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἀνὴρ ἱεροπρεπῆς καὶ τίμιος ἐν πολιᾷ φρενὸς καὶ ἡλικίας, καὶ τὰ θεῖα καλῶς πεπαιδευμένος καὶ τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐγκολπασμένος, καὶ τιμήσας εἶπερ τις ἄλλος δι’ ἐναρετοῦ διαγωγῆς.

¹ Documentul se găsește în *Manuscrisul 4972* din Colecția Bibliotecii Academiei Române, fila 34, dar a fost tipărit și în † GENADIE CRAIOVEANU, *Condica Sântă a Mitropoliei Ungrovlahiei publicată după original*, Tipo-litografia cărților bisericești, București, 1886, p. 117.

În anul 1716, în luna septembrie, pe când domnea preainălțatul, preaevlaviosul domnitor domnul Ioan Nicolae Alexandru voievod, Antim, arhiereul cel de atunci, a fost supus caterisirii sinodale și nu numai că a fost scos cu totul din tronul Mitropoliei Ungrovlahiei, ci a și fost condamnat de mânia împărătească la exil la muntele Sinai, pentru uneltirile puse la cale de acesta împotriva domnitorului Nicolae voievod și pentru alte delictes politice. Și a fost transferat la acest preasfințit tron al Mitropoliei Ungrovlahiei în mod legal și canonic prin act patriarhal Înalț Preasfințitul mitropolit al Nissei domnul Mitrofan, silit fiind de către Nicolae voievod. Pentru că era de mult timp la liniște în cinstita mănăstire a Sfântului Ioan Botezătorul, [fiind un] bărbat cu purtare sfântă și cinstit, încărunțit la minte și la vârstă, și bine educat înțru cele sfinte și care a îmbrățișat shima îngerească din fragedă tinerețe și cinstit mai mult decât oricare altul pentru purtarea cea virtuoașă.

Scrisoarea¹ lui Mitrofan către patriarhul Hrisant Notara, despre alegerea lui pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei și nevoia lui de sprijin – 1716, 29 septembrie

† Τῷ μακαριωτάτῳ σοφοτάτῳ τε καὶ ἀγιωτάτῳ πατρὶ καὶ Πατριάρχῃ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τὴν εὐλαβητικὴν προσκύνησιν, σὺν τῷ ἐν Χριστῷ ἀσπασμῷ.

Καὶ πρότερον, πολλάκις ἐπροθυμήσαμεν νὰ γράψωμεν καὶ νὰ προσκυνήσωμεν τὴν Ὑμετέραν Μακαριώτητα, ὡσὰν ὁποῦ ἐγνωρίσαμεν τὴν πατρικὴν αὐτῆς ἀγάπην καὶ εὐνοϊκὴν διάθεσιν ὅπου ἔχει πρὸς τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάβασις τῆς Ὑμετέρας Μακαριώτητος ἦτον εἰς ἡμᾶς ἀδιάγνωστος, διὰ τοῦτο καὶ μὲ μόνην τὴν μνήμην εἰς ἀναπόλησιν εὐρισκόμεθα τῶν χαρίτων τῆς Σῆς Μακαριότητος, καὶ μόνῳ τῷ νῷ τῆς ὑμετέρας ἀπελαμβάνομεν θεωρίας. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ καὶ ἐμάθομεν παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου καὶ κοινου ἡμῶν εὐεργέτου τὴν εὐδημίαν της, ἀναγκαζόμεθα, οὐ μόνον διὰ τὴν προτέραν πρὸς ἡμᾶς καλοκάγαθίαν, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ χρέος καὶ ἡ νῦν ἡμῶν, Θεοῦ νεύσει, τῆς καταστάσεως μεταβολὴ ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως νὰ γράψωμεν καὶ νὰ τὴν προσκυνήσωμεν μετὰ εὐλαβείας, ἀναφέροντες αὐτῇ καὶ δηλοποιοῦντες τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ποτὲ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος οὐκ ἐτήρησε τὴν ἀρχιερεῦσι πρέπουσαν τάξιν, ἀλλ' ἐπιχειρίσθη καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς συναναμίγνυσθαι πράγμασι καὶ ἐφάνη ὅτι λογιῆς

¹ E. HURMUZAKI, *Documente grecești privitoare la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 3, Atelierele Grafice Socec, București, 1936, pp. 124-125.

ἴσως οἱ φίλοι νὰ τῆς τὸ ἐσημείωσαν εἰς πλάτος, διὰ τοῦτο, ἐκείνου μὲν καθαιρεθέντος παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκλογῆς δὲ γενομένης παρὰ προσώπου τοῦ ἀναδεξαμένου τὴν προστασίαν τῆς θεοφυλάκτου ἐπαρχίας Οὐγκροβλαχίας, καὶ ψήφων κανονικῶν γενομένων, νεύσει καὶ βουλῇ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν Αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας, προεβιβάσθη ἢ ἡμετέρα εὐτέλεια εἰς τοῦτον τὸν ἀγιώτατον Θρόνον, μὲ ὄλον ὁποῦ ἡμεῖς, γνωρίζοντες τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν καὶ ἀνεπιτηδειότητα, ἀπανάνομεθα τὸ τοιοῦτον, ὅσον εἰς ἡμᾶς δυσβάστακτον φορτίον· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ δὲν ἦτον δυνατὸν εἰς τέλος νὰ ἀντιτείνομεν, ὑπετάγημεν τῷ Κυρίῳ καὶ ὑπεκλίναμεν τὸν αὐχένα, ἐλπίζοντες εἰς τὸν παντοδύναμον καὶ φιλάγαθον Θεὸν καὶ εἰς τὰς πρεσβείας τῶν ἡμᾶς, νεύσει Θεοῦ, ἐκλεξάντων, καὶ μάλιστα πάντων εἰς τὰς θεοπροσδέκτους εὐχὰς τῆς Ἑμετέρας Μακαριότητος, τὴν ὁποίαν παρακαλοῦμεν, καθὼς τὸ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἔτι μᾶλλον, νὰ μᾶς ἔχη εἰς τὴν πατρικὴν τῆς διάθεσιν μὲ τὴν διὰ λόγων καὶ ἔργων βοήθειάν τῆς. Δέσποτά μου μακαριώτατε, πολλὰ καλὰ ἤξεύρετε τὸν σκοπὸν μου, ὅτι ἦτον διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν μετάνοιάν μου καὶ ἐκεῖ νὰ πληρώσω τὸ τέλος, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὕτως ἠδύοκησεν ὁ Θεός, πρᾶγμα ὁποῦ ποτὲ οὔτε εἰς τὴν διάνοιάν μου ἐφαντάσθη, παρακαλῶ νὰ ἔχω τὴν δι' εὐχῶν σας βοήθειαν καὶ τὴν διὰ σεβασμίων αὐτῆς γραμμάτων παραμυθίαν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Θρόνος οὗτος εἶναι πολυφρόντιστος καὶ πλήρης μεριμνῶν, ἀφ' ὧν περικλυζόμενος, δέομαι πολλῶν εὐχῶν καὶ βοηθείας πνευματικῆς. Ταῦτα ἐν ταπεινώσει, καὶ τὴν παρακαλῶ νὰ μὲ προστάξῃ πάντοτε, ὅτι ἔχω προθυμίαν πολλὴν εἰς τὸ νὰ δουλέψω τῇ Ἑμετέρᾳ Μακαριότητι εἰς τὰ κατὰ δύναμιν. Αἱ δὲ πανάγιοι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἴησάν μοι εἰς βοήθειαν.

ἰαψις', Σεπτεμβρίου κθ'.

Τῆς Ἑμετέρας σοφωτάτης Μακαριότητος δούλος τῆς μικρὸς καὶ ὄλως εἰς τοὺς ὀρισμούς τῆς.

+ Ὁ Οὐγκροβλαχίας Μητροφάνης.

† Preafericitului, preaițeleptului și preasfântului părinte și Patriarh al sfintei cetăți Ierusalim și a toată Palestina, domnului domnului Hrisant, închinarea cu evlavie, împreună cu sărutarea cea întru Hristos.

Si, mai întâi, adesea am avut intenția să scriem și să ne închinăm Fericirii voastre, pentru că am cunoscut iubirea părintească a acesteia și dispoziția binevoitoare aplecare pe care o are către smerenia mea, dar deoarece, și mutarea din loc în loc a Fericirii voastre ne era necunoscută, de aceea ne găsim doar cu amintirea în rememorare a darurilor Fericirii tale, și ne bucurăm numai cu mintea de vederea voastră. Acum însă, pentru că am aflat de la preainălțatul domnitor și binefăcător comun al nostru de buna călătorie a acesteia [a Fericirii voastre], suntem nevoiți, nu numai pentru binefacerea cea de dinainte către noi, dar și pentru că datoria și schimbarea cea de acum a situației noastre, cu îndemnul lui Dumnezeu, cere în mod necesar să scriem și să ne închinăm cu evlavie acesteia [Fericirii voastre] menționându-i și declarându-i cele de la noi. Deci, pentru că Antim fostul [mitropolit] al Ungrovlahiei n-a păzit rânduiala convenită arhierilor, ci a încercat să se amestece și în lucrurile politice și s-a întâmplat ceea ce poate cumva prietenii acesteia [ai Fericirii voastre] să fi consemnat pe larg, de aceea, acela fiind caterisit de către Marea Biserică și făcându-se alegere de către persoana care a primit ocrotirea de Dumnezeu păzitei eparhii a Ungrovlahiei, și făcându-se voturile canonice, cu îndemnul și voia preainălțatului și preaițeleptului nostru domnitor și principe a toată Ungrovlahia, a fost avansată smerenia noastră în acest preasfințit Tron, cu toate că noi, cunoscând slăbiciunea noastră și neîndemânarea, am refuzat o astfel de povară de nepurtat pentru noi. Însă pentru că nu era cu putință până la sfârșit să ne împotrivism, ne-am supus Domnului și ne-am plecat grumazul, nădăjduind în Atotputernicul și Iubitorul de bine Dumnezeu și în rugăciunile celor care, cu îndemnul lui Dumnezeu, ne-au ales, și,

mai presus de toate, în rugăciunile primite de Dumnezeu ale Fericirii voastre, pe care o rugăm ca, la fel ca înainte, și acum și de acum înainte, încă și mai mult, să ne aibă în dispoziția sa părintească prin ajutorul ei prin cuvinte și fapte. Stăpâne al meu preafericit, știți foarte bine scopul meu că era să merg la metania mea și acolo să împlinesc sfârșitul, însă pentru că și astfel a bine plăcut lui Dumnezeu, lucru pe care niciodată nici în mintea mea nu mi l-am închipuit, rog să am ajutorul prin rugăciunile voastre și mângâierea prin respectatele scrisori ale acesteia [Fericirii voastre]. Pentru că și Tronul acesta este cu multe îngrijiri și plin de griji, de care fiind înconjurat, mă rog pentru multe rugăciuni și ajutor duhovnicesc. Acestea cu smerenie, și o rog [pe Fericirea voastră] să-mi poruncească totdeauna, pentru că am multă dispoziție de a servi Fericirii Voastre în cele după putință. Iar preasfințitele și de Dumnezeu ascultatele rugăciuni ale acesteia [ale Fericirii voastre] să-mi fie mie într-un ajutor.

1716, septembrie 29.

Al preaînțeleptei Voastre Fericirii rob mic și cu totul
la poruncile acesteia

† Al Ungrovlahiei Mitrofan.

Scrisoare¹ pecetluită, patriarhicească
și sinodicească, pentru sfânta mănăstire
din București, a Tuturor Sfinților, clădită
de mitropolitul Ungrovlahiei, Antim² –
1717, 11 octombrie

† Τερεμίας,
ἐλέω Θεοῦ κ. τ. λ.

Τὰ καλῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐνίοτε πεπραγμένα, εἰς οἰκοδομήν
τινα δῆθεν καὶ σύστασιν τοῦ καλοῦ καὶ ὠφέλειαν, ταῦτα
πρὸς τὴν ἐναντίαν κατάστασιν ἔσθ' ὅτε εἴωθε μεταπίπτειν καιρिकाῖς

¹ Gramata cu sigiliu, patriarhală și sinodală, pentru Mănăstirea Antim din București, de anulare a *Așezământului Sfântului Antim* și a celorlalte gramate patriarhale care îl confirmau.

² Γράμμα σιγιλιωδες πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν περὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἱεροῦ μοναστηρίου τῶν Ἁγίων Πάντων, ὠκοδομηθέντος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Οὐγκροβλαχίας Ἀνθίμου, in vol. Émile LEGRAND, *Recueil de documents populaires grecs*, t. 7, J. MAISON-NEUVE (ed.), Paris, 1903, pp. 211-215, doc. nr. 119; E. HURMUZAKI, *Documente grecești private la istoria românilor*, Nicolae IORGA (ed.), vol. XIV, 2, Atelierele Grafice Sococ, București, 1917, pp. 818-822, *documentul DCCCCXI*.

Documentul se găsește tradus, fără textul grecesc original, și în Constantin ERBICEANU, „Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale. Documente inedite”, in: *Biserica Ortodoxă Română*, XV (1891), 6, pp. 398-402, *documentul X*. Este menționat ca *Manuscrisul nr. 605* din Colecția de manuscrise aghiotaftite.

De asemenea, documentul a fost publicat și în Καλλίνικος ΔΕΛΙΚΑΝΗΣ, *Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων Τόμος τρίτος ἦτοι Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεποφυλακείου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορόντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Πρωσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχρίδων καὶ Πεκίου 1564-1863 οἱ προστίθεται Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδων, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει*, 1905, pp. 426-431, *documentul 197*. Documentul se găsește copiat și în *ms. Kypriou* din Biblioteca Patriarhiei Ecumenice, pp. 279-283.

περιστάσεσι, τῇ φορᾷ καὶ γὰρ τοῦ ῥέοντος χρόνου τῶν ὑποτελούντων πραγμάτων συμπεριφερομένων, ἄλλοτε ἄλλως μεταπιπτόντων καὶ ἐξαλλασσομένων, ὡς τρεπτὴν καὶ ἀλλοιωτὴν ἐσχηκῶτων τὴν φύσιν, τὰ μὲν ἀπὸ αὐταρκειᾶς καὶ εὐροίας εἰς τὸ χεῖρον μεθίσταται, ἐνδείαις καὶ ἀπορίαις κατατρυχόμενα, τὰ δ' αὖ, ἐξ ἐναντίας, ἀπὸ εὐτελείας εἰς εὐροίαν καὶ ἐπίδοσιν προχωρεῖν πότε πέφυκε· διὸ καὶ κατὰ καιροῦς οἱ ἐπιστάται καὶ ἔφοροι τῶν πραγμάτων καταλλήλως μεμαθή-κασι θεραπεύειν, καὶ πρόσφορον αὐτοῖς ἐπιφέρειν τὴν βοήθειαν, καὶ ἀνακαλεῖν εἰς τὸ εἶναι τὰ κινδυνεύοντα κατὰ ταῦτά.

Καί, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἄνωθεν φερομένων πραγμάτων, ἔνεστιν ἰδεῖν πολλὰς παροικίας καὶ ἱερὰ καταγῶγια, τὰ μὲν ἀπὸ εὐπορίας εἰς ἔνδειαν καταστάντα καὶ ταπεινωθέντα, τὰ δὲ ἐκ ταπεινώσεως ἀνυψωθέντα, ἅπερ οἱ κατὰ καιροῦς τὴν ἐκκλησιαστικὴν προστασίαν θεόθεν ἐμπιστουθέντες, τοῖς τοῦ καιροῦ κατακολουθοῦντες καλέσμασι, διοικεῖν εἰώθασι διαφόρως τὰ ἐπισυμβαίνοντα ταῖς παροικίαις καὶ ἱεροῖς σκηνώμασι καταστήματα. Οἱ γὰρ κοινοὶ προστάται ὀφείλουσι πάντως καὶ κοινὴν ἐπιφέρειν τὴν πρόνοιαν τοῖς ὑποτελοῦσιν, ὥστε τὰ μὲν σωζόμενα καὶ εὖ ἔχοντα τηρεῖν ἀμετάπτωτα, τὰ δὲ ὅπως ποτὲ τοῦ εὖ ἔχειν ὑποκλίναντα θεραπεύειν καὶ καταρτίζειν, ὡς ἔνεστιν. Ἔργον καὶ γὰρ προσφυῆς καὶ κατάλληλον τοῦτο, δι' οὗ καὶ προστάται καὶ κηδεμόνες τῶν ἀνὰ χεῖρας τῇ ἀληθείᾳ γνωρίζονται.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ προχρηματίσας Μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος ἱερὸν μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων ἰδίους ἀναλώμασιν ὠκοδόμησεν ἐκ βάθρων ἔνδον τοῦ Βουκουρεστίου, προσεποικοδομή-σας ἔτι καὶ κελλίαν ἱκανὰ εἰς κατοικίαν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν ἐν αὐτῷ κληρωθησομένων πατέρων, ἐπροικοδόμησέ τε καὶ ἀφιερῶσατο ἐν αὐτῷ πολλὰ καὶ διάφορα κτήματα, ὅσα ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, κινητὰ καὶ ἀκίνητα, πωλυτελέσι τε κειμηλίαις καὶ σκεύεσι κατεκόσμησεν αὐτό, κᾶντεῦθεν ἐφρόντισε δῆθεν καὶ τῆς διηνεκοῦς αὐτοῦ διαμονῆς καὶ συστάσεως, καὶ ἤξιωσε

τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν καὶ μεγαλειότητα τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ τε καὶ οἰκουμενικοῦ Θρόνου ποιῆσαι αὐτὸ αὐτεξούσιον, αὐτοδέσποτον τε καὶ αὐτόνομον, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἐξουσιάζεσθαι καὶ διακυβερναῖσθαι, εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένων καὶ ἐπιτρόπων αὐτοῦ, ὅπως ἀνώτερον διατελῆ ἀπάσης περιπετείας καὶ ἐπηρείας τοῦ πανδαμάτορος χρόνου· οὗτινος κατὰ τὴν γενομένην ἀξίωσιν προεξεδόθη καὶ γράμμα πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιώδες παρὰ τοῦ τότε πατριαρχέοντος, βεβαιοῦν, οὐκ οἶδ' ὅπως, τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν καὶ ἀποφαινόμενον εἶναι τὸ αὐτὸ μοναστήριον αὐτεξούσιον καὶ ἀδέσποτον παρὰ παντὸς προσώπου, καὶ μηδὲ τῷ οἰκουμενικῷ Θρόνῳ ὑποκεῖσθαι, μηδὲ τὸ πατριαρχικὸν ὄνομα μνημονεύεσθαι, ἀραῖς τε καὶ ἐπιτιμίαις καθυποβάλλειν παρὰ τὸ εἶκος τὸν διασεῖσαι τολμήσοντα τὴν τοιαύτην αὐτοῦ τάξιν καὶ τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτοκέφαλον αὐτοῦ, ἥτις αὐτοκεφαλία ἀποδοχῆς ἀξία οὐ κρίνεται ὡς παράλογος.

Πολλῶν δὲ δαπανῶν καὶ ἐξόδων καταβληθεισῶν εἰς τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸ κελλιῶν, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀφιερωμάτων αὐτοῦ, χρέος ἱκανὸν καὶ πολυάριθμον ἐπεγένετο, ὅπερ ὁ προρρήθεις δομῆτωρ αὐτοῦ, Μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος, διοικήσαι μὲν καὶ πληρῶσαι σκοπὸν εἶχεν, οὐκ ἔφθασε μέντοι εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ ἀπαλλάξαι τοῦ εἰρημένου χρέους τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, τελευτήσας·

Καὶ ἔμεινεν ὑποκειμένον καὶ βεβαρυμένον πολλοῖς χρέεσι τὸ αὐτὸ μοναστήριον, κινδυνεῦον ὑπὸ τοῦ χρέους ἀνάστατον γενέσθαι. Ἄνθ' ὅτου εὐλογόν τε ἐφάνη καὶ χρήσιμον, καὶ παρεδόθη ἤδη τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐπίσκεψιν, καὶ διοίκησιν τοῦ νῦν ἱερωτάτου Μητροπολίτου Οὐγκροβλαχίας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πλαγηνῶν, τοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ, κυρ Μητροφάνου, ἐπὶ τῷ φροντίζειν τῆς διαμονῆς αὐτοῦ, συστάσεως τε καὶ βελτιώσεως, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς τὸν ἱκανὸν καὶ

ἄξιον πρὸς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἔχειν τε ἄδειαν πωλῆσαι τινὰ τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ, δι' ἃ καὶ τὸ χρέος ἐπεφορτίσθη, καὶ πληρώσαι τὸ χρέος καὶ ἀπαλλάξαι τῆς ἐνοχῆς καὶ τοῦ βάρους τὸ ἱερὸν μοναστήριον, μηδεμιᾶς μέμψεως προστριβομένης αὐτῷ. Οὐ ἔνεκα ἐζητήθη προσεπιβεβαιωθῆναι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ γράμματος, εἰς ἐντελεστέραν πληροφορίαν καὶ ἐπικρατεστέραν ἀσφάλειαν.

Τούτου χάριν, τὴν τοιαύτην αἴτησιν, ὡς εὐλογον οὔσαν, καὶ πρὸς ἀγαθὸν ἀφορῶσαν σκοπὸν καὶ σύστασιν καὶ στέρεωσιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, μὴ παριδόντες, ἀλλ' εὐμενῶς ἀποδεξάμενοι, ἅτε τὴν διαμονὴν καὶ στέρεωσιν τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων καὶ ἀπαξαπάντων τῶν τοῦ Θεοῦ σκηνωμάτων ἄγαν ἐπιποθοῦντες, γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα γνώμη κοινῇ συνοδικῇ τοῦ τε μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, κυρίου κυροῦ Χρυσάνθου, καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτιμῶν, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ μὲν αὐτεξούσιον καὶ αὐτοκέφαλον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀκέφαλον, ὡς παράλογον καὶ οὐκ ἀποδοχῆς ἄξιον, ἀνατετραμμένον εἴη καὶ ἄκυρον, τὸ δὲ διαληφθὲν αὐτὸ ἱερὸν μοναστήριον τῶν Ἁγίων Πάντων, ὅπερ ὠκοδόμησεν ἐκ βάθρων ἔνδον τοῦ Βουκουρεστίου ὁ προχρηματίσας Μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διατελῆ καὶ ὑπάρχη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπίσκεψιν καὶ διοίκησιν τοῦ τε νῦν ἱερωτάτου Μητροπολίτου Οὐγκροβλαχίας κὺρ Μητροφάνους καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀρχιερατευσόντων ἐν τῇ Οὐγκροβλαχίᾳ, μετὰ πάντων τῶν ἀφιερωμάτων αὐτοῦ, κινητῶν καὶ τῶν ἀκινήτων· αἱ δὲ ἀραὶ καὶ τὰ ἐπιτίμια τὰ ἐν τῷ προεκδοθέντι πατριαρχικῷ συνοδικῷ σιγίλλιδί-δει γράμματι ἐμπεριεχόμενα ἀργὰ καὶ ἄπρακτα διαμένει καὶ διαλελυμένα, ἀνώτεροί τε ὡσι καὶ ἐλεύθεροι τῶν τοιούτων ἀρῶν καὶ ἐπιτιμίων ὃ τε ἱερώτατος Μητροπολίτης Οὐγκροβλαχίας κὺρ Μητροφάνης καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν

Οὐγκροβλαχίας διαδεξόμενοι. ναὶ μὴν καὶ οἱ κατὰ καιροὺς ἐπιτρόποι καὶ ἡγούμενοι τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου. Ὅστις Οὐγκροβλαχίας κὺρ Μητροφάνης ἔχοι ἄδειαν πωλήσαί τινα τῶν κτημάτων τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ, δι' ἃ καὶ τὸ χρέος αὐτῶ ἐπεφορτίσθη, ὡς εἴρηται, εἴτε μωσίας δηλαδή, εἴτε ἀμπέλια, ἢ ζῶα, ἢ ἄλλο τι, πληρῶσαί τε τὸ χρέος καὶ ἀπαλλάξαι τῆς ἐνοχῆς καὶ τοῦ βάρους τῶν χρεῶν τὸ αὐτὸ ἱερὸν μοναστήριον· τὰ δὲ λοιπὰ κτήματα καὶ ἀφιερῶματα αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους, μένωσιν ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα διὰ παντὸς ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ. Ὅφειλει δὲ ὁ κὺρ Μητροφάνης Οὐγκροβλαχίας, ὡσαύτως καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀρχιερατεύσοντες ἐν τῇ Οὐγκροβλαχίᾳ, φυλάττειν καὶ διενεργεῖν ἀμετάθετα καὶ ἀπαράτρεπτα ὅσα ὁ κτίτωρ τοῦ μοναστηρίου, ποτὲ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος, διετάξατο περὶ τε ἀποδοχῆς τῶν προσερχομένων χριστιανῶν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, φιλοξενίας τε καὶ ταφῆς τῶν ξένων καὶ λοιπῶν εὐποϊῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν καὶ ὅσ' ἄλλα συντείνουσιν εἰς εὐταξίαν καὶ καλὴν κατάστασιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, φροντίζειν τε τῆς διαμονῆς καὶ βελτιώσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελεῖσθαι καὶ προνοεῖσθαι αὐτοῦ τε καὶ τῶν κτημάτων αὐτοῦ, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον κατὰ καιροὺς τὸν ἄξιον καὶ χρήσιμον πρὸς ἐπωφελῆ κυβέρνησιν καὶ κατάστασιν αὐτοῦ, καὶ διευθετεῖν τὰ προσήκοντα καὶ σπουδάζειν ἐπὶ τοῖς συντελοῦσι πρὸς σύστασιν καὶ ἀγαθὴν αὐτοῦ κατάστασιν, καὶ ἀποσοβεῖν καὶ ἀποβάλλειν ὅλη δυνάμει τὰ πρὸς ζημίαν φέροντα καὶ ἀταξίαν χωροῦντα, διενεργεῖν δὲ τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ τὸ εὐκατάστατον καὶ εὐσταθὲς αὐτοῦ συμβάλλοντα, ῥυθμίζειν τε καὶ διατάττειν καλῶς τοὺς ἐν αὐτῷ συνασκουμένους πατέρας, κοσμίως καὶ εὐπρεπῶς πολιτεύεσθαι καὶ σωφρόνως διάγειν, καὶ νουθετεῖν ἅπαντας ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, καὶ ἐντέλλεσθαι φυλάττειν τὰ ὅρια τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν, καθάπερ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὑπέσχοντο. Οὕτω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως, μηδενὸς ἀκαιρολογοῦντος καὶ ἀντιλέγοντος, ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, ἐν βάρει

ἀργίας ἀσυγγνώστου καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ καὶ αἰωνίου τοῦ ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν ἐπέδόθη τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ Μητροπο-λίτῃ Οὐγκροβλαχίας κὺρ Μητροφάνει καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις βεβαιωτήριον γράμμα.

ἰαψιζ', μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ια'.

† Ἱερεμίας, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Χρῦσανθος συναποφαινόμεθα.

† Ὁ Νικομηδείας Παῖσιος.

† Ὁ Νικαίας Γεράσιμος.

† Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Νεόφυτος.

† Ὁ Δρύστρας Ἱερόθεος.

† Ὁ Δέρκων Νικόδημος.

† Ὁ Βάρνης Καλλίνικος.

† Ieremia,
cu mila lui Dumnezeu
[și celelalte ...]

Cele făcute bine uneori la oameni, adecă pentru zidirea și așezarea lucrului celui bun și pentru folos, acelea, deși se întâmplă a decădea în stare potrivnică prin ale vremii împrejurări, căci în scurgerea timpului îi sunt supuse lucrurile ce le stau în ajutor, iar alteori căzând și scăzând în alt chip, ca unele ce au fire schimbătoare și cu puțință de întors, unele din îndestulare și belșug se întorc spre mai rău, tulburate de lipsă și neputințe, iar altele dimpotrivă, din modestie se întâmplă a se ridica spre belșug și sporire. Pentru care și îngrijitorii de pe vremuri și supraveghetorii lucrurilor au învățat a ajuta după cuviință și a-și aduce prinosul de sprijinire și a chema iarăși la viață pe cele ce întru aceasta se primejduiesc.

Și dintre lucrurile bisericești, care vin de sus, se pot vedea multe lăcașuri și sfinte zidiri, unele coborâte și umilite de la bunăstare la lipsă, iar altele ridicate din umilință, deoarece acei cărora li s-a încredințat de la Dumnezeu supravegherea bisericească, urmând chemărilor vremii, s-au deprins a chivernisi deosebit evenimentele³ ce se întâmplă lăcașurilor și clădirilor sfinte. Căci cei de obște îngrijitori se cade ca întotdeauna să aibă grijă de obște față de cei ce atârnă de dânsii, așa încât să păstreze neschimbate pe cele păstrate și aflătoare în stare bună, iar pe cele care cumva se pogoară din starea cea bună să le îngrijească și să le îndrepte cum se cuvine. Căci e un lucru potrivit și cuviincios acesta, prin care și supraveghetorii îngrijitori ai celor puse în mâinile lor se cunosc cu adevărat.

Deoarece deci cel ce a fost mai înainte mitropolit al Ungrovlahiei Antim a clădit din temelie o sfântă mănăstire cu hramul Tuturor Sfinților din înșiși banii săi, făcând apoi și chilii

³ Împrejurările.

destule pentru locuința și odihnirea părinților împărțiți acolo, și a dăruit ca zestre și a afierosit la ea multe și felurite posesiuni⁴, câte au fost de nevoie și folositoare, mișcătoare și nemișcătoare, și a împodobit-o cu scumpe icoane și odoare, și apoi s-a gândit și la statornicia-i păstrare și așezare, și a rugat supravegherea și măreția patriarhicească a Scaunului nostru patriarhicesc, apostolesc și a toată lumea a-l face de sine stătător, cu de sine stăpânire și autonomie, și de către nimeni altul să nu se stăpânească și cârmuiască decât de cei după vreme egumeni și epitropi ai lui, pentru ca să petreacă mai presus de toată schimbarea și pândă vremii ce toate le nimicește. Pentru care și la această cerere ce s-a făcut, s-a dat și o scrisoare patriarhicească, sinodicească, pecetluită din partea celui ce era atunci patriarh, întărind, nu știm cum⁵, o astfel de rugămintă și vădind ca această mănăstire să fie de sine stătătoare și fără stăpân din partea oricui, și nici scaunului ecumenic să nu-i fie supusă, nici numele patriarhului să se pomenească⁶, și ca să fie supus blestemelor și pedepselor acelea care împotriva obiceiului ar îndrăzni să tulbure o astfel de rânduială și situația de sine stătătoare și autocefală a mănăstirii, care autocefalie vrednică de primire nu se socotea a fi fără rost.

Și făcându-se multe cheltuieli pentru clădirea ei și a chiliilor din jurul ei și a împodobirilor ei, s-a făcut o datorie destulă și mare la număr, pe care zisul⁷ ziditor al ei, mitropolitul Ungrovlahiei, Antim,

⁴ Proprietăți, bunuri.

⁵ Actualul sinod contestă gramata din 20 septembrie 1714 a patriarhului ecumenic Cosma și a sinodului lui, insinuând că ar fi fost făcută sub presiuni. Și prin aceasta se observă cât de vanitoși și instabili erau patriarhii greci.

⁶ În *Așezământul mănăstirii* era stabilit de Sfântul Antim ca să fie pomenit numele mitropolitului țării, deci mănăstirea nu era autonomă juridic, ci doar ca administrare locală a rânduielilor și a bunurilor ei.

⁷ Și aici se vede obrăznicia patriarhilor Ieremia al III-lea și Hrisant Notara, precum și a acoliților lor hotărâți să jefuiască mănăstirea, contestându-i Sfântului Antim calitatea de ctitor al mănăstirii. Scrisoarea patriarhală, datată 11 octombrie 1717, „este un model de ușurință și iresponsabilitate cu care se redactau și anulau actele sinodale de la Patriarhia

avea de gând să o chivernisească și să o plătească, dar nu a ajuns la capăt a-și atinge scopul și a ușura de acea datorie sfânta mănăstire aceea, săvârșindu-se din viață.

Și a rămas mănăstirea supusă la multe datorii și îngreuiată de ele, întâmplându-se a fi neașezată din pricina datoriei. Pentru care s-a părut bine și folositor și s-a dat această sfântă mănăstire sub ascultarea și îngrijirea și chivernisirea preasfințitului mitro-polit al Ungrovlahiei, precinstit și exarh al plaiurilor, întru Duhul Sfânt iubit al nostru frate și coliturghisitor, kyr Mitrofan⁸, pentru a se îngriji de păstrarea și de așezarea și îmbunătățirea ei și a așeza egumen în ea după vremi pe cine ar fi destoinic și vrednic de a o chivernisi și a avea voie să vândă ceva din averile și afierosirile ei, prin care și datoria⁹ s-ar sprijini și a plăti datoria și a ușura sfânta mănăstire de împiedicare și greutate, fără a fi supus vreunei dojeniri. Pentru care s-a căutat a se întări chestiunea aceasta și prin a noastră gramată patriarhicească, pentru mai deplină știință și mai puternică siguranță.

Drept aceia, netrecând cu vederea o cerere ca aceasta, fiind dreaptă și având scop bun și tinzând spre așezarea și întărirea sfintei mănăstiri, ci primind-o binevoitor, ca unii ce dorim foarte [mult] păstrarea și întărirea sfintelor și respectatelor mănăstiri și a tuturor lăcașurilor lui Dumnezeu, scriem și hotărâm cu părerea de obște sobornicească a preafericitului și preaînțeleptului patriarh de Ierusalim, domnul Hrisant, și a celor din jurul nostru preasfințiți mitropoliți și precinstiți, cei întru Duhul Sfânt iubiți ai noștri frați

Ecumenică în acea vreme” – Gabriel ȘTREMPEL, *Antim Ivireanul*, Ed. Academiei Române, București, 1997, p. 350.

⁸ Duhovnicul domnitorului Constantin Brâncoveanu (în ultima parte a vieții lui) și unul din uneltitorii împotriva Sfântului Antim.

⁹ Același Ieremia al III-lea, care semnase și caterisirea mitropolitului în august 1716, îi dă mână liberă lui Mitrofan să intervină în treburile mănăstirii (pe motivul achitării datoriilor Sfântului Antim), deschizând calea jafului prin egumenii greci instalați de el. Documente referitoare la hojiile și abuzurile egumenilor greci (vânzări, schimburi și închirieri de imobile la prețuri mici către alți greci) se găsesc la Arhivele Statului, *Fondul Episcopiei Argeșului*, pachetele XLVIII, doc. 45-59 și XLIX, doc. 29, 30.

și coliturghisitori, pentru ca situația de sine stătore și autocefală, ori mai curând acefală, ca una ce e irațională și nu se poate primi, să fie sfârșită și fără valoare, iar acea sfântă mănăstire a Tuturor Sfinților pe care a clădit-o din temelii în București fostul mitropolit al Ungrovlahiei Antim, de acuma și în viitor să petreacă și să fie sub stăpânirea și supravegherea și chivernisirea celui de acum preasfințit mitropolit al Ungro-vlahiei kyr Mitrofan și a celor ce după el vor fi arhierii în Ungrovlahia, cu toate aferisirile ei, mișcătoare și nemișcătoare. Iar blestemele și pedepsele cuprinse în gramata patriarhală sinodicească pecetluită de mai înainte, să rămâie stricate și fără efect și desfăcute, și să fie mai presus și liberi de asemenea blesteme și pedepse preasfințitul mitropolit al Ungrovlahiei kyr Mitrofan și cei ce după el vor primi îngrijirea arhierască a Ungrovlahiei; ba chiar și cei după vremi epitropi și egumeni ai acelei mănăstiri. Care al Ungrovlahiei kyr Mitrofan să aibă voie a vinde unele din posesiunile acelei mănăstiri, prin care s-ar fi și îngreuiat acea datorie, cum s-a spus, adică ori moșii, ori vii, ori vite și orice altceva, și a plăti datoria și a ușura de împiedicarea și greutatea datoriilor acea sfântă mănăstire. Iar celelalte posesiuni și daniile ale ei, o dată cu achitarea datoriei, să rămâie neluate și nesculuse vreodată în mănăstirea aceia. Și trebuie ca el, kyr Mitrofan al Ungrovlahiei, asemenea și cei cari după el vor fi arhierii în Ungrovlahia, să păzească și să facă neschimbate și necălcate câte le-a orânduit ctitorul mănăstirii, cel de odinioară al Ungrovlahiei, Antim, pentru primirea creștinilor ce vin în această sfântă mănăstire, pentru primirea bună și înmormântarea străinilor și celelalte faceri de bine și milostenii și câte altele tind¹⁰ la buna stare și frumoasa așezare a sfintei mănăstiri, și să se gândească la păstrarea și îmbunătățirea ei și să îngrijească și să protejeze mănăstirea și posesiunile ei, și să așeze egumen după vremuri

¹⁰ Ajută, concură, conduc.

pe cel vrednic și de folos pentru chivernisirea prielnică și așezarea¹¹ ei, și să îndeplinească cele ce se cuvin și să se sârguiască întru cele ce ajută așezarea și buna ei stare și să respingă și să răstoarne din toată puterea cele ce se duc spre pagubă ori spre neorânduială, ci să facă acelea ce contribuie la folosul și buna așezare și stare a ei, să puie în rânduială și să rânduiască bine pe părinții ce vor petrece acolo a se purta frumos și cuviincios și a trăi cu înțelepciune și să-i sfătuiască pe toți întru Duhul Sfânt și să le poruncească a păzi marginile chemării lor, precum înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor au făgăduit. Așa să se facă și nu altfel, nimeni nevorbind fără vreme și neîmpotrivindu-se, cleric ori mirean, sub pedeapsă de blestem neiertat și de afurisenie nedezlegată și veșnică de la Dumnezeu atotțiitorul.

Deci, spre vădire și statornică siguranță s-a dat acelu preasfințit Mitropolit al Ungrovlahiei kyr Mitrofan și această gramată a noastră patriarhicească sinodicească pecetluită pe pergament.

1717, octombrie 11.

- † Ieremia, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop al
Constantinopolei, Romei celei Nouă
și Patriarh ecumenic,
- † Al Ierusalimului Patriarh Hrisant, împreună susținător¹²,
- † Al Nicomediei Paisie,
- † Al Nicheii Gherasim,
- † Al Nafpactului și Artei Neofit,
- † Al Dristrei Ieroteiu,
- † Al Derkelor Nicodim¹³,
- † Al Varnei Calinic.

¹¹ Organizarea, buna ei rânduire.

¹² Semnătura lui Hrisant Notara pe această gramată confirmă duplicitatea lui permanentă în raport cu Sf. Antim Ivireanul.

¹³ Acest Nicodim al Derkelor a semnat în gramata din 1714 confirmarea *Așezământului* Sfântului Antim, iar acum se contestă pe sine însuși?

**Scrisoarea¹ patriarhului ecumenic
Athenagoras, către patriarhul României,
Iustinian, de confirmare a anulării caterisirii
mitropolitului Antim Ivireanul –
1966, 10 martie**

Άριθμ. Πρωτ. 202

Μακαριώτατε καὶ Ἁγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Βουκουρεστίου,
Μητροπολίτα Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχα τῆς Ὁρθοδόξου
Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ῥουμανίας, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ
λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς
ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἰουστινιανέ, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν
Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπασζόμεμοι, ὑπερήδιστα
προσαγορεύομεν.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ ἀπὸ β' Δεκεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους,
ἄριθμ. Πρωτ. 710, ἀδελφικὰ ἡμῶν πρὸς τὴν Ὑμετέραν λίαν
ἀγαπητὴν καὶ περισπούδαστον ἡμῖν Μακαριότητα γράμματα, τὸ ἀπὸ η'
Μαρτίου ἐ.ἔ. σχετικὸν τηλεγράφημα ἡμῶν πάνυ ἀσμένως γνωρίζομεν
Αὐτῇ καὶ διὰ τοῦ παρόντος, ὅτι λαβόντες ὑπ' ὄψιν ὅσα ἡ Ὑμετέρα φίλη
Μακαριότης ἐν τοῖς ἀπὸ ε' Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους γράμμασιν
Αὐτῆς, ἀνέλυσε περὶ τῆς πολυειδῶς καρποφόρου καὶ λυσιτελοῦς ἐν

¹ Scrisoarea originală se găsește în *Dosarul ședinței Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 6-7 iunie 1966*, în Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim din București. Scrisoarea a fost tradusă la 1 aprilie 1966 și apoi publicată parțial de Pr. Olimp CĂCIULĂ, „Solemnitățile comemorării a 250 ani de la moartea martirică a mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 9-10/1966, p. 939.

Ούγγροβλαχία ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καὶ δράσεως τοῦ ἀπὸ 1708 μέχρι 1716 χρηματίσαντος Μητροπολίτου αὐτῆς Ἀνθίμου, καὶ τὴν ἀπόφασιν δ'ἄμα τῆς ἀδελφῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ῥουμανίας ὅπως κατὰ τὸν προσεχῆ μῆνα Σεπτέμβριον, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διακοσίων καὶ πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ποιήσῃται τιμητικὴν αὐτοῦ ἀνάμνησιν, καὶ ἐπ'αὐτῶν Συνοδικῶς διασκεψάμενοι, ἔγνωμεν ἄραι τὴν ὅπως ποτὲ ὑπὸ τῆς καθ'ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας γενομένην τότε καθαίρεσιν αὐτοῦ, εἰς ἀποκατάστασιν τῆς μνήμης αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἐκφράζοντες τὴν μεγάλην ἡμῶν χαρὰν ἐπὶ τούτῳ καὶ ὀλοψύχως συγχαίροντες ἐπὶ τῷ πανηγυρικῷ τῆς ἐπετηρίδος τῶν διακοσίων πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἐνὸς μεγάλου Ἱεράρχου τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ῥουμανίας ἑορτασμῶ, βεβαιούμεθα ὅτι θέλομεν νοερῶς παρευρίσκεσθαι μετὰ τῆς Ἑμετέρας προσφιλοῦς καὶ σεβασμίας Μακαριότητος κατ'αὐτὸν ὡς ἄλλως τε τοῦτο γίνεται συνεχῶς.

Περιπτυσσόμεθα τὴν Ἑμετέραν σεβασμιόποθον Μακαριότητα καὶ αὐθις ἐν φιλήματι ἀγίῳ καὶ διατελοῦμεν μετ'ἀγάπης ἀδελφικῆς καὶ ἐξειδιασμένης τιμῆς.

ἁλξξ' Μαρτίου ι'

Τῆς Ἑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

+ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρας.

Patriarhia Ecumenică

Doc. Nr. 202

Preafericite și Înaltpreasfințite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Autocefale Ortodoxe a României, frate mult iubit și preadorit în Hristos Dumnezeu și împreună slujitor al smereniei noastre, Domnule Justinian, îmbrățișându-Vă frățește în Domnul, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

C a urmare a scrisorii noastre frățești, cu nr. 710 din 2 decembrie anul trecut, către mult iubita și preadorita Voastră Preafericire și a telegramei noastre din 8 martie a.c., cu multă bucurie aducem la cunoștința Voastră, prin prezenta că, luând în considerare toate cele arătate de iubita Voastră Preafericire în scrisoarea din 5 ianuarie, același an, cu privire la slujirea și activitatea bisericească plină de roade de tot felul din Biserica Ungrovlahiei a mitropolitului Antim, care a slujit de la 1708 până la 1716, cum și hotărârea Preasfintei Biserici surori a României ca, în luna septembrie care vine, să sărbătorească cu mare cinstire două sute cincizeci de ani de la moartea lui, și dezbătând în Sfântul Sinod² toate acestea, am găsit cu cale să ridicăm caterisirea lui, făcută odinioară de către Marea Biserică a lui Hristos de la noi, în vederea restabilirii pomenirii lui în Biserică.

Exprimându-Vă marea noastră bucurie cu privire la faptul acesta și bucurându-ne laolaltă de sărbătorirea comemorării unui mare ierarh al Preasfintei Biserici a României, cu ocazia împlinirii a două sute cincizeci de ani de la moartea lui, Vă asigurăm că ne vom găsi cu gândul la această sărbătorire, alături de mult dorita

² Întrunirea Sinodului Patriarhiei Ecumenice a avut loc în ziua de 8 martie 1966.

și venerabila Voastră Preafericire, așa cum, de altfel, aceasta se întâmplă continuu.

Îmbrățișăm din nou pe venerabila Voastră Preafericire, cu sărutare sfântă și rămânem cu dragoste frățescă și deosebită cinstire.

1966, martie 10

Al venerabilei Voastre
Preafericiri
Iubitor frate în Hristos

† Athenagoras al Constantinopolului.

Scrisoarea¹ de mulțumire a patriarhului României, Iustinian, către patriarhul ecumenic Athenagoras – 1966, 11 martie

Sanctitatea voastră,

Am primit cu bucurie scrisoarea Sanctității Voastre nr. 202 din 10 martie 1966, și am luat act cu nespusă plăcere de vestea pe care ne-o împărtășiți că Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice, în frunte cu Venerabila Voastră Sanctitate, ținând seamă de motivele aduse de Biserica Ortodoxă Română în sprijinul cererii sale de a se ridica caterisirea, aplicată de Sinodul Patriarhiei Ecumenice în anul 1716, mitropolitului Antim al Ungrovlahiei, a găsit cu cale să ridice această pedeapsă, în vederea restabilirii pomenirii lui în Biserică.

Adânc mișcat de actul reparatoriu făcut de către Marea Biserică a lui Hristos unuia dintre cei mai de seamă Ierarhi, care au ilustrat scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei, Vă mulțumim cu adâncă recunoștință în numele nostru personal, al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al turmei noastre binecredincioase, care nu a încetat nicio clipă, în decursul istoriei, de a înconjura amintirea marelui Mitropolit Antim, cu cel mai adânc respect și cu cea mai mare evlavie.

¹ Catalogată cu nr. 7664/1966, scrisoarea se află în *Dosarul ședinței Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 6-7 iunie 1966*, în Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim din București.

Prin această hotărâre a Patriarhiei Ecumenice, luată în ședința sinodală din 8 martie 1966, ați contribuit cu deplină înțelepciune la ștergerea nedreptății ce i s-a făcut și ați adus un important aport la strălucirea sărbătoririi acestui distins Ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, în vederea festivităților ce vor avea loc în toamnă, la împlinirea a 250 de ani de la moartea lui tragică.

Îmbrățișând frățeste pe venerabila Voastră Sanctitate, Vă rugăm să primiți expresia dragostei și gratitudinii noastre pentru tot ce ați făcut în interesul Sfintei Biserici Ortodoxe Române.

Al Sanctității Voastre iubitor Frate în Hristos, pururea devotat,
Patriarhul României
Iustinian.

Actul sinodal¹ al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, privind canonizarea Sfântului Antim Ivireanul și a altor Sfinți Români – 1992, 21 iunie

SFÂNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,
Prea iubitului cler, cinului monahal și dreptmăritorilor
creștini din cuprinsul Patriarhiei Române, har, milă și
pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la noi părintești
binecuvântări!

„Minunat este Dumnezeu întru Sfinții Săi (*Psalmul* 67, 36),
căci prin sfinții care sunt pe pământul Lui,
minunată a făcut Domnul toată voia întru ei” (*Psalmul* 15, 3).

Bucurie mare vestește astăzi filor săi, Biserica noastră
dreptmăritoare, la crugul anului mântuirii 1992, în Dumi-
nica Tuturor Sfinților, hotărând ca în rândurile acestora să fie așezați
cei aleși și bineplăcuți lui Dumnezeu, pe care ea însăși i-a odrăslit în
sânul neamului românesc.

Prin aceasta, Biserica noastră împlinește îndemnul Sfântului
Apostol Pavel care zice: „Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care
v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum
și-au încheiat viața și urmați-le credința!” (*Evrei* 13, 7).

Următori ai acestui îndemn, credincioșii Bisericii noastre
cinstesc împreună pe toți sfinții celei una, sfântă, sobornicească și

¹ Actul sinodal a fost publicat integral în: *Biserica Ortodoxă Română*, 7-10/1992, pp. 7-17.

apostolică Biserică și împreună cu aceștia pe sfinții plămădiți de evlavia neamului românesc, între care se numără martiri, mărturisitori și mari trăitori întru Hristos din rândurile credincioșilor, cuviosilor, preoților, ierarhilor aleși de Dumnezeu, care au strălucit și au primit în cer cununi de slavă.

Noi îi laudăm pe Sfinți ca pe purtătorii unor prea înalte lupte și biruințe duhovnicești și ca pe cei ce au întruchipat în ființa lor frumusețea cea nepieritoare și privim la ei ca la învățătorii noștri pe calea desăvârșirii în Hristos, străduindu-ne să ne asemănăm lor în credință, în nădejde și dragoste și să le urmăm pilda.

Pe Sfinți îi cinstim, ca pe „prietenii” și „casnicii” lui Dumnezeu (*Efeseni 2, 19*) și ca pe niște frați desăvârșiți ai noștri, care au cunoscut încercările și nevoile vieții pământești iar acum, în apropierea lui Dumnezeu mijlocesc și se roagă Lui pentru mântuirea noastră. Prin cinstirea sfinților noi sporim, înainte de toate, cinstirea pe care o datorăm lui Dumnezeu, așa cum glăsuia Mitropolitul Varlaam al Moldovei în Cazania de la Duminica Tuturor Sfinților.

Luând aminte la cuvintele Mântuitorului: „Cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește, și cine Mă primește pe Mine, primește pe Cel care M-a trimis pe Mine” (*Matei 10, 40*), Sfântul Vasile cel Mare ne învață, spunând: „Primesc și pe Sfinții Apostoli și Mucenici, și-i chem ca mijlocitori înaintea lui Dumnezeu, ca prin ei, adică prin mijlocirea lor, să-mi fie milostiv, Iubitorul de oameni Dumnezeu și să-mi dăruiască iertare de păcate”.

Rugăciunile sfinților înaintea lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră sunt mai bine primite, însă, dacă și noi credincioșii, împodobiți cu credință și fapte bune, ne rugăm împreună cu ei, lepădându-ne de păcatele noastre. Acest adevăr îl întărește și Sfântul Ioan Gură de Aur, când spune: „Știind acestea, iubiților, să alergăm la mijlocirea sfinților, dar să nu ne mărginim la aceasta, ci să lucrăm și noi cum se cuvine, după pilda pe care ne-au dat-o ei”.

Sfinții Părinți, adunați la Sinodul al VII-lea Ecumenic, exprimând învățătura și practica dintotdeauna a Bisericii, cu rădăcini adânci în însăși Sfânta Scriptură, au hotărât astfel: „Noi păzim cuvintele Domnului, cuvintele apostolești și proorocești, prin care am învățat să cinstim și să mărim, mai întâi pe cea adevărat Născătoare de Dumnezeu, pe Sfintele puteri îngerești, pe apostoli, pe prooroci, pe martirii cei măriți, pe Sfinții Părinți purtători de Dumnezeu și pe tot, bărbați cei sfinți, și să cerem mijlocirea lor pentru că ei ne pot face plăcuți lui Dumnezeu împăratul tuturor”. Tot Sinodul al VII-lea Ecumenic a hotărât: „Cine nu mărturisește că toți sfinții cei care au plăcut lui Dumnezeu, atât cei înainte de Lege, cât și cei de sub har, sunt vrednici de cinstire după trup și după suflet, sau nu face rugăciuni către sfinți ca și către unii care voiesc să mijlocească pentru lume, potrivit tradiției Bisericii, să fie anatema!”.

În curgerea vremii Bisericele Ortodoxe locale și-au îmbogățit tezaurul spiritual înscriind în calendarele lor, alături de marii Sfinți ai Ortodoxiei ecumenice, noi nume de sfinți din rândul fiilor lor.

În evlavia credincioșilor noștri n-a lipsit niciodată cinstirea unor vrednici trăitori, mărturisitori și apărători ai dreptei credințe, flori alese ale spiritualității românești din rândurile credincioșilor, cuviorșilor, preoților și ierarhilor Bisericii noastre, fără să se fi făcut proclamarea cinstirii lor printr-un act sinodal.

În anul 1950, Sfântul nostru Sinod, în spiritul tradiției creștine autentic ortodoxe, a hotărât înscrierea în rândul sfinților a unora dintre aceștia, recunoscând și confirmând cinstirea pe care poporul dreptcredincios o aducea acestor sfinți de mult timp, pentru ca în anul 1955-1956 să proclame prin Tomos sinodal canonizarea lor, cu cinstire locală pentru unii și cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română pentru alții, bucuria trăită atunci de Biserica Ortodoxă Română fiind împărtășită și de celelalte Biserici Ortodoxe surori.

Dar, în vatra străbună de credință a Bisericii noastre, evlavia poporului dreptcredincios a continuat să cinstească și pe alți aleși

ai lui Dumnezeu, pe lângă cei canonizați în anii 1950-1956, asupra cărora o comisie sinodală și-a îndreptat cercetările, propunând Sfântului Sinod canonizarea lor ca sfinți.

Între aceștia, din rândurile monahilor se numără: *Cuviosul Gherman* din Dobrogea, *Cuviosul Ioan* de la Prislop, *Cuviosul Antonie* de la Iezerul-Vâlcea, *Cuviosul Daniil Sihastru*, *Cuviosul Ioan* de la Neamț-Hozevitul și *Cuvioasa Teodora* de la Sihla; din rândul slujitorilor bisericești se numără: preoții mărturisitori *Moise Măcinic* din Sibiel și *Ioan* din Galeș și ierarhii: Mitropolitul martir *Antim Ivireanul*, Arhiepiscopul *Ghelasie* de la Râmeț, Episcopul *Iosif Mărturisitorul din Maramureș* și Episcopul *Leontie* de la Rădăuți, iar dintre dreptcredincioși amintim pe: martirii *Constantin Vodă Brâncoveanu cu cei patru fi*, *Constantin*, *Ștefan*, *Radu*, *Matei* și sfetnicul său *Ianache*, precum și binecredinciosul Voievod *Ștefan cel Mare* al Moldovei.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit la 20 iunie 1992, examinând rezultatele cercetărilor și propunerile Comisiei sinodale, a constatat că toți aceștia au intrat și s-au păstrat în conștiința Bisericii, în evlavia păstorilor și păstoriiților, prin mărturisirea neîndoielnică a ortodoxiei credinței lor, prin viețuire creștină pilduitoare până la măsura sfințeniei, unii dintre ei suferind moarte martirică, alții înfruntând orice primejdii și pătimi pentru mărturisirea dreptei credințe, iar alții învrednicindu-se de la Dumnezeu cu darul facerii de minuni, toți laolaltă slujind și apărând Biserica, dreapta credință și poporul din care au odrăslit;

Recunoscând darul sfințeniei cu care aceștia au fost împodobiți și luând aminte la evlavia pe care le-o arată clerul și credincioșii noștri;

Purtând de grijă prin aceasta de creșterea duhovnicească și întărirea în credință a obștei noastre dreptmăritoare;

Pe temeiul Așezămintelor dumnezeieștilor părinți și respectând întru totul rânduiala canonică a Sfintei noastre Biserici,

Sfântul Sinod, la 20 iunie 1992, chemând în ajutor pe Milostivul Dumnezeu, a hotărât în chip sobornicesc ca aceștia să fie cinstiți ca sfinți,

în întreaga Biserică Ortodoxă Română, să fie înscrisi în calendar în zilele care s-au rânduit, întocmindu-li-se sinaxare, slujbe și zugrăvindu-li-se chipul în icoane.

Iar acum, vestim și proclamăm solemn și canonic așezarea lor în rândul sfinților și chemăm pe toți fiii Bisericii Ortodoxe Române, ca și pe toți evlavioșii frați ortodocși de pretutindeni, să le urmeze pilda viețuirii lor sfinte și să-și sporească rugăciunile către ei, în nădejdea părțășiei cu aceștia la viața și fericirea veșnică.

1. SFÂNTUL CUVIOS GHERMAN DIN DOBROGEA – prăznuit la 29 februarie, vas ales al lucrării dumnezeiești în pământul Scythiei Mici de altădată, în secolele IV-V, pe unde au străbătut pașii și cuvântul Sfântului Apostol Andrei, trăitor la locurile de sihăstrie din Siria, Palestina și Egipt și dăruit cu harul preoției prin mâinile Sfântului Ioan Gură de Aur, a revenit pe pământul Dobrogei, reînnoind viața monahală de aici. Prieten al Sfântului Ioan Casian, care îl numește în scrierile sale „Sfântul Părinte Gherman”, a hrănit din înțelepciunea și bogăția darurilor sale sufletele căutătorilor de Dumnezeu și de desăvârșire creștină.

2. SFÂNTUL CUVIOS IOAN DE LA PRISLOP – prăznuit la 13 septembrie, iubitor de nevoițe duhovnicești și râvnitor întru cele sfinte, a trăit viață pustnicească în veacurile XV-XVI, în apropierea mănăstirii Prislop, rămânând pildă vie de sfințenie pentru toți credincioșii din vremea lui care l-au cercetat și i-au cerut sfatul, ca și pentru cei din zilele noastre, care nu încetează a se reculege sufletește la peștera din munte, lângă apa Silvașului și la Mănăstirea Prislop.

3. SFÂNTUL CUVIOS ANTONIE DE LA IEZERUL-VÂLCEA – prăznuit la 23 noiembrie, osârduitor întru toată asprimea vieții mănăstirești în peștera de lângă Schitul Iezerul, care zăbovea îndelung în postiri și privegheri de toată noaptea, a trăit pe vremea voievodului Matei Basarab și a Sfântului martir voievod Constantin Brâncoveanu, rămânând chip luminos de credință și evlavie pentru călugări și credincioși.

4. SFÂNTUL CUVIOS DANIIL SIHAȘTRUL – prăznuit la 18 decembrie, podoabă a sihaștrilor și laudă a călugărilor moldoveni, petrecând viață îngerească pe pământ, a fost sfetnic de taină și iscusit părinte duhovnicesc al dreptcredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, precum și al credincioșilor care îl cercetau pentru sfat și îndrumare duhovnicească. Chipul lui de sfânt, zugrăvit din vremuri vechi la Mănăstirea Voroneț, stă mărturie despre sfințenia vieții sale și despre cinstirea ce i s-a adus.

5. SFÂNTUL CUVIOS IOAN DE LA NEAMȚ – prăznuit la 5 august, vlăstar al ținuturilor Moldovei, deprins cu rugăciunea și cu evlavia creștinească de la fragedă vârstă a primit chipul îngeresc al călugăriei în Mănăstirea Neamț. Mâna lui Dumnezeu i-a îndreptat pașii spre Țara Sfântă unde, după mai mulți ani de nevoie la schitul românesc din Valea Iordanului, s-a închinoviat la Mănăstirea Sfântul Gheorghe Hozevitul, iar, spre sfârșitul vieții sale, pentru o și mai mare nevoie duhovnicească, s-a retras în peștera Sfânta Ana, până la trecerea la cele veșnice la 47 de ani, în anul 1960. Când mormântul i-a fost deschis, după mai multă vreme, s-a constatat că trupul său nu fusese atins de putreziciune, răspândind miros de bună mireasmă. Sfintele sale moaște se află astăzi în biserica Mănăstirii Sfântul Gheorghe Hozevitul, la care, venind de departe, credincioși români și de alte neamuri se închină cu mare evlavie.

6. SFÂNTA CUVIOASĂ TEODORA DE LA SIHLA – prăznuită la 7 august, trăitoare la cumpăna veacurilor XVII-XVIII, a fost aleasă de Dumnezeu pentru viața îngerească de sihăstrie, retrăgându-se și viețuind într-o peșteră de la Sihla, din munții Neamțului. Prin asprele sale nevoie pustnicești, Sfânta Cuvioasă Teodora a dobândit de la Dumnezeu darul rugăciunii fierbinți, al lacrimilor, al răbdării și al negrăitei iubiri de Hristos, făcându-se podoabă strălucitoare a monahismului din Carpați.

7. SFINȚII PREOȚI MĂRTURISITORI IOAN DIN GALEȘ ȘI MOISE MĂCINIC DIN SIBIEL – prăznuiți la 21 octombrie,

trăitori în veacul al XVIII-lea, ca niște ostași neînfricați ai lui Hristos s-au arătat luptând și pătimind temnițe și chinuri pentru curajul și statornicia în mărturisirea și apărarea credinței ortodoxe împotriva actelor de dezbinare religioasă și națională a românilor din Transilvania. Prin viața lor preoțească de totală dăruire lui Hristos și Bisericii Sale și prin suferințele îndurate, pentru apărarea dreptei credințe, aceștia sunt pilde vii de credință și mărturisire ortodoxă și de jertfelnicie pentru Hristos.

8. SFÂNTUL IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL – prăznuit la 27 septembrie, trimis de Dumnezeu din părțile Iviriei în pământul românesc, după o scurtă ședere și lucrare ca monah și egumen la Mănăstirea Snagov, s-a dovedit o comoară de mult preț pentru Biserica noastră, ca episcop al Râmnicului și apoi mitropolit al Țării Românești în primele decenii ale veacului al XVIII-lea, alături de Sfântul Voievod martir Constantin Brâncoveanu. Înmulțind talanții dăruiri de Dumnezeu, Sf. Ierarh Antim Ivireanul s-a făcut învățător al dreptei cinstiri de Dumnezeu, laudă a arhierilor Țării Românești, podoabă a cărturarilor și dulce grăitor al înțelepciunii dumnezeiești în prea frumoasa limbă românească și milostiv cu cei aflați în nevoie. Neînfricat apărător al dreptei credințe, Sf. Ierarh Antim s-a arătat măturie tare și pavăză statornică a Ortodoxiei împotriva necredincioșilor, îndurând chinuri și primind moarte martirică.

9. SFÂNTUL IERARH IOSIF MĂRTURISITORUL DIN MARAMUREȘ – prăznuit la 24 aprilie, trăitor la cumpăna veacurilor XVII-XVIII, s-a arătat îndreptător și mărturisitor al dreptei credințe și îndelung răbdător al uneltirilor, pribegiilor și suferințelor din partea celor potrivnici Ortodoxiei, în viața și amintirea credincioșilor maramureșeni Sf. Ierarh Iosif Mărturisitorul a rămas pildă de bunătate, blândețe, veghetor și ocrotitor al turmei încredințate lui spre păstorie, pentru noi toți astăzi cald rugător către Mântuitorul Iisus Hristos.

10. SFÂNTUL IERARH GHELASIE DE LA RÂMEȚ – prăznuit la 30 iunie, viețuitor în Transilvania către sfârșitul veacului al XIV-lea, s-a arătat ales povățuitor al preoților, călugărilor și credincioșilor, iar prin nevoințele sale a luat chip de sfințenie. Amintirea sa este adevărată de inscripția descoperită în vechea biserică a Mănăstirii Râmeț în care stă scris numele său și anul păstoririi ca Arhiepiscop. Sfințenia vieții sale a rămas peste veacuri în evlavie credincioșilor care l-au cinstit și îl cinstesc ca sfânt pe Ghelasie de la Râmeț.

11. SFÂNTUL IERARH LEONTIE DE LA RĂDĂUȚI – prăznuit la 1 iulie, a trăit în prima jumătate a veacului al XIV-lea, petrecându-și toată viața într-o smerenie și alese nevoințe duhovnicești, pentru care a fost înălțat în scaunul de episcop al Rădăuților. Ca arhipăstor a vegheat cu înțelepciune la păstrarea rânduielilor canonice, slujind și cu smerenie fiind de folos duhovnicesc păstoriților săi. Retras din scaunul de episcop al Rădăuților și primind schima cea mare a trăit cu adevărat viață de înger în trup până la trecerea sa la cele veșnice. Mulți credincioși au venit și s-au închinat sfințelilor sale moaște în Catedrala din Rădăuți până în anul 1639, când acestea au fost răpite de năvălitori, cum amintesc cronicile, neștiindu-se nici azi locul unde au fost duse.

12. BINECREDINCIOSUL VOIEVOD ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT – prăznuit la 2 iulie, a fost un neînfricat apărător al dreptei credințe și ocrotitor al Moldovei în lungă domnie de la 1457 la 1504. Înarmat cu platoșa credinței în Dumnezeu, cu cea a postului și rugăciunii și cu multe fapte ale dragostei creștine, binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt s-a îngrijit de soarta Bisericii, ridicând din temelie numeroase lăcașuri de închinare, a miluit pe cei sărmani și pe oștenii cu care împreună, chemând mereu în ajutor pe Milostivul Dumnezeu, a fost pavază credinței creștine și hotarelor țării. Evlavios și rugător voievod, binecredinciosul Ștefan cel Mare și Sfânt adesea și-a alinat suferințele și a găsit cuvânt de zidire sufletească la părintele său duhovnicesc Daniil Sisastru. De la mutarea

sa la cele veșnice, amintirea voievodului stă vie în evlavie și cinstirea bunilor români de pretutindeni, precum flacăra candelii nestinse care-i străjuiește mormântul din ctitoria sa, Mănăstirea Putna.

13. SFINȚII MARTIRI BRÂNCOVENI, CONSTANTIN VODĂ, CU CEI PATRU FII AI SĂI, CONSTANTIN, ȘTEFAN, RADU, MATEI ȘI SFETNICUL IANACHE – prăznuiți la 16 august, s-au învrednicit a suferi moarte mucenicească pentru dreapta credință și pentru neamul românesc din care au fost odrăsliți. Sf. Martir Constantin Vodă Brâncoveanu, care cu creștinească înțelepciune a cârmuit Țara Românească vreme de 25 de ani (1688-1714), a strălucit ca un mare ocrotitor de cultură și artă românească, ridicând, înnoind și înzestrând numeroase biserici, mănăstiri și alte așezăminte, miluind pe cei săraci și ajutând cu prisosință celelalte Biserici Ortodoxe surori aflate atunci la grea cumpănă. Scos din scaunul de domnie, Sfântul Constantin Vodă Brâncoveanu a suferit chinuri împreună cu fiii și sfetnicul său, la Constantinopol, învrednicindu-se cu toții să-și încununeze fruntea cu coroana sfântă a muceniei pentru credința ortodoxă pe care au apărat-o și mărturisit-o cu prețul vieții.

În anul 1950, odată cu hotărârea de generalizare a cultului unor sfinți cu moaște în țara noastră, Sfântul Sinod a canonizat cu cinstire locală doar în unele eparhii și a înscris în rândul sfinților unii ierarhi, cuvioși și dreptcredincioși de neam român, cu viață îmbunătățită și care au mărturisit dreapta credință, unii chiar prin moarte mucenicească. Sfinții canonizați atunci de Biserica Ortodoxă Română cu cinstire locală, sunt următorii:

1. SFINȚII IERARHI ȘI MĂRTURISITORI ILIE IOREST ȘI SAVA, mitropoliții Ardealului, prăznuiți la 24 aprilie și a căror cinstire se rânduise numai în cuprinsul Mitropoliei Ardealului;

2. SFÂNTUL IERARH IOSIF CEL NOU DE LA PARTOȘ, prăznuit la 15 septembrie și a cărui cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Banatului;

3. SFINȚII CUVIOȘI MĂRTURISITORI VISARION, SOFRONIE ȘI SFÂNTUL MUCENIC OPREA, prăznuiți împreună la 21 octombrie și a căror cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Ardealului;

4. SFÂNTUL IERARH CALINIC CERNICANUL, prăznuit la 11 aprilie și a cărei cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și al Mitropoliei Olteniei.

În deceniile care au trecut de la canonizarea acestor sfinți cu cinstire locală, s-a constatat, spre slava Sfintei noastre Biserici, că evlavia pentru ei a depășit de mult hotarele eparhiilor în care au fost canonizați, credincioșii români din diferite părți ale țării făcând pelegrinaje și ridicând rugăciuni de laudă în cinstirea acestora, iar celelalte eparhii înscriindu-le treptat numele în calendarele lor.

Pentru toate aceste motive, precum și pentru faptul că acești sfinți sunt rodul spiritualității românești și al evlaviei clerului și credincioșilor Bisericii noastre;

Luând act de rezultatul cercetărilor Comisiei pentru canonizarea sfinților români și văzând că acestea sunt întemeiate pe rânduielile dumnezeieștilor Părinți și că s-a respectat întru totul procedura canonică privind generalizarea cultului sfinților așa cum este dată de Biserică,

Sfântul Sinod, chemând în ajutor pe Preabunul Dumnezeu, a hotărât la 20 iunie 1992 ca acești sfinți să fie cinstiți în întreaga Biserică Ortodoxă Română prin generalizarea cultului lor și să fie înscriși în calendarul tuturor eparhiilor din cuprinsul Patriarhiei Române, în zilele care s-au statornicit, precum și în cărțile de cult cu slujbele care li s-au întocmit.

În curgerea de două ori milenară a istoriei poporului și Bisericii noastre dreptmăritoare, numeroși au fost sfinții odrășiți din pământul românesc care au viețuit, propovăduit și au suferit martiriul pentru credința creștină în spațiul carpato-danubiano-pontic și a celor născuți în alte părți ale lumii, dar care au predicat și au fost

martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți de către alte Biserici, care i-au înscris în sinaxarele, martirologiile și calendarele lor. Este binecunoscut că datorită vitregiilor vremurilor de mult apuse, multe mărturii despre vredniciile poporului nostru dreptcredincios au trecut neobservate sau au fost distruse. Cu toate acestea, a binevoit Milostivul Dumnezeu ca măcar unii dintre cei ce au viețuit, au propovăduit sau au suferit martiriul pe pământul nostru, fie ei români, fie de alte neamuri, să fie amintiți în calendarele altor Biserici.

De aceea, încă din primăvara anului 1989, Comisia pentru canonizarea sfinților români, pe baza studiilor ce au fost întocmite de teologii și cercetătorii români a făcut propuneri pentru înscrierea lor în Calendarul Bisericii Ortodoxe Române, cu cinstire generală.

Ca urmare, la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români și după rânduiala canonică a Sfintei noastre Biserici, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea în întreaga noastră Biserică și înscrierea în calendarele tuturor eparhiilor, la datele de prăznuire statornicite, a Cultului Sfinților de neam român care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pentru dreapta credință în spațiul carpato-danubiano-pontic și a sfinților de alte neamuri care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, după cum urmează:

1. Sfinții Mucenici CLAUDIU, CASTOR, SEMPRONIAN și NICOSTRAT, prăznuți la 9 noiembrie;
2. Sfântul Cuvios PAISIE de la Neamț, prăznuit la 15 noiembrie;
3. Sfântul Mucenic DASIE, prăznuit la 20 noiembrie;
4. Sfântul Mucenic HERMES, prăznuit la 31 decembrie;
5. Sfântul Cuvios ANTIPA de la Calapodești, prăznuit la 10 ianuarie;
6. Sfinții Mucenici ERMIL și STRATONIC, prăznuți la 13 ianuarie;
7. Sfântul VETRANION, episcop de Tomis, prăznuit la 25 ianuarie;

8. Sfântul Cuvios IOAN CASIAN, prăznuit în anii bisecți la 29 februarie, iar în anii nebisecți slujba i se săvârșește la pavecernița din 28 februarie;

9. Sfântul Mucenic MONTANUS preotul și soția sa MAXIMA, prăznuiți la 26 martie;

10. Sfântul IRINEU, episcop de Sirmium, prăznuit la 6 aprilie;

11. Sfântul Mucenic SAVA de la Buzău, prăznuirea se va face la 12 aprilie;

12. Sfântul TEOTIM, episcop de Tomis, prăznuit la 20 aprilie;

13. Sfinții Mucenici PASICRAT și VALENTIN, prăznuiți la 24 aprilie;

14. Sfântul Mucenic IULIU VETERANUL, prăznuit la 27 mai;

15. Sfinții Mucenici ZOTIC, ATAL, CAMASIS și FILIP de la Niculițel, prăznuiți la 4 iunie;

16. Sfinții Mucenici NICANDRU și MARCIAN, prăznuiți la 8 iunie;

17. Sfântul Mucenic ISIHIE, prăznuit la 15 iunie;

18. Sfântul NICETA de Remesiana, prăznuit la 24 iunie;

19. Sfântul Mucenic IOAN CEL NOU de la Suceava, a cărui prăznuire se va face la 24 iunie;

20. Sfinții Mucenici EPICTET și ASTION, prăznuiți la 8 iulie;

21. Sfântul Mucenic EMILIAN de la Durostor, prăznuit la 18 iulie;

22. Sfântul NIFON, patriarhul Constantinopolului, prăznuit la 11 august;

23. Sfinții Mucenici DONAT diaconul, ROMUL preotul, SILVAN diaconul și VENUST, prăznuiți la 21 august;

24. Sfântul Mucenic LUP, prăznuit la 23 august.

În grai de Minei, deci, să ridicăm acum cântări de laudă către acești sfinți zicând: „Sfinților Mucenici, care bine v-ați nevoit și v-ați încununat, rugați pe Milostivul Dumnezeu, să se miluiască de sufletele noastre!”.

Multe Biserici dreptmăritoare în decursul veacurilor au așezat în ceata sfinților și cinstesc după cuviință pe unii dintre fiii lor, care au bineplăcut înaintea lui Dumnezeu prin viețuirea în Hristos și prin mărturia dată despre aceasta, rânduind în același timp o zi de prăznuire pentru toți sfinții știuți și neștiuți, pe care numai Dumnezeu i-a înscris în Cartea aleșilor Săi.

Sosit-a deci vremea ca și Biserica Ortodoxă Română să-și cinstească după vrednicie pe toți fiii ei, sfinți plămădiți de evlavia neamului românesc din care au răsărit martiri, mărturisitori, apărători ai dreptei credințe și mari trăitori din rândurile credincioșilor, cuvioșilor, preoților și ierarhilor care dintotdeauna au strălucit în cununa Bisericii strămoșești iar în cer sunt împodobiți cu slavă.

De aceea, luând aminte la credința și dragostea, evlavia și mila, cinstea și dreptatea și la dăruirea și jertfelnicia neamului românesc, care a odrăslit mulțime de sfinți pe care numai Bunul Dumnezeu îi știe și îi cunoaște câți sunt;

Văzând trebuința rânduiri unei zile de pomenire a sfinților români așa cum a fost propusă de Comisia sinodală pentru canonizarea sfinților români;

Sfântul Sinod a hotărât la 20 iunie 1992 ca de acum și până la sfârșitul veacurilor, în întreaga Biserică Ortodoxă Română, să se numere cu sfinții și să se cinstească după pravilă cu slujbă specială și cu acatist toți sfinții din neamul românesc, știuți și neștiuți, pentru a căror cinstire se instituie „DUMINICA SFINȚILOR ROMÂNI” care va fi așezată în Calendarul Bisericii noastre în fiecare an a doua Duminică după Pogorârea Duhului Sfânt, arătându-se prin aceasta lucrarea Sfântului Duh în Biserica noastră de-a lungul veacurilor.

În această Duminică vor fi amintiți și cu evlavie cinstiți:

- Sfinții ierarhi, preoți și diaconi slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române care s-au săvârșit mucenicește și au mărturisit și au apărut cu jertfelnicie credința ortodoxă, neamul și țara noastră;

- Sfinții cuvioși și cuvioase care s-au săvârșit trăind deplin viața călugărească și care, prin pilda vieții lor și prin rugăciune, au hrănit duhovnicește pe toți dreptcredincioșii;

- Sfinții martiri din orice treaptă harică sau stare obștească și toți aceia care prin pătimirile și sângele lor martiric au primit cununa sfințeniei;

- Sfinții români uciși de oștile păgâne sau ale altor asupritori de-a lungul veacurilor, precum și cei care au căzut în luptă cu aceștia sau în amară robie pentru credință, Biserică și neam;

- Sfinții care s-au săvârșit luptând cu arma cuvântului pentru apărarea credinței, a Bisericii Ortodoxe și a binecredincioșilor ei fii. Și toți ceilalți sfinți creștini ortodocși români din toate timpurile și de pretutindeni, știuți și neștiuți, care au sporit în dragostea pentru Hristos, a faptei bune, a rugăciunii și a virtuții creștine, pe care Dumnezeu i-a scris în Cartea Vieții.

Către toți aceștia să înălțăm rugăciuni fierbinți, cu inima curată și împreună cu ei să preamărim pe Dumnezeu zicând: „Bucurați-vă, toate cetele sfinților români împreună cu toți sfinții, podoaba de mult preț a Bisericii lui Hristos, cea una dreptmăritoare!”

Vestindu-vă toate cele de mai sus, cu conștiința datoriei împlinite față de înaintașii noștri, demni de cinstire pentru sfințenia vieții lor, să ne îndreptăm rugăciunile către Atotputernicul Dumnezeu, drept mulțumire pentru toate câte ne-a învrednicit a săvârși pentru slava Bisericii și a dreptcredinciosului popor român.

Și pentru ca legătura și comuniunea noastră de rugăciune cu sfinții pe care i-am pomenit și cu toți cei aleși și știuți în totalitatea lor numai de Prea Bunul Dumnezeu să dăinuiască de-a pururea, avem îndatorirea să păstrăm și să mărturisim aceeași dreaptă credință pe care au mărturisit-o ei, să avem aceeași dragoste lucrătoare în faptele bune de fiecare zi și să propășim pe calea unității, în duhul canonicității Ortodoxiei noastre.

Să ținem mereu aprinsă candela credinței strămoșești și a spiritualității românești, pentru a ne lumina calea spre mântuire, nouă și urmașilor noștri.

În duhul sobornicității ortodoxe, ne-am adunat în această sfântă zi, la Biserica Sfântul Spiridon-Nou din București, binecredincioși creștini ortodocși, preoți și ierarhi din toate ținuturile românești, fruntași și dregători ai obștei românești și iubiți confrați în Domnul nostru Iisus Hristos, pentru ca prin rugăciunile pe care le-am înălțat, să dăm mărturie lumii, și tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe surori, despre hotărârea noastră de a cinsti după cuviință, pe acești Sfinți români aleși de Dumnezeu.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu noi toți!

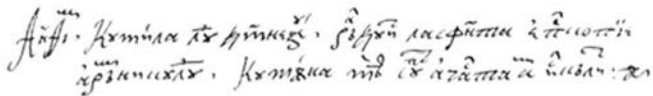
Datu-s-a acest Act Sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, în anul mântuirii una mie nouă sute nouăzeci și doi, luna iunie, ziua douăzeci și una.

PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD
† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

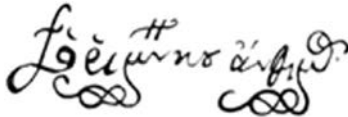
și toți membrii Sfântului Sinod

Anexă

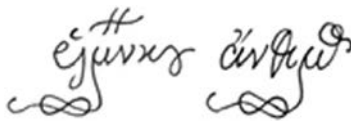
Semnături ale Sfântului Antim Ivireanul

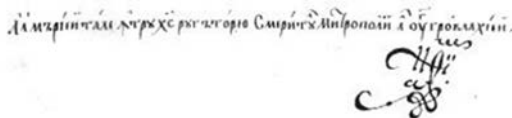
Antim, cu mila lui Dumnezeu, rânduit la sfânta episcopie
a Râmnicului, cu mâna mea supt aciasta am iscălit.
(*Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei, 1705*)

(Ρίμνίκου Ἀνθίμος) Antim al Râmnicului
(*Document grecesc, 1707*)

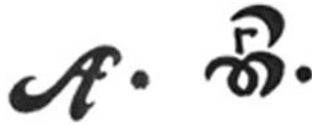
(Ρίμνίκου Ἀνθίμος) Antim al Râmnicului
(*Scrisoarea episcopului Antim către Hrisant Notara, 1707*)

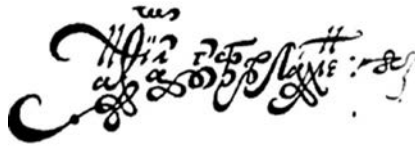
Al Măriei tale întru Hristos rugătoriu
Smeritul Mitropolit al Ungrovlahiei Antim
(*Dedicația către Vodă Brâncoveanu din Evanghelia georgiană, 1709*)

Smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Antim
(*Chipurile Vechiului și Noului Testament*, 1709)

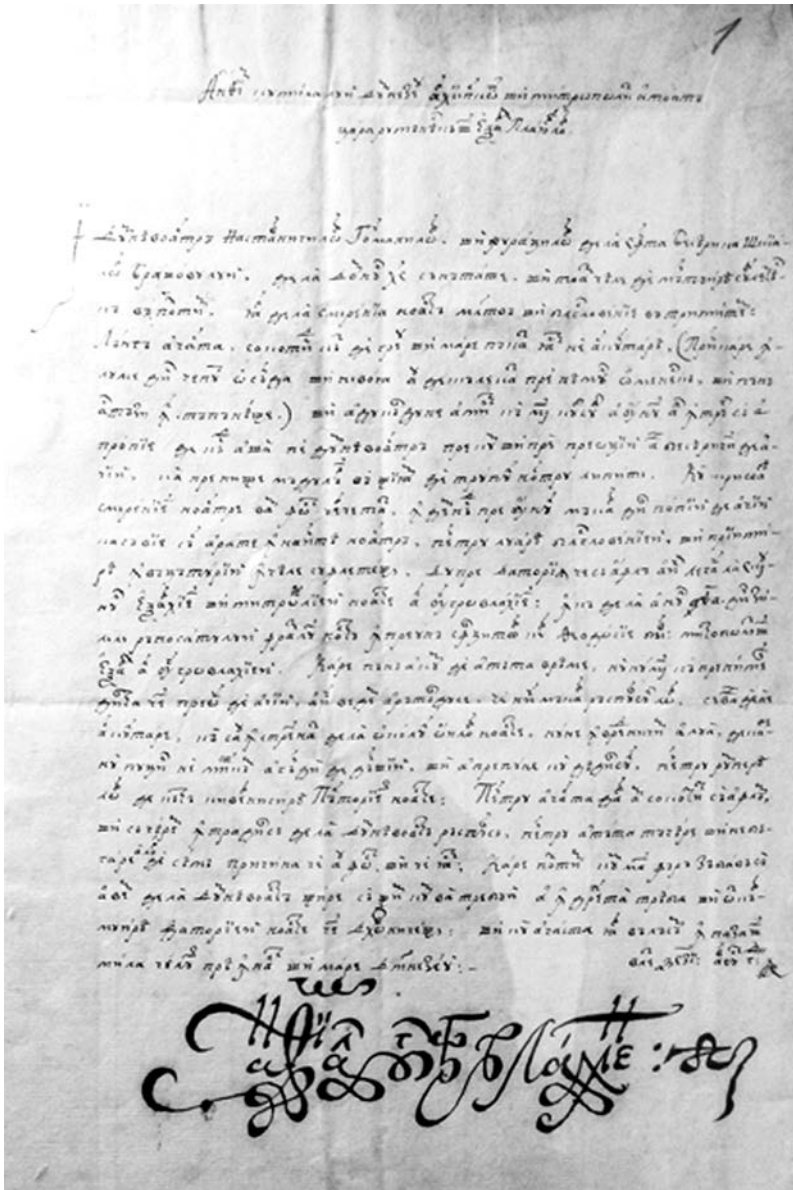
A.Ug. – Antim al Ungrovlahiei
(*Scrisoare către preoții din Șcheii Brașovului*, 1709)

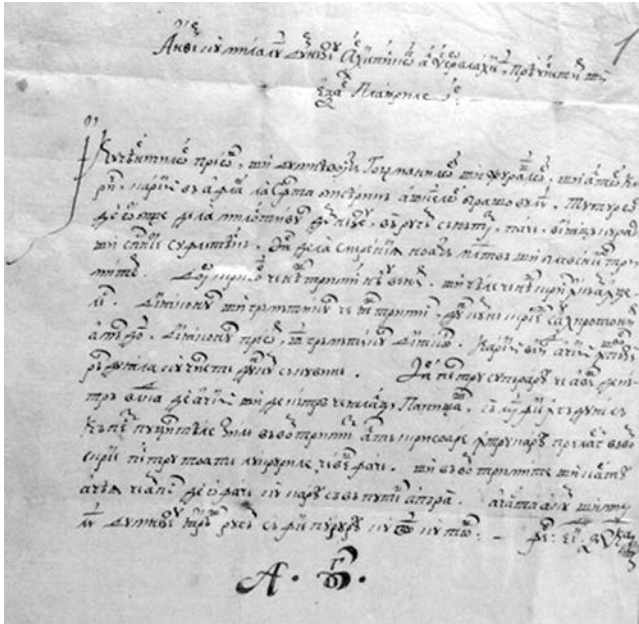
Antim al Ungrovlahiei
(*Așezământul mănăstirii Tuturor Sfinților*, 1713)

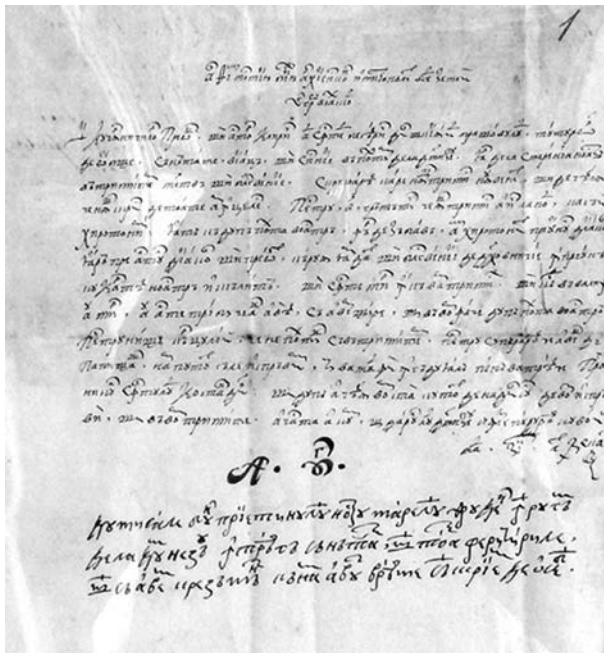
Smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Antim
(*Hrisovul Arhieresc*, 1715)

Prima scrisoare a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către clericii din Șcheii Brașovului (3 august 1709)

A patra scrisoare a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către clericii din Șcheii Brașovului (15 februarie 1713)

A cincea scrisoare a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei către clericii din Șcheii Brașovului (17 mai 1713)

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Prefață. Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716). Viața și activitatea sa pastoral-misionară.....	9
Notă asupra ediției	31
Scrisoarea către ieromonahul tipograf Antim, egumenul mănăstirii Snagov – 1700, 3 octombrie	47
Mărturisirea de credință a noului ales episcop al Râmnicului, Antim Ivireanul – 1705, 17 martie	51
Scrisoarea episcopului de Râmnic, Antim, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara – 1707, 22 octombrie	53
Scrisoare de îngăduire patriarhală pentru strămutarea la mitropolia Ungrovlahiei a lui Antim, episcop de Râmnic – 1708, începutul lunii februarie	58
Scrisoarea patriarhului Ciprian al Constantinopolului către patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului, în care-l anunță de numirea lui Antim pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei – 1708, 10 februarie.....	63
Două scrisori cu sigiliu ale comisului Gheorghe Kastriotul, semnate și de „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Antim” în calitate de martor – 1708, 20 martie.....	66
Prima scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul adresată gocimanilor și juraților din Șchei, ca să se prezinte la el pentru a primi binecuvântări și învățături – 1709, 3 august.....	79
A doua scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul, prin care dă noi sfaturi slujitorilor bisericii din Șcheii Brașovului – 1709, 2 decembrie.....	81
Scrisoarea patriarhului Hrisant al Ierusalimului către domnul Iannaki, paharnic al Țării Românești – 1709, decembrie.....	83
Scrisoarea preotului Ioan Avramios către patriarhul Hrisant Notara, despre ocrotirea ce i-a arătat-o mitropolitul muntean și despre sarcina, de la Domn, de a predica în biserica domnească – 1710, 1 iunie	106
A treia scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul către preoții din Șchei, cerându-le să respecte obligațiile lor – 1710, 20 octombrie	110
Scrisoarea lui Antim, mitropolitul Țării Românești, către Atanasie, patriarhul ecumenic, despre lupta sa contra lui Hrisant, patriarhul Ierusalimului, care pretinde a-și însuși de fapt mănăstirile închinat Sfântului Mormânt, înlăturându-se pomenirea la Liturghie a mitropolitului țării – 1710, 26 decembrie	112

Prima scrisoare de apărare a lui Antim, mitropolitul Ungrovlahiei, către domnitorul Constantin Brâncoveanu – 1712, 13 ianuarie	122
A doua scrisoare de apărare a lui Antim, mitropolitul Ungrovlahiei, către domnitorul Constantin Brâncoveanu – 1712, 3 februarie	129
Scrisoarea lui Antim, mitropolitul muntean, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant, despre reluarea corespondenței – 1712, 20 septembrie	131
Scrisoarea lui Antim, mitropolitul muntean, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant, despre vechiul conflict cu el și tipografia ce se face la Constantinopol – 1712, 15 noiembrie.....	135
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre noua tipografie din Constantinopol a acestuia și călătoria din Georgia, prin Rusia, în Olanda, a tipografului său, Mihail Iștvanovici – 1713, 21 ianuarie.....	139
A patra scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul prin care anunță preoții, gocimanii și jurații din Șchei că a hirotonit pe cei trimiși – 1713, 15 februarie	143
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre tipografia acestuia de la Constantinopol și călătoria din Georgia, prin Rusia, în Olanda, a tipografului Mihail Iștvanovici – 1713, 6 aprilie	145
A cincea scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul către preoții, gocimanii și jurații din Șchei, despre hirotonia celor trimiși și despre cartea apologetică împotriva papistașilor pe care le-o pregătește – 1713, 17 mai.....	149
A șasea scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul, de iertare a românilor din Șcheii Brașovului – 1713, 18 noiembrie.....	151
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre pierderi ale tipografiei sale și niște clopote – 1714, 24 iulie.....	152
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre oprirea cărții tipărite de Mitrofan Grigoras și despre un dar de metal pentru litere, cu știri despre preotul Avramie – 1714, 9 august.....	155
Gramata patriarhală constantinopolitană pentru Mănăstirea Tuturor Sfinților din București – 1714, 20 Septembrie.....	159
Gramata patriarhală a lui Hrisant Notara al Ierusalimului către Antim al Ungrovlahiei, în care recunoaște și întărește și el Așezământul mănăstirii zidite de Antim – 1715, martie.....	171

Scrisoarea lui Cosma, patriarh de Constantinopol, către patriarhul Hrisant Notara, ca să vorbească Domnului, împotriva mitropolitului Ungrovlahiei, Antim, care oprește averea răposatului mitropolit de Târnovo – 1715, 25 martie.....	183
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre pâriile la care este supus, dorința de a relua corespondența și prezența la București a lui Avramie – 1716, 24 martie.....	188
Actul de caterisire a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei – 1716, august.....	192
Scrisoarea lui Dimitrie Iuliano, capucehaie a Țării Românești, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant, pentru tulburările de război și politice în Țara Românească și despre oprirea și caterisirea mitropolitului Ungrovlahiei, Antim, cu porunca domnului Nicolae Mavrocordat – 1716, 12 septembrie.....	200
Scrisoarea lui Spandoni, mare retor al Bisericii celei mari, către patriarhul Hrisant Nottara, despre uneltirile împotriva lui Nicolae-vodă Mavrocordat, fuga acestuia la Giurgiu, pedeapsa vinovaților, caterisirea mitropolitului Antim, precum și despre o datorie ce are să culegă el – 1716, 20 septembrie.....	206
Nota din <i>Condica Sfântă</i> , referitoare la caterisirea lui Antim și la instalarea noului mitropolit al Ungrovlahiei, Mitrofan – 1716, septembrie.....	211
Scrisoarea lui Mitrofan către patriarhul Hrisant Notara, despre alegerea lui pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei și nevoia lui de sprijin – 1716, 29 septembrie.....	213
Scrisoare pecetluită, patriarhicească și sinodicească, pentru sfânta mănăstire din București, a Tuturor Sfinților, clădită de mitropolitul Ungrovlahiei, Antim – 1717, 11 octombrie.....	217
Scrisoarea patriarhului ecumenic Athenagoras, către patriarhul României, Iustinian, de confirmare a anulării caterisirii mitropolitului Antim Ivireanul – 1966, 10 martie.....	228
Scrisoarea de mulțumire a patriarhului României, Iustinian, către patriarhul ecumenic Athenagoras – 1966, 11 martie.....	232
Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, privind canonizarea Sfântului Antim Ivireanul și a altor Sfinți Români – 1992, 21 iunie.....	234
Anexă. Semnături ale Sfântului Antim Ivireanul.....	249